

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВОЇ ТА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ

АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТИКА

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

2021 – № 12

ЖУРНАЛ ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ
«УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНІСТИКИ»

Висловлюємо щирі подяки за підтримку журналу та
спонсорську допомогу п. Тарасу Хайнаку та Адвокатському
об'єднанню «Кодекс Груп Київ»

**Американська історія та політика: науковий журнал. –
№ 12. – К., 2021. – 133 с.**

ISSN 2521-1706

УДК 94+32

***Висвітлюються історія США, Канади, країн Латинської Америки,
Карибського басейну, їхня зовнішня та внутрішня політика, міжамериканські
відносини, етнокультурні та соціальні процеси.***

Редакційна колегія

Перга Т. Ю. к.і.н., ст. наук. співроб. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України») (*голова
редколегії*)

Машевський О. П. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*заступник голови редколегії*)

Таран М. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*заступник голови редколегії*)

Сухобокова О. О. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка) (*відповідальний секретар*)

Коваль А. П. к.і.н., ас. (КНУ імені Тараса Шевченка) (технічний редактор)

Банті Р. д-р філософії (історія) (Міністерство освіти Ізраїлю, Єрусалим, Ізраїль)

Біленький С. доктор філософії (історія), доц. (Університет Торонто, Канада)

Вакарчук К. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Гасимли М. Джафар огли д-р іст. наук, проф. (Бакинський Державний Університет, Азербайджан)

Грищенко Т. А. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Глебов С. В. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Голдсміт Б. д-р філос. (політ. наук), проф. (Австралійський національний університет, Австралія).

Городня Н. Д. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Добронські А. Ч. д-р габілітований, проф. (Університет м. Білосток, Польща)

Дубовик В. А. канд. політ. наук, доц. (Одеський національний університет імені І.І. Мечникова).

Дьомін О. Б. д-р іст. наук, проф. (Одеський національний університет імені І. Мечникова)

Зихович Д. доктор філософії (історія), доц. (Університет Альберти, Канада)

Йокубаускас В. д-р гуманітарних наук (історія), старший наук. співроб. (Клайпедський
університет, Литовська Республіка)

Кожокару Л. Д. д-р іст. наук, проф. (Державний університет Молдови, Кишинів, Молдова)

Коларж П. д-р габілітований, проф. (Університет м. Констанц, ФРН)

Купчик О. Р. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Малько В. доктор філософії (історія) (Каліфорнійський університет, Фресно, США)

Мацієвський Ю. В. д-р політ. наук, проф. (Національний університет «Острозька Академія»)

Мотиль О. доктор філософії (історія), проф. (Університет Раджерз, Ньюарк, США).

Миронович Є. д-р габілітований, проф. (Університет м. Білосток, Польща)

Патриляк І. К. д-р іст. наук, проф. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Полухович Ю. Ю. к.і.н. (Національний інститут історії та антропології, Мексика)

Потехін О. В. д-р іст. наук, проф. (ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»)

Рижов С. М. к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Сайчук М. М. к.і.н., член правління ГО «Українська асоціація американістики»

Сава-Чайка Е. к.і.н., доц. (Вища школа міжнародних відносин і американістики, Польща)

Шевченко Н. І., к.і.н., доц. (КНУ імені Тараса Шевченка)

Чолій С. В. к.і.н., доц. (Національний технічний університет України «КПІ ім. Ігоря Сікорського»)

*Рекомендовано до друку Вченою радою історичного факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (протокол №7 від 23 грудня 2021 р.)*

**Науковий журнал «Американська історія та політика» включений до переліку фахових видань
України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів
доктора і кандидата наук за спеціальністю «історичні науки». (Наказ МОН України від 17.03.2020 № 409)**

Рецензенти:

Космина В. Г. д-р іст. наук, проф. (Таврійський національний університет імені В. Вернадського);
Мартинюк А. Ю. д-р іст. наук, проф. (Інститут історії України НАНУ); Зернецька О. В. д-р політ. наук, проф. (ДУ
«Інститут всесвітньої історії НАН України»); Худолій А. О. д-р політ. наук, проф. (Національний університет
«Острозька академія»)

Адреса редакційної колегії:

01601, Київ, вул. Володимирська, 60, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, історичний
факультет, кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн.

Тел. (044) 239 34 24, 066 360 00 80 e-mail: americanist2016@gmail.com ; olegmashev@ukr.net

Засновник: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Видавець: історичний факультет,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн. Періодичність – двічі на рік. **Свідчення про
державну реєстрацію КВ 21927-11827 Р, видане Міністерством юстиції України 12.03.2016 р.**

TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV
FACULTY OF HISTORY
DEPARTMENT OF MODERN AND CONTEMPORARY HISTORY
OF FOREIGN COUNTRIES
UKRAINIAN ASSOCIATION OF AMERICAN STUDIES

AMERICAN HISTORY & POLITICS

ACADEMIC JOURNAL

2021 – № 12

THE JOURNAL IS PUBLISHED BY SUPPORT
"UKRAINIAN ASSOCIATION OF AMERICAN STUDIES"

We express profound appreciations and sincere thanks for the support of the Journal and generous monetary donations to Mr. Taras Khainak and Law Firm «Codex Group Kyiv»

**American history and politics: academic journal. – № 12. – K., 2021.
– 133 p.**

ISSN 2521-1706

UDK 94+32

The Journal highlights history of USA, Canada, Latin America, Caribbean, their domestic and foreign policy, Inter-American relations, ethnocultural and social processes.

Editorial board

Perga T. Ph.D. (History), Senior Research Fellow (State Institution «Institute of World History of NAS of Ukraine») (*Chairman of Editorial Board*)

Mashevskiy O. Dr.habil. (History), Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (*Deputy Chairman of Editorial Board*)

Taran M. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (*Deputy Chairman of Editorial Board*)

Sukhobokova O. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv) (*Executive Secretary*)

Koval A. Ph.D. (History), Assistant Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine) (*Technical Editor*)

Banti R. Ph.D (History) (Ministry of Education of Israel, Jerusalem, Israel)

Bilenky S. PhD (History), Associate Professor, (University of Toronto, USA)

Cojocaru L. Dr.habil. (History), Professor (State University of Moldova, Chisinau, Moldova)

Choliy S. Ph.D. (History), Associate Professor (National Technical University of Ukraine “KPI”)

Diomin O. Dr.habil. (History), Professor (Odessa Mechnikov National University)

Dobronski Charles A. Dr.habil. (History), Professor (University of Bialystok, Poland)

Dubovyk V. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Gasimli M. Jafar oglu Dr.habil. (History), Professor (Baku State University, Azerbaijan)

Glebov S. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Goldsmith B. Dr.habil. (Political Sciences), Professor (Australian National University)

Gorodnya N. Dr.habil. (History), Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Jokubauskas V. Ph.D. (History), Senior Research Fellow (Klaipeda University, The Republic of Lithuania)

Kupchyk O. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Kolarz P. Dr. habil. (History), Professor (University of Konstanz, The Federal Republic of Germany)

Hryshchenko T. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Malko W. Ph.D. (History), Associate Professor (University of California, Fresno, USA)

Matsiyevsky Yu. Dr.habil. (Political Sciences), Professor (The National University of Ostroh Academy)

Myronovych E. Dr.habil. (History), Professor (University of Bialystok, Poland)

Motyl A. Dr.habil. (History), Professor (Rutgers University, Newark, USA).

Patryliak I. Dr.habil. (History), Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Polyukhovych Yu. Ph.D. (History) (National Institute of Anthropology and History, Mexico)

Potiekhin O. Dr.habil. (History), Professor, Chief Researcher (Institute of World History NASU)

Ryzhov S. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Sawa-Czajka E. Ph.D. (History), Associate Professor (The Academy of International Relations and American Studies, Warsaw, Poland)

Saychuk M. Ph.D. (History), board member of the «Ukrainian Association for American Studies»

Schevchenko N. I. Ph.D. (History), Associate Professor (Taras Shevchenko National University of Kyiv)

Vakarchuk K. Ph.D. (Political Sciences), Associate Professor (Odessa Mechnikov National University)

Zychowicz J. Ph.D (Political Science), Associate Professor (University of Alberta, Canada)

Recommended to publishing by the Academic Council of faculty of history

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Protocol № 7 of December 23, 2021)

Reviewers: Kosmyna V. G. Sc. D. (History), Professor (V.I. Vernadsky Taurida National University); Martynov A. Y. Sc. D. (History), Professor (Institute of History of Ukraine NASU); Zernetska O. V. Sc. D. (Political Sciences), Professor, (Institute of World History NASU); Khudoliy, Sc. D. (Political Sciences) Professor, (Ostroh Academy National University).

Editorial address:

01601, Kyiv, Volodymyrska Str., 60, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Faculty of History, Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries, Phone: (044) 239 34 24, e-mail: americanist2016@gmail.com ; olegmashev@ukr.net. Founder: Taras Shevchenko National University of Kyiv. Frequency of scientific journal – two times a year. *State registration certificate KB 21927-11827 P issued by the Ministry of Justice of Ukraine 03.12.2016.*

ЗМІСТ

<i>ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США</i>	
Дмитро Лакішик. Особливості правового та мілітарного виміру зовнішньої політики США	9
Тетяна Клиніна. Державні секретарі США другої половини ХХ століття: роль та місце у системі влади	22
Станіслав Ковальський. Грецький чинник середземноморської політики США в другій половині 1940-х – кінці 1980-х рр.	34
Назарій Луценко. Американсько-британська військова співпраця за адміністрації Дональда Трампа (2017 – 2021 рр.)	43
Антон Яговкін. Ефіопія та єгипетсько-ефіопський конфлікт в контексті американсько-ефіопських відносин (1955 – 1957 рр.)	51
<i>ЛАТИНСЬКА АМЕРИКА</i>	
Іван Данилюк. Ватиканська дипломатія та конфлікт Бігль (1978 – 1984 рр.)	58
Анастасія Косенко. Торговельна політика США щодо країн Латинської Америки за адміністрацій Дж. Вокера Буша (2001 – 2009 рр.)	70
Олег Олійник. Розвиток відносин між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм	78
Олена Чемоданова. Участь Аргентини у Парагвайській війні (1864 – 1870 рр.)	95
Наталія Шевченко. Позиції держав Латинської Америки та Карибського басейну щодо анексії Російською Федерацією Криму в 2014 році	104

РЕЦЕНЗІЇ

Марія Кравченко. Лідерство у буремні часи: рецензія на книгу Доріс Кірнс Гудвін.

Гудвін Д. К. Лідерство у буремні часи / пер. з англ. К. Смаглій. Харків: Віват, 2021. 592 с.

123

НАУКОВА ХРОНІКА

Олег Машевський, Ольга Сухобокова. Сертифікований лекційний курс від американського експерта Адріана Кармазина на історичному факультеті КНУ

127

CONTENTS

<i>US FOREIGN POLICY</i>	
Dmytro Lakishyk. Features of the legal and military dimension of US foreign policy	9
Tetiana Klynina. US Secretaries of State: roles and positioning in the system of power in the second half of the twentieth century	22
Stanislav Kovalskyi. The Greek factor of the US Mediterranean Policy in the second half of 1940s – late 1980s	34
Nazarii Lutsenko. United States – United Kingdom military cooperation under Donald Trump's administration (2017 – 2021)	43
Yahovkin Anton. Ethiopia and the Egyptian-Ethiopian conflict in the context of American-Ethiopian relations (1955 – 1957)	51
<i>LATIN AMERICA</i>	
Ivan Danyliuk. Vatican diplomacy and the Beagle conflict (1978 – 1984)	58
Anastasia Kosenko. US trade policy for Latin America under the Bush administrations (2001 – 2009)	70
Oleh Oliinyk. The development of relations between Latin American and Caribbean countries and China	78
Olena Chemodanova. Argentina's participation in the Paraguayan War (1864 – 1870)	95
Nataliya Shevchenko. Latin American and the Caribbean countries approaches to the annexation of Crimea by the Russian Federation in 2014	104

<i>REVIEWS</i>	
<p>Mariia Kravchenko. Leadership in Turblent Times: Doris Kearns Goodwin’s book review.</p> <p>Goodwin D. K. Leadership in Turbulent Times / translated into Ukrainian by Kateryna Smagliy. Kharkiv: Vivat, 2021. 592 p.</p>	123
<i>AMERICAN STUDIES CHRONICLES</i>	
<p>Oleh Mashevskiy, Olga Sukhobokova. Certified lecture course by an American expert Adrian Karmazyn at the Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv</p>	127

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА США

УДК 327 (73)

Dmytro Lakishyk,
Ph. D. (History), Senior Research Fellow
State Institution «Institute of World History
of NAS of Ukraine», Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3804-9806

FEATURES OF THE LEGAL AND MILITARY DIMENSION OF US FOREIGN POLICY

***Abstract.** The role of the United States in the security system of the global international space is difficult to overestimate. At the same time, the question of the degree to which America's national security strategies are consistent with the requirements of international security is increasingly being questioned. On the one hand, the shift in emphasis to humanitarian values has made it more logical to use modern force to address issues such as the spread of WMD or genocide. On the other hand, the practice of American action in the Middle East and Central Asia has demonstrated the limits of power policy through the use of high technology in the use of traditional structures and strategies. The aim of the article is to analyze the transformational aspect of US security and defense policy, the impact of which becomes more significant than technological innovation.*

The study, based on the methods of political analysis, identified the main characteristics of American world leadership, which includes military power, economic competitiveness, moral authority, active participation in international political processes on a global scale and efforts to streamline the international system.

Conclusions. Responding to change must begin with an analysis of the social foundations of threats and, above all, the role of the social factor in modern wars. In case of unsuccessful application, technological power not only does not solve the problem, but also strengthens its social roots. Such a scenario creates a very dangerous situation for the United States, where counteraction can be crystallized or cover conflict sectors that are unusual for Americans. It is important to keep in mind that today's security threats extend to specific citizens and communities more than to the state as a whole. That is why the world community's acceptance of the American vision of international development in areas such as human rights and development is so important to America. While security is based on military capabilities in today's world, its new forms and configurations require the embodiment of types of forceful intervention that are not always consistent with classical doctrines and strategic approaches.

Key words: USA, foreign policy, morality, law, military force.

Problem statement. The problem of domination, or self-limitation of superpower in the world international-political space, largely affects the moral and legal aspect of world-system management. It is due to the external action of leading actors in the international environment that profound normative changes are structured, which ultimately affect the fate of all participants in the global political discourse. It is clear that when choosing the path of auto-limitation, the actor delegates part of the powers to collective structures or shares this share with other participants in the decision-making process. It is also clear that in such a situation he loses complete control over their

implementation and in case of ineffective realization of their own interests has grounds for moral justification of forceful singular action on the world stage.

Analysis of the latest research and publications. This issue and other related issues in political science are considered relevant and are systematically studied by both Western and Russian and Ukrainian experts. The works of Z. Brzezinski, H. Kissinger, G. Ikenberry, R. Haass, F. Zakaria, Ch. Layne, Th. Barnett, S. Rogov, D. Trenin, V. Konishev, O. Sergunin, N. Zagladin, M. Kosolapov, M. Bragin and others. Some researchers focused their attention on American-Russian and American-European relations: W. Drozdiak, C. Kupchan, A. Kuchins, T. Shackleina, V. Batyuk, A. Utkin, O. Prikhodko and others. Among the Ukrainian researchers working in this direction, we can highlight: E. Kaminsky, M. Ruzhkov, I. Pohorska, O. Potekhin, S. Tolstov, S. Fedunyak and others.

The purpose of the article. The United States, like other leaders of the world community, is faced with a choice: to create another global strategy based on its own interests and values, or to present a national strategy as part of a globalization strategy aimed at solving global problems. At the same time, the United States is making a new bid for global leadership in the strategic sphere. That is why the question is which way they will choose.

The main text of the article. For the American establishment, this is focused on maintaining America's status as a world power, threats to national interests in the age of globalization scale to threats on a global planetary scale. Monopoly in the use of force is seen as a kind of moral compromise for taking responsibility for global development. At the same time, it makes sense to emphasize that the ability to win military victories and influence the world economy does not yet guarantee Washington administrative control over the world.

In our opinion, the principles of action in the international arena of any actor are a complex synthesis of utilitarianism and moral and ethical norms that determine the direction in which the actor acts in the international arena. The foreign policy of the United States reflects a complex system of values, in which the argument of power and the argument of morality, political culture and spiritual creativity are closely linked. Following Kant's practical imperative, it is easy to distinguish between price and purpose in the actions of the White House and the Pentagon. According to the classical concept of international relations, a state starts hostilities when it cannot or does not want to resolve difficulties through negotiations. The war, in the words of C. Clausewitz, often quoted by experts, «is an act of violence designed to force the enemy to do our will». Since the current stage of world evolution is not a model of a classic interstate war, the practice of Washington's use of violence in resolving international conflicts requires adequate external and internal legitimacy.

International interventions involve two main types of action: international security measures and actual humanitarian actions. For a long period of time, the latter aimed at restoring civil peace prevailed. However, in a world of interdependence, the moral dilemma of violent intervention is complicated: should force be a means of protecting civilians or used to change the political regime? By what formula should the balance be determined between the mission of global international security and the infliction of harm during military operations? It is important to note that after September 11, 2001, as part of the anti-terrorist war, the United States established new parameters for the protection of national security. If the external argument presented to the world community can be

called humanitarian (regime change is a new chance for the free democratic development of Middle Eastern societies), the internal situation was more about justifying the failure to fulfill national security tasks.

The adequacy of the potential of large-scale systemic transformations available in superpowers forms a special vision of its fateful role, supported by the development of relevant political and ideological preferences. In this case, the leadership determinant prevails almost without resistance and without the difficulty of coordinating the work of collective international structures. However, the confusion of the latter in crisis situations further stimulates the moral justification by powerful actors of the right to preventive measures to prevent global systemic destruction, according to the author's own vision of global evolution. It is significantly formed by the general circumstances of the international environment, but the main importance for normalization is the political and legal foundation of the actor and its moral and value slice in particular, i. e. the correspondence between internal and external foundations of foreign policy [8, p. 15-16].

Among the powerful world powers, the United States is trying to demonstrate the greatest degree of correspondence, which leads to an active international political discourse on the natural right of the American establishment to decide the fate of participants in world systemic interaction. The power of the applied dimension of Washington's foreign policy gives us reason to reflect on the leadership nature of power and to seek an explanation for the peculiarities of the sociopolitical organization of Americans. The search for a source of confidence in the great mission of the world liberator can only be compared to the holy messianism of the Christian church. However, global democratization is a process that is undeniably moral from the standpoint of human rights. Along with violent dictation, it becomes one that violates the human right to self-worth of uniqueness.

Since ancient Greece, the classics of the study of the dichotomy of war and peace have emphasized that any military action must have a just foundation and good intentions. The norms presented in the Geneva and Hague Conventions in force since the beginning of the last century have made the approach to international rules of warfare much more humanistic. However, combining security objectives with human rights ethics remains a major dilemma in modern international power policy. America's ideals of human value have not changed significantly since the time of the fundamental «moral innovation» of W. Wilson [20, p. 99-101]. Along with the right of nations to self-determination and democracy, human rights have been identified as a top priority in the international political action of the United States. The main dilemma for external political activism is the difficulty of combining security with human rights ethics. The struggles against some authoritarian or dictatorial regimes and the support of others, especially the presidencies of J. Carter and R. Reagan, have become part of modern technology to influence social consciousness [1].

It should be borne in mind that the strengthening of the positions of supporters of active interference in the political development of other states was accompanied by a significant political and value reflection on the neo-conservatives. However, it is impossible to state unequivocally the fact of full observance of the neoconservative tradition in America's global political game. It is obvious that the American historical purpose determined by George W. Bush to rid the world of evil comes from the belief in the representation of universal values in the United States [14, p. 7-9].

Thus, the starting position presupposes rather a democratic component of the existence of a common value foundation of humanity. In the democratic tradition, such recognition requires the acceptance of global diversity as a global value component. The last point makes it necessary to interpret freedom from the standpoint of the self-worth of actors in world politics. The President of the United States also defines the meaning of universal values by the word «freedom», but leaves as a model of its state embodiment the political right to restrict the freedom of others according to the circumstances and using the military power of the American state. Bringing the defensive boundaries beyond one's own political and geographical space testifies to a departure from the classical positions of conservatism, direct intervention in the process of the latest international systemic structuring, and even non-compliance with the platform of neoconservatism. On the other hand, the neoconservative ideological platform serves to strengthen the fascination with its own uniqueness and the process of its planetary assertion by force. Back in June 2001, the President of the United States informed Congress that from now on the Department of Defense should become the most powerful force for the protection of freedom of the world [13, p. 9-17]. Such a role shift in the configuration of state structures in conducting foreign policy has shown not only the globalist style. It testified giving new meaning not only to the military power, but also to the power in general.

In our view, in today's world of interdependence, Wilson's universalism has a better chance of revival than it did during the Republican administration, as issues such as human rights abuses and genocide become a debatable element of any military or humanitarian intervention. The general vision of conducting an effective global foreign policy from the standpoint of the practical feasibility of the latter is successfully represented by the controversy around the two leading approaches. The first approach uses J. Nye's famous concept of «soft power», emphasizing the counter-productiveness of forceful foreign policy and the need to reconcile America with the world. The second approach is aimed at finding a new mechanics of maintaining global leadership. According to its author – S. Walt, America's strength advantages should be adequate methods of action in the international arena. The consequence of the inadequacy of intervention in world affairs is the situation of «viscous clinch», which may be appropriate only in the short term [19, p. 71]. S. Walt argues that the erroneous actions of the American elite such as the Iraqi campaign lead to characterize their own state as «the greatest of the immature states of today» and recommends following the «strategy of persuasion» in American supremacy as the best alternative [19, p. 285].

It is important to note that the main idea of the American establishment is the world championship. Here the positions of officials are supported by the arguments of analysts. Proponents of the policy of «charitable hegemony» are trying to prove the justice of America's advancement in the world from two key positions. First, it is about promoting security and protecting the nation from external attacks. This reveals the real strategic value of globalism. Secondly, all violent actions in the global international environment deserve justification given the nobility of the goal. Namely – the democratic reform of political spaces, whose systemic standardization does not allow the average citizen to feel the fullness of freedom. The real enthusiasm of the Republican team's analysts in explaining the uniqueness of the United States to the world comes down to the problematic field of the second argument. At the same time, it is necessary to note the close connection of the latter with the traditional platform of domestic political opponents

– the Democrats. Democrats argue that American democratic globalism not only serves the national interests of one state, it plays the role of a moral imperative in building an appropriate system of relations between all nations [18]. However, in turn, the democratic tradition does not teach at all that violent change of society can eradicate evil in a person. Rather, it involves the creation of conditions under which a person has a desire for change.

On the other hand, if the project of creating a universal democratic state is primarily a philosophical concept, in practice it is a management system of international relations. Each nation-state has the right to pursue its own foreign policy, whether by delegating part of its powers to international institutions or by adhering to a unilateral style. The primary task of every society is self-preservation. Promising – self-improvement. The task of foreign policy, first of all, should be to guarantee national security. It is clear that American analysts have no problems with the implication of democratic rights as a separate self-sufficient society in their own space. However, quite often the democratic recognition of such rights by other states is filtered for compliance only with the interests of Washington. Therefore, we are shown a combination of an idealistic concept of domestic political organization and a classic realistic foreign policy concept. As a result, a key question arises: is this really the political, cultural, and organizational foundation of the American state, and is the White House administration really based on normative worldviews inherent in American society in shaping foreign policy?

Adherence to the universalist approach implies simultaneous adherence to the model of understanding human nature, society and politics. However, even if the specifics of national understanding in general correspond to the vision of the prospects of mankind by a significant number of its actors, it is unlikely to provide authority for global world restructuring. It is unlikely that America will maintain the moral purity of its own intentions, moving by the road of overthrowing regimes that are an obstacle to its globalization. It is also clear that US force in Afghanistan or Iraq is more a testament to American national insecurity than to American democratic philanthropy. Theoretically, the use of force to spread democracy in the global space is the latest historical example, close by historical analogy to the Jacobin times of the Great French Revolution. These are the same universal values of freedom and equality, the same desire for great economic freedom and the same vision of themselves as defenders of good. Washington is convinced that the chosen project should become a practice of self-development not only for Americans, but also for the global political world order. The term «democracy» is used to describe the desired world political regime. At the same time, however, the Americans boldly interpret the fact of military power as the greatest force for world freedom. It is important that American society demonstrates a significant degree of support for such ambitions. For example, research by experts on this issue shows that when Americans talk seriously about politics, they mean that the principles of freedom and equality, as well as the rights that come from them, are rational and applicable everywhere [3].

It is also clear that in substantiating the current US power policy to establish a just international order, classical domestic political approaches are not the last. First of all, one of the principles of the founding of the American state works: America has a moral obligation not only to make the world safer for democracy, but also to make it more democratic. The noble task of democratization as a way to improve the lives of all citizens intersects with the not-quite-democratic moral law, which recognizes the

legitimacy of expansion and hegemony. The humanistic aspect of the historical state and legal foundation also looks important. According to the Declaration of Independence of the United States, each nation deserves a separate and equal position, because all people are created equal and obliged to respect each other's right to life, liberty and the pursuit of happiness [7, p. 1-2]. The right to liberty has a collective dimension of exercise through a delegation of government, regardless of the governments of other nations. Moreover, the founding fathers argued that the nature of law obliges a nation to respect the rights of other nations. For example, Madison's «Federalist» states that political relations between nations should be moral relations based on respect for human rights [16, p. 5-7]. That is, it is a question of observance of natural law from the standpoint of humanism, and not of imitation of the conceptual vision of the descendants of Thucydides. Natural law itself enshrines a special social agreement, which empowers the national government to address the issues of security, freedom and well-being of citizens. It is not yet the government's right to sacrifice its citizens for the sake of citizens of other nations. There is no natural obligation for one nation to solve the problems of another. Another foreign policy choice significantly contradicts the essence of the social agreement. This idea is supported by the position of one of the founders of US foreign policy – J. Adams. According to this prominent figure, America is not looking for «monsters of destruction». She is a champion and a winner only of herself [12, p. 1-2]. Therefore, the views of the founders of the American political system suggest thinking about a humanistic moral and legal foundation, closest to the famous teachings of Ch. Montesquieu. Not only does the refrain of offensive instructions not sound here, but also the fundamental feature of the approach to public administration, which consists in the distribution of power on the principle of non-domination, is fixed. Defensive moral and legal intention should lead to the choice of a non-imperial concept of foreign policy. On the other hand, the classics are talking about a model of permanent alliances, where America is guaranteed a share of world power, rather than isolationism.

At the same time, it is clear that the intensity of modern international life contributes to at least a partial abandonment of classical sustainable models, because world actors need to retain some freedom of action in shifting the defense boundaries of national interests into the space of global interactions. The White House is trying to defend its right to choose in matters of war and peace in a situation where national security becomes the main national interest. Globalization processes significantly contribute to the strengthening of the positions of supporters of American progressivism – the modern version of liberalism. This gives grounds to determine the influence of another political tradition on the foreign policy of the United States. Namely – a historical reflection on the presidency of F. Roosevelt. It was then that the Americans idealized a version of French imperial expansionism. It was believed that due to the expansion of civilized power in the world, law and order would prevail. Consideration of the legal aspect of international relations is inherent in the democratic school of the Wilsonites [15, p. 81]. However, the US administration pays little attention to the possibility of using civil national law and its international counterparts, while in the realms of power reforms, military law is preferred.

In our opinion, the fact of a comprehensive historical and conceptual foundation of US foreign policy in its moral and legal aspect can be traced to the activities of any White House administration. American hegemony is considered a good that meets both the national interests of the leader of the world community and the national interests of states

that are liberated from the undemocratic political regime. Thus, according to the well-known expert on this issue M. Boot, modern neoconservatives can be characterized as «hard Wilsonians» [4, p. 29]. However, it must be understood that the use of the conceptual achievements of idealists ends when it comes to returning Americans to close cooperation with international institutions, i. e. the need to decide on the division of powers and freedom in favor of war or peace in a unilateral way. At the same time, there is a clear tendency to deny the position of any policy that serves only the interests of America, is morally questionable. However, if the foreign policy aimed at protecting the life and freedom of one's own state is a moral matter, then in the context of universal world charity it is doubtful. Acting in the international arena in its own interests, the superpower builds and implements a strategy to protect its own existence in accordance with the role status. External expansions such as Iraq are more indicative of the task of increasing control over the space of an alternative socio-political foundation than of raising the level of real democracy. The overly loyal attitude of the White House leadership to states with authoritarian regimes or the support of one state and criticism of another on the same issue, such as the attitude to the nuclear developments of Israel and India, provide an opportunity to see specific national interests behind the conceptual shell of global democratization. Therefore, it is very difficult to interpret all the foreign policy actions of the United States as a concern for the lives of other peoples on the basis of high moral imperatives. Although American – it is possible. Practical superiority is a trait of a strong actor rather than a trait of high moral purpose. Therefore, the international community is again faced with the fundamental dilemma of America's moral and legal leadership and the legitimation of its democratic nature.

First of all, it is a contradiction between the universal principle that all people are equal, including from the standpoint of socio-political organization, and the principle that America is considered a supranational power. In this situation, countries that oppose the spread of American influence are very often treated in Washington as carriers of ambitions that threaten human rights and the national security of the United States. At the same time, not all American society adheres to the view that America has a moral right to destroy the traditions of individual peoples, changing their historical progress. Not all Americans like to abandon anti-imperial political traditions. Thus, in contrast to the liberal, the determinant of the conservative tradition creates the danger of a double risk of moral and legal delegitimization of forceful foreign policy actionism outside and inside the American state.

It is clear that the excessive degree of United States interference in the global political matrix leaves no other choice for the continuation of global American progress. It is important to note that America's fundamental differences with the world community are not in the latter's misunderstanding of political democratic governance as positive, but in opposition to the normative American vision of the common good only from its own national interests and the American leadership's refusal to serve a special moral status nature. The main wish of both allies and opponents of American globalism is not to abandon the United States from active action in the areas of global security and political and systemic stabilization, but to cultivate peaceful activities in accordance with the purpose of man [17; 6; 10; 5]. Thus, the moral foundations of Washington's foreign policy must be much more correlated with the morality of the American tradition itself, in which all people are equal by nature and have the right to life, liberty, and the pursuit of happiness. Therefore, variations in the methods of international political management are

of paramount importance, primarily in measuring interaction with other actors and international institutions. It becomes important to define common positions on a wide range of values. Yes, it is possible to be allies on environmental issues and at the same time differ in views on counter-terrorism programs. Reflection on the polyarchic functioning of the modern international system, the challenges of destabilization gives the actors of international political interaction new points of contact to curb mutual conflict, especially economic. At the same time, in states of polyarchic instability and with confidence in the locality of the scale of intervention by powerful political actors, the tendency to see military force as one of the instruments of foreign policy increases. An example of such a reaction was the concept of «transformation of war» presented by D. Rumsfeld in his time [9, p. 9-34]. According to him, the danger of creating a hostile environment requires America to be ready to protect not only the main but also the secondary interests of America. An important component of the concept is the fullest use of technical progress. The Pentagon's argument is systematized as follows: the main focus in modern combat is on the use of high-precision weapons, while the battlefield is becoming increasingly transparent; it becomes necessary to ensure high accuracy of hits and high efficiency of data collection on remote objects and the use of unmanned vehicles; collection of complete information and providing access to it in real time for the purpose of interaction of different types of troops; formation of an arsenal of means that will allow to conduct hostilities independently of the help of allies. In situations of «modular isolation», i. e. unilateral actions based on long-range aircraft and military transport, the advantage of the military stage of the operation is reflected. The task of reducing civilian casualties in this way inspires the Pentagon to pursue more ambitious programs – the development of non-lethal weapons. At the same time, it cannot be stated unequivocally that such attempts significantly alleviate the moral dilemma. Practical testing reveals not only the possibility of practical military errors, but also the dysfunction of process management in the initial stages of stabilization and reconstruction of the intervention space, including lack of political legitimacy, difficulty in creating national police forces and implementation of recovery programs.

At the same time, the philosophy of human rights is first of all in the desire of the individual to express oneself most widely through the development of cultural and legal institutions. This aspect of humanitarian action should reflect such important provisions as the fight against discrimination against religions, freedom of choice of models of public and social governance [6, p. 13-28]. The principle of overcoming differences peacefully is a fundamental foreign policy principle of the United States' allies, the modern Europeans, important to them both in terms of continuing European political and cultural integration itself and in terms of relations with developing countries. The main idea is that all the principles underlying political action should be based on respect for the individual, reflecting cosmopolitan orientations that are not always consistent with Washington's state realism.

Washington is well aware that global development is not possible without the application of international law, as is the consideration by world community leaders of new threats and destructive social phenomena that require much more managerial consensus than America's unilateral action. In the context of finding a complex balance between «hard» and «soft» power, military-humanitarian cooperation has become a special dimension of modern US foreign policy. Relations between the military and NGOs have changed dramatically, especially in the context of their interaction as

participants in international crisis management. Despite the increase in the number of public organizations working in crisis zones, the will of the nation-state in the face of its army continues to dominate. The US government also rightly emphasizes that humanitarian aid provides an opportunity to show the positive attitude of the American people to the rest of the world, especially to Muslim nations. The presence of the armed forces should be accompanied by the deployment of humanitarian volunteers. This mobilizes the representation of America as a powerful nation and helps to gain the necessary legitimacy in the Western environment in the process of justifying military intervention. In addition, the United States, as a donor of humanitarian aid programs, gains some control over international funds that finance humanitarian agency projects in areas of high strategic importance (such as Afghanistan or Iraq). And, thanks to a strong presence in crisis areas, the US military has an advantage in decision-making within international coalitions. This is most evident when the Allies are more concerned with the humanitarian component of the mission and the Americans with the military one. Here the development of national influence also becomes part of the mission. In view of the fact that the American humanitarian model emphasizes the effectiveness of technical assistance and its adequacy to political goals, the convergence of the military and humanitarian dimensions within the American mission itself remains a constant problem.

The growing integration of military and humanitarian interests in political-strategic coordination has strengthened the synergy of the Pentagon's presence as the Agency for International Development and military civilian specialists in crisis management missions. The war on terror has changed not only the planning and implementation of operations, but also the concept of the US military and the role of civic organizations. The structural network of non-governmental actors is increasingly used by private military organizations. Private agencies offer military services both within the framework of actions accompanied by a parliamentary resolution and those run by secret intelligence services. Here, a fundamentally new location modality and high logistical support maximizes flexibility and the ability to respond quickly to bypass traditional bureaucratic and administrative control procedures.

It should be noted that the Pentagon during this period resorted to the introduction of asymmetric strategies through the production of controlled chaos in the conservation of control. Thanks to the information media, a complex dynamics of the military rhythm is being created and civilian participants are being introduced into the space of intervention. It is the mastery of time of action through the integration of space-time aspects that makes it possible to gain control over the public environment and wage a network war. Thus, humanitarian missions may end up in the military ones. The American neoliberal approach is based on a militarized definition of security, which makes it impossible to overcome such a key functional barrier as interference in the space of other states – the different temporality of short-term crisis management and long-term stabilization. The military-humanitarian symbiosis did not become absolute in practice, as evidenced by the examples of the opposition of the American humanitarian GARE to the dominance of the military command, the closure of programs and the departure of the MSF mission from Afghanistan [17, p. 9-12].

This contradiction reflects a fundamental feature of the US foreign policy. On the one hand, the links between the two dimensions are well institutionalized at all levels of intervention: both when it comes to political strategic coordination between ministries under the direct leadership of the National Security Council, and on-the-spot coordination

between National Development Agency teams, civilian military specialists and humanitarian organizations. On the other hand, the difficulties of interaction between NGO representatives and the military have not been overcome. We can talk about the intensity of work in joint groups, between departments and, above all, the negative position of servicemen, who emphasize that they arrive at the destination to fight, not to engage in humanitarian reconstruction, that the civilian mission of the army destroys its military identity and reduces the effectiveness of the army [17, p. 19-24].

An important factor in the relationship between military command and foreign policy managers is civilian control over the solution of the leading dichotomy of international relations – war and peace. At the same time, the discourse in military circles often looks more balanced than the position of political leaders. Studies show that this state of affairs has been a feature since the Vietnam War, when the decision to intervene belonged to the civilian leadership. At the present historical stage, there are two positions presented in the approaches of S. Huntington and E. Cohen. The first, presented in the monograph «The Soldier and the State», contains a proposal to balance competencies through a system of objective control. The second provides for greater autonomy of the military in the tactical and operational dimensions. According to the researcher, this approach resulted in better political decisions and balanced relations between the military and civilian leadership of the country [10, p. 2-3]. Opposing S. Huntington's approach was the concept of E. Cohen, presented under the name "Supreme Command". In his main thesis, he contained the following statement: military success requires the intervention of civilian leadership at three levels: strategic, tactical, and operational. De facto, it was proposed to provoke the military to dialogue under different asymmetric powers in order to overcome their resistance [5, p. 208-223]. The results of Rumsfeld's work as Secretary of Defense, and especially of the Iraqi campaign, have been rightly criticized for discrediting equal relations and civilian control over military security and defense. Moreover, the difficulties that Americans faced in the non-American space only slowed down practical transformations in relations with the military. As a result, Rumsfeld's successor, R. Gates, was forced to develop a more flexible course of action.

The team's global counterterrorism program has identified another most dangerous aspect in measuring the functionality of selected conceptual approaches. The implementation of the concept of preventive war helped to separate Americans from the Muslim world. The famous French researcher of this issue G. Andreani defined the essence of the problem as follows: «Risky approach to the use of force, the difference between the goals attributed to operations, with the goals after the conflict, which may become unrealistic» [2, p. 196-197]. The international legitimacy of force is an intertwining of the right to war, the right to wars and the return to peace. The total cost of intervention or non-intervention requires clearer forecasts by intelligence agencies, otherwise the liberator risks being re-identified. While the affluent North speaks of the international struggle for human rights as a threat to its own sovereign development, the South very often sees in coalitions of interest an action aimed at interfering in the sovereignty of other states.

In the protection of national interests and national security, the United States has globalized faster than other nations. The discrepancy between morality and pragmatism in the actions of the United States reflected prejudice against a number of international treaties that should strengthen the protection of human rights: the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the Establishment of an

International Criminal Tribunal, and the Convention on the Prohibition of Anti-Personnel Mines. The partners' criticisms of disrespect for international humanitarian law and a neutral humanitarian space, the excessive role of the military and the humanities in the post-conflict stabilization and reconstruction process, have also become more frequent. Military activity has recently stimulated a discourse on the militarization of the American model of civic-military integration in humanitarian missions. In 2001, C. Powell declared that American humanitarian organizations were the vector of the battle against terrorism. The vector of regulatory influence is a pillar of the global security strategy. The de facto use of the potential of liberal and commercial structures in humanitarian and development assistance has been at the service of Washington's strategic interests. The practical goals of this approach are clear – it is to strengthen interagency coordination, especially between the State Department, the Pentagon and the International Development Agency. In search of operational effectiveness, Americans are trying to achieve a comprehensive spatial-time integration of interventions. Today we are talking not only about the process of planning and organization (unity of command, the correlation between psychological and information operations), but also about the process of rationalization.

The main feature of the Biden administration's foreign policy concept is that it, like the new US president's foreign policy as a whole, is based on efforts to adhere to the ideological and moral principles of democracy, liberalism, and reliance on alliances and allies. For the new administration, the fight against terrorist threats and the existing network of terrorist organizations in the region remains one of the main policy goals in the Middle East. The peculiarities in the implementation of this direction are, firstly, that the emphasis is placed primarily on the collective actions of the United States and its allies and partners in the region. As stated in the «Interim National Security Strategic Guidance», «recent events have shown very clearly that many of the greatest threats we have faced are due to ignoring borders or dividing walls, that is why they need to oppose collective action» [11, p. 7]. Second, the United States has recognized the need to reduce the presence of its armed forces in the Middle East to the level necessary to destroy the international terrorist network and counter Iranian aggression [11, p. 15].

Conclusions. Solving the classical dichotomy of war and peace remains one of the most difficult in the theory and practice of modern international life. The international community's overcoming of challenges such as the terrorist threat or international conflicts, i.e. phenomena of a complex social nature, requires an adequate and effective response from the world's leading states.

The practical dimension of interaction reveals differences in approaches and strategies of action between different actors. At the same time, the imperative of protection does not exclude the moral imperative, while the competition of national interests does not exclude the search for compromises to find common ground primarily in the dimensions of human rights protection and the use of legal mechanisms.

The impact of globalization on the world social space allows us to note: morality in the world of international relations remains among the important imperatives of foreign policy, but also becomes an important result of international systemic transformation, which strengthens the role functionality of non-military levers – economy, finance, technology, political management and social engineering.

List of sources and literature:

1. Ambrose S., Brinkley D. Rise to globalism: America Foreign Policy since 1938 / S. Ambrose, D. Brinkley. – N.Y.: Longman, 1998. – 480 p.
2. Andreani G. Henry Kissinger. Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century / G. Andreani // *Politique étrangère*. – 2003. – № 1. – P. 195-197.
3. Bloom A. The Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students / A. Bloom. – N.Y.: Simon & Schuster, 1988. – 400 p.
4. Boot M. Doctrine of the «Big Enchilada» / M. Boot // *The Washington Post*. – 2002. – October 14. – P. 29.
5. Cohen E. Supreme Command: Soldiers, States and Leadership in Wartime / E. Cohen. – N.Y.: Anchor, 2003. – 320 p.
6. Colonomos A. La morale dans les relations internationales / A. Colonomos. – P.: Odile Jacob, 2005. – 360 p.
7. The Declaration of Independence. [Electronic Resource] // Massachusetts Historical Society. – Mode to Access: <https://goo.su/a2iZ>.
8. Eberwein W.-D. Le Paradox Humanitaire? Normes et Pratiques / W.-D. Eberwein // *Culture & Conflits*. – 2005. – № 60. – P. 15-37.
9. Hoop Scheffer de A. L'après-guerre en Irak: le rôle des militaires au cœur du paradoxe de la stratégie américaine du «shaping» // A. de Hoop Scheffer // *Les Champs de Mars*. – 2005. – № 17. – P. 9-35.
10. Huntington S. The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relation / S. Huntington. – Cambridge: Belknap Press / Harvard University Press, 1981. – 560 p.
11. Interim National Security Strategic Guidance. March 2021. [Electronic Resource] // The White House Washington. – Mode to Access: <https://goo.su/amx6>.
12. John Quincy Adams' July 4 Speech. [Electronic Resource] // *Economic Thinking*. – Mode to Access: <https://goo.su/9MRs>.
13. Kagan R., Kristol W. National Interest and Global Responsibility // *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy* / Ed. by R. Kagan, W. Kristol. – San-Francisco: Encounter Books, 2000. – P. 3-24.
14. Lacorne D. George W. Bush, un «conservateur à visage humain» / D. Lacorne // *Critique Internationale*. – 2000. – №6. – P. 6-11.
15. Litwak R.S. The Imperial Republic after 9/11 / R.S. Litwak // *The Wilson Quarterly*. – 2002. – Summer. – Vol. 26. – №3. – P. 76-82.
16. Madison J. The Federalist Papers: No. 44. [Electronic Resource] J. Madison // Lillian Goldman Law Library. – Mode to Access: <https://goo.su/9INE>.
17. Makki S. Militarisation de l'humanitaire? Le modèle américain de l'intégration civilo-militaire, ses enjeux et ses limites [Electronic Resource] / S. Makki // «Les humanitaires dans la guerre: héros ou victimes?». Centre international de Presse, Résidence Palace, Bruxelles, 17 novembre 2004. – Mode to Access: <https://goo.su/9umi>.
18. Krauthammer Ch. Democratic Realism. [Electronic Resource] / Ch. Krauthammer // *American Enterprise Institute*. – 2004. – February 4. – Mode to Access: <https://goo.su/9RDW>.
19. Walt S. Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy / S. Walt. – N.Y.: W.W. Norton Company, 2006. – 322 p.
20. Vaïsse J. Les États-Unis sans Wilson L'internationalisme américain après la guerre froide / J. Vaïsse // *Critique internationale*. – 1999. – № 3. – P. 99-20.

References:

1. Ambrose, S. & Brinkley, D. (1998). *Rise to globalism: America Foreign Policy since 1938*. N.Y.: Longman. [In English].
2. Andreani, G. (2003). Henry Kissinger. Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century. *Politique étrangère*, 1, 195-197. [In French].
3. Bloom, A. (1988). *The Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students*. N.Y.: Simon & Schuster. [In English].
4. Boot, M. (2002, October 14). Doctrine of the «Big Enchilada». *The Washington Post*, 29. [In English].
5. Cohen, E. (2003). *Supreme Command: Soldiers, States and Leadership in Wartime*. N.Y.: Anchor. [In English].

6. Colonomos, A. (2005). *La morale dans les relations internationales*. P.: Odile Jacob. [In French].
7. The Declaration of Independence. *Massachusetts Historical Society*. – Mode to Access: <https://goo.su/a2iZ>. [In English].
8. Eberwein, W.-D. (2005). Le Paradox Humanitaire? Normes et Pratiques. *Culture & Conflits*, 60, 15-37. [In French].
9. Hoop Scheffer, de A. (2005). L'après-guerre en Irak: le rôle des militaires au cœur du paradoxe de la stratégie américaine du «shaping». *Les Champs de Mars*, 17, 9-35. [In French].
10. Huntington, S. (1981). *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relation*. Cambridge: Belknap Press / Harvard University Press. [In English].
11. *Interim National Security Strategic Guidance*. March 2021. The White House Washington. <https://goo.su/amx6>. [In English].
12. John Quincy Adams' July 4 Speech. *Economic Thinking*. <https://goo.su/9MRs>. [In English].
13. Kagan, R. & Kristol, W. (2000). National Interest and Global Responsibility. In: R. Kagan & W. Kristol (Eds.). *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*, 3-24. [In English].
14. Lacorne, D. (2000). George W. Bush, un «conservateur à visage humain». *Critique Internationale*, 6, 6-11. [In French].
15. Litwak, R.S. (2002). The Imperial Republic after 9/11. *The Wilson Quarterly*, 26 (3), 76-82. [In English].
16. Madison, J. The Federalist Papers: No. 44. *Lillian Goldman Law Library*. <https://goo.su/9INE>. [In English].
17. Makki, S. (2004). Militarisation de l'humanitaire? Le modèle américain de l'intégration civilo-militaire, ses enjeux et ses limites. *Colloque GRIP-ECHO «Les humanitaires dans la guerre: héros ou victimes?»*. Centre international de Presse, Résidence Palace, Bruxelles, 17 novembre. <https://goo.su/9umi>. [In French].
18. Krauthammer, Ch. (2004, February 4). Democratic Realism. *American Enterprise Institute*. <https://goo.su/9RDW>. [In English].
19. Walt, S. (2006). *Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy*. N.Y.: W.W. Norton Company. [In English].
20. Vaïsse, J. (1999). Les États-Unis sans Wilson L'internationalisme américain après la guerre froide. *Critique internationale*, 3, 99-120. [In French].

Дмитро Лакішик, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України», Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ТА МІЛІТАРНОГО ВИМІРУ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США

Анотація. Роль Сполучених Штатів у системі забезпечення безпеки глобального міжнародного простору важко переоцінити. Разом з тим все частіше постає питання щодо ступеню узгодженості стратегій національної безпеки Америки з вимогами міжнародної безпеки. З одного боку, зміщення акценту на гуманітарні цінності зробило логічнішим застосування сучасних силових заходів при вирішенні таких проблем як розповсюдження ЗМЗ чи геноцид. З іншого – практика американських дій на Близькому Сході та у Центральній Азії продемонструвала й межі ведення силової політики шляхом використання високих технологій в рамках використання традиційних структур та стратегій.

Метою статті є аналіз трансформаційного аспекту політики США в сфері безпеки та оборони, вплив якого стає суттєвішим за технологічні інновації.

В результаті дослідження, на основі застосування методів політичного аналізу визначено основні характеристики американського світового лідерства, яке передбачає військову міць, економічну конкурентоспроможність, моральний авторитет, активну участь у міжнародно-політичних процесах в глобальному масштабі і зусилля щодо впорядкування міжнародної системи.

***Висновки.** Реагування на зміни має починатися від аналізування соціальних підвалин загроз і, передусім, ролі соціального чинника в сучасних війнах. За невдалого застосування технологічна потужність не лише не вирішує проблему, а й посилює її соціальні корені. Подібний сценарій створює для Сполучених Штатів досить небезпечну ситуацію, коли протидія може приховано кристалізуватися чи охоплювати незвичні для американців конфліктні сектори. Важливо враховувати, що сучасні загрози безпеки поширюються на конкретних громадян і спільноти більше, аніж на державу як таку. Саме тому прийняття світовою спільнотою американського бачення міжнародного розвитку в таких сферах, як права людини та розвиток, є дуже важливим для Америки. Поряд із тим, що в сучасному світі безпека базується на мілітарних можливостях, її нові форми та конфігурації потребують утілення типів силового втручання, які не завжди узгоджуються з класичними доктринами та стратегічними підходами.*

***Ключові слова:** США, зовнішня політика, мораль, право, військова сила.*

Надійшла до редколегії 30.04.2021

УДК 94(73)«1945/2001»

Тетяна Клиніна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0334-9852

ДЕРЖАВНІ СЕКРЕТАРІ США ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ: РОЛЬ ТА МІСЦЕ У СИСТЕМІ ВЛАДИ

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду взаємодії президентів США та їх державних секретарів у другій половині ХХ століття (1945 – 2011 рр.), в умовах модернізації зовнішньополітичних служб, змін у виробленні та реалізації зовнішньої політики країни. Це призвело до більш ретельного вибору одного з найважливіших акторів у питанні формування зовнішнього курсу країни – державного секретаря США. Метою статті є аналіз обставин призначення очільників державного департаменту, їхньої діяльності та взаємодії з президентами США.*

Методологічною основою статті став принцип історизму; використано системний підхід, проблемно-хронологічний та описовий методи. Наукова новизна дослідження полягає у спробі показати складність та крихкість у взаємодії тандему «президент – державний секретар». Простежено послідовність обіймання посад державними секретарями, проаналізовано їхній професійний досвід та особисті якості, які найімовірніше і визначали характер взаємовідносин з президентом, а також впливали на характер зовнішнього курсу країни. Показано як розбіжності в конкретних питаннях між президентами та державними секретарями, могли коштувати посад останнім.

Висновки. Розглянувши зміни, які відбулися в структурі та функціях державного департаменту США після Другої світової війни, авторка доходить висновку про обумовленість ролі та місця державного секретаря США пріоритетом зовнішньої політики. З початком «холодної війни» Білий дім приділяв значно більшу увагу питанням розробки та втілення зовнішнього курсу, ніж у попередні десятиліття. Водночас разом зі збільшенням ролі президента у зовнішній політиці спостерігається зменшення ролі державного секретаря в цій сфері. Визначено, що більшість призначень на посаду державного секретаря США у другій половині ХХ століття здійснювалися з політично-ідеологічних мотивів, і лише деякі з секретарів були професійними політиками. При цьому

професійність державного секретаря не завжди була запорукою тривалості його перебування на посаді. Разом з тим автор наголошує на унікальності, професійності, амбітності, працездатності кожного керівника державного департаменту протягом розглянутого періоду.

Ключові слова: президент США, державний секретар, державний департамент, формування зовнішнього курсу США

Постановка проблеми. Державний департамент Сполучених Штатів Америки є вищим виконавчим органом влади у сфері зовнішньої політики. Його очільником є державний секретар, який має широкі повноваження і в той же час посідає провідне місце в адміністрації Президента США та Ради національної безпеки. Зміни, які відбулися після Другої світової війни як в США, так і на міжнародній арені, спричинили зміни в Державному департаменті, закордонній службі та американській дипломатії в цілому, і безпосередньо вплинули на взаємини президентів та їх державних секретарів, на критерії відбору нових очільників державного департаменту, на характер ведення зовнішньої політики США, на якість відносин між президентом, державним секретарем, радником з національної безпеки та Конгресом тощо. Метою статті є системний аналіз вибору президентами США їх державних секретарів, а також взаємин між ними.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Серед великого наукового доробку з історії американської зовнішньої політики складно виокремити саме ті роботи, які фокусуються на державному секретарстві як політичній інституції. Безумовно, діяльність державних секретарів США досить часто стає об'єктом дослідження науковців, щоправда, вона розглядається переважно через призму їх діяльності в тандемі з президентом Сполучених Штатів. Ви майже не знайдете ґрунтовних праць про вплив на зовнішню політику, наприклад, Е. Стеттініуса, Дж. Бірнса, К. Гертера, Е. Маскі, О. Хейга тощо. Більше наукових публікацій присвячено таким державним секретарям як Дж. Маршалл, Д. Ачесон, Ф. Даллес чи Г. Кіссінджер. Однак така увага викликана не стільки їх результативністю на посаді державного секретаря, скільки одіозністю їхньої особистості чи то попередніх заслуг в іншій сфері життя американського суспільства. Місцю державного секретаря в системі виконавчої влади США, його функціональним обов'язкам тощо присвячені роботи Д. Філпотта [5], Т. Естеса та Е. Лайтнера [3] тощо. Робота Р. Волкера цікава з точки зору фактологічного матеріалу, і хоча вона безпосередньо не розкриває роль та місце державного секретаря в питанні прийняття зовнішньополітичних рішень, тим не менш, надає аналіз здійснених зовнішньополітичних акцій різними державними секретарями [8].

Виклад основного матеріалу. Протягом другої половини ХХ століття Сполучені Штати Америки стали безпосереднім учасником так званої «нової дипломатії», що включала в себе встановлення дипломатичних відносин на найвищому та міністерському рівнях, «човникову дипломатію», більшу опору на відкриту дипломатію і багатосторонні взаємовідносини через організацію міжнародних конференцій, столів, участі у міжнародних організаціях тощо. Всі ці (та не лише) події вплинули на управління, організацію, персонал та функціонування державного департаменту та дипломатичної служби. Були вжиті основні заходи щодо перегляду та реформування керівництва, структури та управління державним департаментом, а також відбулося об'єднання робітників дипломатичної служби та державного департаменту в єдиний виконавчий

механізм. Основна увага приділялася інтеграції та вдосконаленню структури і функціонування як департаменту, так і дипломатичного та консульського представництв, росту професійності дипломатичної служби, збільшенню кількості жінок-офіцерів, якісному забезпеченню зростаючого обсягу комунікацій між департаментом та його закордонними представництвами, а також налагодженню співпраці департаменту з іншими агентствами США, які займаються зовнішніми справами, як у Вашингтоні, так і за кордоном. Створювалися додаткові підрозділи, деякі з них були реорганізовані для вирішення різних адміністративних, регіональних та функціональних питань, а інші – змінювалися або ліквідовувалися взагалі. З'являлися нові посади та звання для офіцерів, зокрема, були запроваджені посади заступника держсекретаря, старшого дипломата тощо [6, с. 39]. У той час, коли кількість американських дипломатичних представництв значно зростала, кількість консульських установ пропорційно зменшувалась. Як і в минулому, деяких емісарів продовжували одночасно призначати на декілька посад, а з об'єднанням і професіоналізацією дипломатичної служби, призначення на кілька послідовних місій стало звичним явищем.

Додатковим свідченням того, що Сполучені Штати остаточно відмовилися від політики ізоляціонізму, стало укладання Держдепартаментом великої кількості двох- та багатосторонніх договорів та угод, значна кількість яких стосувалася нових регіональних та функціональних суб'єктів [7, с. 419]. Крім того, президенти та державні секретарі почали приймати все більшу кількість американських політичних доктрин і декларацій, і США стали активним учасником міжнародних конференцій на всіх рівнях, брали активну участь у світових та регіональних міжнародних організаціях та інших міжнародних установах. У сукупності ці зміни стали основою того, що науковці називають «американським століттям». Таким чином, протягом п'яти десятиліть Сполучені Штати Америки стали головною дієвою особою на міжнародній арені [5, с. 67]. Не останню роль у цих змінах відіграла постать державного секретаря та його здатність і вміння знаходити спільну мову з президентом, Конгресом, радником з національної безпеки та громадськістю.

Оцінюючи посаду держсекретаря, колишній секретар Дін Раск зазначав: «Попередній досвід допоможе, але немає жодного засобу аби бути належним чином підготовленим до того, аби стати держсекретарем» [7, с. 419]. Коли Олександр Хейг став секретарем, він визначив свою роль як національного «вікарія» для формування та формулювання зовнішньої політики; а секретар Джордж Шульц назвав своє призначення «найважчою, найвимогливішою і водночас потенційно найбільш хвилюючою та найприємнішою роботою» [7, с. 420]. Цікавими є оцінки американських дипломатів, службовців державного департаменту США, які брали безпосередню участь у формуванні зовнішньої політики держави. Наприклад, помічник державного секретаря США Харлан Клівленд заявляв: «Створення зовнішньої політики часто схоже на спробу прибити желе до стовбура дерева»; заступник секретаря Джордж Болл назвав Департамент «фабрикою вигадок»; заступник державного секретаря Ніколас Каценбах зауважував: «Я виявив, що зовнішньополітичний процес більше схожий на іриску» [1, с. 18-21].

Проте державний секретар рідко сам визначає характер своєї посади. Часто їхні мемуари розповідають про події та дії щодо зовнішньої політики, стосунків,

проблем та адміністративних домовленостей, не з'ясовуючи їх уявлення про суть своєї професії. Іноді цю роль беруть на себе історики та міжнародні аналітики. Наприклад, аналізуючи діяльність Джона Фостера Даллеса як секретаря, його сучасник писав: «Американський державний секретар повинен виконувати два основних і складних завдання: захищати та просувати інтереси Сполучених Штатів за кордоном, а також вибудовувати та захищати свою позицію вдома. Якщо перше завдання виконується департаментом загалом, то друге є результатом п'яти взаємопов'язаних конституційних факторів, притаманних американській системі правління: Президент, Конгрес, інші органи виконавчої влади, інші члени державного департаменту та громадська думка, яка впливає на ставлення секретаря до інших чотирьох» [7, с. 420]. Іншої думки дотримується американський історик та біограф Семюель Флегг Беміс, який зазначає, що «ідеальний держсекретар повинен бути поінформованим і лояльним радником президента, переконливим з Конгресом, бути у гарних взаємовідносинах із пресою, впевненим оратором, ефективним і шанованим керівником департаменту, чуйним і терплячим учасником переговорів з іноземними урядами і філософом, здатним сформулювати кінцеву думку свого уряду» [1, с. 104]. Подібну думку висловлював Воррен І. Коен, описуючи призначення державного секретаря Діна Раска, вказував, що від нього (Д. Раска – Т. К.) очікується, що він «керуватиме департаментом, вестиме переговори за кордоном, вирішуватиме кризові питання, представлятиме Сполучені Штати на міжнародних конференціях, самітах та зустрічах, виступатиме як представник від нації в Організації Об'єднаних Націй, пояснюватиме та обґрунтовуватиме політику Конгресу та громадськості» [9, с. 221]. З другого боку, Геддіс Сміт, аналізуючи діяльність Діна Ачесона як державного секретаря, дійшов висновку, що секретар не командує армією для здійснення зовнішньої політики, не має політичного патронажу, не має додаткових грантів чи контрактів, і живе лише на крихітну частину федеральних видатків, влада його базується на здатності переконати, в першу чергу, президента, а вже потім вибудовувати відносини зі співробітниками відомства, іноземними керівниками, Конгресом, пресою та громадськістю [4, с. 207].

Перелічимо президентів США у 1945 – 2002 рр. та їх держсекретарів:

- Гаррі Трумен (демократ): Джеймс Бірнс (1945–1947), Джордж Маршалл (1947–1949), Дін Ачесон (1949–1953);
- Дуайт Ейзенхауер (республіканець): Джон Фостер Даллес (1953–1959), Крістіан Гертер (1959–1961);
- Джон Кеннеди (демократ): Дін Раск (1961–1963);
- Ліндон Джонсон (демократ): Дін Раск (1963–1969);
- Річард Ніксон (республіканець): Вільям Роджерс (1969–1973), Генрі Кіссінджер (1973–1974);
- Джеральд Форд (республіканець): Генрі Кіссінджер (1974–1977);
- Джиммі Картер (демократ): Сайрус Венс (1977–1980), Едмунд Маскі (1980–1981);
- Рональд Рейган (республіканець): Олександр Хейг (1981–1982), Джордж Шульц (1982–1989);
- Джордж Буш-старший (республіканець): Джеймс Бейкер (1989–1992), Лоуренс Іглбергер (1992–1993);

- Білл Клінтон (демократ): Уоррен Крістофер (1993–1997), Мадлен Олбрайт (1997–2001).

В середньому перебування на посаді державного секретаря протягом історії США становило приблизно 3,5 років. Певним винятком став Д. Раск – єдиний секретар, який пропрацював вісім років. Дж. Шульц обіймав посаду майже сім років, Дж. Ф. Даллес – більше шести років, В. Роджерс – майже п'ять років, Д. Ачесон і В. Крістофер – чотири роки, а Г. Кіссінджер, С. Венс і Дж. Бейкер – приблизно три роки. Найкоротший термін перебування на посаді – менше двох років – і тут ми можемо згадати Дж. Бірнса, Дж. Маршалла, К. Гертера, Е. Маскі, О. Хейга та Л. Іглбургера [3, с. 49].

Варто зауважити, що більшість з цих призначень вважалися політичними, і лише деякі з перелічених секретарів були досвідченими політиками та тривалий час працювали у Конгресі (мова йде про Дж. Бірнса, К. Гертера та Е. Маскі). Коли державний секретар Кордел Хелл пішов у відставку в 1945 році, Джеймс Бірнс вважався головним претендентом на цю посаду, але президент Ф. Рузвельт вирішив призначити Е. Стеттініуса, щоб той завершив процес створення Організації Об'єднаних Націй. Таке рішення було обумовлено тим, що головною зовнішньополітичною метою Е. Стеттініуса, яка цілком збігалася із уявленнями президента Ф. Рузвельта, було створення саме такої організації, яка мала б забезпечити світову безпеку у мирний час. До того ж його зовнішньополітичні наміри гуртувалися навколо ідеї стабілізації ситуації та організації колективної безпеки, а це, як відомо, були одними з головних постулатів Ф. Рузвельта, чим, певно, Е. Стеттініус і завоював прихильність президента. У своїх мемуарах Е. Стеттініус зазначав, що в приватній розмові Ф. Рузвельт повідомив йому, що на посаду голови зовнішнього відомства розглядав декількох осіб, серед яких був і Дж. Бірнс. Однак, президент зазначив: «Джиммі як в сенаті, так і на інших посадах діяв сам по собі, і я не впевнений, що ми зможемо досить гармонійно співпрацювати в одній команді». Відомо, що Ф. Рузвельт був сам собі державним секретарем і не мав наміру ділити пальму першості у зовнішньополітичних орієнтирах, тому тримав державний департамент на задньому плані, і Стеттініус, вірно зрозумівши пояснення президента щодо Дж. Бірнса, вирішив тримати субординацію та діяти виключно в межах наданих йому повноважень.

Гаррі Трумен, який прийшов до влади після смерті Ф. Рузвельта, мав намір передати управління державним департаментом своєму державному секретарю [4, с. 55]. В кулуарах Білого дому обговорювалося, що ось тепер настав час і Дж. Бірнса, який будучи другом президента, зможе отримати будь яку посаду, яку він забажає. Нове призначення не змусило себе довго чекати, і президент негайно запропонував йому бути призначеним на посаду держсекретаря США, однак Дж. Бірнс переконав Г. Трумена відкласти своє призначення, доки Е. Стеттініус головує на конференції в Сан-Франциско. Згодом кожен з них певною мірою пошкодував про таке рішення, адже в тандемі «президент-державний секретар» останній (Дж. Бірнс) дозволяв собі не підпорядковуватися очільнику держави і перебирав на себе лідируючу роль у формуванні курсу країни на світовій арені. Те, що почалося як дружба, врешті-решт закінчилося непримиренною ворожнечею.

Коли Д. Ейзенхауер був обраний президентом, серед його кандидатів на посаду державного секретаря США були Аллен Даллас, Пол Хоффман, Генрі Кебот Лодж і Джон Маккой. Він обрав кандидатуру Джона Фостера Даллеса, який раніше обіймав декілька дипломатичних посад високого рівня [11, с. 175]. У 1959 році Дж. Ф. Даллеса змінив К. Гертер, який мав значний досвід роботи в Конгресі, а також два роки обіймав посаду заступника державного секретаря (1957–1959), з якої у 1959 році був підвищений до посади секретаря.

Президент Дж. Кеннеді розраховував на самостійне керівництво у зовнішньополітичній сфері. Зокрема, у своїй передвибірчій компанії найбільше обіцянок надав у сфері зовнішньої політики. Він говорив, що ставши президентом, він особисто, і тільки він, прийматиме найважливіші рішення по зовнішній політиці [7, с. 422]. І саме ця обіцянка була виконана в першу чергу. На посаду державного секретаря Дж. Кеннеді розглядав кілька кандидатів, зокрема, Девіда Брюса Роберта та сенатора Вільяма Фулбрайта [10, с. 52]. Однак колишній секретар Д. Ачісон порекомендував розглянути кандидатуру Д. Раска, який на той час вже мав досвід роботи помічником і заступником держсекретаря, а згодом президентом Фонду Рокфеллера. Дослухавшись до порад Д. Ачісона, президент призначив Д. Раска, і останній, ставши державним секретарем, посів далеко не перше місце в питанні формування зовнішнього курсу країни і вимушений був погоджуватися з подальшим втручанням президента в його прерогативи [7, с. 422]. Можливо, саме така стриманість Д. Раска призвела до того, що він залишався на посаді державного секретаря протягом всього часу адміністрації Дж. Кеннеді та Л. Джонсона, загалом вісім років.

Р. Ніксон також прагнув самостійно керувати багатьма важливими аспектами зовнішніх відносин і, маючи намір виконувати функції власного держсекретаря, призначив на цю посаду Вільяма Роджерса, колишнього генерального прокурора часів адміністрації Д. Ейзенхауера. Тим не менш Р. Ніксон постійно порівнював секретаря В. Роджерса з Г. Кіссінджером, своїм радником з національної безпеки, на якого він покладався в питаннях зовнішньої політики, загальної стратегії зовнішніх відносин, переговорів та врегулювання криз. Так В. Роджерсу довелося конкурувати з Г. Кіссінджером як основним експертом з питань зовнішньої політики; він розходився з ним у таких питаннях, як стратегія зв'язків щодо переговорів про обмеження стратегічних озброєнь та інших питань. В такий спосіб В. Роджерс поступово втратив інтерес до своєї посади, а разом з тим і вплив, і в останні місяці свого перебування у державному департаменті він припинив вникати у суть справ і покладався, в основному, на своїх заступників – Елліота Л. Річардсона та Джона Ірвінга II [9, с. 267].

Коли Г. Кіссінджер виявив бажання обійняти посаду державного секретаря, а Роджерс йшов у відставку, президент не вагався щодо того, хто стане наступним державним секретарем. Питання, чи продовжувати Кіссінджеру бути радником з національної безпеки, чи очолювати Державний департамент, було вирішене його сумісництвом, що тривало понад два роки і стало єдиним прикладом такого подвійного призначення. Послідовник Р. Ніксона Г. Форд залишив Кіссінджера на посаді державного секретаря, а в листопаді 1975 року призначив генерал-лейтенанта Брента Скоукрофта своїм радником з питань національної безпеки, завершивши в такий спосіб одночасну працю Кіссінджера в обох установах [7, с. 423].

Дж. Картер спершу наслідував Рузвельта, Кеннеді та Ніксона, але досить швидко зрозумів, що йому потрібен досвідчений політичний радник, командний гравець і переговорник в особі державного секретаря. Він розглядав кандидатури трьох досвідчених діячів: Джорджа Болла (колишнього заступника держсекретаря і представника ООН), Пола Варнке (який працював у оборонних відомствах за адміністрації Джонсона, а пізніше як директор з контролю над озброєннями), Сайруса Венса (який мав досвід роботи радником спеціального комітету Сенату, секретарем армії, заступником міністра оборони та брав участь у ряді місій як спеціальний дипломатичний представник президента) [11, с. 192]. Президент обрав С. Венса, оскільки той мав значний адміністративний та дипломатичний досвід і вважався успішним юристом у Вашингтоні. Але Форд, як і його попередник, почав проводити паралелі між державним секретарем та радником з національної безпеки, порівнюючи тим самим С. Венса зі Зб. Бжезінським, який, як і свого часу Г. Кіссінджер, відігравав важливу роль у визначенні зовнішньої політики США. Коли С. Венс пішов у відставку в 1980 році, президент змінив свої пріоритети та призначив держсекретарем Едмонда Маскі [7, с. 425].

40-й президент США Р. Рейган так само, як і його попередники, не мав визначеної позиції щодо кандидатури державного секретаря і вагався між О. Хейгом та Дж. Шульцом. Врешті у 1981 році Америка побачила нового державного секретаря О. Хейга [6, р. 259]. Військовий офіцер у відставці (з 1979 р.), О. Хейг провів більшу частину своєї армійської кар'єри у Вашингтоні в Міністерстві оборони на посаді заступника начальника штабу армії та начальник штабу Білого дому, а також служив за кордоном під час війни у В'єтнамі, був верховним головнокомандувачем сил НАТО. Він також певний час був військовим радником Г. Кіссінджера, коли той був радником з національної безпеки, за що отримав прізвисько «Кіссінджер Кіссінджера» [7, с. 425]. Однак співпраця президента та О. Хейга була не тривалою. Вважається, що причиною погіршення відносин між ним та президентом, став конфлікт та жорсткість позиції державного секретаря у відносинах з міністром оборони, а також спірність його висловлювань щодо того, що є речі важливіші за мир; також О. Хейга звинувачували в тому, що він дав «зелене світло» початку конфлікту Ізраїля з Ліваном. У середині 1982 року О. Хейга на посаді держсекретаря змінив більш прагматичний Дж. Шульц, колишній старший економіст часів адміністрації Ейзенхауера, а пізніше – міністр праці, директор управління та бюджету та міністр фінансів.

Першим держсекретарем президента Дж. Буша-старшого став Джеймс Бейкер III, який до цього був старшим радником комітету Рейгана – Буша, міністром фінансів і керівником президентської кампанії Буша. За два дні до перемоги на президентських виборах, Буш запропонував Бейкеру посаду держсекретаря і той погодився. Пізніше, коли Бейкер став головою апарату та старшим радником Білого дому в 1992 році, на прохання президента він порекомендував наступника Лоуренса С. Іглбургера, який приєднався до держдепартаменту в 1957 році, був послом в Югославії [10, с. 183].

У 1993 році Б. Клінтон призначив В. Крістофера, який був заступником генпрокурора за адміністрації Л. Джонсона, заступником держсекретаря під час адміністрації Картера і двічі виконувачем обов'язків держсекретаря в 1980 році. Він обіймав цю посаду чотири роки, і його змінила Мадлен Олбрайт, яка раніше працювала помічницею сенатора Е. Маскі, входила до ради національної безпеки

та керувала центром національної політики Джорджтаунського університету, а також була постійним представником США в ООН чотири роки у 1990-х рр. [7, с. 427].

Варто зазначити, що традиційно за відсутності серйозних проблем чи розбіжностей між президентом і державним секретарем, останній залишав посаду або із закінченням чотирирічного свого терміну на посаді, або із закінченням діяльності адміністрації президента. Дж. Ф. Даллес був єдиним секретарем, який помер під час перебування на посаді.

Як вже зазначалося, не завжди відносини між президентом США та державним секретарем були простими. Досить часто між ними виникали конфлікти. Наприклад, Г. Трумен був незадоволений тим, що секретар Дж. Бірнс не проінформував його про перебіг подій та прийняті рішення під час зустрічі міністрів закордонних справ у Москві в грудні 1945 року. Для політичної еліти Америки було зрозуміло, що Г. Трумен не пробачить це своєму секретареві, і що останній залишить свою посаду як тільки президент ухвалить рішення про його наступника. Справді, в січні 1947 року Г. Трумен призначив Дж. Маршалла держсекретарем, звільнивши Дж. Бірнса [5, с. 196].

Розбіжності, які виникли між президентом Картером та його держсекретарем С. Венсом щодо гелікоптерної місії для порятунку американських заручників, утримуваних Іраном, призвели до того, що останній подав у відставку 21 квітня 1980 року [7, с. 427]. Протиріччя існували і у відносинах Р. Рейгана та його секретаря О. Хейга. У 1982 році президент вручив своєму секретарю листа, в якому, мотивуючи в такий спосіб до певних кроків, зазначав, що прийме його відставку. Сам О. Хейг назвав це згодом своєю «неіснуючою відставкою» [7, с. 428]. У секретаря не було іншого вибору, окрім як подати заяву про відставку офіційно.

Державний секретар Дж. Шульц, на відміну від своїх попередників, мав складні відносини не стільки з президентом, скільки з радником президента з національної безпеки, через що Дж. Шульц неодноразово хотів піти у відставку, але кожного разу Р. Рейгану вдавалося його вмовити не робити цього, наголошуючи на його незамінності. У 1986 році президент Р. Рейган і Дж. Шульц розійшлися в думках з приводу проекту промови щодо апартеїду в Південній Африці. Шульц навіть написав заяву про відставку, але президент Рейган відмовився її прийняти [7, с. 428].

З точки зору досвіду та професійних інтересів державні секретарі мали певні спільні характеристики: майже всі були випускниками коледжу та університету; закінчили юридичні факультети; деякі з них навчалися в аспірантурі, викладали в коледжах, університетах та мали досвід адміністративних посад; більшість із них опублікували свої спогади; половина з них повернулися після закінчення служби в державному департаменті або до юридичної практики, або до викладання, інша половина – залишилася працювати у Конгресі та претендувати на найвищі державні посади; всі вони мали попередньо займали високі державні посади.

Ще однією цікавою особливістю було те, що всі, окрім М. Олбрайт, К. Гертера та В. Роджерса, мали досвід у військовій сфері. Дж. Маршалл та О. Хейг були професійними солдатами. Дж. Маршалл брав участь у Першій та Другій світових війнах, мав 45-річний стаж військової служби, служив начальником штабу та отримав звання генерала армії. О. Хейг, який брав участь у Другій світовій і

Корейській війнах, був заступником коменданта Вест-Пойнт і верховним головнокомандувачем Північноатлантичних сил і отримав звання генерал-майора. Дж. Ф. Даллес, Д. Раск та Л. Іглбургер також служили в армії; Д. Ачесон, В. Крістофер, Е. Маскі, В. Роджерс і С. Венс служили на флоті, Дж. Бейкер і Дж. Шульц були морськими піхотинцями. Хоча Г. Кіссінджер не служив в армії, його запросили в якості консультанта та агента для виконання військової місії в департаменті армії та як члена військового агентства [8, с. 27].

Ці аспекти, звісно, мали певний вплив на їх призначення як державних секретарів. Однак найбільше значення мали їхній попередній досвід роботи в держдепартаменті, дипломатичні практики та особисті досягнення. Двоє секретарів, Дж. Ф. Даллас і С. Венс, мали найближчих родичів, які були дотичними до дипломатичної служби. Дід Дж. Ф. Даллеса – місіонер Джон В. Фостер був міністром у Мексиці, Росії, Іспанії та державним секретарем (1892–1893); його двоюрідний дядько Джон Велш був міністром у Великобританії, а пізніше його дядько Роберт Лансінг був призначений радником державного департаменту, а пізніше й держсекретарем. Дядько С. Венса – Джон Девіс – був послом у Великій Британії, а також був кандидатом на пост президента від демократичної партії США [8, с. 32]. Інші державні секретарі також мали певний дипломатичний досвід. Дж. Маршалл брав участь у зустрічах на вищому рівні і конференціях під час Другої світової війни, починаючи від двосторонніх зустрічей Рузвельта і Черчилля до трьохсторонньої Потсдамської конференції, і він був призначений спеціальним представником президента Г. Трумена в Китаї в ранзі посла. Не дивлячись на те, що Д. Ачесон не служив безпосередньо в дипломатичній сфері, він мав семирічний досвід роботи в якості помічника і заступника держсекретаря США. Дж. Ф. Даллес обіймав посади: аташе американського посольства в Берліні, радника президента В. Вільсона, секретаря американської комісії на мирній конференції Першої світової війни, а також члена репараційних комісій і Вищої економічної ради, він брав участь у конференції щодо створення Організації Об'єднаних Націй у Сан-Франциско, і був радником чотирьох своїх попередніх держсекретарів (від Е. Стеттініуса до Д. Ачесона), і це далеко не повний перелік його посад [11, с. 467]. К. Гертер був призначений Г. Гувером спеціальним помічником і виконавчим секретарем Європейської ради допомоги у 1920–1921 рр., а пізніше, коли він також працював в Американській асоціації допомоги, у 1922 році він відвідав СРСР для з'ясування ситуації з голодом 1921–1923 років. Він також обіймав посаду заступника держсекретаря і брав участь у місії в Південно-Східній Азії. Д. Раск був директором відділу держдепартаменту з особливих політичних питань, помічником секретаря у справах міжнародних організацій, заступником секретаря та помічником секретаря у справах Східної Азії та Тихого океану [8, с. 47]. С. Венс брав участь у ряді закордонних місій, коли він служив у оборонному відомстві в 1960-х роках, і брав участь у врегулюванні політичних криз у Панамі, в Домініканській Республіці, розв'язанні грецько-турецького конфлікту на Кіпрі.

Постать Л. Іглбургера, на наш погляд, є унікальною, оскільки він був першим офіцером закордонної служби на цій посаді. До його професійних досягнень належить робота в раді національної безпеки та виконавчого помічника держсекретаря, посла в Югославії. Хоча В. Крістофер не мав попередніх дипломатичних призначень, він обіймав посаду заступника держсекретаря протягом чотирьох років і двічі виконував обов'язки секретаря. Перша жінка

держсекретар М. Олбрайт мала досвід роботи на посаді представника США в ООН у ранзі посла. Таким чином, лише чотири з державних секретарів – В. Роджерс, Е. Маскі, Дж. Шульц і Дж. Бейкер – не були зайняті на посадах у державному департаменті [9, с. 249].

Як бачимо, згадані державні секретарі не були «сторонніми» людьми, без досвіду на дипломатичній або державній службі. Їх кандидатури ретельно розглядалися, вивчалися і бралися до уваги їх попередні досягнення. Всі вони мали великий досвід академічної, юридичної, адміністративної, військової служби, а також роботи в Конгресі, переважно – дипломатичний досвід, що слугувало якісності тих змін, який кожен з них приніс у сферу управління державним департаментом і зовнішніми зв'язками Сполучених Штатів.

Багато науковців, біографів, істориків, міжнародних аналітиків, журналістів пишуть про державних секретарів другої половини ХХ століття з певними захопленнями. Наприклад, вважалося, що Дж. Бірнс, який обійняв посаду секретаря в один з найкритичніших періодів в історії США, визначив орієнтири американської зовнішньої політики після закінчення Другої світової війни [4, с. 175]. Дж. Маршалла вважають не тільки найвідомішим неполітичним держсекретарем, але й одним із найвпливовіших, який користувався повагою президента Трумен, американського народу та міжнародної спільноти. До того ж він ввійшов в історію як автор «Плану Маршалла», хоча він сам згодом зізнався, що жодного відношення до цього плану не мав і що «великий бізнес» використав його відоме в країні ім'я для популяризації цієї програми [10, с. 191-192].

Президент Трумен вважав Д. Ачесона реалістом, який вивів державний департамент у фланги в питанні контролю над американською зовнішньою політикою, заклавши тим самим новий фундамент у поведінці Сполучених Штатів на міжнародній арені протягом двох наступних десятиліть. Британсько-американський журналіст А. Кук оцінив його як найбільш вражаючого держсекретаря [2, с. 177], водночас історик Н. Гребнер зазначав, що «жоден секретар не користувався такою повагою за кордоном, будучи настільки дискредитованим у себе вдома (Конгресом, медіа та громадськістю)» [5, с. 201].

Дж. Ф. Даллес вважався таким, що виконував свої обов'язки з «більшим завзяттям за будь-кого» [7, с. 431]. Він мав вплив на зовнішню політику в епоху економічної, політичної та соціальної революції, його називали миротворцем тим, хто започаткував новий погляд на американську зовнішню політику, яку відтепер почали характеризувати як «визволення», а не як «стримування». К. Гертера описували як практичного, стриманого, оптимістичного, ліберально налаштованого державного службовця, який підтримував добрі стосунки не тільки з президентом, але й зі службовцями державного департаменту, Конгресом та закордонною службою [6, с. 278].

Д. Раска вважають людиною з блискучим розумом, здатним досягати консенсусу та писати чітко та лаконічно. Він захищав довгу та непопулярну війну у В'єтнамі, ведення якої було його найбільшим розчаруванням під час перебування на посаді. Біограф Д. Раска описує його як мудру, порядну, людяну і моральну людину, кращим, аніж ті президенти, яким він служив [10, с. 155]. Г. Кіссінджера характеризують як харизматичного, старанного, лояльного та переконливого, вимогливого керівника, який не довіряв бюрократії. Біографи та коментатори називають його дипломатичним феноменом, експертом у віртуозній дипломатії та

майстром мистецтва таємної дипломатії, суперзіркою державного управління, другою наймогутнішою людиною у світі і феєрією самого по собі. С. Венс являв собою поєднання інтернаціоналізму та ідеалізму у поглядах, був центристом, людину, яка володіла аналітичними навичками та мала хист до переговорів [9, с. 300]. О. Хейга запам'ятали завдяки вирішеній кризі на Фолклендських островах, а Дж. Шульца – завдяки підписанню Арктичної угоди з Канадою, яка отримала схвалення Коліна Пауелла, радника з національної безпеки. В. Крістофера поважають за його увагу до деталей, прав людини та навички ведення переговорів, що стали у нагоді під час звільнення американських заручників у 1981 році в Ірані. Дж. Бейкер заробив репутацію кмітливого, здібного, прагматичного та лояльного адміністратора. Л. Іглбургера описують як прагматичного, відвертого, шанованого, чуйного вирішувача проблем із широким досвідом в дипломатії. М. Олбрайт, яка володіє кількома мовами і часто подорожувала, запам'яталася як перша жінка-держсекретар [7, с. 432].

Висновки. Складність визначення статусу та місця державного секретаря в системі влади Сполучених Штатів полягає в тому, що безпосередньо Конституція США не дає повного розуміння про механізм забезпечення здійснення зовнішньої політики. Це питання, по-суті, залишилося поза увагою її творців. Відповідно до офіційної позиції Вашингтона та «Туманного дна» (так жартома називають Державний департамент через місце його розташування), Державний департамент відповідає за формування та втілення в життя зовнішнього курсу країни. З початком Другої світової війни, коли США остаточно відійшли від політики ізоляціонізму і стали одним з провідних гравців на міжнародній арені, президенти з урахуванням наданих їм Конституцією повноважень, почали приділяти все більшу увагу формуванню зовнішньополітичного курсу країни. Зокрема, активну позицію щодо формування та втілення зовнішньої політики зайняли Франклін Рузвельт, Джон Кеннеді та Річард Ніксон, у зв'язку з чим повноваження державних секретарів зазнали змін, і вони опиняються в тіні президента, виконуючи скоріше роль його помічника, аніж самостійного чинника. У другій половині ХХ століття роль державного секретаря у питанні формування зовнішньополітичного курсу зійшла нанівець; державні секретарі почали зосереджувати свою увагу на внутрішньому розвитку державного департаменту, забезпечуючи «домашній американський тил». Посада державного секретаря ще більше втратила свою початкову суть із прийняттям Акту про національну безпеку в 1947 році, який призвів до появи посади Радника з національної безпеки. По суті, Закон створив еквівалент британського військового кабінету, але лише як дорадчого органу, а державний секретар став одним із багатьох в Раді національної безпеки і, як правило, не найвпливовішим.

Після Другої світової війни між президентом, державним секретарем, а з 1947 року й радником з національної безпеки точилася неформальна боротьба за першість у формуванні зовнішньополітичного курсу країни. У багатьох випадках державний секретар як очільник головного зовнішньополітичного відомства зазнавав у ній поразки та мусив, або дослухатися до президента (чи його радника з національної безпеки), або йти у відставку. Хоча були й президенти, які прислухалися до державного секретаря (наприклад, Д. Ейзенхауер цілком покладався на свого Дж. Ф. Даллеса). Водночас, попри проблеми, які виникали під час виконання посадових обов'язків, та абсолютно різні характери і долі, всіх

державних секретарів об'єднувало те, що вони були неординарними особистостями, з власним баченням шляхів розвитку країни і її зовнішньої політики, а також одна бажання служити задля добробуту своєї нації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Bemis Samuel Flagg. *The American Secretaries of State and Their Diplomacy* / Samuel Flagg Bemis. – N.Y.: Knopf, 1927–1929. – Vol. X. – 261 p.
2. Cooke Alistair. *The Americans: fifty letters from America on our life and times* / Alistair Cooke. – New York: Knopf, 1979. – 272 p.
3. Estes T., Lightner E. *The Department of States* / T. Estes., E. Lightner. – N.Y.: Praiger, 1976. – 272 p.
4. Gaddis Smith. *American Diplomacy during the Second World War, 1941–1945* / Smith Gaddis. – N.Y.: Wiley, 1965. – 225 p.
5. Graebner Norman A. *Cold War Diplomacy: America's Foreign Policy, 1945–1975* / Norman A. Graebner. – N.Y.: Van Nostrand, 1977. – 248 p.
6. Philpott D. *Understanding the Department of State* / D. Philpott. – Bernan Press, 2015. – 336 p.
7. Plischke Elmer. *U.S. Department of State: a reference history* / Elmer Plischke. – Westport, Connecticut: Greenwood press, 1999. – 763 p.
8. Walker R. *The American Secretaries of State and their diplomacy* / R. Walker. – N.Y.: Cooper Square Publishers, 1965. – Vol. XIV. – P. 1-87.
9. Warren I. Cohen. *A Nation Like All Others: A Brief History of American Foreign Relations* / I. Cohen Warren. – Columbia University Press, 2018. – 328 p.
10. William S. *White Majesty and Mischief* / S. William. – N.Y.: Kessinger Publishing, LLC, 2010. – 224 p.
11. Wheeler–Bennett J. *The Semblance of Peace. The Political settlement after the Second World War* / J. Wheeler–Bennett, A. Nicholls. – London, 1972. – 736 p.

References:

1. Bemis, S. F. (1929). *The American Secretaries of State and Their Diplomacy. Vol. X.* New York: Knopf.
2. Estes, T. & Lightner, E. (1976). *The Department of States.* New York: Knopf.
3. Cooke, A. (1979). *The Americans: fifty letters from America on our life and times.* New York: Knopf.
4. Gaddis, S. (1965). *American Diplomacy during the Second World War, 1941–1945.* New York: Wiley.
5. Graebner, Norman A. (1977). *Cold War Diplomacy: America's Foreign Policy, 1945–1975.* New York: Van Nostrand.
6. Philpott, D. (2015). *Understanding the Department of State.* Bernan Press.
7. Plischke, E. (1999). *U.S. Department of State: a reference history.* Westport, Connecticut: Greenwood press.
8. Walker, R. (1965). *The American Secretaries of State and their diplomacy. Vol. XIV.* New York: Cooper Square Publishers.
9. Warren, I. Cohen (2018). *A Nation Like All Others: A Brief History of American Foreign Relations.* Columbia University Press.
10. Wheeler-Bennett, J. & Nicholls, A. (1972). *The Semblance of Peace. The Political settlement after the Second World War.* London: Macmillan.
11. Willian, S. (2010). *White. Majesty and Mischief.* New York: Kessinger Publishing, LLC.

Tetiana Klynina, Ph.D. (History), Associate professor, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

US SECRETARY OF STATE: ROLES AND POSITIONING IN THE SYSTEM OF POWER IN THE SECOND HALF OF THE TWENTIETH CENTURY

Abstract. *The article is devoted to the interaction of US presidents and their secretaries of state in the second half of the twentieth century, when there was a modernization of foreign policy services, changes in the development and implementation of foreign policy. This has led to a more careful choice of one of the most important actors in shaping the country's foreign policy – US Secretary of State. Emphasis is placed on the place and role of the Secretary of State in the US executive branch. The purpose of the article is to analyze the circumstances of the appointment of heads of state departments, their activities and interaction with US presidents.*

The methodological basis of the article was the principle of historicism; a systematic approach, problem-chronological and descriptive methods were used. The scientific novelty of the study is an attempt to show not so much complexity and fragility in the interaction of the tandem «president – secretary of state». The article traces the sequence of positions held by state secretaries, analyzes their professional experience and personal qualities, which most likely determined the nature of relations with the president, as well as influenced the nature of the country's foreign policy. It is shown how differences in specific issues between presidents and secretaries of state could cost the latter.

Conclusions. *Considering the changes in the structure and functions of the US State Department after the Second World War, the author concludes that the role and place of the US Secretary of State is conditioned by the priority of foreign policy. With the onset of the Cold War, the White House began to pay more attention to the development and implementation of foreign policy than in previous decades. At the same time, along with the increase in the role of the President in foreign policy, there is a decrease in the role of the Secretary of State in this area. It is determined that most appointments to the post of US Secretary of State in the second half of the twentieth century were made for political and ideological reasons, and only a few of the secretaries were professional politicians. At the same time, the professionalism of the Secretary of State was not always a guarantee of the duration of his tenure. At the same time, the author emphasizes the uniqueness, professionalism, ambition, efficiency of each head of the State Department during the period under review.*

Key words: *US President, Secretary of State, Department of State, formation of the US foreign exchange rate.*

Надійшла до редколегії 16.05.2021

УДК 94(73) «1945/1989»:327

Станіслав Ковальський,
кандидат історичних наук, доцент,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-2958-4797

ГРЕЦЬКИЙ ЧИННИК СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ США В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1940-Х – КІНЦІ 1980-Х РР.

Анотація. *Метою статті є дослідження впливу грецького чинника на середземноморську політику США в період «холодної війни». Наукова новизна статті полягає у комплексному аналізі політичних процесів Греції в контексті середземноморської політики США. Методи дослідження. Історико-генетичний метод дозволив дослідити історичне підґрунтя та процес формування грецького чинника як складової зовнішньополітичної стратегії США у регіоні. Для комплексного аналізу середземноморської політики США в роки «холодної війни» застосовувався системний*

підхід, що надав можливість оцінити значення таких явищ як «Південний фланг НАТО», «Середземноморський трикутник» тощо.

Висновки. Греція разом з Туреччиною створили унікальну геополітичну структуру – «Південний фланг НАТО», за стабільність якого США були змушені боротись 40 років. Це призвело до залучення американської дипломатії до політичних та суспільних процесів в Греції. Фактично, необхідність надати економічну допомогу Греції та Туреччині лягла в основу при формуванні нової зовнішньополітичної доктрини США («доктрини Трумена»). В подальшому грецький чинник спонукав США займати активну позицію в кіпрському питанні та йти на деякі поступки у відносинах із режимом «чорних полковників». У середині 1970-х рр. тимчасовий вихід Греції з НАТО та посилення антиамериканізму, радикальні вияви якого набули форми тероризму, загострили ситуацію в Східному Середземномор'ї. Таким чином, грецький чинник був досить динамічним у середземноморській системі колективної безпеки, визначав регіональний вимір стабільності НАТО та займав вагомe місце у зовнішній політиці США.

Ключові слова: середземноморська політика США, «доктрина Трумена», кіпрський конфлікт 1974 р., грецький антиамериканізм.

Постановка проблеми. В кінці 1980-х рр. співробітниця Державного департаменту США Розанн Л. Ріджвей узагальнила специфіку відносин між США з Грецією та Туреччиною в період «холодної війни» терміном «дилема дружби», що позначало неможливість одночасних поступок Греції чи Туреччині без погіршення відносин з кожною зі сторін [19, с. 50-51]. Це ставило перед американською дипломатією складне завдання балансувати між обома середземноморськими країнами для збереження статус-кво в регіоні та забезпечення своїх стратегічних інтересів. Тому дослідження середземноморської політики США неможливе без урахування місця та ролі Греції і Туреччини в цих процесах. Оскільки протягом «холодної війни» в Греції змінювались політичні режими, що призводило до кардинального перегляду зовнішньої політики країни і доволі суперечливих процесів у внутрішній політиці, а грецьке етнічне лобі здійснювало опосередкований вплив на владу США, грецький чинник становить значний інтерес.

Аналіз досліджень та публікацій. Середземноморська політика США, особливо періоду «холодної війни», привертала увагу українських дослідників, зокрема Б. М. Гончара [1], Б. І. Гуменюка, О. А. Коппель [2], О. П. Машевського [5] та інших. Вони переважно акцентували увагу на загальних та регіональних питаннях американської політики в Середземному морі та на Близькому Сході. Актуальним залишається питання щодо місця Греції у американських зовнішньополітичних стратегіях. Велика кількість опублікованих та неопублікованих документів зовнішньополітичних та силових відомств США, представлених електронними ресурсами та спеціальними виданнями, дозволяє провести комплексний аналіз грецького чинника середземноморської політики США.

Метою статті є аналіз грецького чинника в середземноморській політиці США. Йдеться про місце та роль Греції в зовнішньополітичних стратегіях США, вплив політичної ситуації в Греції на динаміку зміни рівноваги регіональних сил, динаміка американсько-грецьких відносин в контексті стабілізації «Південного флангу НАТО».

Виклад основного матеріалу. Після Другої світової війни у зовнішній політиці США спостерігалась тенденція до підтримки європейських країн, що заклало основу нової американської зовнішньополітичної стратегії. Американські політики та дипломати визначали такі пріоритетні задачі, як надання економічної допомоги європейським країнам та захисту їх урядів від впливу СРСР. В цьому сенсі особливе геополітичне значення мали Греція та Туреччина, які через своє географічне положення відігравали виключно важливу роль у побудові системи колективної безпеки. Тому, програма економічної допомоги країнам Європи в обмін на політичні гарантії, відома під назвою «доктрина Трумена», в першу чергу орієнтувалась на інтереси Греції та Туреччини.

12 березня 1947 р. президент США Г. Трумен виступив перед Конгресом із промовою про економічну допомогу Греції та Туреччині, що сприймалось світом як заклик до загальноєвропейської допомоги з боку США. Виступ президента трансливався в прямому радіоэфірі в Європі, на Близькому Сході та в Алжирі, а в записі був доступний в Латинській Америці та на Далекому Сході [16, с. 829]. «Якщо Греція потрапить під контроль озброєної меншості (йдеться про грецьких комуністів – С. К.), – говорилось у виступі американського президента, – ефект на Туреччину, її сусідку, миттєво себе проявить та матиме серйозні наслідки. Нестабільність та безладдя швидко охопить увесь Близький Схід» [16, с. 831]. В рамках програми, озвученої Г. Труменом, Греція та Туреччина отримали від США фінансову допомогу в розмірі 400 млн. дол. [15, с. 831].

У травні 1987 р. Державний секретар США Шульц в промові на честь «40-річного ювілею плану Маршала» надав ретроспективний аналіз поворотним моментам американської зовнішньополітичної стратегії. На думку голови Держдепартаменту, американський уряд керувався двома офіційними причинами при прийнятті «доктрини Трумена» та «плану Маршала»: відмова Великої Британії від допомоги Греції, що на той час боролась із комунізмом, та загроза того, що СРСР займе місце Великої Британії у післявоєнному розкладі сил в Європі [21, с. 67-68].

У «доктрині Трумена» закладались три основні зовнішньополітичні принципи: запобігання в Європі та Світі встановленню тоталітарних режимів, стримування комунізму та фінансова допомога слаборозвиненим країнам для реалізації перших двох пунктів [16, с. 831]. Ця доктрина стала політичним обґрунтуванням «плану Маршала», визначила зовнішню політику США на десятки років уперед, сформулювавши основні цілі в «холодній війні», а також відкрила можливість для прийняття резолюції Ванденберга в 1948 р., що вносила поправки в Конституцію США, та створила передумови для виникнення НАТО в 1949 р.

Можливість включення Греції та Туреччини в майбутній військово-політичний альянс обговорювалась на нараді Об'єднаного комітету начальників штабів США у 1948 р., за рік до утворення НАТО [14, с. 192-193]. А вступ обох середземноморських країн у політичні та воєнні структури Альянсу відбувся 18 лютого 1952 р., що стало першою хвилею розширення НАТО. Цей факт засвідчив стратегічну та геополітичну цінність Середземноморського регіону на початковій стадії «холодної війни».

Зі вступом Туреччини та Греції до НАТО сформувався «Південний фланг НАТО», який став одночасно й важливою стратегічною опорою, й слабким місцем

стратегії США в Середземному морі. Греція та Туреччина були єдиними країнами-членами НАТО, між якими існувала висока вірогідність прямих збройних зіткнень та, навіть, війни. Це втягувало США у регіональні процеси, такі як кіпрський конфлікт. З 1952 по середину 1970-х рр. Греція була складовою системи оборони США. На грецькій території розміщувались військово-морські та авіаційні бази, станції радіорозвідки та спостереження. В документах США визначаються такі пріоритетні об'єкти як Неа Макарі, Суда-Бей, Іракліон, авіабаза Елленікон та інші [18, с. 629].

Справжнім випробуванням для американської дипломатії стала кіпрська криза 1964 р., пов'язана із етнічним конфліктом та грецько-турецькою ворожнечею. У попередніх дослідженнях автора доводилась не тільки висока зацікавленість США у вирішенні цього конфлікту, але й планування проведення миротворчої операції із застосуванням американських збройних сил [4].

В історіографії найбільш неоднозначні оцінки отримала проблема співпраці уряду США із режимом «чорних полковників» (1967 – 1974) Радянські автори в загальному ідеологічному ключі протистояння із Заходом однозначно пов'язували воєнну диктатуру в Греції із інтересами «американського мілітаризму» в регіоні. Причини квітневого перевороту 1967 р. в Афінах, згорання демократії в Греції в період хунти та заколоту на Кіпрі радянські вчені зводили до втручання США. Деякі сучасні грецькі історики, наприклад Крістос Касімеріс, в цілому не заперечують зацікавленість США в збереженні своїх інтересів в Греції, в тому числі й через підтримку хунти [13, с. 65-66]. Втім, К. Касімеріс називає спекуляціями будь-які заяви про те, що США ініціювали прихід «чорних полковників» до влади чи заохочували цей режим [13, с. 68].

В меморандумі від 21 липня 1967 р. Державний секретар Дін Раск доволі детально доповів президенту Л. Джонсону про ситуацію, що склалася в Греції після перевороту. Пропонувались обмежувальні заходи щодо «чорних полковників», але враховувалось побоювання того, що це може нашкодити воєнним базам США в регіоні та погіршити загальну ситуацію в Близькосхідному регіоні. Д. Раск рекомендував пом'якшити політику стримування, але продовжити вимагати від хунти поновлення конституційного ладу в країні [15, с. 624]. Відповідно до меморандуму Д. Раска, США зосередились на трьох аспектах у відносинах із «чорними полковниками»: 1. Греція, разом із Туреччиною та Іраном, визнавалася країною підвищеного інтересу для США. 2. Греція залишається активним та повноправним членом НАТО, на якого поширювалися усі програми щодо зброї та засобів оборони. 3. В подальшому передбачалось, що США запобігатиме тиску на Грецію, щоб не спровокувати «французький сценарій» виходу з НАТО [15, с. 625].

В американському уряді доволі критично ставились до політики «чорних полковників» щодо громадських свобод та демократії. Характерним для політиків США було таке визначення грецької хунти: «З квітня 1967 р. по липень 1974 р. греки жили під військовою владою, без конституційних гарантій, які надають цивільні свободи. Афіньська хунта мала гостру критику з середини, тому ініціювала переворот на Кіпрі, який запустив чергу подій, що зруйнувала режим» [6, с. 65].

Після невдалого заколоту проти законної влади на Кіпрі та початку турецької військової операції на острові, режим «чорних полковників» впав. США не докладали особливих зусиль до збереженню хунти. США залишились пасивними

спостерігачами на Кіпрі, хоча підготували оперативні плани можливої інтервенції, озвучені в документах Г. Кіссінджера на надзвичайній зустрічі Ради національної безпеки 16 липня 1974 р. [26, с. 1]. Вже після падіння хунти новоутворений демократичний уряд Греції Константина Караманліса оголосив вихід Греції із НАТО, що означало початок девестернізації Греції. Таким чином, грецький чинник створив надзвичайно серйозну загрозу геополітичним інтересам США. З 1974 по 1980 рр. Греція не входила у військові структури НАТО. В той же час на Туреччину були накладені санкції по причині їх воєнної операції на Кіпрі. Таким чином, можна констатувати, що протягом другої половини 1970-х рр. відбувався розпад «Південного флангу НАТО», який являв собою важливу стратегічну складову обороноздатності НАТО.

Грецьке ж питання в контексті озвучених питань вплинуло на президентські вибори в США в 1976 р. Джиммі Картер заручився підтримкою у американських греків завдяки критиці попередньої влади та обіцянкам вирішити кіпрське питання. Грецький та кіпрський чинники у американській внутрішній політиці автор описав в попередніх дослідженнях, де простежив вплив кіпрського питання на передвиборчі перегони 1976 р. та на внутрішню політику адміністрації Дж. Картера [3].

На початку 1980 р. спостерігалась нормалізація у відносинах між США та Греції. Афіни повернули країну у воєнні структури НАТО, а з боку Вашингтона спостерігалось налагодження воєнної та фінансової допомоги. Ще в 1979 р. передбачалось надати Греції у наступному фінансовому році фінансову допомогу на оборону та безпеку в розмірі 160 млн. дол. [17, с. 35]. 20 жовтня 1980 р. Греція поновила членство в НАТО, що, за словами помічника держсекретаря з європейських справ Р. Ейвінга, «остаточно поновило Південний фланг НАТО, який був майже зруйнований у 1974 р.» [11, с. 38].

Тому Греція в дипломатії США навіть через шість років розглядалась як складова частина стратегічної системи, що гарантує стабільність в Східному Середземномор'ї. Американські урядовці бачили в реінтеграції перспективи повернення до повноцінної економічної співпраці із Грецією та стабілізації грецько-турецьких відносин [10, с. 71]. А самі грецько-турецькі відносини в цей період характеризувались як рух у «теплі води» [22, с. 35], на протиположному поняттю «холодна війна».

Одночасно із стабілізацією відносин між Грецією та США, в Греції сформувалась доволі міцна антиамериканська тенденція. Неспроможність США запобігти турецькому військовому вторгненню на Кіпр, розчарування американською політикою щодо Туреччини та загальна радикалізація грецького суспільства породили в середині 1970-х рр. антиамериканізм, що проявлявся як на побутовому рівні, так й охопив суспільно-політичне життя Греції. Як зазначалось в аналітичній записці 1975 р., присвяченій безпеці американських громадян за кордоном, відразу після кіпрських подій 1974 р. в Греції почались регулярні антиамериканські виступи та демонстрації. Антиамериканські акції створювали незручність для туристів, військових та цивільних американців, що перебували в країні [6, с. 3, 65]. Поступово ця «незручність» переросла в пряму загрозу терористичних актів.

23 грудня 1975 р. в Афінах був скоєний напад, під час якого терористи застрелили першого секретаря американського посольства та голову афінської

станції ЦРУ Річарда С. Велча. Троє невідомих у масках розстріляли його біля власного будинку, коли він повертався з різдвяної вечірки з дружиною. Цей теракт пов'язують із діяльністю групи «17 листопада» [25, с. 28]. Вважалось, що американський дипломат став жертвою інформаційної акції журналу «Контерспай», спрямованої проти ЦРУ. Редакція видання складала списки американських агентів та публікувала їх у відкритому доступі. Особисті данні Р. Велча потрапили до англомовної грецької газети «Афінс Н'юз», що й спровокувало напад на нього [9, с. 35]. Терористів не змогли затримати. Тільки в кінці 2003 р. в судовому процесі над 15 членами групи «17 листопада» фігурував один учасник, який достовірно брав участь у нападі на Р. Велча, втім саме цей епізод був відхилений судом за терміном давності злочину [8].

Поновлення грецько-американського військового співробітництва, особливо до початку 1980-х рр., викликало негативну реакцію з боку радикальних груп, що посилювало антиамериканські настрої в країні. Так, 2 лютого 1985 р. в клубі грецького міста Гліфада, де відпочивали американські військові, відбувся теракт. В результаті вибуху отримали поранення 69 американців. Відповідальність на себе узяв «Національний фронт», який звинуватив американців у протурецькій політиці в кіпрському питанні [7, с. 15].

15 листопада 1983 р. відбувся подвійний теракт. Спочатку вибухнув автомобіль офіцера військової поліції ВМС США, в результаті чого ніхто не постраждав. В той же день був вбитий капітан офіцер ВМС США Джордж Цантес [25, с. 28]. Поліція Греції розслідувала інцидент і в січні – лютому 1984 р. звітувала про затримання представників терористичної групи «17 листопада», яких підозрювали у вбивстві [24, с. 4-5].

На прикінцевому етапі «холодної війни» антиамериканізм спостерігався і в політичній дискусії в Греції. В 1987 р. прем'єр-міністр Греції Пападреу закликав до референдуму щодо американських баз. Його пропозиція пролунала напередодні переговорів щодо американської військової інфраструктури в країні. Це призвело до непорозуміння із американським урядом та, за словами американських дипломатів, до невизначеності майбутнього американських баз [20, с. 66]. Того ж року організація «17 листопада» скоїла напад на рейсовий автобус, в якому їхали американські військовослужбовці на базу ВПС в Гелініконі біля Афінів. 17 американських військових отримали поранення, один – серйозне [23, с. 4].

Висновки. Греція відіграла важливу роль в зовнішньополітичних стратегіях США протягом всього періоду «холодної війни». Вплив політичних процесів в Греції на середземноморську політику США формував так званий грецький чинник. В період «холодної війни» зі змінами у внутрішній та зовнішній політиці Греції відбувалась і трансформація системи безпеки в Східному Середземномор'ї, що змушувало США адаптуватися до нових умов. На вагоме значення грецького чинника для США вказують такі аспекти, як «доктрина Трумена», політика США щодо кіпрської проблеми та режиму «чорних полковників». Найскладнішими періодами середземноморської політики США були тимчасовий вихід Греції з НАТО та зародження там антиамериканізму. Завершальний етап «холодної війни» на теренах Греції ознаменувала трансформація політичного антиамериканізму у тероризм, внаслідок якого постраждали американські військовики та дипломати. У зв'язку із сучасною ситуацією на Близькому Сході політика США в Східному

Середземномор'ї залишається актуальною темою та має перспективи подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гончар Б. М. Средиземноморская политика США (1968–1973 гг.): автореф. дис... канд. ист. наук: 07.00.03 / Б. М. Гончар. – К.: КГУ им. Т. Г. Шевченко, 1974. – 31 с.
2. Гуменюк Б. І., Коппель О. А. Міжнародні відносини на Близькому та Середньому Сході / Б. І. Гуменюк, О. А. Коппель // Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1980–2000 рр. – К.: Либідь, 2001. – С. 335-377.
3. Ковальський С. Кіпрське питання в політиці адміністрації Джиммі Картера (1977–1981) / С. Ковальський // Проблеми всесвітньої історії. – 2019. – Вип. 1 (7). – С. 45-55.
4. Ковальський С. Кіпрські місії Л. Лемніцера та Дж. Болла: консервативна парадигма американської миротворчої дипломатії в першій половині 1960-х рр. / С. Ковальський // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія історичні науки. – Вип. 40. – Ізмаїл, 2019. – С. 109-116.
5. Машевський О. Політика США у чорноморсько-середземноморському регіоні в період Першої світової війни / О. Машевський // Американська історія та політика. – 2016. – № 2. – С. 118-127.
6. An Assessment of Selected U.S. Embassy – Consular Efforts to Assist and Protect Americans Overseas During Crises and Emergencies. Report of the Comptroller General of the United States. [Electronic resource] // Department of State. ID-76-4. U.S. Government accountability office. – 1975. – December 4. – 84 p. – Mode to Access: <https://www.gao.gov/assets/120/112054.pdf>.
7. Chronology of Major American-Related Terrorist Incidents, 1985 // Department of State Bulletin. – August, 1986. – P. 15.
8. CIA Officer Richard Welch Murder in Athens, 23 December 1975 [Electronic resource] // CIA History and Heritage. – Mode to Access: <http://surl.li/aytfv>.
9. Duncan E. Terrorist Attack on U.S. Official Personnel Abroad / E. Duncan // Department of State Bulletin. – April, 1981. – P. 34-37.
10. Eagleburger L. S. U.S. Policy Toward Western Europe and Canada / L. Eagleburger // Department of State Bulletin. – August, 1981. – P. 71.
11. Ewing R. C. Financial Year 1982. Assistance Requests / R. C. Ewing // Department of State Bulletin. – May, 1981. – P. 38.
12. Holmes A. H. Security Assistance for Greece, Turkey. Relations with Cyprus / A. Y. Holmes // Department of State Bulletin. – April, 1980. – P. 41.
13. Kassimeris Ch. Causes of the 1967 Greek Coup / Christos Kassimeris // Democracy and Security. – 1976. – Vol. 2. – Issue 1. – P. 61-72.
14. Memorandum by the Joint Chiefs of Staff to the Secretary of Defense (Forrestal). Washington, 24, November 1948 // Foreign Relations of the United States. 1948. Eastern Europe; The Soviet Union. – Washington, 1974. – P. 192-193.
15. Memorandum from Secretary of State Rusk to President Jonson, Washington, July 21, 1967 // Foreign Relation of the United States. – Vol. XVI. Cyprus, Greece, Turkey. 1964–1967. – Washington: United States Government Printing Office, 2000. – P. 624-625.
16. Message of the President to the Congress, March 12, 1947 // Aid to Greece and Turkey. A Collection of State Papers. The Department of State Bulletin Supplement. – Vol. XVI. – No. 409 A. – 1947. – May 4. – P. 827-909.
17. Nimetz M. Europe: Financial Year 1980. Assistance Proposals for the Eastern Mediterranean / M. Nimetz // Department of State Bulletin. – April, 1979. – P. 35.
18. Principles to Guide Future United States-Greek Defense Cooperation. Statement of Principles (April 5, 1976) // Department of State Bulletin. – May, 1976. – P. 629.
19. Ridgway R. L. Financial Year 1988. Assistance Request for Europe / R. L. Ridgway // Department of State Bulletin. – May, 1987. – P. 50-51.
20. Ridgway R. L. Recent Developments in Europe / R. L. Ridgway // Department of State Bulletin. – August, 1987. – P. 66.
21. Shultz G. 40th Anniversary of the Marshall Plan. May 26, 1987 // Department of State Bulletin. – August, 1987. – P. 67-68.

22. Secretary Visits France, Turkey, Greece, and Italy. Statement, Athens. March 27, 1986 // Department of State Bulletin. – June, 1986. – P. 35.
23. Terrorism Review [Electronic resource]. // C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. – 1985. – March 11. – Mode to Access: <http://surl.li/aytgj>.
24. Terrorism Review [Electronic resource]. // C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. –1984. – February 2. – Mode to Access: <http://surl.li/aytgk>.
25. Terrorism Review [Electronic resource]. // C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. –1983. – November 23. – Mode to Access: <http://surl.li/aytgn>.
26. Washington Special Action Group on Cyprus July 16, 1974. [Electronic resource]. // C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. – Mode to Access: <http://surl.li/aytgs>.

References:

1. Gonchar, B. M. (1974). *US` Mediterranean policy (1968–1973)*: Abstract of unpublished thesis (PhD in History), Taras Shevchenko State University of Kyiv [In Russian].
2. Humenyuk, B. & Koppel, O. (2001). *International relations in the Near and Middle East: International relations and foreign policy. 1980–2000*. Kyiv: Lybid'. [In Ukrainian].
3. Kovalskyi, S. (2019). The Cyprus question in the policy of the Jimmy Carter's Administration 1977–1981: *Problems of World history, 1(7)*, 45-55. [In Ukrainian].
4. Kovalskyi, S. (2019). The Cyprus Missions of L. Lemnizer and G. Ball: The American Peacemaking Conservative Paradigm in the first half of the 1960: *Scientific bulletin of the of the Ismail State University of Humanities. Series of historical science, 40*, 109-116. [In Ukrainian].
5. Mashevskiy, O. (2016). American policy in Black and Mediterranean Sea basins during the World war I: *American history and policy, 2*, 118-127. [In Ukrainian].
6. Department of State. ID-76-4. U.S. Government accountability office. *An Assessment of Selected U.S. Embassy*. (December 4, 1975). *Consular Efforts to Assist and Protect Americans Overseas During Crises and Emergencies. Report of the Comptroller General of the U.S.* <https://www.gao.gov/assets/120/112054.pdf>. [In English].
7. Chronology of Major American-Related Terrorist Incidents, 1985. (1986). *Department of State Bulletin*, August, 15. [In English].
8. CIA History and Heritage. *CIA Officer Richard Welch Murder in Athens (23 December 1975)*. <http://surl.li/aytfv>. [In English].
9. Duncan, E. (1981, April). Terrorist Attack on U.S. Official Personnel Abroad: *Department of State Bulletin*, 34-37. [In English].
10. Eagleburger, L. S. (1981, August). U.S. Policy Toward Western Europe and Canada. *Department of State Bulletin*, 71. [In English].
11. Ewing, R. C. Financial Year 1982. Assistance Requests (1981, May). *Department of State Bulletin*, 38. [In English].
12. Holmes, A. H. (1980, April). Security Assistance for Greece, Turkey. Relations with Cyprus: *Department of State Bulletin*, 41. [In English].
13. Kassimeris, Ch. (1976). Causes of the 1967 Greek Coup: *Democracy and Security, 2 (1)*, 61-72. [In English].
14. Memorandum by the Joint Chiefs of Staff to the Secretary of Defense (Forrestal). Washington, 24, November 1948. (1974). *Foreign Relations of the United States. 1948. Eastern Europe; The Soviet Union*, 192-193. [In English].
15. Memorandum from Secretary of State Rusk to President Jonson, Washington, July 21, 1967 (2000). *Foreign Relation of the United States. Vol. XVI. Cyprus, Greece, Turkey. 1964–1967*, 624-625. [In English].
16. Message of the President to the Congress, March 12, 1947. (1947). *Aid to Greece and Turkey. A Collection of State Papers. The Department of State Bulletin Supplement, XVI, 409 A*, 827-909. [In English].
17. Nimetz, M. Europe: Financial Year 1980. Assistance Proposals for the Eastern Mediterranean. (1979, April). *Department of State Bulletin*, 35. [In English]
18. Principles to Guide Future United States-Greek Defense Cooperation. Statement of Principles (April 5, 1976). (1976, May). *Department of State Bulletin*, 629. [In English].

19. Ridgway, R. L. (1987). Financial Year 1988. Assistance Request for Europe. (1987, May). *Department of State Bulletin*, 50-51. [In English].
20. Ridgway, R. L. (1987, August). Recent Developments in Europe. *Department of State Bulletin*, 66. [In English].
21. Shultz, G. (1987, August). 40th Anniversary of the Marshall Plan. May 26, 1987. *Department of State Bulletin*, 67-68. [In English].
22. Secretary Visits France, Turkey, Greece, and Italy. Statement, Athens. March 27, 1986. (1986, June). *Department of State Bulletin*, 35. [In English].
23. C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. (1985, March 11). *Terrorism Review*. <http://surl.li/aytgj>. [In English].
24. C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. *Terrorism Review*. (1984, February 2). <http://surl.li/aytgk>. [In English].
25. C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room (1983, November 23). *Terrorism Review* <http://surl.li/aytgn>. [In English].
26. C.I.A. Freedom of information Act Electronic Reading Room. (1974, July 16). *Washington Special Action Group on Cyprus*. <http://surl.li/aytgs>. [In English].

Stanislav Kovalskyi, Ph.D. (History), Associate Professor, Odessa I. I. Mechnikov National University, Odessa, Ukraine.

THE GREEK FACTOR OF THE US MEDITERRANEAN POLICY IN THE SECOND HALF OF 1940S – LATE 1980S

***Abstract.** Greece is an essential part of the Mediterranean and Middle East security system. Home and foreign policy of Greece became a factor of the critical importance for the US. The author's vision of the Greek factor's impact on the US Mediterranean policy was presented in the article. Research objective. The paper is devoted to the US Mediterranean policy and the Greek factor in the context of the Cold War. The purpose of the presented study is to research connection between Greek home and foreign policy to the US strategy in the region.*

Scientific novelty. The innovative nature of the article lies in the revision of the US Mediterranean policy according to political processes in Greece. A special attention was paid on regional strategic developments and US adaptation to them. Research methods. The system analysis was used in the article to research geopolitical and economic interests of the USA in the regional dimension. The history and genetic method is used in the article also.

Conclusions. Greece played an important role in the US foreign policy throughout the Cold War. Greece was regarded not only as an equal partner, but also as a guarantor of the stability of NATO's Southern Flank. Greece policy's influence on the US Mediterranean policy had formed the so-called Greek factor. During the Cold war Greek factor forced the US to adapt. Such aspects as Truman doctrine, Cyprus problem, regime of Greek junta prioritized American policy in the Eastern Mediterranean and the Middle East. Temporal withdrawal of Greece from NATO and emergence of Greek anti-Americanism were the most difficult stages of the US Mediterranean policy. By the end of the Cold War political anti-Americanism transformed into terrorist threat. The current situation in the Middle East region makes the US Mediterranean policy relevant. And its research has a prospect for a future survey.

***Key words:** US Mediterranean Policy, Truman Doctrine, Cyprus conflict of 1974, anti-Americanism in Greece.*

Надійшла до редколегії 11.06.2021

АМЕРИКАНСЬКО-БРИТАНСЬКА ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ ЗА АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА (2017–2021 рр.)

Анотація. Стаття присвячена дослідженню військового співробітництва США та Великої Британії за адміністрації Дональда Трампа у 2017–2021 рр. Адже, військовий потенціал є одним із чинників, що робить їх впливовими акторами на політичній карті світу. Мета статі – проаналізувати американсько-британські відносини у контексті військової співпраці.

Методологію дослідження складають хронологічний, історико-політичний та компаративний методи. Це дозволило вивчити розвиток військових стратегій США і Великої Британії, визначити основні галузі та рівень військової співпраці між державами, що складає наукову новизну статті. Дослідження цього аспекту американсько-британських відносин за президентства Дональда Трампа в українській та зарубіжній історіографії наразі відсутнє.

Висновки. З'ясовано, що американсько-британська військова співпраця за адміністрації Дональда Трампа (2017–2021 рр.) – це одна з головних сфер відносин США та Великої Британії. Це підтверджують опубліковані урядами цих держав стратегічні документи. Свідченням розвитку військового співробітництва є спільні військові навчання, розбудова центрів стратегічного планування та розробка новітніх військових технологій. Військове співробітництво зі США сприяє реалізації зовнішньополітичної стратегії Великої Британії «глобальна Британія». У той же час, Сполучені Штати мають можливість, зокрема, розміщувати свої війська на території королівства.

Ключові слова: США, Велика Британія, американсько-британські відносини.

Постановка проблеми. Військова міждержавна співпраця завжди була одним із визначальних чинників для історичного процесу. У сучасному світі військово-політичні блоки відіграють важливу роль у захисті кордонів та інтересів держав, що укладають такі союзи. З часів завершення Другої Світової війни Сполучені Штати Америки та Велика Британія залишаються стратегічними партнерами, у відносинах яких військова співпраця займає одне з головних місць. Держави тісно співпрацюють у сфері розвідки, проводять регулярні спільні навчання, обидві володіють ядерною зброєю. Необхідність такого союзу доведена останніми викликами, які постали перед цими державами. З 2001 року Британія підтримувала США у проведенні антитерористичної операції в Афганістані (у 2014 році вивела свої війська). Держави брали участь у Іракській війні (2003-2011 рр.), війні в Лівії (2014–2020 рр.) та Сирії (2011 р. – донині). Лондон та Вашингтон з 2014 року спільно надають військово-політичну підтримку Україні у боротьбі з російською агресією. Попри те, що за президентства Барака Обами (2009–2017 рр.) між державами існувала низка протиріч, США та Велика Британія продовжували тісно співпрацювати. З приходом до влади Дональда Трампа відбулися позитивні

зрушення у двосторонніх відносинах між державами. Дослідження військового співробітництва США та Великої Британії має важливе значення для розуміння сучасної системи міжнародних відносин, а також історії цих держав.

Аналіз досліджень і публікацій. Американсько-британські відносини завжди знаходяться в центрі досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Окремі аспекти відносин США та Великої Британії висвітлені у роботах українських науковців А. Грубінка [1], В. Жигайла [2], О. Чебана [3]. Серед публікацій західної історіографії варто відзначити роботи Девіда Гудхарта [10], Джефрі Стейсі [12], Дозієр Кімберлі [13], Роха Дуніна-Вонсовіча [8], Летиції Ланглуа [14]. Зарубіжні наукові роботи – це переважно аналіз зовнішньополітичних стратегій держав, певні аспекти «особливих відносин». Особливо детально вчені вивчали вплив Брекзиту на американсько-британські відносини та їх майбутнє. Значна увага приділена розгляду зовнішньополітичних стратегій США та Великої Британії, їх економічному, політичному співробітництву.

Метою цієї статті є дослідження змін розвитку американсько-британських двосторонніх відносин у контексті військового співробітництва у період адміністрації Дональда Трампа у 2017–2021 рр.

Вклад основного матеріалу. Впродовж президентської передвиборчої кампанії у США у 2016 році Дональд Трамп у своїх публічних виступах заявляв, що він налаштований на побудову тісної взаємодії з Великою Британією. В опублікованій «Стратегії національної безпеки США» новообраний президент поставив за мету наростити військовий потенціал та оздоровити економіку Сполучених Штатів. Окрім того, за каденції Дональда Трампа США та Китай вели економічне протистояння. Очевидно, що для реалізації поставлених завдань важливо мати надійного союзника. Політична ситуація, що склалася у Великій Британії, свідчила про те, що королівство також зацікавлене у зближенні із Сполученими Штатами. Процедура Брекзиту негативно вплинула на відносини між Британією та країнами Європейського Союзу. Через це перед урядом держави виникла проблема пошуку сильного союзника.

Зовнішньополітичні цілі Великої Британії відображені в опублікованій у 2015 році «Стратегії національної безпеки, стратегічної оборони та безпеки» [17]. У документі акцентовано увагу, що Сполучені Штати – найбільша у світі економічна та військова сила, яка здатна забезпечувати стабільність міжнародної системи відносин, вчасно та дієво реагувати на нові виклики, які постають перед безпекою у світі. Британія була зацікавлена у співпраці зі США на території Близького Сходу, Північної Африки, а також у Європі для захисту власних інтересів та безпеки. Варто відзначити, що у цьому документі Велика Британія підтвердила наявність між державами «особливих відносин» і власну готовність розвивати співпрацю у всіх державних сферах. Наголошувалося, що чи не найбільше значення для безпеки Великої Британії відіграє співпраця зі Сполученими Штатами у ядерній та розвідувальній сферах. Для посилення спільної безпеки мали стати такі заходи: регулярне проведення навчальних операцій збройними силами обох держав, співпраця сил спеціального призначення, розвідки, а також вдосконалення системи кібербезпеки. У 2018 році документ було переглянуто, чітко розмежовувалися зовнішньополітичні завдання Великої Британії у сфері оборони, контртероризму, організованої злочинності [16].

Найважливішим є те, що Сполучені Штати визначалися «головним міжнародним партнером».

Запуск процедури Брекзиту є доказом того, що Велика Британія прагне стати більш впливовою на міжнародній арені, зробити свою зовнішню політику менш залежною від держав Європейського Союзу. Прихильники виходу з ЄС прагнули до співпраці з США, Канадою, Австралією та Новою Зеландією. Як відомо, держави співпрацюють у сфері розвідки, що отримало назву «мережа п'яти очей». Розриваючи відносини з ЄС, Велика Британія залишилася членом Північноатлантичного союзу (НАТО). Дональд Трамп, реалізуючи свою політичну концепцію «Америка перш за все», розкритикував НАТО за недостатній військовий внесок країн-членів організації. У цьому він знайшов підтримку Великої Британії, яка теж вважала за необхідне, щоб союзники збільшили видатки, однак, не наважувалася самостійно робити подібні заяви [7]. Виходячи із вищесказаного, за адміністрації Дональда Трампа уряд Великої Британії був зацікавленим у тісній співпраці.

Варто нагадати, що США та Велика Британія здобули неоціненний досвід співробітництва впродовж «холодної війни», проведення спільних операцій на Близькому Сході. За словами соціолога та політолога Лондонської школи економіки Роха Дуніна-Вансовича, незважаючи на те, що між державами могли виникати певні суперечки на міжнародній арені, саме військова співпраця є «Лазарем, що завжди повертає двосторонні відносини до життя» [8].

Упродовж довготривалої двосторонньої співпраці між США та Великою Британією налагодилася співпраця між компаніями, які виготовляють військову продукцію (військову техніку, обладнання, зброю). Британія співпрацює з такими американськими гігантами як «Boeing», «General Dynamics», «Harris», «Honeywell», «ITT», «Lockheed Martin», «Northrop Grumman», «Raytheon», «Rockwell». США беззаперечно мають найпотужніший ВПК у сучасному світі, але для збереження передових позицій та розвитку власних технологій в галузі авіабудування, розробки електронного обладнання для військової техніки держава співпрацює з британськими компаніями «BAESystems», «Cobham», «Martin Baker», «QinetiQ», «Rolls-Royce» та «Ultra». Особливу увагу уряди держав приділяють співпраці для створення засобів захисту від біологічної та ядерної зброї [21]. Пов'язано це насамперед з тим, що подібну зброю розробляють та можуть застосовувати деякі держави Близького Сходу, про що повідомляла розвідка США.

На шести авіабазах у Великій Британії розміщені американські військово-повітряні сили (ВПС) [24]. Одна з баз розташована в Алконбері, де базуються 501-ше крило авіапідтримки США та 423-тя авіаційна група. Це летовище було передане в розпорядження американських ВПС ще у 1942 році, коли Сполучені Штати та Велика Британія спільно проводили бомбардування об'єктів нацистської Німеччини в роки Другої Світової війни. На авіабазі у Рейрфорді базуються 95-та і 488-ма розвідувальні ескадрильї, 100-те авіакрило дозаправки, 727-ма повітряна ескадрилья, 352-га група сил спеціальних операцій. З 1950-го року база використовувалася спільно британськими та американськими ВПС з метою збільшення присутності американських сил у європейському регіоні для протистояння Радянському Союзу під час «холодної війни». З того часу і досі тут базуються американські стратегічні бомбардувальники. Важливим місцем розташування американських ВПС з 1950-го року є база Лейкенхіт. На сьогодні це

найбільша база, на якій перебувають військовослужбовці США. На ній американські бомбардувальники розташовувалися з ініціативи тодішнього президента США Гарі Трумена для проведення навчання спільно із силами Великої Британії. Нині тут базується 48-ме авіакрило ВПС США. Стратегічно важливою є авіабаза Мілденхол, на якій розташовуються літаки, що виконують функцію дозаправки. Таким чином, літаки США можуть діяти на східних рубежах Північноатлантичного союзу, а також на Близькому Сході. Авіабаза Менвіт використовується спільно ВПС США та Британії переважно для ведення розвідувальних операцій. Особливе значення має база Кроутон, американські літаки якої брали участь у більшості військових операцій на Близькому Сході, які США проводили спільно з Британією та іншими союзниками. На території Великої Британія базується близько 9300 американських військовослужбовців [21].

У ході зустрічі в лютому 2018 року міністра оборони Великої Британії Гевіна Вільямсона та міністра оборони США Джима Метіса стало зрозуміло, що головну загрозу держави вбачають у Північній Кореї, Російській Федерації та Ісламській Державі. Загальний торговельний оборот у військовій сфері між державами у 2018 році склав близько \$3 млрд [6].

У листопаді 2018 року парламентський секретар міністра оборони Великої Британії Ендрю Стюарт відвідав Сполучені Штати Америки. У Вашингтоні він разом із заступником міністра оборони США Райаном Маккартні обговорив перспективи американсько-британської військової співпраці. Офіційна риторика під час зустрічі засвідчувала прагнення обох держав до співробітництва військово-морських сил держав, та військово-повітряних сил. Під час зустрічі Ендрю Стюарт апелював до історичності американсько-британського союзу [7]. Важливим видається і той факт, що міністр оборони Британії відзначив важливість співпраці у космічному просторі для реалізації оборонного потенціалу союзу. Крім того, у 2018 році 3-тя британська дивізія взяла участь у навчаннях разом з американською армією у Північній Кароліні, а у 2019 році провели серію навчань у Техасі з 1-ою бронетанковою дивізією США. З жодними державами світу США не проводять подібні навчання [11]. Бойові групи британської армії проходять навчання у складі американської армії. Подібна співпраця проводиться і на вищому командному рівні. Офіцерські склади обох держав регулярно проводять спільні навчання з тактики та стратегії.

Як зазначалося, обидві держави брали участь у війні в Сирії, яка розпочалася у 2011 році і триває досі. З приходом до влади Дональда Трампа, Сполучені Штати визначили три ключові позиції по вирішенню ситуації в Сирії: 1) завдати поразки Ісламській державі Іраку та Леванта (ІДІЛ); 2) врегулювати конфлікт відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН; 3) змусити Іран вивести підтримувані ним військові формування. За даними розвідки союзників, режим Башара Асада використовував заборонену для використання хімічну зброю. Навесні 2018 року Дональд Трамп закликав нанести авіаудари, і ця заява знайшла підтримку Терези Мей [9]. Після цього було сформовано авіагрупу з американських, британських, а також французьких винищувачів, які завдали удару по військових об'єктах армії Асада. Варто відзначити факт, що частина британських політиків неоднозначно сприйняла це рішення Терези Мей. Вона отримала підтримку парламенту, але лідер лейбористів Джеремі Корбін поставив під сумнів необхідність участі Великої

Британії в операції. За останніми даними Британія впродовж 2012-2021 рр. витратила понад 3,6 млрд фунтів стерлінгів на війну в Сирії [20].

Думки союзників розійшлися щодо ситуації, яка виникла в Ірані. Британія проігнорувала заклик свого союзника вийти з ядерної угоди з Іраном. Тереза Мей не погодилася також взяти участь у патрулюванні вод у Перській затоці, операція мала назву «Сентіел». І хоча пізніше британські військові кораблі взяли участь у патрулюванні в Омрузькій затоці для гарантування безпеки торгівлі, це була обережна дія. Очевидно, що Британія прагнула уникнути втягування у конфлікт з Іраном, який претендує на лідерство на Близькому Сході. У січні 2020 року Сполучені Штати провели операцію з ліквідації лідера Корпусу варткових ісламської революції Кессема Сулеймані, після того як Іран завдав удару по американських базах на території Іраку. На них базуються 400 британських військових [14]. Британію не попереджали про проведення операції, що викликало дискусії у парламенті. Головний союзник не вважає за необхідне узгодження чи попередження Великої Британії про проведення військових операцій такого характеру. Реакція прем'єр-міністра Великої Британії Бориса Джонсона була досить стриманою: він не підтримав, але в той же час жорстко не критикував Дональда Трампа, апелюючи до того, що Іран ставив під загрозу життя і британських військовослужбовців на американських військових базах.

У 2017 році Велика Британія в рамках реалізації Стратегії національної безпеки закупила в американській компанії Boeing літаки-розвідники Р-8А «Посейдон» [23]. Місцем їх базування стане авіабаза у Шотландії. Літаки використовуватимуться в першу чергу для збирання розвідувальних даних, окрім того вони можуть використовуватися для берегової охорони, що відіграє важливе значення для Британії як острівної держави.

19 листопада 2020 року прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон наголосив на тому, що Британія докладатиме більших зусиль для військової співпраці зі Сполученими Штатами [18]. Прем'єр у своїй промові зауважив, що з часів завершення «холодної війни» світ вперше стоїть перед загрозою безпеки глобального рівня. Саме це і підштовхує до об'єднання спільних зусиль у військовій сфері.

Одна із зовнішньополітичних цілей Великої Британії після Брекзиту – посилення військової присутності в Індійсько-Тихоокеанському регіоні. Упродовж 2018-2020 рр. п'ять кораблів Британського королівського флоту курсували до Азії, зокрема, вони входили в акваторію Південно-Китайського моря. Окрім реалізації британських амбіцій у цьому регіоні, дана операція – це військова підтримка Сполучених Штатів, які вели політичне протистояння з Китайською Народною Республікою. КНР прагне перетворити Південно-Китайське море на сферу свого впливу, що суперечить інтересам Сполучених Штатів та їх союзників. У регіоні діє 7-ма Тихоокеанська флотилія Сполучених Штатів (зокрема, авіаносець «Рональд Рейган»), що базується на японському острові Йокосука. На військово-морську базу часто заходять британські військові кораблі для спільного відпрацювання маневрів та навчань. Японія та США є близькими військово-політичними союзниками. Це стало одним із факторів зближення Великої Британії та Японії для військової співпраці. У 2017 році, після домовленостей між Терезою Мей та прем'єр-міністром Японії Сінзо Абе держави підписали трирічний план співпраці в оборонній сфері. Вперше було домовлено про спільні британсько-японські

навчання [22]. Фактично, ця домовленість означає початок вибудовування тристороннього військового співробітництва США, Великої Британії та Японії.

США та Велика Британія спільно зі своїми союзниками у НАТО (Франція, Німеччина, Нідерланди Іспанія) проводять регулярні навчання «Грізний щит» (англ. Formidable Shield) [5]. У ході навчань, протягом 24 днів, які проходили у 2017 та 2019 рр., військовими силами держав були відпрацьовані маневри в разі нападу противника з моря.

Наприкінці каденції Дональда Трампа, в день інавгурації нового президента США Джозефа Байдена, 20 січня 2021 року між США та Великою Британією було підписано угоду, відповідно до якої держави спільно утворюють авіаносну ударну групу (АУГ) [25]. Її очолить британський авіаносець «Королева Єлизавета», який прийме на свій борт американські винищувачі F-35. Борис Джонсон зауважив, що угода «підкреслює міцність двосторонніх зв'язків». Таким чином, ми спостерігаємо приклад успішної реалізації зовнішньополітичної стратегії США та Великої Британії.

Висновки. Аналізуючи вищевикладений матеріал, можемо стверджувати, що за каденції Дональда Трампа у 2017–2021 рр. військова співпраця залишилася однією з головних сфер американсько-британських відносин. Це обумовлено низкою сучасних зовнішньополітичних викликів як для безпеки Сполучених Штатів та Великої Британії, так і світу в цілому: тероризм, нестабільна військово-політична ситуація на Близькому Сході, окупація Російською Федерацією територій України (Криму, значної частини Донецької і Луганської областей).

У період уряду Терези Мей (2016–2019 рр.) зовнішньополітичною стратегією королівства стала побудова «глобальної Британії» – держави з потужним світовим та регіональним впливом на міжнародній арені. Після відставки прем'єр-міністерки її посаду обійняв Борис Джонсон (2019 р. –нині), який продовжив реалізовувати завдання з посилення військової та економічної могутності королівства. Обидва уряди розглядали Сполучені Штати як свого головного військово-політичного союзника, апелюючи до історичності такої співпраці.

Сполучені Штати та Велика Британія залишилися головними партнерами у виробництві зброї та військової техніки, стратегічному плануванні операцій, розвідці. Зважаючи на те, що США володіють найбільшим у світі ядерним потенціалом, Британія прагне співпрацювати у галузі розробки даних видів озброєння. Протягом 2017–2021 рр. держави майже щороку проводили спільні військові навчання. На території Великої Британії розміщені американські військові бази, що є беззаперечним фактом тісного військового співробітництва між державами. Особливу увагу держави приділяють взаємодії військово-морських сил. Свідченням цьому є проведення спільного корабельного патрулювання та навчань в Азійсько-Тихоокеанському та Близькосхідному регіоні. З'ясовано, що між урядами США та Великої Британії виникли дискусії щодо вирішення кризових ситуацій на Близькому Сході, зокрема, в Іраку. Однак, це не зіграло значної негативної ролі у розвитку тісного військового партнерства.

У статті вперше проведено аналіз військового аспекту американсько-британських відносин за адміністрації Дональда Трампа. Розвиток та перспективи співробітництва у цій сфері під час президентства Джозефа Байдена буде предметом окремого дослідження.

Список використаних джерел та літератури:

1. Грубінко А. Американсько-британські відносини та участь Великої Британії у політиці безпеки Європейського союзу в контексті процесу «Brexit» / А. Грубінко // Американська історія та політика: науковий журнал. – 2016. – № 2. – С. 85-97.
2. Жигайло В. Пріоритети зовнішньої політики Дональда Трампа / В. Жигайло // Politicus. – 2019. – №3. – С. 23-26.
3. Чебан О. Протириччя США та ЄС щодо іранської ядерної програми у період президентства Дональда Трампа: наслідки для євроатлантичної єдності / О. Чебан // Політичне життя. – 2021. – №1. – С. 140-150.
4. Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response [Electronic resource] // Congressional research service. – 2020. – July 27. – Mode to access: <https://bit.ly/3DfpgJm>.
5. Connecting forces in Formidable Shield 2017 [Electronic resource] // NATO Communications and information agency. – 2017. – October, 23. – Mode to access: <https://bit.ly/32TO4tT>.
6. Defence Minister hails UK-US transatlantic partnership [Electronic resource] // Gov.UK. – 2018. – November, 6. – Mode to access: <https://bit.ly/3mm0IZi>.
7. Defence secretary discusses threats with counterpart [Electronic resource] // Gov.UK. – 2018. – February, 1. – Mode to access: <https://bit.ly/3FZk3qO>.
8. Dunin-Wasowicz Roch. UK – US special relationship: between a Trump rock and a Brexit hard place [Electronic resource] / Roch Dunin-Wasowicz // LSE ideas. – 2017. – January, 20. – Mode to access: <https://bit.ly/3pl70cr>.
9. Elgot Jessica. «No alternative»: Theresa May sends British jets to join airstrike on Syria [Electronic resource] // The Guardian. – 2018. – April, 14. – Mode to access: <https://bit.ly/3EjHv1B>.
10. Goodhart D. The United Kingdom's Trump trap [Electronic resource] / Foreign Affairs. – 2017. – October. – Mode to access: <https://fam.ag/3DfCupu>.
11. Harrois Thibaut. Towards Global Britain? Theresa May and UK's Role in the World after Brexit [Electronic resource] / Thibaut Harrois // *Observatoire de la société britannique*. – 2018. – №21. – P. 51-73. – Mode to access: <https://bit.ly/3xNo4eZ>.
12. James Carr-Smith. Unparalleled partnership: continued U.S., British military cooperation is crucial [Electronic resource] // Association of the United States Army. – 2019 – June, 19. – Mode to access: <https://bit.ly/3GovBEn>.
13. Jeffrey A. Stacey. The Hollowing out of the special relationship [Electronic resource] // Foreign Affairs. – 2017. – September. – Mode to access: <https://fam.ag/31eLaj3>.
14. Kimberly Dozier. The Special U.S. – U.K. Relationship is bruised after Trump officials left U.K. out of Iran strike planning [Electronic resource] // Time. – 2019. – July. – Mode to access: <https://bit.ly/3oe6Zb4>.
15. Langlois L. Trump, Brexit and the Transatlantic relationship: The new paradigms of the Trump era [Electronic resource] // *Revue Lisa*. – 2018. – Mode to access: <https://journals.openedition.org/lisa/10235>.
16. National Security Capability Review [Electronic resource] // Gov.UK. – 2018. – Mode to access: <https://bit.ly/3ofCCAT>.
17. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015 [Electronic resource] // Gov. UK. – 2015. – Mode to access: <https://bit.ly/3lsc18>.
18. PM statement to the house on the integrated review: 19 november 2020 [Electronic resource] // Gov.UK. – 2020. – November, 19. – Mode to access: <https://bit.ly/2ZPTrcq>.
19. Storey Ian. Can the UK achieve its Navan ambitions in the indo-pacific? [Electronic resource] // The Diplomat. – 2020. – November, 7. – Mode to access: <https://bit.ly/31ew7pz>.
20. Syria crisis response summery [Electronic resource] // Foreign, commonwealth and development office. – 2021. – August. – Mode to access: <https://bit.ly/3dhUXH6>.
21. The United Kingdom: Background, Brexit, and Relations with the United States [Electronic resource] // Congressional research service. – 2021. – April, 16. – Mode to access: <https://bit.ly/3xN90hl>.
22. UK and Japan strengthen defence ties [Electronic resource] // Gov.UK. – 2017. – December, 14. – Mode to access: <https://bit.ly/3ofwLM0>.
23. UK and US stenghten maritime aviation cooperation [Electronic resource] // Gov.UK. – 2017. – January, 25. – Mode to access: <https://bit.ly/3lsJFV4>.

24. US military Bases in the United Kingdom [Electronic resource] // Military bases. – Mode to access: <https://bit.ly/3rqMUjP>.
25. US, UK sign Agreement to merge forces for historic joint carrier deployment [Electronic resource] // Military news. – 2021. – Mode to access: <https://bit.ly/3IetSDa>.

References:

1. Hrubinko, A. (2016). The American-British relations and Great Britain in the European union's policy in the context of the Brexit process. *American history and policy*, 2, 85-97. [In Ukrainian].
2. Zhyhailo, V. (2019). Donald Trump's foreign policy priorities. *Politicus*, Odessa, 3, 23-26. [In Ukrainian].
3. Cheban, O. (2021). US-EU Controversy on Iranian Nuclear Program During Donald Trump's Presidency: Implications for Euro-Atlantic Unity, *Political life*, 1, 140-150. [In Ukrainian].
4. Congressional research service. (2017, July). *Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response*. <https://bit.ly/3DfpgJm>. [In English].
5. NATO Communications and information agency. (2017). *Connecting forces in Formidable Shield 2017*. <https://bit.ly/32TO4tT> [In English].
6. Defence Minister hails UK–US transatlantic partnership. (2018, November). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3plvwKv>. [In English].
7. Defence secretary discusses threats with counterpart. (2018, February). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3pirtA2>. [In English].
8. Dunin-Wasowicz, R. (2017, January). UK – US special relationship: between a Trump rock and a Brexit hard place. *LSE ideas*. <https://bit.ly/3pl70cr>. [In English].
9. Elgot, J. (2018, April). «No alternative»: Theresa May sends British jets to join airstrike on Syria. *The Guardian*. <https://bit.ly/3EjHv1B>. [In English].
10. Goodhart, D. (2017, October). The United Kingdom's Trump trap. *Foreign Affairs*. <https://fam.ag/3DfCupu>. [In English].
11. Harrois, T. (2018). Towards Global Britain? Theresa May and UK's Role in the World after Brexit. *Observatoire de la société britannique*. 21, 51-73. <https://bit.ly/3xNo4eZ>. [In English].
12. James, Carr-Smith. Unparalleled partnership: continued U.S., British military cooperation is crucial. (2019, June). *Association of the United States Army*. <https://bit.ly/3GovBEn>. [In English].
13. Jeffrey, S. (2017, September). The Hollowing out of the special relationship. *Foreign Affairs*. <https://fam.ag/31eLaj3>. [In English].
14. Kimberly, D. (2019, July) The Special U.S. – U.K. Relationship is bruised after Trump officials left U.K. out of Iran strike planning. *Time*. <https://bit.ly/3oe6Zb4>. [In English].
15. Langlois, L. (2018). Trump, Brexit and the Transatlantic relationship: The new paradigms of the Trump era. *Revue Lisa*. <https://bit.ly/3G5LwXV>. [In English].
16. National Security Capability Review. (2018). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3ofCCAT>. [In English].
17. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review. (2015). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3lsdc18>. [In English].
18. PM statement to the house on the integrated review. (2020, November, 19). *Gov.UK*. <https://bit.ly/2ZPTrcq>. [In English].
19. Storey, I. (2020, November). Can the UK achieve its Asian ambitions in the Indo-Pacific? *The Diplomat*. <https://bit.ly/31ew7pz>. [In English].
20. Syria crisis response summary. (2021, August). *Foreign, Commonwealth and Development Office*. <https://bit.ly/3dhUXH6>. [In English].
21. The United Kingdom: Background, Brexit, and Relations with the United States. (2021, April). *Congressional Research Service*. <https://bit.ly/3xN90hl>. [In English].
22. UK and Japan strengthen defence tie. (2017, December). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3ofwLM0>. [In English].
23. UK and US strengthen maritime aviation cooperation. (2017, January). *Gov.UK*. <https://bit.ly/3lsJFV4>. [In English].
24. Military bases. (2021). *US military Bases in the United Kingdom*. <https://bit.ly/3rqMUjP>. [In English].
25. Military news. (2021). *US, UK sign Agreement to merge forces for historic joint carrier deployment*. <https://bit.ly/3H2UG88>. [In English].

UNITED STATES – UNITED KINGDOM MILITARY COOPERATION UNDER DONALD TRUMP'S ADMINISTRATION (2017–2021)

Abstract. *This article refers to military cooperation between the United States and Great Britain. Their relationship constitutes an important component of the system of the international relations. Both countries have nuclear weapons and the latest military technology. Both states are sending troops to resolve military conflicts in the Middle East and North Africa. The United States and the United Kingdom provide a significant support to Ukraine in its confrontation with the Russian Federation. Methodology.* The research is based on chronological, historical-political and comparative methods. The purpose of the article is to study the changes and the development of the US-British bilateral relations in the context of military cooperation.

Looking at the results of this study, the US-British military relations under the Donald Trump administration have not changed. The article illustrates that the United States and the United Kingdom are the main partners in the production of weapons and equipment, strategic planning of operations. British ships in the Asian-Pacific and Middle East plying with the US Navy, repeatedly conducted joint exercises. These are the only countries that conduct the bilateral military exercises almost every year. Under the premiership of Theresa May and Boris Johnson, the United Kingdom pursued a foreign policy strategy which is called Global Britain. The main goal is to make the country more powerful in the international arena. At the same time Donald Trump's main strategy was to «Made America great again». So, sometimes there were some political discussions among political leaders how to react and to solve the problems in the Middle East, especially in Iraq. However, this did not affect the proximity of the military partnership. Both countries work closely together in the military force and in intelligence.

Key Words. USA, United Kingdom, United States-United Kingdom relations.

Надійшла до редколегії 14.06.2021

УДК 94:327.8(73:620:630)«1955/1957»

Антон Яговкін,
аспірант факультету історії та філософії
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна
ORCID: 0000-0002-0415-6606

ЕФІОПІЯ ТА ЄГИПЕТСЬКО-ЕФІОПСЬКИЙ КОНФЛІКТ В КОНТЕКСТІ АМЕРИКАНСЬКО-ЕФІОПСЬКИХ ВІДНОСИН (1955 – 1957 рр.)

Анотація. Автор ставить за мету дослідити місце єгипетсько-ефіопських відносин середини 1950-х рр. у геополітичних стратегіях США. Наукова новизна статті полягає у комплексному аналізі впливу Суецької кризи на східноафриканський регіон в контексті зовнішньої політики США.

Методи дослідження. В статті застосований історико-генетичний метод, що дозволив дослідити генезу східноафриканської політики США, простежити основні тенденції цього напрямку політики на кожному з етапів. Для комплексного аналізу східноафриканської політики США в 1955–1957 роках використано системний підхід, що допоміг окреслити економічні та геополітичні інтереси США у Східній Африці, цілі та

задачі великих держав щодо Єгипту та Ефіопії, простежити в цьому контексті ставлення США до конфронтації Ефіопії з Єгиптом.

Висновки. Незважаючи на орієнтацію зовнішньої політики імператора Ефіопії Хайле Селассіє I на США та його спроби задовольнити їх інтереси (зокрема у розміщенні військової бази на території Ефіопії), йому не вдалося перетворити Ефіопію на один із пріоритетів США. В ході дослідження визначено, що для США Ефіопія не становила інтересу не тільки як потенційний економічний партнер (вона залишалася сільськогосподарською країною), а й як військовий союзник. Автор доходить висновку, що США підтримували деякі плани імператора Ефіопії, наприклад, проект з приєднання Еритреї до Ефіопської імперії, лише з міркувань про неможливість самостійного існування Еритреї та для підтримки стабільності на північному сході Африки, на західному узбережжі Червоного моря. Це мала регулювати Ефіопська імперія, яка потребувала виходу до моря і яка в той момент мала відносно сильну армію, здатну придушити будь-яку внутрішню реакцію і захистити кордони Еритреї, де розташовувалися американські військові бази.

Ключові слова: США, Ефіопія, Єгипет, міжнародні відносини, геополітика, зовнішньополітична криза.

Постановка проблеми. У 1950-х роках Ефіопія намагалася використовувати США на противагу Великій Британії, що окупувала Ефіопію як «звільнену ворожу територію», як військового та економічного донора. Для досягнення цієї мети ефіопському керівництву необхідно було встановити надійні військово-економічні зв'язки з Вашингтоном.

Аналіз досліджень та публікацій. Насамперед варто згадати книгу Річарда Грінфільда «Ефіопія: нова політична історія» [2], підготовлену на основі широкої джерельної бази, зокрема з використанням низки різноманітних документів з історії Ефіопії повоєнних років. Аналізуючи внутрішню та зовнішню політику Ефіопії у 1950 – 1960 рр., автор дійшов висновку, що Хайле Селассіє I створив державу, якою міг керувати тільки він і, яка, таким чином, була приречена на розпад після його смерті.

Подібні висновки зробив і інший дослідник історії Ефіопії – Роберт Хесс, автор праці «Ефіопія. Модернізація автократії», зовнішня політика імператора була персоніфікованою і базувалася на його особистості, його вмінні та досвіді діяти як арбітр конфліктуючих сторін усередині країни, що створювало можливість грати роль посередника на міжнародному рівні. Вплив Ефіопії на африканську регіональну політику пояснювався не професійністю її урядових кадрів та дипломатів, а працелюбністю та авторитетом «маленького» імператора. Це підтверджує той факт, що у постімператорський період, на переконання Р. Хесса, Ефіопія втратила свій авторитет, втім, спромоглась зберегти в Аддіс-Абебі штаб-квартиру Організації африканської єдності та представництво економічної комісії ООН з питань Африки [5].

Маємо також згадати одного із найвідоміших дослідників історії Ефіопії Г. Маркуса та його працю «Історія Ефіопії», який зібрав, узагальнив та проаналізував величезний фактичний матеріал про становлення та розвиток дипломатичних, політичних, економічних та культурних зв'язків Ефіопії, США та Великої Британії у контексті історії ефіопської дипломатії, яка намагалася відстоювати національні інтереси своєї країни [7].

Виклад основного матеріалу. В середині 1950-х рр. на африканському континенті відбувалися фактично революційні зміни, які стали серйозним

випробуванням для зовнішньополітичної політики США і доволі болісно відобразилися на Ефіопській імперії – в той час чи не єдиного союзника Вашингтона на материку. Водночас, простежувалася напруга в єгипетсько-єфіопських відносинах, та несподівана для Ефіопії реакція на це США.

Так, у вересні 1955 р. уряд Єгипту за згоди СРСР та посередництва прем'єра Державної ради Китайської Народної Республіки Чжоу Еньляя, підписав з Чехословаччиною договір про постачання зброї. Цей документ передбачав фактичне повне переозброєння військовою технікою радянських зразків збройних сил Єгипту, що з точки зору західних країн, ознаменувало перехід країни до радянської сфери впливу. У Вашингтоні це чудово розуміли, і з метою відмовити від цього єгипетського лідера Гамалю Абдель Насера в грудні того ж року президент США Дуайт Ейзенхауер запропонував Єгипту фінансову допомогу в розмірі 40 млн доларів. Єгипет повинен був використовувати ці кошти для будівництва Асуанської греблі – першого з запланованих новою єгипетською владою макроекономічних проєктів [1].

Цей крок став несподіваним ударом для керманців Ефіопії. США навіть не повідомили про свою пропозицію імператору Хайле Селассіє I, який вважав себе якщо не соратником, то другом Заходу. Ситуація ускладнювалася тим, що для реалізації єгипетського проєкту будівництва Асуанської гідроелектростанції в будь-якому разі потрібно було отримати згоду єфіопського уряду.

Хайле Селассіє I зажадав пояснень дій США – надання великої суми антизахідному революційному режиму в Каїрі, в той час як прозахідна консервативна Ефіопія страждає від браку фінансових ресурсів для свого економічного і соціального розвитку [2]. Тодішній посол США в Ефіопії Джозеф Сіменсен після зустрічі з імператором повідомив Державний департамент про позицію Аддіс-Абеби. При цьому він намагався переконати Вашингтон у необхідності лояльного ставлення Ефіопської імперії до США у світлі «холодної війни» з Радянським Союзом, вплив якого на народи Азії та Африки постійно зростає, отже – збільшувалася його сфера впливу на цих континентах [3].

Посол США розумів, що, якщо США не нададуть повноцінної допомоги уряду Хайле Селассіє I для стабілізації економіки та трансформації соціально-політичних відносин усередині країни, то миру і стабільності в Північно-Східній Африці не буде. Проте Вашингтон не відреагував на цю пропозицію свого представника в Ефіопії. Лише подальші дії Каїра змусили США відмовитися від фінансування будівництва Асуанської греблі. Йдеться про визнання Єгиптом Китайської Народної Республіки 30 травня 1956 року та укладення договору про постачання зброї з Чехословаччини, а також націоналізацію Суецького каналу за постановою 26 липня 1956 року, яка вдарила по фінансовому становищу та престижу в регіоні Великої Британії та Франції – союзників США по НАТО. Відмовившись від фінансової допомоги Каїру, Вашингтон, проте, не перенаправив ці кошти в Аддіс-Абебу, яка потребувала їх для нормалізації свого фінансового становища, що суттєво погіршувався із закриттям Суецького каналу.

Проблема вийшла за межі регіону та Африки в цілому, поступово стаючи складовою частиною «холодної війни», а тому потребувала втручання світових лідерів. Для виходу з кризи та поліпшення відносин з Єгиптом у Великій Британії була підготовлена конференція по Суецькому каналу, яка відбулася в Лондоні у серпні – вересні 1956 року за участі 18 держав. Серед запрошених держав була і

Ефіопія. За підсумками конференції було створено міжнародну Раду управління Суецьким каналом, де Єгипту пропонувалося членство. Оскільки Каїр відмовився від участі у конференції, для ознайомлення Г. А. Насера з рішенням Ради було вирішено відправити до нього спеціальну делегацію.

До її складу увійшов і ефіопський міністр закордонних справ Аклілу Хабте Водц. В цілому серед членів делегації саме представники Ефіопії являли собою найбільш зацікавлену сторону, оскільки більшість її експорту та імпорту здійснювалося через Суецький канал, і успіх місії був у інтересах єдиної на той час африканської імперії. Але участь ефіопського міністра закордонних справ у місії до Г. А. Насера ускладнювала і так непрості відносини між двома країнами. Реакцією на участь Ефіопії у конференції стала заборона Г. А. Насером літакам ефіопців перетинати повітряний простір Єгипту. Як наслідок, Ефіопія серед усіх учасників Лондонської конференції, виявилася найбільш постраждалою країною, а місія завершилася провалом [10].

У результаті, саме з того часу відносини між Єгиптом та Ефіопією почали стрімко погіршуватися. Вже з 1957 р. на радіо Каїра з'явилася антиефіопська передача, де часто з промовами виступали професори університету Аль-Азара, закликаючи народи Сомалі та Огадена до здобуття незалежності, приєднання до Ліги арабських країн, а також до відокремлення Еритреї від Ефіопії [7]. Загалом адепти панарабізму доволі ворожо ставилися до Ефіопії й активно це демонстрували.

Тим часом 12 березня 1957 року в Аддіс-Абебу з офіційним візитом прибув віце-президент США Річард Ніксон. В Ефіопії вважали, що цей візит високопоставленого представника США зможе реанімувати підписані раніше договори про співпрацю в сфері оборони. Але делегація Сполучених Штатів цього разу мала інше, більш меркантильне, завдання: вони потребували додаткових земельних ділянок для розширення своєї військової бази [8]. Це вимагало додаткових витрат уряду Ефіопії, оскільки задля розширення площі військової бази необхідно було компенсувати матеріальні збитки населенню даного регіону.

Тому, результати місії Річарда Ніксона в Аддіс-Абебу не можна вважати такими, що покращили становище Ефіопії. Слідом за віце-президентом у квітні 1957 р. в Аддіс-Абебу прибув спеціальний посланець президента США Джеймс Річардс. Його метою було ознайомлення керівництва країни з доктриною Ейзенгауера «захисту Близького Сходу від проникнення комунізму». До завдань місії входило обговорення військової та економічної допомоги країнам, що входили в «доктрину Ейзенхауера», зокрема й Ефіопії [12].

Переговори в Аддіс-Абебі зайшли в глухий кут. На пропозицію міністра закордонних справ Ефіопії, перш за все вирішити нагальну для його країни проблему надання військової допомоги, американська сторона відповідала відмовою, оскільки, на її думку, світовий комунізм не загрожував Ефіопській імперії. Пізніше Дж. Спенсер, який брав участь в переговорах між ефіопським міністром закордонних справ і Річардсом як перекладач, згадував: «Особливо важко було проголосити спільну заяву. Американська сторона хотіла, щоб Ефіопія наслідувала ту саму політичну лінію, яка приймалася в інших країнах, при цьому акцент робився на загрозі Ефіопії з боку світового комунізму». Міністр закордонних справ Ефіопії відповідав на це питанням: «Хіба Ефіопія має робити це, коли щойно посол говорив, що Ефіопії не загрожує комунізм?» [5].

Події в Судані, коли Єгипет захопив північні території цієї країни, а також активізація Єгипту в Лівані неабияк стурбували уряд Хайле Селассіє I. США не робили жодних зусиль для їхнього захисту. Схожа ситуація склалася і на Близькому Сході: 14 липня 1958 року відбулася революція в Іраку. І тут Вашингтон також не спромігся захистити своїх партнерів від загрози поширення влади соціалістів, як сприймав ці події уряд Ефіопії.

Позиція США стосовно цих подій, а також щодо Сомалі, яка готувалася проголосити незалежність, переконали Хайле Селассіє I в тому, що він відсутній у переліку союзників США. Коли в 1955 році почалися переговори з Італією щодо встановлення кордонів між Італійським Сомалі та ефіопською територією Огадена, ефіопська сторона пропонувала вирішити проблему кордону на основі договору 1908 року, підписаного Ефіопією та Італією. Італійська сторона, яка представляла інтереси Сомалі, відкинула пропозиції Ефіопії. Було вирішено передати питання на розгляд сесії Генеральної асамблеї ООН. Однак на початку 1950 року Ефіопія залишила це питання на майбутнє, оскільки наразі на порядку денному постала проблема щодо території Еритреї. До того ж Ефіопія, яка не визнавала італійського завоювання Сомалі, не вважала доцільним вести переговори з італійцями. Характерно, що відразу ж після початку вищезазначених переговорів, США зайняли проіталійську позицію [7].

Пропонуючи посередництво ООН, ефіопське керівництво наполягало на арбітражі. Втім, через значні розбіжності сторін та відмову США підтримати Ефіопію, питання кордонів залишилися невирішеними. Як наслідок, ця проблема і стала причиною конфліктів між Ефіопською імперією та Республікою Сомалі.

До 1960 року після закінчення протекторату Італії Сомалі мала отримати незалежність. Зважаючи на це, у березні 1958 року США, нібито з метою запобігання проникненню Радянського Союзу в Східну Африку, розпочали переговори щодо цього з Великою Британією, Францією та Італією. При цьому Ефіопська імперія, як країна із своїми регіональними інтересами та амбіціями регіонального лідера також була допущена до обговорення проблеми.

Оскільки у разі ухвалення рішення про створення держави Великого Сомалі, туди мали включити Хауд (північно-східна частина Ефіопської провінції Огаден), міністр закордонних справ Ефіопії розцінив це з боку США як план державотворення Великого Сомалі за рахунок території її країни і вдався до наступальної політики. Зокрема, погрожував, що поставить питання на розгляд в ООН. Спенсер, висвітлюючи хід цих переговорів, зауважував: «Посол Великої Британії в Ефіопії був шокований заявою МЗС Ефіопії, оскільки це означало відчинити двері перед Радянським Союзом» [6].

США воліли фінансувати утворення держави Сомалі лише через небажання допустити розширення впливу Радянського Союзу, але при цьому вони не зважали на інтереси свого союзника в регіоні – Ефіопської імперії, з якою було підписано угоду про військову взаємодопомогу.

Наприкінці 1950-х років у зв'язку з початком процесу ліквідації федерації Еритреї та Ефіопії, ініціатором якого став парламент Еритреї [11], міжнародне становище Ефіопії, особливо її відносини з арабо-мусульманським світом, стали ускладнюватися. Це посилювалося тим, що між Ефіопією та Єгиптом зберігалася напруженість.

Поряд з продовженням трансляції антиєфіопських передач з Каїру арабський Схід став демонструвати вже відкриту недоброзичливість до Ефіопії та розхитувати і без того складну суспільно-політичну ситуацію в регіоні. Серед іншого було налагоджено постачання зброї еритрейським бойовикам із Сирії та Південного Ємену через Червоне море. Однак у урядових військ Ефіопської імперії не було ані коштів, ані технічних можливостей як для відстежування контрабандистів, так і для перехоплення та знищення зброї, що постачалася еритрейським повстанцям [7].

У той же час комуністичний блок не розглядав режим Хайле Селассіє I як союзника та партнера, хоча відкрито ніколи проти нього не виступав. Імператор Ефіопії це чудово розумів і відчував необхідність зробити дипломатичний прорив, який мав укріпити позиції країни на міжнародній арені. Це могло, якщо не поліпшити, то хоча б пом'якшити ставлення до Ефіопії арабського світу (зокрема Єгипту), що висував критику на адресу Аддіс-Абеби; а також налагодити стосунки з радянським блоком (США вже перестали реагувати на прохання імператора, тож він вважав і себе вільним від домовленостей про співпрацю). Як наслідок, в 1959 році Хайле Селассіє I запланував офіційні візити до Єгипту та Радянського Союзу [9].

Інформація про це стурбувала Посольство США в Ефіопії. Занепокоєний майбутнім візитом імператора Хайле Селассіє I до Москви, представник США в Аддіс-Абебі направив телеграму до Вашингтона, де говорилося: «Захід повинен вжити серйозних заходів для того, щоб звести нанівець появу соціалістичного блоку в Африці – Вашингтон повинен негайно підтримати Аддіс-Абебу щодо вирішення питання Сомалі, зміцнення морських і повітряних сил, розвитку освітніх установ; сприяти Ефіопії в отриманні позик та грантів у західних банках та міжнародних організаціях, мультинаціональних корпораціях...» [9]. Але Вашингтон знову не прийняв пропозицій свого посла. Важливим чинником було те, що крах колоніалізму та виникнення нових держав в Азії та Африці змусили США переглянути свою зовнішню політику, і проблеми Ефіопської імперії стали другорядними. Тим часом в 1959 році імператор Хайле Селасіє I таки відвідав СРСР та був нагороджений орденом Суворова першого ступеня.

Власне, крах колоніалізму позначився і на зовнішній політиці Хайле Селассіє I. Ефіопська імперія мала встановити відносини з молодими державами континенту і знайти шляхи порозуміння і налагодження співпраці з ними. На наступні майже 20 років це стало чи не найголовнішим завданням для зовнішньої політики Ефіопії, яка щоправда не призвела до виключно позитивних результатів.

Висновки. Як ми бачимо, незважаючи на те, що Ефіопія формально була союзником США, єгипетсько-єфіопські відносин середини 1950-х років не посідали особливого місця у геополітичних стратегіях США. Пріоритетом африканської політики США була підтримка стабільності у регіоні в цілому, а не тільки розвиток відносин з Ефіопією та підтримка її економічного зростання. Заради свого єдиного союзника та партнера – Ефіопії – вони не могли нехтувати безпекою цілого регіону, який до того ж був одним з театрів «холодної війни».

Використані у даному дослідженні методи дозволи автору простежити основні тенденції східноафриканської політики США та її вплив на їхнього головного союзника в регіоні, Ефіопську імперію, а також її зусилля активізувати

співпрацю та домогтися надання реальної допомоги Сполученими Штатами. Проаналізувавши східноафриканську політику США в 1955–1957 роках, ми змогли визначити в цьому контексті і ставлення Сполучених Штатів Америки до конфронтації Ефіопії з Єгиптом та вирішення спірних моментів з іншими країнами в регіоні.

Основним наслідком прохолодного ставлення США до Ефіопії, попри її спроби налагодити більш дієву і близьку співпрацю, особливо в оборонній галузі, на фоні погіршення відносин Ефіопії з Єгиптом та арабськими країнами, стало зближення Ефіопії з СРСР. Візит імператора до Радянського Союзу став відповіддю на позицію Сполучених Штатів, які почали фінансувати створення Великого Сомалі і не підтримали та Ефіопію у вирішенні суперечки про сомалійсько-ефіопський кордон. Кожен з окреслених у нашій статті сюжетів зовнішньої політики Ефіопії та ефіопсько-американських відносин був важливим етапом також й історії американської східноафриканської політики, тому має перспективу дослідження як окремо, так і в контексті більш узагальнених студій африканських та світових історичних процесів ХХ століття.

Список використаних джерел та літератури:

1. Druks H. *The Uncertain Friendship: The U.S. and Israel from Roosevelt to Kennedy* / H. Druks. – Westport, CT:Greenwood, 2001. – 201 p.
2. Greenfield R. *Ethiopia. A new political history* / Greenfield R. – London, Pallmall press, 1965. – 515 p.
3. Hallidin Norberg V. *Swedes in Haile Selassie's Ethiopia 1924–1952. A study in early development cooperation* / V. Hallidin Norberg – Uppsala, 1977. – 320 p.
4. Henderson K. D. D. *The making of the modern Sudan* / K. D. D. Henderson– London, Faber & Faber, 1953. – 601 p.
5. Hess L. R. *Ethiopia. The modernization of autocracy* / L. R. Hess– New York, 1970. – 272 p.
6. Legum C. *Ethiopia: the Fall of Haile Selassie's Empire* / C. Legum. – New York, Africana publishing Co, 1975. – 95 p.
7. Marcus H. G. *The Politics of the Empire: Ethiopia, Great Britain and the United States 1941–1974* / H. G. Marcus. – Berkeley, University of California Press, 1983. – 205 p.
8. Memorandum of a Conversation, Addis Ababa, March 12, 1957. Papers relating to the foreign relations of the U.S., 1955–1957. [Electronic Resource] // Foreign Relations of the United States. – Mode to Access: <https://goo.su/JeK>.
9. Paul James C. N. *Ethiopian constitutional development. A Source book* / C. N. Paul James. – Addis Ababa, Haile Selassie I University Addis Ababa & Oxford University press, 1967. – p. 312.
10. Papers relating to the foreign relations of the U.S, 1955–1957 [Electronic Resource] // Foreign Relations of the United States 1955–1957. – Vol. XVI. – Mode to Access: <https://goo.su/MHJ>
11. Papers relating to the foreign relations of the U.S., 1952–1954. [Electronic Resource] // Foreign Relations of the United States. – Vol. XI. – Part 1. – Mode to Access: <https://goo.su/9ou1>.
12. The Eisenhower Doctrine, 1957. Papers relating to the foreign relations of the U.S, 1953–1960. [Electronic Resource] // Foreign Relations of the United States. – Mode to Access: <https://goo.su/9gLv>.

References:

1. Druks, H. (2001). *The Uncertain Friendship: The U.S. and Israel from Roosevelt to Kennedy*. Westport, CT:Greenwood. [In English].
2. Greenfield, R. (1965). *Ethiopia. A new political history*. London, Pallmall press. [In English].
3. Hallidin, Norberg V. (1977). *Swedes in Haile Selassie's Ethiopia 1924–1952. A study in early development cooperation*. Uppsala. [In English].
4. Henderson, K. D. (1953). *The making of the modern Sudan*. London, Faber & Faber. [In English].
5. Hess, L. (1970). *Ethiopia. The modernization of autocracy*. New York. [In English].

6. Legum, C. (1975). *Ethiopia: the Fall of Haile Selassie's Empire*. New York, Africana publishing Co. [In English].
7. Marcus, H. G. (1983). *The Politics of the Empire: Ethiopia, Great Britain and the United States 1941–1974*. Berkeley: University of California Press. [In English].
8. Memorandum of a Conversation, Addis Ababa, March 12, 1957. *Foreign Relations of the United States*. <https://goo.su/JeK>. [In English].
9. Paul, James C. N. (1967). *Ethiopian constitutional development. A Source book*. Addis Ababa: Haile Selassie I University Addis Ababa & Oxford University press. [In English].
10. Papers relating to the foreign relations of the U.S, 1955–1957. *Foreign Relations of the United States*. <https://goo.su/MHJ>. [In English].
11. The Eisenhower Doctrine, 1957. Papers relating to the foreign relations of the U.S, 1953–1960. *Foreign Relations of the United States*. <https://goo.su/9gLv>. [In English].
12. Papers relating to the foreign relations of the U.S., 1961–1963. *Foreign Relations of the United States*. <https://goo.su/a43m>. [In English].

Yahovkin Anton, Ph.D. student, Odessa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

ETHIOPIA AND THE EGYPTIAN-ETHIOPIAN CONFLICT IN THE CONTEXT OF AMERICAN-ETHIOPIAN RELATIONS (1955–1957)

***Abstract.** In this article, the author aims to explore the place and role of Egyptian-Ethiopian relations during the Suez Crisis in US geopolitical strategies. The scientific novelty lies in a comprehensive analysis of the impact of the Suez Crisis on the East African region in the context of US foreign policy.*

***Research methods.** Historical-genetic method is used in the article, which gave an opportunity to explore the genesis of East African politics of the USA, to identify the main tendencies of this policy direction at every stage. A systematic approach was used for the comprehensive analysis of the USA East Africa policy in 1955–1957, which gave an opportunity to identify economic and geopolitical interests of the USA in East Africa, goals and objectives of major countries towards Egypt and Ethiopia, and to trace in this regard the attitude of the USA towards Ethiopia's confrontation with Egypt.*

***Conclusions.** Despite the orientation of the Foreign policy of the emperor of Ethiopia to the USA and his attempts to satisfy the USA interests (including the allocation of a military base in Ethiopia), Haile Selassie I failed to fully attract not only American private fund but also to make Ethiopia one of the Foreign policy priorities of the USA government. Ethiopia was of no interest to the USA not only as a potential economic partner (it remained an agricultural country with obsolete modes of production), but also as a military ally.*

The USA supported some plans of the emperor of Ethiopia, for example the project of accession of Eritrea to the Ethiopian Empire, for the following reasons only: 1. due to independent Eritrean country's insolvency; 2. due to the necessity to maintain peace and order in the northeastern Africa, on the west coast of the Red Sea. «Right» was given to the Ethiopian Empire, which needed the access to the sea and which at that time had a relatively strong army capable to battle any inner reaction and to defend the borders of Eritrea, where American military bases were located.

Key words: USA, Ethiopia, Egypt, international relations, geopolitics, foreign policy crisis.

Надійшла до редакції 17.02.2021

ВАТИКАНСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА КОНФЛІКТ БІГЛЬ (1978 – 1984 рр.)

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню папського арбітражу під час протистояння Аргентини та Чилі в 1978–1984 роки у протоці Бігль щодо групи островів Піктон, Леннокс, Нуева.*

***Методи дослідження:** у статті використовувались філософські (метафізики і діалектики), загальнонаукові (аналізу та синтезу, індукції й дедукції, аналогії і моделювання) та історичні (ідеографічний, періодизації, історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-системний) методи. Наукова новизна даної статті насамперед зумовлена тим, що вона є однією із перших спроб здійснити всебічний аналіз процесу ватиканського посередництва задля вирішення аргентинсько-чилійського конфлікту в протоці Бігль. У дослідженні проведено аналіз причин, особливостей перебігу й загострення конфлікту між Аргентиною та Чилі у 1978–1984 рр.*

Автор доходить висновку, що збройному протистоянню 1978 року між Аргентиною і Чилі вдалося запобігти завдяки вчасному втручання Римського Понтифіка, який запропонував лідерам Аргентини та Чилі виступити арбітром щодо конфлікту у протоці Бігль. Вчасне втручання Папи Римського сприяло збереженню крихкого миру між двома сусідніми країнами, а також відновленню дипломатичних переговорів між Аргентиною і Чилі під керівництвом ватиканської дипломатії. В результаті тривалих переговорних процесів ватиканським дипломатам вдалося переконати уряд Аргентини та Чилі до укладання мирної угоди й примирення двох країн Латинської Америки.

***Ключові слова:** папський арбітраж, Святий Престол, Ватикан, Папа Римський, Аргентина, Чилі, протока Бігль, Латинська Америка.*

***Постановка проблеми.** Конфлікт у протоці Бігль (1978–1984 рр.) – прикордонний конфлікт між Аргентиною та Чилі у протоці Бігль (ісп. canal de Beagle) щодо юрисдикції над островами Піктон, Леннокс, Нуева й прилеглими морськими територіями, що мали важливе стратегічне значення для проходу між Атлантичним та Тихим океанами.*

Хоча формально ще у 1881 році Аргентина й Чилі намагалися вирішити свої територіальні суперечки дипломатичним шляхом, уклавши угоду, відому як Договір про межу 1881 року [8, с. 15-111]. Він передбачав проходження кордону між двома країнами по материку з півночі на південь по «найвищих вершинах» Анд до мису Еспіріту-Санту, що на Магеллановій протоці. Вогняну Землю країни розділили на східну частину, яка належала Аргентині, та західну, яка належала Чилі, по 52-й паралелі від Магелланової протоки до протоки Бігль [8, с. 85]. А далі по протоці Бігль (від 52-ї паралелі) кордон мав проходити на схід до Атлантичного океану [8, с. 86]. Прикінцеві положення договору розподіляли острови на південь від Вогняної Землі: «Що стосується островів, Аргентина буде володіти островом Естадос, невеликими островами, що безпосередньо оточують його, та будь-якими іншими островами, які можуть існувати в Атлантиці на схід від Вогняної Землі та

на східному узбережжі Патагонії; а Чилі володітиме всіма островами на південь від каналу Бігль аж до мису Горн та будь-якими іншими островами, які можуть існувати на захід від Вогняної Землі» [8, с. 86]. Проте згодом саме це формулювання і стане «каменем спотикання» у відносинах між Аргентиною та Чилі, оскільки в договорі не було вказано кінцеву точку каналу Бігль. Договір про межу надав Чилі у володіння всі острови на південь від Бігльського каналу, канал фактично визначив поздовжній обсяг чилійського суверенітету на південь від Вогняної Землі. Отож остаточно окреслити чилійські та аргентинські претензії в цьому регіоні без визначення крайньої межі каналу було неможливо [9, с. 295].

Тому дві сторони по-своєму розуміли умови договору [8, с. 15-88]: «чилійська точка зору полягала в тому, що канал Бігль простягався далеко на схід від острова Наваріно і за межами трьох менших островів – Піктона, Нуеви та Леннокса, – які були предметом суперечки, всі три острови розташовані на південь від каналу Бігль, а, отже, чилійські» [9, с. 296]. Тоді як «Аргентина стверджувала, що канал Бігль різко відхилився на південь уздовж східної сторони острова Наваріно, роблячи все на схід від цього острова атлантичним, а отже, за умовами Договору про межу 1981 р., острови аргентинські» [9, с. 296].

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У зарубіжній літературі проблемі аргентинсько-чилійського протистояння 1978–1984 рр., а також особливостям ватиканської миротворчої дипломатії під час конфлікту Бігль, присвячена низка праць й статей: М. Лоді. «Посередництво Ватикану в суперечці за канал Бігль» [9, с. 293-320]; Ф. Тіммерманн «Раціональність війни та миру: Аргентина-Чилі» [15, с. 119-155]; Р. Лаворі «Як Іван-Павло II уникнув війни між Чилі та Аргентиною» [10]; С. Олівос «Коментарі щодо договору про мир і дружбу з Аргентиною» [13].

У вітчизняній літературі проблему протистояння Аргентини та Чилі у протоці Бігль коротко розкрив у своїй статті В. Головченко [2, с. 6] у контексті конфліктогенності міжнародних відносин у Латинській Америці. Стисло висвітлюють аргентинсько-чилійське протистояння у працях, присвячених миротворчій дипломатії Святого Престолу, І. Бойко [1, с. 126] та І. Данилюк [3, с. 60] у контексті папського арбітражу між Аргентиною та Чилі.

Мета статті: дослідити процес примирення Аргентини та Чилі за папського посередництва під час конфлікту Бігль (1978–1984). Це передбачає розв'язання наступних дослідницьких завдань: вивчити причини та проаналізувати особливості перебігу аргентинсько-чилійського конфлікту; дослідити процедуру папського арбітражу під час примирення Аргентини та Чилі в 1978–1984 рр.

Виклад основного матеріалу. Передісторія конфлікту між двома латиноамериканськими країнами у протоці Бігль сягає 1904 року, коли уряд Аргентини зробив офіційний запит до уряду Чилі щоб спільно визначити демаркаційну лінію в протоці Бігль [13]. Хоча уряд Чилі на початках не надавав серйозного значення запиту Аргентини та намагався лавірувати у відносинах із Аргентиною, проте уряд Аргентини наполягав на перегляду демаркаційної лінії в протоці Бігль.

Загострилися ситуація у протоці Бігль у травні 1958 року під час інциденту Снайп. Передісторією цього інциденту слугувало спорудження Чилі маяка на острові Снайп (12 січня 1957 – 1 травня 1958 рр.). Проте 7 травня 1958 року аргентинські збройні сили зруйнували чилійський маяк, а потім звели свій. 11 травня 1958 року чилійські військовики роззброїли аргентинське формування на

острові, а 6 червня 1958 року Чилі відновили свій маяк на острові. У відповідь, 9 серпня 1958 року, аргентинський есмінець артилерійським вогнем знову знищив чилійський маяк. А потім аргентинські збройні сили окупували острів, спровокувавши нове загострення в регіоні. Попри військові маневри в регіоні, все ж урядам Аргентини та Чилі вдалося деескалувати конфлікт. Було прийнято угоду про відновлення статусу-кво 1957 року (обидві країни погодились демонтувати свої маяки та вивести з острова військових) та дипломатичним шляхом вирішити проблему в протоці Бігль [16].

Із 1958 по 1971 рр. Аргентина та Чилі вели переговори щодо шляхів вирішення кризи. У підсумку в 1971 році уряди підписали угоду, яка передбачала передачу вирішення проблеми із спірними територіями у протоці Бігль міжнародному арбітражу під егідою королеви Єлизавети II. Угода, підписана урядами Аргентини та Чилі 22 липня 1971 року, передбачала створення спеціального арбітражного суду для вирішення аргентинсько-чилійського спору, що складався з п'яти суддів, обраних двома сторонами із Міжнародного суду в Гаазі. Відповідно до угоди, після того, як арбітражний суд приймав рішення по протоці Бігль, це рішення представляли британській королеві, яка, в свою чергу, рекомендувала б прийняти або відхилити рішення арбітражного суду, не змінюючи його. Також угода від 1971 року передбачала, що рішення арбітражного суду буде затверджене британською королевою й воно буде обов'язковим для обох сторін [9, с. 299].

Так, у лютому 1977 року арбітражний суд окреслив межу між Аргентиною і Чилі у протоці Бігль, яка проходила приблизно через центр каналу Бігль і простягалася на схід від острівної групи Піктон, Нуева та Леннокс. Тобто, усі три спірні острови були присуджені Чилі. Королева Великої Британії 2 травня 1977 р. схвалила постанову арбітражного суду. Це рішення арбітражного суду мало б бути ведене в дію протягом наступних дев'яти місяців.

Після остаточного схвалення рішення арбітражного суду по протоці Бігль розпочалися прямі переговори між Аргентиною і Чилі. Так, 5 травня 1977 р. Аргентина направила адмірала Хуліо Торті до Сантьяго задля обговорення особливостей імплементації арбітражного рішення, зокрема щодо морських меж. Однак наступні два раунди переговорів між Аргентиною й Чилі, які відбулися 5–8 липня та 17–20 жовтня 1977 р. в Чилі між Хуліо Філіппі, колишнім міністром закордонних справ Чилі, та Осірісом Віллегасом, генералом Аргентини, призвели до нової кризи [9, с. 300]. Подальші пропозиції й кроки аргентинської делегації тільки загострювали відносини між двома країнами. Так, 5 грудня 1977 р., аргентинський адмірал Торті звернувся до уряду Чилі із «новою пропозицією» щодо розподілу спірних територій. Згідно «нової пропозиції» Аргентина пропонувала поступилася групою островів Піктон, Нуева та Леннокс на користь Чилі, проте Аргентина закликала до спільного володіння трьома іншими островами на південь, які уряд Чилі однозначно вважав своїми, а саме: островами Евут, Барневельт та мисом Горн, а морський кордон мав би простягатися на південь на 200 миль уздовж меридіана, що проходить через мис Горн. Однак, згідно угоди про межу від 1881 р., усі острови на південь від протоки Бігль були чилійськими. Тому уряд Чилі розцінив цю пропозицію як спробу модифікувати угоду про межу 1881 р. й відхилив пропозицію Аргентини [15, с. 120]. Було вирішено провести зустріч на рівні міністрів закордонних справ задля обговорення морських кордонів.

У грудні 1977 року Оскар Монтес, міністр закордонних справ Аргентини, та Патрісіо Карвахаль, міністр закордонних справ Чилі, провели ще два раунди переговорів, які виявились однаково безрезультатними. Так, Хуліо Філіппі, вважаючи, що переговори затягуються аргентинською стороною через те, що Аргентина здійснює неаргументовані спроби заперечити «суверенітет Чилі над островами на південь від Бігльського каналу, як ті, що охоплені британським арбітражем, так і ті, що розташовані далі на південь» [9, с. 300].

Оскільки напруженість у відносинах між Аргентиною й Чилі наростала, 10 січня 1978 року Чилі запропонувала Аргентині подати нові спірні питання щодо морського кордону на розгляд Міжнародного суду [11, с. 9]. Навіть розглядалась можливість звернення до Святого Престолу як до третейського суду у цьому спорі. Однак, враховуючи поразку під час британського арбітражу, Аргентина не бажала подальших судових розглядів [9, с. 300]. 19 січня 1978 р. в Мендосі відбулася зустріч президентів Аргентини й Чилі. Попри відсутність конкретної домовленості, обидва лідери погодились зустрітися ще раз через місяць задля врегулювання проблемних питань шляхом прямих переговорів. Проте на початку лютого 1978 року закінчувався дев'ятимісячний строк, передбачений арбітражним судом для виконання його рішення, тому Аргентина, всупереч попереднім домовленостям, 25 січня 1978 р., в односторонньому порядку оголосила арбітражне рішення недійсним, вимагаючи від Чилі провести переговори щодо іншого поділу островів [16]. Це відразу загострило аргентинсько-чилійські відносини [9, с. 300].

20 лютого 1978 року президент Аргентини Хорхе Відель і президент Чилі Августо Піночет зустрілися в Пуерто-Монт, де підписали Акт Пуерто-Монта. Сторони мали продовжити прямі переговори щодо проблемних питань в південній зоні. Передбачалось формування двох спільних комісій: перша комісія протягом сорока п'яти днів мала розробити пропозиції щодо заходів, які могли б покращити стосунки та сприяти б вирішенню суперечки; друга комісія протягом шести місяців після схвалення пропозицій розроблених першою комісією, мала розглянути визначені першою комісією питання й розробити шляхи їх імплементації. Окрім цього, друга комісія мала розглянути питання економічної інтеграції двох країн, а також проблему щодо ліній кордону у Магеллановій протоці й Антарктиді [9, с. 301].

У травні 1978 року перша комісія сформулювала пропозиції й завершила свою роботу. Розпочався шестимісячний етап напружених переговорів другої комісії. Хоча сторони досягли певного прогресу в питаннях економічної інтеграції, згоди щодо кордону дійти було неможливо. В кінці жовтня, коли минув термін дії другої комісії, Аргентина і Чилі розпочали повномасштабну військову мобілізацію. На початку листопада 1978 р. Чилі та Аргентина вже не мали механізму для досягнення мирного врегулювання, і ситуація почала швидко дестабілізуватися [9, с. 301]. Обидві країни розгорнули збройні сили на сухопутних й морських кордонах, готуючись до військового протистояння [16]. Через інтенсивну військову підготовку й дипломатичні заходи обох сторін у 1978 році здавалось, що збройне протистояння між Аргентиною та Чилі буде неминучим [15, с. 120]. Військово-дипломатичне протистояння між Аргентиною та Чилі виявило інші територіальні претензії, які раніше ігнорувались. Так, Аргентина поширила свої претензії на всі території на південь від Вогняної Землі та на схід

від меридіана мису Горн, тобто на острови Горн, Волластон, Обман, Барневельт, Евутс, Гершелл та ін. [14].

Військова хунта Аргентини шукала привід для початку війни задля підвищення свого політичного авторитету в суспільстві, вважаючи, що військове протистояння із Чилі принесе швидку перемогу над Чилі. Тому військове керівництво Аргентини розпочало підготовку до операції «Суверенітет» (ісп. la Operación «Soberanía»), яку аргентинський військовий уряд планував розпочати наприкінці грудня 1978 року для вторгнення на мис Горн та острови Чилі в протоці Бігль. 15 грудня 1978 р. президент Аргентини схвалив план операції по вторгненню, яке планувалось на 21 грудня 1978 року (перенесли на наступний день 22 грудня 1978 року) [11, с. 12]. Одна з версій стверджує, що саме погодні умови (21 грудня 1978 року, і справді, був потужний шторм) стали причиною відкладання операції «Суверенітет»; інша ж стверджує, що генерал Хорхе Відела відмовився підписати указ про оголошення війни, який фактично перешкодив відкриттю вогню, після телефонної розмови із Папою Іваном-Павлом II [13, с. 145].

Святий Престол стежив за перебігом суперечки між Аргентиною та Чилі й очікував офіційного запрошення задля арбітражу, адже посередництво Римського Понтифіка обговорювалось сторонами ще в кінці 1978 року. Дуже імовірно, що ватиканські дипломати не вважали за можливе початок збройного конфлікту до Католицького Різдва (25 грудня), тому Ватикан (Святий Престол) зволікав. Проте коли ватиканська розвідка надала інформацію про підготовку воєнних дій, Папа Іван-Павло II вранці 22 грудня запропонував урядам Аргентини і Чилі виступити посередником [9, с. 302].

Аргентина, враховуючи авторитет Папи Римського та симпатії аргентинської католицької громади до Понтифіка, відмовилася від військової операції та прийняла посередництво Святого Престолу [10]. Операція «Суверенітет» була скасована аргентинським урядом. А до Буенос-Айреса й Сантьяго було направлено представника Римського Понтифіка, кардинала Антоніо Саморе [3, с. 73]. Між Аргентиною та Чилі розпочався папський арбітраж (папський арбітраж – форма міжнародного арбітражу задля вирішення міждержавних спорів чи конфліктів, що використовувався, зазвичай, між ворожими католицькими країнами, де Папа Римський чи його легати намагаються примирити конфліктуючі сторони [3, с. 81]).

На першому етапі із кінця грудня 1978 року по 8 січня 1979 року папський посланник Саморе здійснив чотири поїздки через Анди з метою зібрання інформації й обміну пропозиціями між урядами Чилі та Аргентини. На цьому етапі втручання Святого Престолу не представляло саму процедуру арбітражу, а скоріш місію «добрих послуг» й набула форми «човникової дипломатії» [9, с. 308-309]. Намагаючись зберегти нейтралітет, кардинал Саморе почергово відвідував столиці Чилі та Аргентини для збору інформації від сторін. Кардинал Саморе, задля забезпечення нейтралітету, намагався проводити приблизно однаковий час із кожною стороною [9, с. 309].

У цей період Католицька церква й Святий Престол широко використовував методи публічної дипломатії в Аргентині та Чилі задля недопущення війни між двома країнами [11, с. 10]. Так кардинал Саморе та вище католицьке духовенство часто виступало у місцевих мас-медіа та радіо, публічно закликаючи сторони до переговорів. А кардинал Саморе, іноді, навіть критикував лідерів Аргентини та Чилі в пресі за їх непримиренність. Окрім того, Церква почала спонсорувати мирні

мітинги, паломництва та спеціальні меси, призначені для створення громадської підтримки мирних зусиль й публічного тиску на політиків та урядовців двох латиноамериканських країн [9, с. 317]. Слід врахувати, що в обох країнах абсолютна більшість населення становили вірні Католицької церкви.

Після первинного збору інформації від Аргентини й Чилі кардинал Саморе почав з'ясовувати, яку процедуру вирішення суперечки пропонують сторони. Уряд Чилі висловила за папське посередництво без будь-яких обмежень щодо обсягу дискусій. Тоді, як уряд Аргентини наполягала на тому, щоб папське посередництво підпорядковувалось ряду умов [7, с. 148]: обмежити папське посередництво конкретними темами, які мали б бути визначними заздалегідь і щоб посередництво базувалося на основі принципу «двох океанів», визначеного меридіану, що проходить через мис Горн. Проте такі умови були неприйнятними для Чилі. У цей період кардинал Саморе працював більше над передачею пропозицій від однієї сторони до іншої, й зрештою почав розробляти власні пропозиції для зближення країн й переконання уряду Аргентини погодитися на посередництво Святого Престолу. Після тривалих переговорів йому вдалося переконати уряд Аргентини на папське посередництво, а 8 січня 1979 року урядами Аргентини та Чилі було підписано Акт Монтевідео (ісп. el Acta de Montevideo) [9, с. 309]. Умови Акту передбачали передання на арбітраж Святого Престолу вирішення аргентинсько-чилійського конфлікту й підтверджував відмову від застосування сили як з боку Аргентини, так і з боку Чилі [5, с. 135]. Отож, результатом першого етапу посередництва Святого Престолу було відновлення мирних переговорів, зібрання даних від обох сторін та підписання Акту Монтевідео [5].

Після підписання Акту Монтевідео фокус переговорів перемістився з Південної Америки до Ватикану. На початку травня 1979 року, уряд Чилі та Аргентина направили постійні дипломатичні делегації до Риму, де 4 травня 1979 року офіційно розпочався процес папського арбітражу. Основну роботу із дипломатичними делегаціями Аргентини і Чилі продовжував виконувати кардинал Саморе, як особистий представник Папи Римського, та монсенйор Фаустіно Сайнц Муньос, іспанський священник й головний помічник кардинала Саморе [9, с. 310].

Перші кілька місяців папського арбітражу у Ватикані являли собою збір й аналіз інформації щодо позиції Аргентини і Чилі стосовно конфлікту у протоці Бігль. Так, делегації Аргентини і Чилі передали папським легатам низку документів й матеріалів, щодо цього конфлікту. Цікаво відзначити, що на цьому етапі папського арбітражу кардинал Саморе проводив зустрічі із дипломатичними місіями Аргентини й Чилі окремо [9, с. 310] й не шукав остаточного вирішення конфлікту [10]. Проте надав дипломатичним місіям Аргентини й Чилі наступні вказівки щодо процесу переговорів: по-перше, поставив умову, що папський арбітраж стосуватиметься тільки аспектів конфлікту у протоці Бігль (пізніше, від цієї умови відступали, у кількох важливих аспектах); по-друге, чітко дав зрозуміти, що Магелланова протока виходить за рамки папського посередництва, незважаючи на їх тісні історичні, політичні та географічні зв'язки з каналом Бігль (так, проблема щодо Магелланської протоки була виключена з переговорів протягом більшої частини процесу, проте у кінці переговорів уключена і узгоджена); по-третє, оголосив окремі гострі питання забороненими для сторін (наприклад, на ранніх стадіях дискусій Саморе наказав делегації Чилі не піднімати питання

морської юрисдикції, ймовірно, він давав паралельні вказівки аргентинській делегації щодо їх прагнень на острови); по-четверте, запевнив представників дипломатичних місій Аргентини і Чилі, що жодні поступки, зроблені в процесі роботи над рішенням, не будуть обов'язковими до підписання остаточного договору; по-п'яте, він також повідомив делегації, що папські посередники будуть редагувати їхні пропозиції, перш ніж передавати їх іншій стороні, щоб не допустити непорозумінь чи провокацій; по-шосте, запровадив й вимагав «абсолютну таємницю» щодо процесу й будь-яких умов переговорів до остаточного прийняття рішення [9, с. 310].

Протягом року, із травня 1979 по травень 1980 року, кардинал Саморе працював із дипломатичними місіями Аргентини й Чилі [15, с. 148]. Переговори проходили шляхом окремих зустрічей із двома делегаціями. Спільні зустрічі дипломатичних делегацій Аргентини й Чилі відбувалися рідко, як правило, коли Саморе або Папа хотіли звернутися до представників двох місій, або коли потрібно було узгодити деякі технічні моменти. Хоча дві делегації зробили незначні поступки, все ж прогресу по ключових питаннях не було досягнуто [9, с. 310]. У травні 1980 року, попри відсутність прогресу папський представник попросив делегації Аргентини та Чилі скласти свої проекти врегулювання конфлікту. Пропозиції сторін щодо врегулювання територіальної суперечки в протоці Бігль, показали, що розрив між позиціями Чилі та Аргентини суттєво не зменшився. Отож, кардинал продовжив роботу із делегаціями шукаючи «потенційних точок гнучкості», а згодом розробив власний проект рішення конфлікту. Проте Аргентина та Чилі не прийняли проект рішення кардинала. Наступний раунд переговорів аргентинської та чилійської делегацій, у вересні 1980 року, дав зрозуміти, що досі немає згоди. Наштовхнувшись на тупикове становище, Саморе звернувся до Папи Івана-Павла II, щоб обговорити можливі варіанти вирішення арбітражної кризи й спільно узгодити проект примирення Аргентини та Чилі [9, с. 311].

12 грудня 1980 р. Папа Іван-Павло II прийняв делегацію Аргентини й Чилі та запропонував таємний проект вирішення кризи в протоці Бігль [15]. Проект угоди розроблявся у строгій секретності, задля уникнення можливої політизації, що могло б зірвати перемовини. Проте 22 серпня 1981 р. аргентинська газета «*La Nación*» опублікувала умови, які пропонував Понтифік: «Чилі збереже всі острови, а Аргентина матиме право підтримувати певні обмежені засоби (станція радіолокації та метеостанція) на деяких островах і отримає право судноплавства» [10]. Також планувалось створення морської зони названої «Морем Миру». У цій зоні, яка простягалась на схід та південний-схід від спірних островів, «чилійські територіальні води обмежуватимуться вузьким територіальним морем, в якому Чилі були б зобов'язані поділити з Аргентиною рівною участю в експлуатації ресурсів, наукових дослідженнях та охороні навколишнього середовища. Поза чилійськими територіальними водами була значно ширша смуга океану, яка підпадала б під юрисдикцію Аргентини, але також підпорядковувалась тим самим положенням про розподіл, що застосовуються в чилійських водах» [10]. Папська пропозиція від 12 грудня 1980 р., була прийнята урядом Чилі, але відхилена урядом Аргентини (Аргентина офіційно не відхиляла умови проекту Понтифіка, але направила до Святого Престолу ноту із зауваженнями щодо цієї пропозиції).

Ватиканські дипломати продовжили працювати над розробкою нового проекту примирення Аргентини й Чилі. Але нова криза між Аргентиною та Чилі, яка виникла у кінці квітня 1981 року (Аргентина закрила кордону із Чилі та арештувала на своїй території чилійських чиновників та цивільних осіб, а у відповідь Чилі провела аналогічні здійснені арешти аргентинських чиновників [6]), ускладнювала переговорний процес щодо каналу Бігль. Відносини між двома країнами вкотре переросли у загрозу збройного протистояння. Квітнева криза 1981 року між Аргентиною і Чилі, разом із патовою ситуацією в Ватикані, поставила під загрозу сам процес посередництва. Тому Саморе переніс фокус роботи із територіальних питань на внутрішньополітичні (незважаючи на те, що вони виходили за рамки попередньо узгодженого папського посередництва) [9, с. 313]. Дискусії були спрямовані на проблемні питання у відносинах обох країн. З часом зусилля кардинала Саморе дали свої результати. Робота пожвавилась, коли Іван-Павло II, оголотившись від замаху (13 травня 1981 р.), звернувся із особистим посланням до Чилі та Аргентини задля стабілізації відносин. Згодом уряди Аргентини та Чилі звільнили в'язнів і знову відкрили свої кордони [9, с. 313]. Після чого Саморе продовжив роботу із дипломатичними місіями Аргентини та Чилі задля вирішення конфлікту у протоці Бігль.

Проте на початку 1982 року Аргентина вкотре поставила процес переговорів під загрозу, оголосивши, що «Генеральний договір 1972 р. про судову врегулювання спорів» втратить чинність наприкінці свого першого десятирічного терміну. Відповідно для Чилі таке рішення Аргентини формувало проблему щодо юрисдикції на острови й могло погіршити умови юридичного захисту права на острови Піктон, Леннокс, Нуева. Виникла процесуальна проблема, представлена як «вакуум юрисдикції» щодо вирішення кризи, а відповідно, переговори не мали жодного прогресу в суттєвих питаннях. Стало зрозуміло, що до вирішення цього питання – переговори не зрушаться. У підсумку перешкоду було усунуто 15 вересня 1982 року, коли сторони прийняли папську пропозицію продовжити дію Договору 1972 року виключно для цілей суперечки у каналі Бігль [9, с. 313-314].

Незважаючи на успіх Ватикану, у вирішенні дипломатичної кризи між Аргентиною та Чилі 1981 року та проблеми із «вакуумом юрисдикції» 1982 року, переговори щодо кризи у протоці Бігль продовжували рухатися дуже повільно. А смерть кардинала Саморе в лютому 1983 року затягувала вирішення кризи у протоці Бігль [9, с. 314].

У 1983 році було зрозуміло, що Чилі готова до переговорів щодо модифікації папської пропозиції по протоці Бігль, водночас щодо позиції Аргентини не все було однозначно. Справа в тому, що після поразки у війні за Фолклендські острови (Фолклендська або Мальвінська війна 1982 року – війна між Аргентиною та Великою Британією за Фолклендські острови з 2 квітня по 20 червня 1982 року, перемогу в якій здобула Велика Британія [16]) в Аргентині почався процес політичних трансформацій, який міг як наблизити до вирішення кризи, так і до нової кризи через бажання реваншу аргентинської хунти після поразки від Британії. Папа Іван-Павло II здійснював кроки задля укріплення миру між двома країнами, пропонуючи сторонам підписати угоду про ненапад до їх остаточного примирення, проте Аргентина відхилила цю пропозицію [9, с. 314].

Напруженість у відносинах між Аргентиною та Чилі не вщухала доки в Аргентині до влади не прийшов демократичний уряд в грудні 1983 року [12, с. 78].

Новий президент Аргентини Рауль Альфонсін прагнув до якнайшвидшого вирішення дипломатичної кризи із урядом Чилі. Уже в грудні 1983 р. президент Альфонсін направив Уго Гоббі, заступника міністра закордонних справ Аргентини, до Ватикану з метою поживлення процесу переговорів. Готовність Аргентини на поступки в переговорному процесі сприяли активізації переговорів. Наступним кроком було підписання 23 січня 1984 р. міністрами закордонних справ Аргентини (Данте Капуто) та Чилі (Хайме дель Валле) у Ватикані «Декларації про мир та дружбу» між Аргентиною та Чилі на спільному засіданні за участі Папи Римського [9, с. 315]. За умовами Декларації уряди Аргентини та Чилі зобов'язувались вирішувати спори дипломатичним шляхом й відмовлялись від можливості застосування зброї, і як результат процес переговорів радикально змінився. Окрім того, відносини Буенос-Айресом й Сантьяго набули нового «політичного ритму». Новий імпульс отримали і переговори між делегаціями і Ватикані [15].

Так, у квітні 1984 р. державний секретар Святого Престолу Агостіно Касаролі зустрівся окремо з двома делегаціями та попросив надати пропозицій щодо вирішення територіальної суперечки у протоці Бігль. Згодом обидві делегації подали державному секретарю Святого Престолу свої проекти. Модифікувавши пропозиції аргентинської й чилійської делегації, державний секретар Касаролі розробив новий проект, який представив 11 червня 1984 р. обом делегаціям, як «останню пропозицію Ватикану» [9, с. 315].

Чилі прийняла пропозицію, а аргентинський уряд вирішив провести референдум 25 листопада 1984 р., в результаті якого 82,6 % населення прилеглих островів підтримало пропозицію, представлену Папою Римським [12, с. 78]. Як результат, 29 листопада 1984 р., Аргентина та Чилі підписали у Ватикані угоди, згідно якої спірні острови визнавались територією Чилі, але за Аргентиною залишалось право вільної навігації в цій зоні. Угода 1984 р. також врегулювала низку важливих супутніх питань, включаючи права судноплавства, суверенітет інших островів архіпелагу, визначення меж Магелланової протоки та морських меж на півдні – мис Горн [5].

2 травня 1985 року було підписано прикордонну угоду, згідно з якою три острови Бігльської протоки належали Чилі, проте Аргентина отримала права судноплавства в ній. А у грудні 1998 р. між урядами Аргентини й Чилі було укладено наступну угоду щодо розмежування континентальних льодовиків, яка повністю владнала суперечливі питання між країнами [2, с. 6].

Висновки: у статті вперше у вітчизняній історіографії досліджується папський арбітраж під час протистояння Аргентини та Чилі 1978–1984 рр.; досліджено перебіг переговорного процесу за посередництва ватиканських дипломатів. Було проаналізовано діяльність папського легата в Аргентині та Чилі і визначено, що важливу роль у врегулюванні тривалої кризи відіграли застосована папською дипломатією тактика «м'якого тиску» на урядовців й дипломатів Аргентини та Чилі задля їх примирення та остаточного розв'язання суперечок, що ускладнювали як двосторонні, так і міжнародні відносини в регіоні. Дане дослідження може бути використане при вивченні ширшої тематики мирного врегулювання міждержавних конфліктів та міжнародних спорів, дослідження шляхів запобігання їм, що є актуальним для історичної й політичної науки.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бойко І. Роль Ватикану у мирному розв'язанні міжнародних спорів / І. Бойко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №3 (16). – С. 124-128.
2. Головченко В. І. Конфліктогенність міжнародних відносин у Латинській Америці: історія і сучасність / В. І. Головченко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. праць. – К.: КНУ ІМВ, 2011. – Вип. 101. – Ч. І. – С. 3-12.
3. Данилюк І. В. Миротворча дипломатія Святого Престолу в Латинській Америці (2005–2013 рр.): дис...д-ра філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» / І. Данилюк; КНУ ім. Тараса Шевченка. Історичний факультет. – Київ, 2020. – 250 с.
4. Мінгазутдінов О. Англійсько-аргентинський конфлікт 1982 / О. Мінгазутдінов // Українська дипломатична енциклопедія / редкол: Л.В. Губерський та ін. – К: Знання України, 2004 – Т. 1. – С.48-49.
5. Act of Montevideo [Electronic Resource] // United Nations, Treaty Series. – Vol. 1088. – 1979. – Mode to Access: <https://bit.ly/3IsWnwW>.
6. Argentina closed its border with Chile after 2 arrests [Electronic Resource] // The New York Times. – 30 April 1981. – Mode to Access: <https://nyti.ms/30bsjEX>.
7. Argentina refuerza militarmente su frontera con Chile [Electronic Resource] // El País. – 27 October 1978. – Mode to Access: <https://bit.ly/3pK8htF>.
8. Beagle Channel Arbitration Between the Republic of Arentina and the Republic of Chile [Electronic Resource] // Report and Decision of the Court of Arbitration. – 18 February 1977. – Mode to Access: <https://bit.ly/3y8NgNk>.
9. Laudy M. The Vatican Mediation of the Beagle Channel Dispute: Crisis Intervention and Forum Building / M. Laudy. // Words Over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Confl ict. – New York: Rowman & Littlefi eld Publishers, 2000. – P. 293-320.
- 10.Lavori R. Quando Giovanni Paolo II evitò la guerra tra Cile e Argentina [Electronic Resource] / R. Lavori // L'occidente. – 6 January 2009. – Mode to Access: <https://bit.ly/3pKmEOC>.
- 11.Moreno J. Chile-Argentina. Navidad bajo tensión / J. Moreno // Revista Hoy. – 1979. – №83. – P. 6-20.
- 12.Nohlen D. Elections in the Americas: A data handbook, Volume II: South America / D. Nohlen. – Oxford: University Press, 2005. – 197 p.
- 13.Olivos S. G. Comentarios sobre el tratado de paz y amistad con Argentina [Electronic Resource] / S.G. Olivos // DocPlayer. – 8 August 1985. – Mode to Access: <https://bit.ly/3IPtn91>.
- 14.Santibanez A. Sin novedad en el Beagle / A. Santibanez // Revista Hoy. – 1978 – №82. – P. 4-16.
- 15.Timmermann F. Racionalidades de la Guerra y la Paz. Argentina-Chile, 1977-1984 / F. Timmermann // Cuadernos de Historia 29. Departamento de Ciencias Historicas. Universidad de Chile. Septiembre 2008. – P. 119-155.
- 16.Véase L. Historia General de las Relaciones Exteriores de la República Argentina. En Algunas cuestiones con los países vecinos [Electronic Resource] / L. Véase // Argentina, 2000. – Mode to Access: <https://bit.ly/3IMtdiQ>.

References:

1. Boyko, I. (2009). The role of the Vatican in the peaceful resolution of international disputes. *Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 3, 124-128. [In Ukrainian].
2. Holovchenko, V. (2011). Conflictogenicity of international relations in Latin America: history and modernity. *Current issues of international relations: Coll. Science. Work*, 101, 3-12. [In Ukrainian].
3. Danyliuk, I. (2020). *Peace diplomacy of the Holy See in Latin America (2005–2013 rr)*. Unpublished thesis (Ph. D. in History). Taras Shevchenko National University of Kyiv. [In Ukrainian].
4. Minhazutdinov, O. (2004). Anglo-Argentine conflict 1982. *Ukrainian Diplomatic Encyclopedia*. Vol. 1, 48-49. [In Ukrainian].
5. Act of Montevideo. (1979). *United Nations, Treaty Series*. 1088. <https://bit.ly/3IsWnwW>. [In English].
6. Argentina closed its border with Chile after 2 arrests. (1981). *The New York Times*. <https://nyti.ms/30bsjEX>. [In English].
7. Argentina militarily reinforces its border with Chile. (1978). *El País*. <https://bit.ly/3pK8htF>. [In Spanish].

8. Beagle Channel Arbitration Between the Republic of Argentina and the Republic of Chile. (1977). *Report and Decision of the Court of Arbitration*. <https://bit.ly/3y8NgNk>. [In English].
9. Laudy, M. (2000). The Vatican Mediation of the Beagle Channel Dispute: Crisis Intervention and Forum Building. *Words Over War: Mediation and Arbitration to Prevent Deadly Conflict*. New York: Rowman & Littlefield Publishers. 293-320. [In English].
10. Lavori, R. (2009). When John Paul II avoided the war between Chile and Argentina. *L'occidentale*. <https://bit.ly/3pKmEOC>. [In Italian].
11. Moreno, J. (1979). Chile-Argentina. Christmas under tension. *Revista Hoy*, 83, 6-20. [In Spanish].
12. Nohlen, D. (2005). *Elections in the Americas: A data handbook, Vol. II: South America*. Oxford: University Press. [In English].
13. Olivos, S. (1985). Comments on the peace and friendship treaty with Argentina. *DocPlayer*. <https://bit.ly/3lPtn91>. [In Spanish].
14. Santibanez, A. (1978). Quiet on the Beagle. *Revista Hoy*. 82, 4-16. [In Spanish].
15. Timmermann, F. (2008). Rationalities of War and Peace. Argentina-Chile, 1977-1984. *Cuadernos de Historia*, 29, 119-155. [In Spanish].
16. Véase, L. (2000). General History of Foreign Relations of the Argentine Republic. On some issues with neighboring countries. *Argentine*. <https://bit.ly/3lMtdiQ>. [In Spanish].

Ivan Danyliuk, Ph. D. (History), Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

VATICAN DIPLOMACY AND THE BEAGLE CONFLICT (1978 – 1984)

Abstract: *The papal arbitration for the peaceful settlement of the confrontation between Argentina and Chile from 1978 to 1984 in the Beagle Strait on the islands of Picton, Lennox, Nueva is investigated in the article. Achieving this goal involves solving the following research tasks: to investigate the causes of the Argentine-Chilean conflict; to analyze the peculiarities of the Argentine-Chilean confrontation; to study the procedure of papal arbitration during the reconciliation of Argentina and Chile (1978–1984). Research methods: in the article used philosophical (metaphysics and dialectics), general scientific (analysis and synthesis, induction and deduction, analogy and modeling) and historical (ideographic, periodization, historical-genetic, historical-comparative, historical-systemic) methods.*

The scientific novelty of the results of the study is in analyze the causes, features of the course and exacerbation of the conflict between Argentina and Chile in 1978 – 1984, and attempts to conduct a comprehensive study of the negotiations and peaceful settlement of the Argentine-Chilean conflict in the Beagle Strait through mediation of Vatican diplomats.

The author concludes that the 1978 armed confrontation between Argentina and Chile was prevented by the timely intervention of Roman Pontiff John Paul II, who proposed to the leaders of Argentina and Chile personally arbitrate the conflict in the Beagle Strait. The Pope's timely intervention helped preserve the fragile peace between the two neighboring countries, as well as the resumption of diplomatic negotiation between Argentina and Chile under Vatican mediation. As a result of lengthy negotiations, Vatican diplomats managed to persuade the governments of Argentina and Chile to conclude a peace agreement and reconcile the two Latin American countries.

Also, in the article was noted that the Pope and the Catholic clergy in Chile and Argentina used public diplomacy to influence keep peace between two countries. The Catholic Church in Argentina and in Chile was aware of the importance of public opinion and used instruments of public pressure to reconcile Argentina and in Chile. For example, the Catholic clergy in Argentina and in Chile used the media (television, radio, and the press) to call for peace and reconciliation. The Church has also begun organizing peaceful rallies, pilgrimages, and special masses in both Argentina and Chile designed to form public support for peace efforts.

Key words: *papal arbitration, Holy See, Vatican, Roman Pope, Argentina, Chile, Beagle Strait, Latin America.*

Надійшла до редколегії 10.01.2021

ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА США ЩОДО КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ЗА АДМІНІСТРАЦІЙ ДЖ. ВОКЕРА БУША (2001 – 2009 рр.)

***Анотація.** В статті розглядається торговельна політика Джорджа Вокера Буша щодо країн Латинської Америки – її підґрунтя, завдання та шляхи реалізації. Акцентується увага на процесі створення вільної торговельної зони в Західній півкулі – ФТАА (ФТАА, (Free Trade Area for Americas) та центральноамериканської зони вільної торгівлі включно із Республікою Домініканою – «САФТА – ДР» (SAFTA-DR). Також висвітлюються двосторонні торговельні договори із Чилі, Колумбією, Перу та Панамою. Метою дослідження є аналіз торговельної політики США щодо країн Латинської Америки за адміністрації Джорджа Вокера Буша.*

Методологія роботи передбачає застосування критичного підходу та історико-генетичного методу для розгляду торговельної політики США, її витоків і трансформацій. Для порівняння сприйняття торговельних ініціатив Вашингтону країнами Латинської Америки був застосований компаративний метод. Наукова новизна дослідження полягає в розгляді торговельної політики як основного напрямку співпраці США із Латинською Америкою за адміністрації Дж. В. Буша, що допомагає розкрити невисвітлені раніше аспекти цієї теми.

Висновки. Торговельна політика США щодо країн Латинської Америки мала на меті реалізацію не лише торговельно-економічних цілей в регіоні, але і політичних. Витоки торговельної стратегії Дж. В. Буша сягають кінця 1980-х – початку 1990-х років. Задля сприяння імплементації ФТАА було запущено ще один проект – «САФТА–ДР», який мав стати першим кроком у його здійсненні. Ще одним шляхом реалізації торговельної політики Дж. В. Буша стали двосторонні торговельні договори про вільну торгівлю. Аналіз засвідчує, що торговельна політика Джорджа Вокера Буша була багатообіцяючою та продуманою, але її практична реалізація виявилася обмеженою, оскільки проект ФТАА зазнав поразки, але політика двосторонніх договорів про вільну торгівлю мала здобутки.

***Ключові слова:** Дж. Буш, торговельні договори, ФТАА, САФТА–ДР, Латинська Америка.*

***Постановка проблеми.** Латинська Америка історично посідає важливе місце в політиці США, вони мають із нею тісні політичні та економічні зв'язки. Країни Латинської Америки є важливими торговельними партнерами США, з якими добре налагоджені логістичні шляхи в силу географічної близькості. Частка латиноамериканських товарів в американському імпорті на початку ХХІ ст. складала 58% [16, с. 5] від загальної кількості товарів із країн, що розвиваються.*

На президентських виборах в США на початку ХХІ століття переміг представник Республіканської партії Джордж Вокер Буш, прихід якого до влади відкрив нову сторінку в історії Америки у новому столітті. Попри значний інтерес американців до його президенства, зокрема зовнішньої політики, латиноамериканська торговельна політика його адміністрацій залишається

недостатньо дослідженою українськими істориками. У наукових колах панує думка, що Латинська Америка вже не є пріоритетним напрямком для Вашингтону, і стає об'єктом їх уваги лише, коли виникає пряма загроза позиціям США в регіоні з боку інших позарегіональних держав. Тому аналіз торгової політики США допоможе показати рівень зацікавленості за каденції Джорджа В. Буша Латинською Америкою в торговельно-економічній сфері.

Аналіз досліджень та публікацій. Для дослідження теми торговельної політики Джорджа В. Буша було залучено документальні, статистичні та публіцистичні джерела. Найбільш представленою групою англomовних джерел є документальні. Серед офіційних документів адміністрації президента містяться промови, що демонструють його позицію щодо торговельної політики в латиноамериканському регіоні. Офіційний сайт Білого Дому опублікував матеріали прес-конференцій Буша із президентами країн Латинської Америки; матеріали подорожей, зустрічей президента та інших американських високопосадовців. Важливими для дослідження цієї теми є тексти торговельних угод із Чилі, Перу, Колумбією та Панамою.

До розгляду залучені й статистичні джерела. Насамперед, статистичні дані щодо торгівлі США з країнами Латинської Америки, розміщені в інформаційній системі Міністерства торгівлі США, яка є так званим електронним архівом зовнішньої торгівлі США з будь якою країною світу. Інформація подається у формі таблиць, діаграм та лінійних графіків, які дозволяють сформуванню наочне бачення торговельної співпраці США із країнами Латинської Америки. Групу публіцистичних джерел представляють статті із таких американських видань як «Нью Йорк Таймс» та «Асошіейтед пресс», які містять спеціальну статтю та коментарі Джорджа Буша стосовно торговельної політики в латиноамериканському регіоні.

У статті було використано праці С. Квіліконі, Д. Грісвольда, М. Каранса, Р. Е. Фейнберга, які у своїх працях аналізують американську торговельну стратегію та її практичну реалізацію. Зокрема С. Квіліконі позиціонує торговельно-економічний напрямок як основний у співпраці між США та країнами Латинської Америки опісля завершення холодної війни [16, с. 5].

Метою пропонованої статті є дослідження торговельної політики США щодо країн Латинської Америки за адміністрацій Джорджа Буша-молодшого. Реалізувати її можна через наступні завдання: 1) окреслення торговельної стратегії Дж. Буша та її витoki; 2) аналіз шляхів реалізації торговельної стратегії в регіоні; 3) оцінка реалізації торговельної політики в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Латинська Америка є важливим ринком для американського експорту і водночас важливим джерелом сировини та інших ресурсів. Ще під час своєї передвиборчої президентської кампанії Буш заявив, що Латинська Америка буде одним із основних пріоритетів його зовнішньополітичної діяльності. Він наголошував, що буде активніше просуватися в торговельній політиці, ніж адміністрація Клінтона, й особливо розвиватиме торговельні відносини з латиноамериканськими країнами: «Моя адміністрація буде сприяти демократії і усуненню бар'єрів на шляху до торгівлі. Моя мета полягатиме в угодах про вільну торгівлю з усіма країнами Латинської Америки. Ми можемо зробити це у співпраці з нашими партнерами НАФТА. Ми повинні зробити це з Чилі, а також із Бразилією і Аргентиною – основних потугах МЕРКОСУР. Ми також будемо

прагнути до вільної торгівлі з малими країнами Центральної Америки і Карибського басейну...Кінцева мета залишиться незмінною: вільна торгівля від самої північної Канади до кінчика мису Горн...» [11].

Першою країною Латинської Америки, яку відвідав Буш після вступу на посаду президента в 2001 році стала Мексика. Неофіційний візит Дж. Буша був здійснений 16 лютого, коли він був гостем на сімейному ранчо президента Мексиканських Сполучених Штатів В. Фокса у Сан-Крістобалі в штаті Гуанахуато [3]. Попри те, що візит не мав офіційного характеру, все ж продемонстрував мексиканському президенту налаштованість Вашингтона на інтенсифікацію співпраці між країнами. У вересні того ж року відбувся візит президента Вісенте Фокса до США, під час якого було сформовано програму «Американсько-мексиканське партнерство для процвітання». Через пів року було вироблено спільний план дій в рамках партнерства, представлений на двох конференціях – у Мериді та Вашингтоні. Він включав проекти, покликані сприяти інвестуванню в малий бізнес, житло, сільське господарство, дороги, порти, аеропорти, інформаційні технології [17].

Загалом підвалини торговельної політики Буша–молодшого були закладені ще в 1990-ті роки його батьком – Дж. Бушем–старшим. Після завершення «холодної війни» на порядку денному постала економічна політика, яка тоді почала розглядатися на рівні із політикою безпеки, як зазначала дослідниця міжнародного інституту ФЛАКСО С. Квіліконі: «Демократизація та політика вільного ринку протягом 1990-х років виявилися найбільш дієвими засобами забезпечення стабільності в латиноамериканському регіоні» [16, с. 6]. Ще в 1989 р. в США був розроблений план «Американська ініціатива», який передбачав створення зони вільної торгівлі в Західній півкулі до 2000 р. Ініціатива переслідувала як економічні (лібералізацію торгівлі, інвестицій та підвищення рівня економічного розвитку регіону), так і політичні цілі, а саме – підвищення ролі США в політиці країн Західної півкулі. Але через підписання угоди НАФТА проект було відкладено до 2005 р. [1, с. 80].

Оскільки вільна торговельна зона в Північній Америці була вже реалізована, план «Ініціатива для Америк» був трансформований в проект Панамериканської зони вільної торгівлі – ФТАА (Free Trade Area for Americas). Ідеологічною основою проекту стала неоліберальна економічна модель [6, с. 320]. З цього приводу в 1994 р. в Майамі відбувся перший Панамериканський саміт за участю глав держав 34-х країн Західної півкулі. На саміті США підкреслювали важливість даного інтеграційного проекту для економічного розвитку країн Латинської Америки і акцентували увагу на вже діючому проекті НАФТА, який мав сприяти вирішенню економічних проблем в Мексиці та підняти її економіку.

З приходом Джорджа Буша–молодшого до влади проекту щодо зони вільної торгівлі було надано нового імпульсу. В 2003 р. під час останнього раунду переговорів в Майамі відбулася зустріч на рівні міністрів торгівлі, щоб узгодити всі умови перед підписанням. Торговий представник США Роберт Зеллік наголошував, що проект повинен стати продовженням НАФТА. Проти ідеї США виступили такі країни як Венесуела та члени МЕРКОСУР, які не бажали посилення позицій Вашингтона в латиноамериканському регіоні. Бразилія ще за правління Енріке Кардозу стала в опозицію стосовно проекту Вашингтона, і за Л. І. Лули да Сілви притримувалася такої ж позиції. Це можна пояснити тим, що бразильська

правляча еліта вбачала в американському проекті як загрозу подальшій долі МЕРКОСУР, так і своєму лідерству в Південній Америці. Ще один південноамериканський лідер – Аргентина також зайняла ворожу позицію щодо проекту ФТАА, що було також підкріплено напругою в американсько-аргентинських відносинах, оскільки Вашингтон в 2001–2002 роках не надав підтримки Буенос-Айресу в питанні отримання позики від МВФ задля відродження аргентинської економіки. Таким чином, зустріч не була результативною, оскільки її учасники не дійшли згоди про умови створення зони вільної торгівлі [6, с. 322].

У листопаді 2005 р. в Мар-дель-Плата в Аргентині відбувся саміт, де всі країни Північної Америки, Карибського басейну (крім Куби) та Південної Америки повинні мали підписати угоду про створення ФТАА. Ще перед відкриттям саміту в Мар-дель-Плата відбулися виступи лівих угруповань проти американського президента, що явно не сприяло американським намірам. Угода не була підписана через опозицію Венесуели та членів МЕРКОСУР. Такі латиноамериканські ліві президенти як Л. І. Лула да Сілва та Нестор Кіршнер, які були прихильниками більш виважених відносин із США, критикували американський проект. Бразильська сторона наголошувала на скасуванні Вашингтоном протекціоністських мит та субсидій сільському господарству. Окрім того, аргентинські та бразильські бізнесові кола виступали проти лібералізації торгівлі, оскільки в обох країнах щільні внутрішні ринки, а економіки порівняно з іншими країнами регіону є більш закритими [15, с. 244]. Країни-опоненти акцентували увагу на асиметричності економік континенту, що ускладнювало реалізацію угоди про вільну торгівлю. Тож сторони так і не змогли дійти консенсусу. Для США угода ФТАА була не лише проектом створення зони вільної торгівлі, але і важелю впливу в регіоні. Таким чином, в Мар-дель-Плата лише 20 країн підтримали американський проект і погодилися провести ще одні переговори в 2006 р. Та вони також не дали результатів.

Адміністрація Дж. В. Буша, усвідомлюючи відсутність прогресу в багатосторонніх перемовинах щодо ФТАА, розпочала процес двосторонніх перемовин щодо укладання торговельних преференційних договорів з Перу, Колумбією та Панамою. Професор Каліфорнійського університету та старший директор Управління Ради національної безпеки у відділі із міжамериканських справ за адміністрації Б. Клінтона Р. Фейнберг зазначає, що у цих торговельних перемовинах США виділили для себе основні цілі, які можна класифікувати таким чином: 1) асиметрична взаємність, яка вигідно відкриває ринки для американських торговців та інвесторів; 2) конкурентна лібералізація як засіб створення прецедентів для ширших торговельних угод і пом'якшення протидії їм; 3) використання торговельних переговорів для забезпечення у країнах Латинської Америки реформ, орієнтованих на внутрішній ринок; 4) зміцнення стратегічного партнерства [9, с. 1020]. Таким чином договори про вільну торгівлю виступали також й інструментом у здійсненні впливу на латиноамериканські владні еліти.

Ще 2 квітня 2001 р. було відновлено переговори щодо підписання договору про вільну торгівлю з Чилі, які було розпочато ще за адміністрації Джорджа Герберта Вокера Буша в 1990 р. В тому ж році було підписано торговельну угоду із Чилі, за допомогою якої регулювалася торгівля та інвестиції між країнами. Після цього було взято курс на підготовку угоди про вільну торгівлю, якому за адміністрації Б. Клінтона не було надано уваги. Під час зустрічі в 2001 році в

Білому домі президенти Дж. Буш та Р. Лагос, відзначивши вигоду від торговельної угоди 1990 року, успіх якої демонстрували показники товарообігу між країнами та збільшення американських інвестицій в чилійську економіку, ще раз підтвердили свої наміри рухатися в напрямку лібералізації торгівлі між країнами [14]. Після 12 років переговорів 7 червня 2003 р. в Майямі було укладено Угоду про вільну торгівлю з Чилі, яка набула чинності з 1 січня 2004 р. Договір було підписано торговим представником Робертом Зелліком від США та міністром закордонних справ Чилі Соледадом Альвеаром. Після його підписання Роберт Зеллік сказав: «Угода для нас є надзвичайно важливою. Я вважаю, що це дає нам право на переговори в півкулі. Угода з Чилі стане благом для американських фермерів і власників ранчо, які були утиснені на чилійському ринку європейськими та канадськими фермерами, чиї країни вже мають угоду про вільну торгівлю з Чилі...» [2].

Угода передбачала усунення тарифів, зниження бар'єрів для обслуговування, захист інтелектуальної власності, встановлення екологічних стандартів та дотримання трудових норм і правил згідно з декларацією МОП. Крім того угода дозволяла збільшити ринок чилійських послуг для банків США, страхових компаній, телекомунікаційних фірм, охоронних фірм. Близько 80% усіх тарифів усувалися одразу після ратифікації угоди, решту – 20% – планувалося ліквідувати впродовж наступних десяти років [7]. Варто зауважити, що при підписанні двосторонніх торговельних угод завжди одна із сторін є домінуючою, і в цьому випадку це – США, оскільки американська економіка порівняно із чилійською є значно потужнішою. Після ратифікації Чилійської угоди показники товарообігу між країнами продемонстрували зростання: імпорт з Чилі зріс на 27,8% і складав 4,73 млрд дол.; американський експорт зріс на 33,3% і становив 3,61 млрд дол. [8].

Саме Чилійська торговельна угода завдяки своїй успішності стала взірцем під час переговорів США із Перу, Колумбією та Панамою. Переговори було розпочато ще в 2004 році. 16 квітня 2006 року було підписано угоду про сприяння торгівлі із Перу, яка набула чинності 1 січня 2009 року. Понад дві третини експорту американських сільськогосподарських товарів стали безмитними одразу після вступу угоди в дію. Також, відповідно до цієї угоди, створювалася правова база для американських інвесторів в Перу [13].

22 листопада 2006 року було укладено угоду про сприяння торгівлі з Колумбією, 28 червня 2007 року – аналогічну угоду із Панамою. Але за адміністрації Дж. Буша – молодшого ці угоди не були ратифіковані [10].

Ще одним проектом, ініційованим адміністрацією Джорджа Вокера Буша в січні 2002 року, став договір «САФТА» – так звана угода про вільну торгівлю для країн Центральної Америки (Central America Free Trade Agreement). В 2004 році до переговорів було долучено Республіку Домінікану, після чого проект здобув назву «САФТА-ДР». Ця угода розглядалася як перша сходинка до загальної угоди про вільну торгівлю в Західній півкулі.

28 травня 2004 р. торговельний представник США Роберт Зеллік, міністр торгівлі Коста-Ріки Альберто Трехос, міністр економіки Сальвадору Мігель Лакайо, міністр економіки Гватемали Марсіо Куевас, міністр промисловості і торгівлі Гондурасу Норман Гарсія та міністр розвитку індустрії і торгівлі Нікарагуа Маріо Арана підписали угоду про створення «САФТА» у штаб-квартирі Організації американських держав. 5 серпня 2004 року до угоди приєдналася

Республіка Домінікана. 1 березня 2006 року угоду ратифікували США та Сальвадор, 1 квітня 2006 року – Гондурас та Гватемала, 1 березня 2007 року – Республіка Домінікана і останньою країною, що ратифікувала угоду, стала Коста-Ріка – 1 січня 2009 року [4].

Карлос Гутьєрес, міністр торгівлі США зазначив, що цей проект допоможе більше ніж 80% американського експорту споживчих товарів безмитно доставляти до країн Центральної Америки та Республіки Домінікани. Також проект «САФТА-ДР» покликаний укріпити регіональні економіки, а подальша інтеграція в півкулі сприятиме конкурентоспроможності регіону на глобальному рівні. Основним завданням угоди «САФТА-ДР» є зміцнення США, як основного постачальника споживчих товарів на центральноамериканський ринок, враховуючи постійний швидкий зріст КНР [5].

Втім, стратегія торговельних договорів отримала неоднозначну оцінку та критику. Фахівець з міжнародної торгівлі Даніель Грісвальд вважає, що двосторонні договори не загрожують торгівлі, а розвивають її. У своїй статті він зазначив, що двосторонні договори не лише відкривають ринки для інвесторів та експортерів, але і сприяють реформам в менш розвинутих країнах, укріплюючи їх ліберальну економіку та політику [12].

Висновки. Торговельна політика США за адміністрацій Дж. Вокера Буша переслідувала за мету реалізацію не лише торговельно-економічних цілей в регіоні, але і політичних. Витоки торговельної стратегії Дж. В. Буша–молодшого сягали ще з 1990-х років, оскільки в її основу було покладено ініціативу Джорджа Буша–старшого про створення зони вільної торгівлі в Західній півкулі. Задля сприяння імплементації ФТАА була запущено ще один проект – «САФТА –ДР», який мав стати першою сходинкою в його здійсненні. І ще одним шляхом реалізації торговельної політики Дж. В. Буша стали двосторонні торговельні договори про вільну торгівлю.

Оцінюючи торговельну політику Джорджа Вокера Буша потрібно зазначити, що торговельна стратегія виглядала перспективною та продуманою, але її практична реалізація в силу дії різних чинників виявилася не до кінця реалізованою. Основа торговельної політики США в регіоні – проект ФТАА – зазнав поразки, що дає підстави для низької оцінки практичної реалізації торговельної політики Дж. В. Буша. Але угода «САФТА –ДР» та двосторонні договори про вільну торгівлю із Перу і Чилі були не лише підписанні, але і ратифіковані. Тому оцінюючи латиноамериканську торговельну політику Дж. Буша в цілому, потрібно вказати, що поряд із провалом угоди ФТАА, була низка реалізованих проектів. Йдеться про проекти «САФТА –ДР» і двосторонні торговельні угоди із Перу та Чилі, а також частково реалізовані угоди із Панамою та Колумбією (вони вже були ратифіковані після завершення терміну адміністрацій Дж. В. Буша).

Список використаних джерел та літератури:

1. Косенко А. Латиноамериканські торгові проекти США за адміністрації Джорджа Вокера Буша (2001–2008 рр.) // Матеріали XIX міжнар. наук. конф. «Шевченківська весна – 2021» (секція «Історія»), м. Київ, 26 березня, 2021р. – Київ, 2021. – С. 78-81.
2. Becker E., Rohter L. U.S. and Chile Reach Free Trade Accord [Electronic Resource] / E. Becker, L. Rohter // New York Times – 2002. – December 12. – Mode to Access: <http://surl.li/ayfbb>.

3. Berain R. F. Two Cowboys in Mexico [Electronic Resource] / R. F. Berain // The Washington Post – 2001. – February, 12. – Mode to Access: <http://surl.li/axrnq>.
4. CAFTA-DR (Dominican Republic-Central America FTA). [Electronic Resource] // U.S. Customs and Border Protection – Mode to Access: <http://surl.li/axsdm>.
5. Carlos Gutierrez. Questions about CAFTA-DR [Electronic Resource] // The White House Archives. – 2005. – May, 12. – Mode to Access: <http://surl.li/axsdz>.
6. Carranza M. Mercosur and the End Game of the FTAA Negotiations: Challenges and Prospects After the Argentine Crisis / M. Carranza // Third World Quarterly – 2004 – Vol. 25 (2). – P. 319-337.
7. Chile-U.S. Free Trade Agreement [Electronic Resource] // Foreign Trade Information System. – 2003. – June, 6. – Mode to Access: <http://surl.li/axsfx>
8. Digit Products for All Merchandise Trade with Chile 2001–2009. [Electronic Resource] // Trade Policy Information System. – Mode to Access: <http://surl.li/axsqt>.
9. Feinberg R. The Political Economy of United States' Free Trade Agreements / R. Feinberg // The World Economy – July 2003. – Vol. 26 (7). – P. 1019-1040.
10. Free Trade Agreements [Electronic Resource] // Office of the United States Trade Representative. – Mode to Access: <http://surl.li/axrou>.
11. George W. Bush in The Associated Press [Electronic Resource] // The Associated Press. – 2000. – October, 31. – Mode to Access: <http://surl.li/axshf>.
12. Griswold D. Bilateral Deals Are No Threat to Global Trade [Electronic Resource] / Daniel Griswold // The Cato Institute. – 2003. – Mode to Access: <http://surl.li/axroa>.
13. Peru Trade Promotion Agreement [Electronic Resource] // Office of the United States Trade Representative – Mode to Access: <http://surl.li/axshn>
14. President Bush Welcomes President Lagos of Chile [Electronic Resource] / The White House Archives. – Mode to Access: <http://surl.li/axsif>.
15. Quiliconi C. Competitive Diffusion of Trade Agreements in Latin America / C. Quiliconi // International Studies Review. – Vol. 16. – 2014. – P. 240-251.
16. Quiliconi C. US–Latin American Trade Relations: Path to the Future or Dead End Street? / C. Quiliconi // Center for Policy Studies «Anti–americanism working papers» – 2005. – P. 29.
17. U.S.-Mexico Partnership for Prosperity [Electronic Resource] / Office of the Press Secretary. // US Department of State. Archive – 2002. – March 22. – Mode to Access: <http://surl.li/axsin>.

References:

1. Kosenko, A. (2021, March). Latin American trade projects of the USA under the administration of George Walker Bush (2001–2008) // *Materials of the XIX International Science Conf. «Shevchenko's Spring – 2021» (section «History»)*, 78-81. [In Ukrainian].
2. Becker, E. & Rohter, L. (2002, December 12) U.S. and Chile Reach Free Trade Accord. *New York Times*. <http://surl.li/ayfbb> [In English].
3. Berain, R. F. (2001, February 12) Two Cowboys in Mexico. *The Washington Post*. <http://surl.li/axrnq>. [In English].
4. CAFTA-DR (Dominican Republic-Central America FTA). *U.S. Customs and Border Protection*. <http://surl.li/axsdm>. [In English].
5. Carlos Gutierrez. (2005, May 12). Questions about CAFTA-DR. *The White House Archives*. <http://surl.li/axsdz>. [In English].
6. Carranza, M. (2004). Mercosur and the End Game of the FTAA Negotiations: Challenges and Prospects After the Argentine Crisis. *Third World Quarterly*, 25 (2), 319-337. [In English].
7. Chile-U.S. Free Trade Agreement. (2003, June 6.) *Foreign Trade Information System*. <http://surl.li/axsfx>. [In English].
8. Digit Products for All Merchandise Trade with Chile 2001–2009. *Trade Policy Information System*. <http://surl.li/axsqt>. [In English].
9. Feinberg, R. (2003). The Political Economy of United States' Free Trade Agreements. *The World Economy*, 26, (7), 1019-1040. [In English].
10. Free Trade Agreements. *Office of the United States Trade Representative* <http://surl.li/axrou>. [In English].
11. George W. Bush in The Associated Press. (2000, October 31) *The Associated Press* <http://surl.li/axshf>. [In English].

12. Griswold, D. (2003). Bilateral Deals Are No Threat to Global Trade. *The Cato Institute*. <http://surl.li/axroa>. [In English].
13. Peru Trade Promotion Agreement. *Office of the United States Trade Representative*. <http://surl.li/axshn> [In English].
14. President Bush Welcomes President Lagos of Chile. *The White House Archives*. <http://surl.li/axsif> [In English].
15. Quiliconi, C. (2014). Competitive Diffusion of Trade Agreements in Latin America. *International Studies Review*, 16, 240-251. [In English].
16. Quiliconi, C. (2005). US–Latin American Trade Relations: Path to the Future or Dead End Street? *Center for Policy Studies «Anti–americanism working papers»*, 29. [In English].
17. U.S.-Mexico Partnership for Prosperity. (2002, March 22). *Office of the Press Secretary. US Department of State. Archive*. <http://surl.li/axsin> [In English].

Anastasia Kosenko, Master's Student Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

US TRADE POLICY FOR LATIN AMERICA UNDER THE BUSH ADMINISTRATIONS (2001–2009)

***Abstract.** The author considers the trade policy of George Walker Bush - its basis and ways of implementation. That is why the article presents a brief digression in the 1990's, as the origins of George W. Bush's trade policy go back to those times. In particular, the project such as the «Enterprises for Americas», which provided for the creation of a free trade zone in the Western Hemisphere, which later became known as the FTAA. It is the FTAA that has received considerable attention in the article, as it was the basis of George W. Bush's Latin American strategy, the reasons for the failure of which are also presented. The creation of the Central American Free Trade Area - CAFTA, to which the Republic of the Dominican Republic was added, is also being considered and its place in US trade policy. And the last component of the trade policy discussed in the article is the free trade agreements that have been concluded with countries such as Chile, Colombia, Peru and Panama. Particular attention is paid to the Chilean trade agreement, which has shown its effectiveness since its entry into force in 2004. The trade agreements in the article are also seen as levers of Washington's influence in Latin America.*

The aim of the article is to study of US trade policy to Latin America under the administrations of George W. Bush.

The research methodology involves the application of a critical approach in the study of US trade policy. The historical-genetic method is used to consider the trade strategy (its origins, transformations) for its most perfect reproduction. The comparative method is also used to compare the perception of Washington's trade initiatives with Latin American countries.

The scientific novelty of the study is to consider of trade policy as the main area of cooperation between the United States and Latin America under the administration of George W. Bush, which helps to reveal unexplained aspects of this topic.

Conclusions US trade policy pursued the realization of not only trade and economic goals in the region, but also political. The origins of George W. Bush's trading strategy date back to the late 1980's and early 1990s. In order to facilitate the implementation of the FTAA, a project was launched – «CAFTA-DR», which was to be the first step in its implementation. Assessing George W. Bush's trade policy, it should be noted that it was promising and well thought out, but its practical implementation was incomplete, as the FTAA project failed, but the policy of bilateral free trade agreements was more successful.

Key words: G.W. Bush, trade agreements, FTAA, CAFTA-DR, Latin America.

Надійшла до редколегії 25.06.2021

THE DEVELOPMENT OF RELATIONS BETWEEN LATIN AMERICAN AND CARIBBEAN COUNTRIES AND CHINA

***Abstract.** Faced with international isolation after the establishment of the People's Republic of China, the country's leaders have chosen to build relations with developing countries, including Latin American and the Caribbean, which in turn have supported the intentions of the Chinese leadership. The parties found an acceptable format for cooperation in both political and trade and economic spheres. Cooperation between China and the LAC promotes multipolarity and democracy in international relations, strengthens the voice of developing countries in international affairs, and protects the common interests of both parties and other developing countries. The objectives of the proposed article are to try to clarify the preconditions for the formation of relations between Latin America and the Caribbean countries and China, their genesis and impact on the socio-economic development of the parties and the formation of a new paradigm of relations.*

The methods we employed to do the research: the historical method which allowed to study the origin, formation and development of major historical events in the relations between Latin America and the Caribbean countries and China in chronological order; the comparative-historical method which helped to establish the content, forms, directions and perspectives of relations between Latin America and the Caribbean countries and China by comparison. The scientific novelty of the article lies in the in-depth analysis of the instrumental, conceptual foundations and practical aspects of the development of relations between Latin America and the Caribbean countries and China, as well as in forecasting potential trends in relations between the parties. Conclusions. Thanks to the gradual and well-thought-out policy of building bilateral relations between Latin America and the Caribbean countries and China, the parties were able to build effective, but at the same time pragmatic relations based on trust, equality and mutual benefit.

***Key words:** relations between LAC and China, China-CELAC Forum, trade, economic relations, energy, tourism.*

***Problem statement.** The development of China's relations with Latin America and the Caribbean countries (hereinafter – LAC) began almost immediately after the formation of China in 1949. Relations between China and the LAC have strengthened after Chinese leaders decided to close large-scale relations with the Soviet Union and declared a policy of non-alignment. The main focus of foreign policy has been shifted to building relations with developing countries. Enhancing solidarity and cooperation with other developing countries is a cornerstone of China's independent foreign policy. The development of relations with LAC has become the embodiment of China's new foreign policy.*

Following the proclamation of the policy of reform and openness at the 11th Plenum of the Chinese Communist Party (CCP) Central Committee in December 1978, the China's foreign policy theory and principles were adjusted with emphasis on the

principles of peaceful coexistence in the development of international relations, namely: principles of independence, full equality, mutual respect and non-interference in the internal affairs of other countries. China's new foreign policy course has influenced China's cooperation strategy with the LAC countries. If at the beginning of the development of relations with the LAC, the Chinese leadership maintained relations through the communist parties of the region, then after the change of foreign policy, relations also developed with the democratic parties of the LAC.

In March 1979, a CCP delegation visited Mexico at the invitation of the Mexican Institutional Revolutionary Party on the occasion of the party's 50th anniversary. In the 1980s, the CCP established contacts with the center-right Colombian Conservative Party. In the 1970s and 1980s, China established diplomatic ties with most countries in the region.

Analysis of the latest research and publications. The development of China's cooperation with the LAC countries has contributed to the strengthening of research activity of scientists from both countries. In their works, the authors give an objective assessment of the state of bilateral cooperation, highlighting the achievements, problems and promising areas of cooperation. Ukrainian researchers are also studying this topic in particular Victor Kaspruk, Kateryna Vakarchuk and others.

Studies on this topic are conducted by Bárcen Alicia, Cimoli Mario, García-Buchaca Raúl, Shaw Sally Shaw [5], Pedro Lago, Yang Wang [13], Mark P. Sullivan [16], Wu Ju [17], Pedro Lago, Wang Yang [13], Zhang Yong [21], Bai Shi [4], Michael Zarate [18, 19, 20], An Gang [3], Fu Zhibin [10], Hongying [17], Anabel Gonzalez [11], Julian Ventura [16], Brian Harris, Andres Shipani, Lucy Hornby, Zhang Archie [12], Victor Kaspruk [2], Kateryna Vakarchuk [1].

The topic of relations between China and the LAC countries is the focus of attention of both Chinese and LAC scientists, as well as world research centers. In this context, the report «China – LAC Trade: Four scenarios in 2035 », conducted by a group of researchers from the Atlantic Council, which included the following individuals: Tatiana Prazeres, Pepe Zhang, David Bohl. This report explored four scenarios, based on different – but plausible – assumptions and corresponding outcomes. In an attempt to identify some common threads across different scenarios, surprising and interesting developments emerged. Here are the main takeaways and recommendations for policymakers and other stakeholders in LAC, China, and the United States, seen through the three main analytical lenses of the report (trade partners, sectors, and balance). Regardless of who comes in first in 2035, a key finding of this exercise is that China is still gaining ground in LAC trade, and is likely to continue to do so through 2035. The scenarios estimate that, by then, China's participation in overall LAC trade may range from 15 to 24%. While a participation around one quarter of the region's trade may not look particularly high, the fact that China accounted for less than 2 % of LAC trade in 2000 makes the 2035 mark stand out. Remarkably, across all four scenarios, the United States' relevance as a destination of LAC exports declines. In terms of sectoral composition, a striking feature of LAC – China trade in 2035 is the likely decline of agriculture in the region's total exports to China. Countries across LAC should prepare for this and other shifts in the profile of their exports to China [13].

Mark P. Sullivan from the Congressional Research Service (CRS) also explored China's involvement in the LAB. The results of the study were presented in the report China's Engagement with Latin America and the Caribbean. In the study, the author

reveals the parties' goals and benefits of cooperation. China's economic goals in LAC include securing access to raw materials (such as oil, ores, and minerals) and agricultural goods (especially soybeans); establishing new markets for Chinese goods, including high value-added products; and partnering with Latin American firms to access and develop technology. China also has sought to secure investment opportunities in Latin America for its infrastructure firms. Just as Latin America's economic linkages with China helped the region withstand the 2008 global financial crisis, China's post-COVID-19 economic rebound could play an important role in Latin America's post-pandemic recovery. Under the George W. Bush and Obama Administrations, U.S. officials, while recognizing concerns about China's influence, generally viewed China's engagement in LAC positively. The overarching goal of U.S. policy was for China to contribute economically to the region in a transparent fashion, following international rules and complying with local or international labor and environmental standards. From 2006 to 2015, the United States and China held seven bilateral consultations on Latin America. In the 117th Congress, the Senate passed S. 1260 on June 8, 2021, which would address issues related to U.S. competition with China worldwide and includes numerous LAC provisions. The bill includes provisions requiring a multiyear strategy for increasing U.S. economic competitiveness and promoting good governance, human rights, and the rule of law and a report assessing China's engagement with international organizations and the defense sector in the region [15].

The 2021 version of *Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean* is the most recent edition of an annual series produced by the Unit on Investment and Corporate Strategies of the Division of Production, Productivity and Management of the Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). This research was conducted by Alicia Bárcen, Mario Cimoli, Raúl García-Buchaca, Sally Shaw. In this report, the researchers presented an analysis of the directions, forms and methods of China's direct investment in LAC in both retrospective and prospective approaches. Ten years ago, when investments by Chinese companies were beginning to gain prominence in the region, they were highly concentrated in the hydrocarbon and mining sectors. Today, China's international position has changed immensely: the country has positioned itself as one of the world's major powers, a conflict for technological hegemony with the United States has arisen and its relations with the region have become more complex. Today, Chinese investments no longer target only mining and hydrocarbons; however, they remain concentrated in a small number of activities deemed strategic in China's internationalization plans, with large acquisitions in the electricity sector and full or partial acquisitions for accessing strategic minerals such as copper, lithium and niobium. The region's countries are facing a scenario in which they will be required to rethink how best to negotiate the involvement of Chinese companies, what tools they should use and what shape such participation should adopt [5].

The purpose of the article. The purpose of the study, the results of which are presented in this article, is as follows: to determine the motivation of the leaders of China and the LACB to build relations; identification of tools, forms and methods of cooperation between China and the LAC; proving the prospects for the development of relations with developing countries and the effectiveness of multipolar diplomacy.

The main text of the article. Friendly cooperation between the two sides in various fields increased significantly in the 1990s. A new stage in Sino-Latin American relations came in 1990, when Chinese President Yang Shangkong toured the LA countries, visiting

Mexico, Brazil, Argentina, Uruguay and Chile. During the meetings with the leadership of these countries, the President of the People's Republic of China expressed his desire to develop cooperation with the LAC. During the meetings with the leadership of these countries, the President of the People's Republic of China expressed his desire to develop cooperation with the LAC countries. In 1996, the Minister of Foreign Economic Relations and Trade of China Wu Yi visited the LAC. During the month, the minister, surrounded by Chinese businessmen, visited the LAC. During this visit, the foundations of China's economic and investment cooperation with the LAC were laid. Since 1993, China has established strategic partnerships with 9 LAC, including Brazil, Mexico, Argentina, Venezuela, Peru, Chile, Ecuador, Costa Rica and Uruguay.

Recognizing the importance and prospects of China's relations with the LAC, in 2008 the Chinese government developed a policy document «China's Policy toward Latin America». This is the first political document that defined China's policy towards the entire region. According to it, the Chinese government considers its relations with the LAC from a strategic level and seeks to build and develop a comprehensive and joint partnership with the LAC on the basis of equality, mutual benefit and joint development. The document identified the following objectives:

- Promote mutual respect and trust and expand common language. Based on the five principles of peaceful coexistence, China and the LAC will treat each other as equals and respect each other. The Parties will strengthen dialogue and communication, political mutual trust, broaden the common strategic framework and continue to show understanding and support on issues related to each other's main interests and major issues.

- Deepen cooperation and achieve win-win results. The Parties will use their strengths, cooperation potential and seek to partner with each other in economic cooperation and trade for mutual benefit and mutual development.

- Use each other's strengths to enhance mutual progress and boost exchange. To this end, the parties will carry out more cultural and interpersonal exchanges, learn from each other and jointly contribute to the development and progress of human civilization.

- The principle of «one China» is a political basis for the establishment and development of relations between China, the LAC countries, regional organizations. The vast majority of countries in the region adhere to the «one China» policy and recognize China's position on Chinese reunification and have no official ties or contacts with Taiwan. The Chinese government appreciates this position. China is ready to establish and develop relations between the states with all LAC countries, if these countries recognize the principle of «one China».

The document identified areas of comprehensive cooperation between China and LAC, including trade, investment, financial, industrial, energy, customs cooperation, cooperation on quality inspection, tourism cooperation, reduction debt relief, economic and technical assistance, cooperation in agriculture, science, technology and education, cooperation in culture and social affairs, medicine and health, with the media, human exchange, in the fields of environment, human resources and social security, humanitarian assistance, in the fight against poverty, military exchanges and cooperation, in matters non-traditional security [7].

Based on this policy document, in 2012 a strategy for cooperation between China and the LAC was developed.

In 2012, President Hu Jintao attended the 17th G20 Summit in Los Cabos, Mexico. In the same year, Chinese Prime Minister Wen Jiabao during his visit to Brazil, where he attended a UN conference on sustainable development, also visited Uruguay, Argentina and Chile. In his speech at the conference, Wen Jiabao expressed hope for the development of comprehensive cooperation and the establishment of long-term relations with the LAC. He also suggested launching a Forum on Sino-Latin American Cooperation with the Commonwealth of Latin America and the Caribbean (CELAC), as well as the establishment of a Sino-Latin American Cooperation Fund. During Wen Jiabao's visit to Brazil, a swap agreement on the exchange of national currencies in the amount of \$30 billion dollars was concluded. The conclusion of a currency swap agreement will promote the spread of the Chinese yuan and intensify financial cooperation between China and Brazil [10].

After Hu Jintao's visit to the LAC, relations between China and the LAC began to develop steadily and rapidly. Mutually beneficial cooperation in various fields between the two sides has deepened, common interests have grown. The volume of Chinese exports to LAC in 2012 increased by 12.7% compared to 2011 and amounted to \$112.2 billion, while the volume of imports from LAC for the corresponding period increased by 9.3% and amounted to \$105.7 billion. LAC increased exports of finished products to China. Brazil has supplied China with textiles, chemicals, Argentina with electromechanical and stereo equipment, and Chile with watches and medical equipment. The parties see each other as promising partners for cooperation and see great opportunities for joint development. To strengthen trade relations, China has signed free trade agreements with Chile, Peru and Costa Rica. In May 2012, during the visit of Colombian President Juan Manuel Santos to China, the parties also discussed the signing of a free trade agreement between the two countries. China has also proposed a free trade agreement with MERCOSUR, a common market in South America that includes Argentina, Brazil, Venezuela, Paraguay and Uruguay. As of 2015, China has signed 3 free trade agreements, with Peru in 2009, Costa Rica in 2010 and Chile in 2015.

In October 2012, the People's Bank of China together with the Inter-American Development Bank established the China-Latin American Cooperation Fund (CLAC Foundation).

An important event for the development of relations between China and the LAC was the visit of Chinese President Xi Jinping on July 17, 2014 to Brazil, where he took part in the China – CELAC summit. At the summit, Xi Jinping delivered a speech entitled «Building a Community of One Destiny for Common Progress». In his speech, the President of the People's Republic of China made a historical excursion into the development of relations between China and the LAC. He stressed that thanks to the joint efforts of both sides over the past more than 60 years, strong and stable progress has been achieved. Although China and the LAC are geographically far apart, there is a natural sense of closeness between these peoples, Xi Jinping said. He also referred to an old Chinese saying: «Nothing can divide people with common goals and ideals, not even mountains and seas». In his speech, the Chinese President also noted that the parties are at a new historical stage, which opens up better opportunities and conditions for deepening mutually beneficial cooperation in all respects. The parties have every reason to make greater progress in expanding these relations. He also proposed the establishment of a comprehensive and joint partnership between China and the LAC, which provides for equality, mutual benefit and common development. According to him, such a

partnership will have five main features, in particular: sincerity and mutual trust in the political sphere, mutually beneficial cooperation on the economic front, mutual learning and competition in the cultural sphere, close coordination in international affairs, and synergy between China with the region as a whole and its bilateral relations with individual countries in the region. The President of the People's Republic of China also singled out the tasks that need to be solved in order to create a comprehensive strategic partnership. In this context, he identified five main areas of cooperation.

First, the parties must treat each other as equals and sincerely support each other. Secondly, it is necessary to deepen mutually beneficial cooperation and work for joint development. To promote faster, broader and deeper cooperation between the two sides to achieve real results, Xi Jinping offered to cooperate in the «1+3+6» format. The number «1» means one plan. The number «3» means «three engines» - trade, investment and financial cooperation. In this context, the Chinese President noted that the parties should expand cooperation in the field of trade in services, e-commerce and other industries, as well as work to achieve the goal of \$ 500 billion of bilateral trade between the parties over the next ten years. The number «6» means «six areas» in which the parties should focus cooperation: energy and resources, infrastructure construction, agriculture, industry, scientific and technological innovation, and information technology. Third, there is a need to promote exchange and mutual learning in order to establish a basis for lasting friendship. Fourth, the parties need to strengthen international coordination to protect common rights and interests. Fifth, the parties should promote joint cooperation to strengthen bilateral ties.

The summit announced the official establishment of the China – CELAC Forum (hereinafter – the Forum) and decided to hold the first ministerial meeting of the Forum in Beijing in January 2015. Xi Jinping also announced a \$35 billion development finance package, which includes the provision of soft loans in the amount of \$10 billion special loans, for infrastructure development in the amount of \$20 billion and \$5 billion for the CLAC Foundation.

He also announced a proposal to establish a \$50 billion China – CELAC Cooperation Fund in the field of agriculture. The activities of this fund are aimed at supporting research institutions and agricultural enterprises in China in conducting agricultural cooperation projects with a number of Latin American countries, covering various parts of the industrial chain, including breeding, crop production, animal husbandry, processing of logistics and storage, as well as research and development of applied technologies. The fund will also help strengthen agricultural cooperation in science and technology, economics and trade between China and the LAC, as well as deepen the integration of China's agricultural and LAC sectors.

Another initiative of Chairman Xi Jinping at the China – CELAC summit was the announcement by the Chinese government of providing 6,000 government scholarships, funding of 6,000 training programs and 400 master's programs for SELAC youth training in China between 2015 and 2019. In addition, the Chinese government has officially launched a program of 1,000 young leaders on both sides, called the «Future Bridge», which provides for seminars for young people in the country. Xi Jinping also announced a cultural initiative – «2016 – the year of cultural exchange between China and the LAC». During 2016, cultural events from 30» were held in the Chinese provinces and cities, as well as in Hong Kong and Macao.

The China – CELAC Forum aims to promote a comprehensive partnership based on equality, mutual benefit and joint development between China and LAC. The China – CELAC Forum includes China and 33 CELAC member states: Antigua and Barbuda, Argentina, Bahamas, Barbados, Belize, Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Costa Rica, Cuba, Dominican Republic, Dominica, Ecuador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Mexico, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Saint Kitts and Nevis, Santa Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, Suriname, Trinidad and Tobago, Uruguay and Venezuela.

The forum became the main platform for promoting joint cooperation between China and the LAC. As part of the Forum, China conducts dialogues and cooperates with other organizations and institutions in Latin America and the Caribbean to build a comprehensive and balanced network of cooperation between China and LAC.

The first meeting of Chinese – CELAC ministers took place in Beijing from January 8 to 9, 2015. The opening ceremony was attended by Chinese President Xi Jinping, Costa Rican President Luis Guillermo Solís, Ecuadorian President Rafael Correa Delgado, Venezuelan President Nicolás Maduro Moros and Bahamas Prime Minister Perry Christie. The main topic of the meeting was «New platform, new starting point and new opportunities – joint efforts to promote comprehensive cooperative cooperation between China and LAC». At the meeting, Xi Jinping delivered a speech «Together to write a new chapter in the partnership of comprehensive cooperation between China and the LAC countries». In his speech, Xi Jinping presented the state of relations between China and the LAC. He stated that mutual political trust between the parties is growing, practical cooperation is expanding, exchange between people is growing, international coordination has been strengthened, and general cooperation has progressed. The Chinese President also revealed the potential for cooperation between China and the LAC. He said that the area of China and LAC together is one-fifth of the world's area, the total population is one-third of the world's population, and China's economy and LAC together account for one-eighth of the world's economy. This creates favorable conditions and provides valuable resources for achieving comprehensive and profound growth in China – LAC relations, Xi Jinping said. Chinese Prime Minister Li Keqiang and Foreign Minister Wang Yi also met with the participants.

Three final documents were released at the meeting, namely: the Beijing Declaration of the First China – CELAC Ministerial Meeting, the Plan of Cooperation between China and LAC (2015–2019), and the institutional arrangements and rules of the China – CELAC Forum. The Beijing Declaration consolidated the political consensus between China and the LAC in promoting their comprehensive partnership, defined the general direction of joint cooperation between China and the LAC and the directions of development of the China – CELAC Forum. It establishes guidelines for deepening cooperation between the two parties, including respect, equality, pluralism, mutual benefit, cooperation, openness, inclusiveness and unconditionality.

The Plan of Cooperation between China and LAC (2015–2019) identifies priorities and specific measures for cooperation between China and the LAC in the next five years, covering 13 areas: policy and security; international affairs; trade, investment and finance; infrastructure and transport; energy and resources; agriculture; industry, science and technology; aerospace and aviation; education and training; culture and sports; press, mass media and publications; tourism; environmental protection, risk management and disaster risk reduction; poverty eradication and health; friendship between people.

At the China – CELAC Ministerial Meeting, it was noted that this plan will be implemented on the principles of flexibility and voluntary participation, in accordance with the domestic policy and provisions of the national legal system of each party. The plan also does not affect any bilateral cooperation programs agreed by individual Parties and does not replace bilateral agreements, decisions and commitments established between the Parties. The institutional principles and rules of the China – CELAC Forum were developed at the meeting. The participants of the event also identified such mechanisms of cooperation as a meeting at the ministerial level, a dialogue between the Ministers of Foreign Affairs of China and the SELAC «quartet», and a meeting of National Coordinators.

Under China's Plan of Cooperation with LAC (2015-2019), both sides will hold sub-forums in specific areas of the China – CELAC Forum to build platforms for China and LAC to strengthen exchanges and cooperation. By March 2016, the following subforums have been launched: Forum of Chinese Agriculture Ministers and LAC, Scientific and Technical Innovation Forum of China and LAC, Forum of Chinese Political Parties and CELAC, Infrastructure Forum of China – LAC Cooperation, Forum of Young Political Leaders of China, Forum of brain centers of CHINA – LAC, China – LAC Business Summit, China – LAC Friendship Forum and China – LAC Legal Forum.

In accordance with the Institutional Rules and the Rules of Procedure of the China – CELAC Forum in all areas, all activities will be conducted on the basis of consensus. The results of the forums will be presented for consideration at a meeting of the China – CELAC Ministerial Forum. At the sectoral forums, the Parties shall study more closely the issues of cooperation in the relevant field, make decisions and relevant documents.

At the end of the meeting, the participants made an important statement. They expressed their conviction that the official establishment of the China – CELAC Forum is an important platform for countries with broad cooperation. The Forum, chaired by the Ministries of Foreign Affairs of the China – CELAC Forum, will address issues related to the diplomatic, political, economic, scientific and technical, trade, financial, cultural, social and environmental spheres. In their work, the Forum participants will be guided by the principles of respect, equality, pluralism, mutual benefit, cooperation, openness, inclusiveness and non-conflict. The participants of the Forum are determined to hold a dialogue in certain areas of the Forum and others, agreed by mutual consent, through innovative ways of cooperation, in order to promote common sustainable development, social well-being, economic growth and new achievements in South-South cooperation. The Chinese government pays considerable attention to the promotion of history, culture, traditions and language in LAC. As of the end of 2015, 39 Confucius institutes and 18 Confucius classes were opened in 20 LAC countries [6].

The second meeting of Chinese ministers – CELAC took place in the Chilean capital Santiago on January 21–22, 2018. At the meeting, Chinese Foreign Minister Wang Yi said that China and the LAC will work together to take China's comprehensive partnership, CELAC, to a new level. Wang Yi also said that new areas of cooperation have been opened, which include the fight against corruption, drugs and cybercrime. The main topic of the meeting was «CELAC – China: work for greater development, innovation and cooperation for our peoples». Chinese President Xi Jinping sent a congratulatory letter to the participants of the meeting, in which he noted that the China – CELAC Forum has become the main channel of joint cooperation between all participants, which brings results in various fields [15]. The participants of the meeting

noted that the format of the meetings at the ministerial level corresponds to the goals set during the establishment of the China – CELAC Forum. This format of work allows the Forum participants to conduct various high-level dialogues to exchange experiences between governments, facilitates consultations on international issues of common interest in working to strengthen integration between the Forum member countries. Participants recognized that guaranteeing respect for human rights and fundamental freedoms. They also noted that the Chinese government's «One Belt, One Road» initiative opens up opportunities to strengthen development cooperation between the countries concerned. The participants expressed their readiness to work for the promotion of peace, cooperation and mutual learning for mutual benefit and mutual benefit.

From November 17 to 23, 2016, Xi Jinping visited the LA for the third time during his term as President of the People's Republic of China. During the visit, he visited Ecuador, Peru and Chile. In addition, Xi Jinping took part in 24 meetings of ATEC economic leaders, which took place in the Peruvian capital, Lima. The Chinese leader's visit to the LAC is considered historic because it opened a new era in the history of China's relations with the LAC. During his visit, Xi Jinping delivered a speech entitled «Entering a Bright Future for China and Latin America» in the Peruvian Congress. In this speech, he stressed that China will unwaveringly support the LAC in finding its own path of development in accordance with national conditions, as well as the dignity and revival of the LAC, as well as support the LAC at both international and regional levels. The Chinese leader also offered to stimulate new growth through increased trade, investment, industrial integration and innovation. In addition, Xi Jinping innovated the creation of a «Community of Common Destiny for China and the LAC» and expressed the hope that cooperation between China and the LAC would become a new type of South-South cooperation model.

He also said that Chinese imports would increase to \$8 trillion over the next five years and the volume of foreign investments will amount to \$600 trillion dollars. This, in turn, will allow China to send \$750 billion for foreign investment. About 700 million Chinese tourists are expected to visit foreign countries. China is becoming more open and will offer the world, including LAC, its products and capabilities.

During the visit, the Chinese leader took part in 70 diplomatic events and signed more than 40 agreements and contracts on cooperation in various fields, including: mining, energy, manufacturing, agriculture, fisheries, communications and infrastructure development. In addition, Joint Statements on the establishment of a Comprehensive Strategic Partnership with Chile and Ecuador were signed. The Chinese leader also held talks with representatives of other LAC on establishing a Comprehensive Strategic Partnership. After entering a new era, the status of China's relations with Brazil, Mexico, Argentina, Venezuela and Peru has been raised to the level of a Comprehensive Strategic Partnership. During his stay in Peru, Xi Jinping together with the President of Peru Pedro Pablo Kuczynski initiated the Joint Action Plan for the period 2016–2021 [18].

Immediately after Xi Jinping's return from the LA to Beijing, the Chinese government published a second policy paper (the first was drafted in 2008) on China's strategy in the LAC. The document presents new goals, proposals and measures for joint action in the new environment. The document provides for the creation of a new model of China's cooperation with the LAC, based on sincere mutual political trust, mutually beneficial economic and trade cooperation, mutual knowledge in cultural exchange and mutual support in international affairs to create a community of common destiny. The

new policy document also identifies the following areas of cooperation: politics, economics and trade, society, international cooperation, peacekeeping, security guarantees, jurisprudence and general issues of cooperation. In the document, the Chinese government expresses great respect for the LA and bilateral relations, and hopes that the relations between China and the LAC will reach a new level of Comprehensive Strategic Partnership.

Panama was the last Latin American country with which China established diplomatic relations. This was stated by the President of Panama Juan Carlos Varela on June 12, 2017. Speaking at the National Assembly of Panama, the Minister of Commerce and Industry of Panama Mr. Augusto Arosemena said that Panama is launching a new brand «Panama – a bridge between China and Latin America» and the slogan «Panama: Great connection». Relations between the two countries have a long history. More than 160 years ago, Chinese workers arrived in Panama to participate in the construction of the Panama Railway, which connects the Pacific coast of the Republic of Panama with the Atlantic. Since then, the influx of Chinese immigrants to Panama has continued. Today, the Chinese diaspora in Panama numbers about 150,000 people and is one of the largest in the LAC. A new page in relations between the countries began in 1995 when the Parties agreed to open a Panamanian-Chinese office for trade development. The activities of the office contributed to the development of trade between the two countries. In 2016, Panama became China's largest trading partner in Central America. However, since 2014, the volume of bilateral trade has continued to decline (2014 – \$817 million, 2015 – \$695 million, 2016 – \$635 million. At the same time, the volume of Panamanian agricultural exports amounted to \$50.9 million, which is 22.9% more than in 2015.

The Panamanian leadership hopes that the opening of the Panamanian embassy in China will help intensify bilateral trade. The total amount of Chinese investments in Panama is 230 million dollars. USA. Today, there are about 30 Chinese companies in Panama operating in the transportation, telecommunications, finance and infrastructure sectors, including Huawei Telecommunications, China Harbor Engineering and China State Construction Engineering. The last two took part in the construction of 3 lines of the Panama subway. The Bank of China also has an office in the country. In July 2017, the Chinese company China Landbridge Group began construction of a container port on Margarita Island, located in the Panamanian province of Colon. The amount of investment in the construction of the project is \$1.1 billion. The port has an important role to play in the implementation of the Chinese initiative «One Belt, One Road». China is today the second largest user of the Panama Canal. In 2016, the total volume of Chinese cargo through the canal was 38.6 million tons. A consortium of Chinese companies has embarked on a large-scale project to build 4 bridges across the Panama Canal. This is expected to account for 5% of world maritime trade. The next step in the development of bilateral relations between the countries should be the signing of a free trade agreement. Negotiations on this have already begun [21].

Trade and economic cooperation between China and LAC. Bilateral trade and economic cooperation between China and the LAC has significantly intensified over the past 20 years. The volume of bilateral trade between the parties increased 18 times from \$12 billion in 2000 to \$228 billion in 2016 [11, p. 10]. In 2017, the volume of trade between the parties increased by 18.8% and amounted to \$258 billion. China has become the region's second largest trading partner, accounting for 9.0% of total LAC exports and 18.4% of total imports in 2016. Trade between LAC countries can be explained by the

relative comparative advantages of each region, as well as the dynamics of demand and limited supply. China's rapid economic progress, combined with its energy and capital-intensive growth strategy, stimulated demand for Chinese goods and equipment at LAC, while LAC's natural resources stimulated demand from Chinese companies. As a result, LAC exports increased significantly. China's six main trading partners at LAC are resource-rich South America: Brazil, Argentina, Chile, Peru, Colombia and Venezuela. These countries' exports to China focus on four products, which account for 75% of Latin America's exports to the Asian country: copper, soybeans, crude oil and iron ore. Mexico, which has become China's largest trading partner in LAC and fourth in the region in terms of exports, demonstrates a more diversified trade profile through the participation of both countries in global value chains [16, p. 45]. Between 2005 and 2016, China invested about \$90 billion to LAC, which is 5% of total foreign direct investment (FDI) in the region. Brazil, Peru, Argentina and Mexico have become major recipients of Chinese FDI. FDI is often in the form of mergers and acquisitions. They are mainly concentrated in energy, utilities and mining. More than 80% of China's investment in LAC comes from state-owned enterprises, which mainly invest in energy resources. The trade confrontation between China and the United States has affected China's investment activity in the region. The volume of agreements on mergers and acquisitions of China with LAC fell from a record level of \$17.5 billion in 2017 to only \$7.6 billion in 2018. Chinese green direct investment in LAC fell from \$4.4 billion in 2017 to only \$1.6 billion in 2018, the lowest level since 2006.

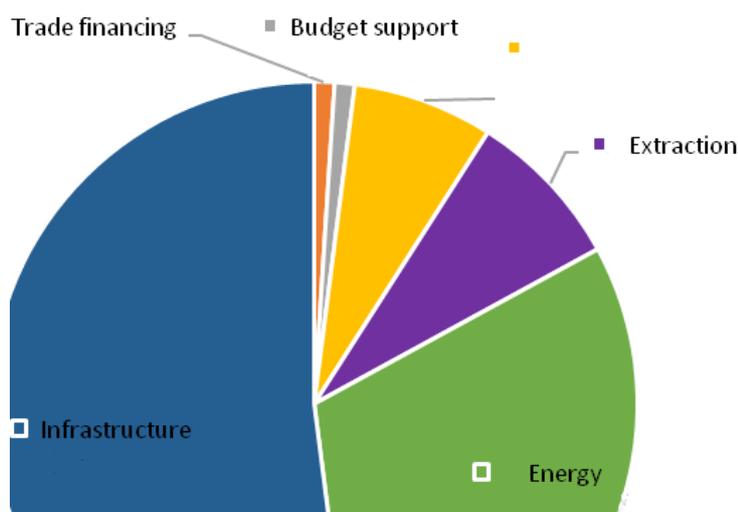

Fig. 1. Chinese investments in the LAC sectors, 2005–2016 [17].

Extraordinary economic growth, combined with rapid industrialization, significant urbanization, expanding the middle class, changing demographics, and modern lifestyles, is helping to increase China's demand for food, qualitative changes in diet, and new consumer preferences. Demand for protein and processed foods is growing, as is interest in fruits, vegetables and wine. To address this rapid demand, China is relying on large-scale imports and strengthening strategies for self-sufficiency in food, including grain. LAC countries account for 24% of China's total food imports, although they are mainly represented by primary products, which are then processed in China. The «One Belt, One Road» initiative is today the main driver of the Chinese government's investment strategy for agriculture. Given the global competitiveness of many traditional and non-traditional

agricultural products, changes in China's agriculture and food market open up new opportunities for LAC countries to increase higher value-added and processed food exports to China.

The trade confrontation between the United States and China has also affected the geographical structure of Chinese exports. After China cut soybean imports from the United States, China's purchases of Brazilian soybeans rose at the same time. This led to an increase in Brazil's soybean exports in 2018 by 30% [12].

For almost two decades, LAC and China have built strong trade-focused ties. Since 2000, trade between the parties has increased eighteenfold. China has also become a source of funding for the region through foreign direct investment (FDI) and credit, mainly for infrastructure and energy. Increasing trade and investment ties have helped both partners well, allowing China access to energy, metals and food, and allowing Latin American countries, including South America, to uncover a new factor in growth and poverty reduction. According to Ukrainian researcher V. Kaspruk, China has become a kind of engine of economic growth for Latin America in the XXI century. At the same time, draws attention to the fact that Latin American experts are concerned that the continent's countries in the structure of economic exchange with China are becoming a raw material appendage, as it was in the nineteenth century, during the British Industrial Revolution [2].

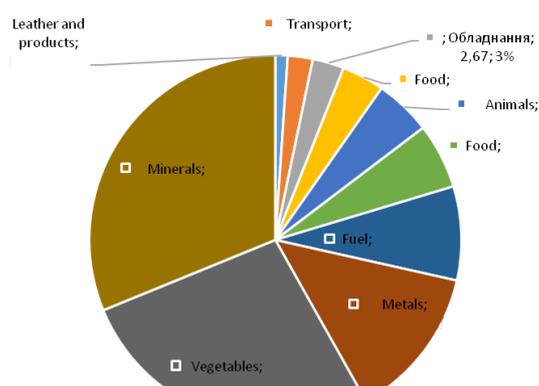

Fig. 2. Export of LAC to China in 2016 [14]

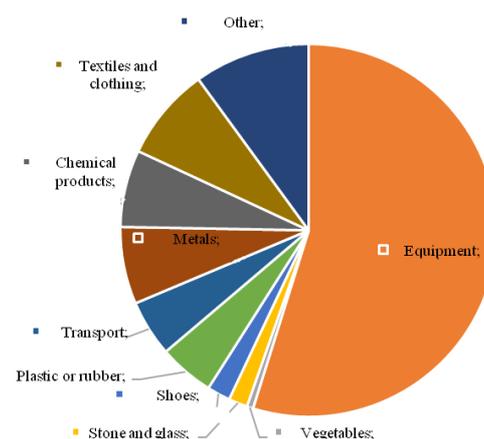

Fig. 3. LAC imports from China in 2016 [14].

Cooperation in the energy sector. The most striking evidence of bilateral cooperation between China and the LAC is energy cooperation. During the years of reforms, China has built many hydroelectric power plants, among which the world's largest is the Three Gorges hydroelectric power plant. In addition, China has modern technologies for the production of the necessary hydropower equipment and the creation of appropriate infrastructure. China is actively promoting its experience and technology in foreign markets.

During 2009–2012, the Chinese energy company China Energy Engineering Group (China Energy) carried out a hydraulic project in the Venezuelan state of Apure, aimed at creating flood protection systems to protect local agriculture and fisheries. Thanks to the created protection system, the problem of flooding was solved and safe conditions for agricultural production and fishing were created. China Energy is also implementing several energy transmission and transformation projects in Venezuela. In 2014, the

company received a contract with Midwest power grid, which includes the construction of 2 transformation substations, modernization of 6 transformation stations and installation of 100 km transmission lines. China Energy CEO Zhang Jianxin noted that the company considers the aircraft market a priority in the company's external strategy. He also added that the company plans to expand its activities in the field of hydropower in Argentina, Chile, Peru, Colombia and Venezuela. Today, the level of hydropower development in Europe is 47%, in North America – 38%, and in the LAC – 24%, so the growth potential of hydropower in the LAC is significant.

In 2010, China Energy and China Gezhouba Group Corporation (CGGC) entered the aircraft market to implement a flood control project in Ecuador. Thanks to this project, flood prevention systems have been created in the Guaya River Basin, which has also protected 100,000 people in the region from flooding. The Ecuadorian government and its citizens praised the work of their Chinese counterparts and thanked them for building the critical facility. After that, the Chinese company CGGC successfully implemented the second project in Ecuador to build a hydroelectric power plant «Soplador» with a capacity of 4.87 gigawatts. 5000 workers were involved in the construction of the hydroelectric power plant, including 3000 Chinese workers and 2200 Ecuadorian workers. In addition to salaries, which averaged 150000 yuan a year for management, the Chinese company provided free transportation of workers to work, as well as breakfast. Laundry rooms have been set up at the workers' residences, which can be used free of charge. Tennis courts, basketball and volleyball courts were built for entertainment and recreation. The company also funded the construction of a church for Christian workers.

China Energy has successfully established itself in the Colombian market, where it implements 20 engineering projects worth \$8 billion. Projects include not only hydropower projects, but also projects related to water conservation, agricultural development and energy transmission.

The largest energy projects of Chinese companies are the construction of two hydroelectric power plants in Argentina – Nestor Kirchner Hydropower Station and Jorge Saipan Nick Hydropower Station worth \$4.6 billion. The projects are being built by the Chinese company CGGC and the Argentine company Argentina Electroingenieria (Eling).

China Energy is not only involved in the implementation of energy projects. The company also invests in training technicians and engineers to work on the newly built facilities. The Chinese company is also involved in local economic and industrial development. Thanks to the activities of Chinese companies, LAC companies have gained access to clean energy [8].

Cooperation in the field of tourism. In addition to cooperation in the field of energy and trade and economy, the Parties have good prospects for cooperation in the field of tourism. In recent years, tourism in China has been developing rapidly. Increasing China's travel and tourism spending is changing the global tourism landscape. Due to revenue growth, weakening travel policies and diversification of consumer demand, outbound tourism in China has increased significantly. The number of Chinese tourists increased from thirty million tourists in 2005 to 129 million in 2017. In 2016, foreign travel expenses by Chinese tourists amounted to \$261 million. According to this indicator, China ranks first in the world. Most often, Chinese tourists visit Asia, Europe, North America, Australia and New Zealand. Only about 1% of Chinese foreign tourists

visited LAC in 2017. Most tourists traveled to Mexico. Other LAC have become more interested in Chinese tourists, including Argentina, Brazil, Chile, Colombia, the Dominican Republic, Panama and Peru. Given China's interest in building relations with LAC, the Chinese government's targeted investment and trade policies in LAC, it is to be expected that the tourism sector will also intensify significantly in the coming years. An additional factor in stimulating Chinese tourism to LAC is the Chinese «One Belt, One Road initiative», which aims to connect different regions and continents. The Chinese government is actively promoting this initiative to other developing countries, including the LAC.

Conclusions. In the 21st century, China has significantly intensified its foreign policy in the LAC. Given the uncertainty of global development prospects and the strengthening of protectionism, the Chinese leadership is actively promoting the idea of building a «community of common destiny» through the introduction of the global initiative «One Belt, One Road». LAC are seen as important partners in implementing this initiative. After Chinese President Xi Jinping's third visit to the LAC in China, a new strategy for cooperation between China and the LAC was developed. The document states that China is committed to building new relations with the LAC on the basis of five principles, namely: sincerity and mutual trust in the political sphere, mutually beneficial cooperation on the economic front, mutual cultural training, close coordination in international affairs, and as well as mutual strengthening of China's cooperation with the region as a whole and the development of bilateral relations with individual countries in the region. China is ready to strengthen ties and cooperation with the LAC within the framework of international multilateral mechanisms and jointly defend the international order and system based on the goals and principles of the UN Charter. The Chinese leadership declares its readiness to deepen South-South cooperation with the LAC, consolidate multilateral trading systems, promote global governance reform, and build an open world economic system. China appreciates and recognizes the important role played by regional and subregional LAC organizations in regional and international affairs.

China will promote dialogue and exchanges in areas such as poverty reduction, eradicating hunger and bridging the gap between rich and poor, through the exchange of information on poverty identification and experiences on targeted poverty reduction. China will engage in technical cooperation to build capacity and reduce poverty, as well as promote economic and social policies for the benefit of the poor and disadvantaged on both sides. Efforts will also be made to encourage and support high-level exchanges between the relevant agencies of both sides and to conduct the China-Latin America Poverty Reduction and Development Forum in a timely manner.

By upholding the principles of equality and mutual benefit, China is ready to find flexible and pragmatic ways to cooperate with the LAC countries in a spirit of openness and inclusiveness. China will promote collective cooperation with LAC, mainly through the China – CELAC Forum platform, as well as strengthen dialogue and cooperation with relevant subregional organizations and multilateral financial institutions in order to establish a balanced, comprehensive network of collective cooperation between China and LAC.

China calls on the LAC to make efforts to deepen exchanges and cooperation between the two sides at the UN and other international organizations and other international platforms, to maintain communication and coordination on major international and regional issues, to promote multipolarization and democracy in

international relations, and to strengthen the voice developing countries in international affairs, and to protect the common interests of both parties, as well as other developing countries.

China declares its readiness to work with the LAC countries to promote global, mutually beneficial cooperation in the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development, adopted by the UN Summit on Sustainable Development. China stands ready to provide support and assistance to the best of its ability in the LACB countries in their efforts to implement the 2030 Agenda for Sustainable Development.

The LAC countries are positive about the initiatives of the Chinese leadership. Former Peruvian President Alan Garcia Perez shared his impressions of China's policy in an interview with China Today magazine. In particular, he said that when he spoke with Chinese President Xi Jinping over lunch, he did not feel the Chinese leader's attitude towards Peru as a small country. This instilled in him the belief that mutual respect and harmony between countries are not empty words. Chinese traits such as respect for history and the older generation, as well as the concept of social harmony, provide the basis for China to be a world development leader [20].

According to the results of the study, the author was able to identify the motives of the leaders of China and the LAC to build relations. In addition, tools, forms and mechanisms of cooperation between China and the LAC were identified. This allowed the author to prove the prospects for the development of relations with developing countries and the effectiveness of multipolar diplomacy. In the context of increasing globalization of international processes, multipolar diplomacy reveals the potential for international relations, regardless of the size of the country, its level of socio-economic development and role in international processes. This can be traced to the development of relations between the LAC and China. However, the multipolarity of relations does not abolish the principle of competitive advantage in building relations between different countries, although to some extent it corrects the gap in the competitive advantages of different countries. The effectiveness of multipolar diplomacy depends to a large extent on effective public policy, accompanied by economic growth and rising social standards within the country. Cooperation between China and the LAC, based on mutual benefit, mutual respect and harmony, contributes to the economic growth of the parties and strengthen their role in global processes. Thus, it increases the scientific interest in further research into the development of relations between the LAC and China.

List of sources and literature:

1. Вакарчук К. Латинська Америка. Аналітичний огляд 06/2019 / К. Вакарчук // Борисфен Інтел. – 2019. – Режим доступу: <http://surl.li/ayldn>.
2. Каспрук В. Китай – Латинська Америка: між експансією і глобальною співпрацею [Електронний ресурс] / В. Каспрук // Український тижень. – 2010. – 30 листопада. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/World/327>
3. An Gang. U.S. – Cuba Reset / Gang An // Beijing Review. – Vol. 59. – N. 11. –2016. – March 17. – P. 30-31.
4. Bai Shi. Magical realism / Shi Bai // Beijing Review. – Vol. 58, N. 23. –2015. – June 4. – P. 14-17.
5. Bárcen A., Cimoli M., García-Buchaca R., Shaw S. Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean [Electronic resource] / Alicia Bárcen, Mario Cimoli, Raúl García-Buchaca, Sally Shaw // Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), Santiago, 2021. – Mode to Access: <http://surl.li/ayldq>.

6. Basic information about ChinA-CELAC Forum // [Electronic Resource]. – April, 2016. – Mode to Access: <http://surl.li/ayldg>.
7. China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean [Electronic Resource] / – 2009. – April 20. – Mode to Access: <http://surl.li/aywxt>.
8. Dang Xiaofei. Energy China in Latin America / Xiaofei Dang // China Today. – Vol. 64, N. 8. – August, 2015. – P. 34-36.
9. Exploring new forms of cooperation between China and Latin America and the Caribbean [Electronic Resource] // ECLAC, January, 2018. – Mode to Access: <http://surl.li/aywyj>.
10. Fu Zhibin, Menezes de Carvalho Evandro. The Challenge of Understanding China and Its Future / Zhibin Fu, Evandro Menezes de Carvalho // China Today. – Vol. 66, N. 5. – May, 2017. – P. 40-43.
11. Gonzalez Anabel. Latin America–China Trade and Investment Amid Global Tensions [Electronic Resource]. – December, 2018. – Mode to Access: <http://surl.li/aytci>.
12. Harris Bryan, Schipani Andres, Hornby Lucy, Zhang Archie. Brazil's Beijing charm offensive lauded // Bryan Harris, Andres Schipani, Lucy Hornby, Archie Zhang // Financial Times. – 2019. – May, 30. – P. 3.
13. Pedro Lago, Wang Yang. Chile Shares the Chinese Dream / Pedro Lago, Yang Wang // China Today. – Vol. 62, N. 1. – January, 2014. – P. 40-41.
14. Prazeres Tatiana, Zhang Pepe, Bohl David. China – LAC Trade: Four scenarios in 2035 [Electronic resource] / Tatiana Prazeres, Pepe Zhang, David Bohl // Atlantic Council, 2021. – Mode to Access: <http://surl.li/ayxak>.
15. Second Ministerial Meeting of China-CELAC Forum Opens up New Cooperation Areas // China Today. – Vol. 67. – N. 3. – March, 2018 – P. 6.
16. Sullivan Mark P. China's Engagement with Latin America and the Caribbean [Electronic resource] / Mark P. Sullivan // Congressional Research Service (CRS). – July 2021. – Mode to Access: <http://surl.li/ayxbc>.
17. Ventura Julian. Mexico and China: 45 Years of Diplomatic Relations / Julian Ventura // China Today. – Vol. 66. – N. 4. – April, 2017. – P. 46-47.
18. Wu Hongying. New Era of China-Latin America Relations / Hongying Wu // China Today. – Vol. 66. – N. 1. – January, 2017. – P. 26-28.
19. Wu Ju. CPC's Relations with Political Parties in Latin America / Ju Wu // China Today. – Vol. 61. – N. 10. – October, 2012. – P. 50-52.
20. Zarate Michael. Changes in China that Amount to Revolution / Michael Zarate // China Today. – Vol. 61. – N. 10. – October, 2012. – PP. 42-43.
21. Zarate Michael. Panama – Connecting China with Latin America / Michael Zarate // China Today. – Vol. 66. – N. 10. – October, 2017. – PP. 40-42.
22. Zarate Michael. Panama – Mexico Needs to Absorb Chinese Capital / Michael Zarate // China Today. – Vol. 65. – N. 9. – September, 2016. – P. 44-45.
23. Zhang Yong. Brazil's Winter of Discontent / Yong Zhang // Beijing Review. – Vol. 58. – N. 17. – 2015. – April, 23. – P. 14-17.

References:

1. Vakarchuk, K. (2019). Latin America. Analytical review 06/2019. *Borisfen Intel*. <http://surl.li/ayldn>. [In Ukrainian].
2. Kaspruk, V. (2010, November, 30). China – Latin America: between expansion and global cooperation. *Ukrainian Week*. <https://tyzhden.ua/World/327>. [In Ukrainian].
3. An, Gang. (2016, March, 17). U.S. – Cuba Reset. *Beijing Review*, 59, 11, 30-31. [In English].
4. Bai, Shi. (2015, June, 6). Magical realism. *Beijing Review*, 58, 23, 14–17. [In English].
5. Barcen, A. & Cimoli, M. & García-Buchaca, R. & Shaw, S. (2021). Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean. *Economic Commission for Latin America and the Caribbean*. <http://surl.li/ayldq>. [In English].
6. Basic information about ChinA-CELAC Forum (2016, April). <http://surl.li/ayldg>. [In English].
7. China's Policy Paper on Latin America and the Caribbean (2017). *Central People's Government of the People's Republic of China*. <http://surl.li/aywxt>. [In English].
8. Dang, Xiaofei. (2015, August). Energy China in Latin America. *China Today*, 64, 8, 34-36. [In English].

9. Economic Commission for Latin. (2018, January). America and the Caribbean. *Exploring new forms of cooperation between China and Latin America and the Caribbean* <http://surl.li/aywyj> [In English].
10. Fu, Zhibin & Menezes de Carvalho, E. (2017, May). The Challenge of Understanding China and Its Future. *China Today*, 66, 5, 40-43. [In English].
11. Gonzalez, A. (2018, March, 12). Latin America–China Trade and Investment Amid Global Tensions. <http://surl.li/aytci>. [In English].
12. Harris, B., Schipani, A., Hornby, L., Zhang, A. (2019, May, 30). Brazil's Beijing charm offensive lauded *Financial Times*, 3. [In English].
13. Lago, P. & Yang, W. (2014, January). Chile Shares the Chinese Dream. *China Today*, 66, 1, 40-41. [In English].
14. Prazeres, T. & Zhang P. & Bohl, D. (2021, December, 5). China – LAC Trade: Four scenarios in 2035. *Atlantic Council*. <http://surl.li/ayxak>. [In English].
15. Second Ministerial Meeting of China-CELAC Forum Opens up New Cooperation Areas (2018, March). *China Today*, 67, 3, 6. [In English].
16. Sullivan, M. P. (2021, July). China's Engagement with Latin America and the Caribbean. *Congressional Research Service*. <http://surl.li/ayxbc>. [In English].
17. Ventura, J. (2017, April). Mexico and China: 45 Years of Diplomatic Relations. *China Today*, 66, 4, 46-47. [In English].
18. Wu, Hongying. (2017, January). New Era of China-Latin America Relations. *China Today*, 66, 1, 26-28. [In English].
19. Wu, Ju. (2012, October). CPC's Relations with Political Parties in Latin America. *China Today*, 61, 10, 50-52. [In English].
20. Zarate, M. (2012, October). Changes in China that Amount to Revolution. *China Today*, 61, 10, 42-43. [In English].
21. Zarate, M. (2017, October). Panama – Connecting China with Latin America. *China Today*, 66, 10, 40-42. [In English].
22. Zarate, M. (2016, September). Panama – Mexico Needs to Absorb Chinese Capital. *China Today*, 65, 9, 44-45. [In English].
23. Zhang, Y. (2015, April). Brazil's Winter of Discontent *Beijing Review*, 58, 17, 24-25. [In English].

Олег Олійник, кандидат економічних наук, провідний науковий співробітник, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ВІДНОСИН МІЖ КРАЇНАМИ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБСЬКОГО БАСЕЙНУ ТА КИТАЄМ

Анотація. Опинившись в міжнародній ізоляції після утворення КНР, лідери цієї країни обирають курс на розбудову відносин з країнами що розвиваються, в тому числі з країнами Латинської Америки та Карибського басейну, які своєю чергою підтримали наміри китайського керівництва. Сторони знайшли прийнятний для сторін формат співробітництва як у політичній так і торгово-економічній сферах. Співробітництво між Китаєм та ЛАКБ сприяє багатополярності та демократії в міжнародних відносинах, посилює голос країн, що розвиваються, у міжнародних справах, а також захищає спільні інтереси обох сторін, а також інших країн, що розвиваються.

Метою статті є спроба з'ясувати передумови формування відносин між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм, їх генезис та вплив на соціально-економічний розвиток сторін та формування нової парадигми відносин. Як основний метод дослідження було застосовано історичний метод, що дало змогу вивчити виникнення, формування та розвиток основних історичних подій у відносинах між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм у хронологічній послідовності. Також було застосовано порівняльно-історичний метод, що допомогло

иляхом порівняння встановити зміст, форми, напрями та перспективи відносин між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм.

Наукова новизна статті полягає у поглибленому аналізі інструментальних, концептуальних основ та практичних аспектів розвитку відносин між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм, а також у прогнозуванні потенційних тенденцій розвитку відносин між сторонами.

Висновки. Завдяки поступовості та продуманості політики розбудови двосторонніх відносин між країнами Латинської Америки та Карибського басейну та Китаєм сторони змогли побудувати дієві, проте в той самий час прагматичні відносини на засадах довіри, рівності та взаємної вигоди.

Ключові слова: відносини між ЛАКБ та Китаєм, Форум Китай – СЕЛАК, торгівля, економічні зв'язки, енергетика, туризм.

Надійшла до редакції 20.04.2021

УДК 94(82)«1864/1870».355.4

Олена Чемоданова,
Національний університет
«Києво-Могилянська академія»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-0961-5648

УЧАСТЬ АРГЕНТИНИ У ПАРАГВАЙСЬКІЙ ВІЙНІ (1864–1870 рр.)

Анотація. Стаття присвячена участі Аргентини у Парагвайській війні (1864–1870) – одній з найбільш трагічних сторінок історії Латинської Америки XIX ст. Метою статті було проаналізувати причини вступу Аргентини у війну, її перебіг, та наслідки для Аргентини.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах і міждисциплінарних підходах та спеціальних історичних методах, зокрема, компаративного аналізу, хронологічному, мікроісторичному.

В українській і зарубіжній історіографії відсутні дослідження участі Аргентини у даному конфлікті в контексті політичних процесів у регіоні, що обумовлює наукову новизну даної статті.

Висновки. До основних причин вступу Аргентини у війну належали: внутрішні політично-соціальні проблеми, заворушення і прагнення партії влади придушити опозицію, нестабільність у регіоні Ріо-де-Ла-Плата, нерегульованість територіальних спорів. Призов до армії та перебіг бойових дій позначилися надмірною жорстокістю і недбалим ставленням до солдат, що було одним з інструментів послаблення політичних опонентів. Це призвело до спротиву всередині країни. Внаслідок війни Аргентина отримала нові території у провінціях Місьйонес та Гран-Чако, також відбулося зміцнення національного уряду і партії влади. Проте успіхи на ниві державного будівництва були здобуті ціною непомірних людських втрат та економічним ослабленням країни.

Ключові слова: Аргентина, Парагвайська війна, Потрійний Альянс, Бартоломе Мітре, федералісти, ліберали.

Постановка проблеми. Дослідження історії, причин і наслідків великих війн XIX ст. набуває особливої актуальності з огляду на те, що і сьогодні в усьому світі

вирують воєнні конфлікти, а людство досі перебуває на шляху пошуку формули миру і вирішення міждержавних суперечностей шляхом суспільного, інтелектуального та дипломатичного діалогу. Протистояння демократичних та авторитарних режимів, цивілізаційних ідеологій відіграють сьогодні не меншу роль, ніж у ХІХ ст. Парагвайська війна, також відома як Війна Потрійного Альянсу (13 грудня 1864 – 1 березня 1870 рр.) стала однією з найбільш трагічних сторінок історії Латинської Америки ХІХ ст. Її учасниками був Парагвай з одного боку, та країни Потрійного Альянсу – Бразилія, Аргентина та Уругвай – з іншого.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження Парагвайської війни лише на початку ХХІ ст. набули популярності поза межами латиноамериканської історіографії, зокрема у західних історичних дослідженнях [11]. У межах східноєвропейської історичної науки, проблематика Парагвайської війни розглядалася лише побіжно, у більш загальних працях з історії Аргентини або Латинської Америки в цілому. Так, цю проблему у своїх працях розглядали радянські історики В. Єрмолаєв і В. Коновалов. У контексті аналізу міждержавних конфліктів у Південній Америці до питання Парагвайської війни звертався український дослідник міжнародних відносин К. Поліщук. Серед західних, зокрема американських і британських дослідників, найбільший внесок у вивчення питання зробили Т. Вайгем, К. Льюкарс, Г. Краай, Дж. Куні, Д. Рок та ін. До латиноамериканських істориків, що активно вивчають це питання належать, А. де ля Фуенте, М. Куртероло, Х. Касаль та ін. Слід зазначити, що більшість згаданих вчених досліджували Парагвайську війну в цілому, охоплюючи усі сторони конфлікту. Праць, які фокусувалися саме на участі Аргентини у цій війні, значно менше. Так, питання участі Аргентини у Парагвайській війні розглядали В. Єрмолаєв і В. Коновалов, Д. Рок, А. де ля Фуенте та ін.

У світовій історичній науці існують різні погляди на причини участі Аргентини у війні. Так, на думку однієї групи вчених, що найхарактерніше виражена у працях американського історика Д. Рока, вирішальним мотивом участі Аргентини у війні стала перемога аргентинських лібералів у внутрішньополітичній боротьбі і бажання утвердити дружні політичні режими у сусідніх країнах, а саме Уругваї та Парагваї [8, р. 38-39]. На думку інших науковців, зокрема К. Льюкарса, Парагвайська війна стала наслідком неврегульованості територіальних спорів та політичної нестабільності, яка панувала у регіоні ще з часів війн за незалежність 1810–1820-х рр. [7, р. 21]. Зрештою, на думку істориків лівого спрямування, якої дотримувалися і радянські історики, зокрема В. Єрмолаєв і В. Конвалов, бажання до збагачення аргентинських олігархічно-торговельних кіл та британських фінансових установ стало головним поштовхом до провадження тривалої і жорстокої війни [2, с. 199-200]. Водночас, українських досліджень, присвячених участі Аргентини у цьому конфлікті ще немає.

Отже, метою цієї статті було розглянути причини, перебіг та наслідки участі Аргентини у війні Потрійного Альянсу.

Виклад основного матеріалу. Серед причин вступу Аргентини у війну варто виокремити прагнення до політичного домінування у регіоні Ріо-де-Ла-Плата, територіальні претензії сторін та бажання аргентинських ліберальних політиків здобути остаточну перевагу над внутрішньополітичними опонентами з партії федералістів.

Питання політичного домінування та приналежності територій виникло у

процесі деколонізації Латинської Америки на початку XIX ст. Так, іспанське віцекоролівство Ріо-де-ла-Плата зі столицею у Буенос-Айресі охоплювало території чотирьох сучасних держав: Аргентини, Болівії, Парагваю та Уругваю. Ці історичні обставини стали підґрунтям для виникнення політичної ідеї Великої Аргентини (*La Gran Argentina*), тобто держави, що включала би території усіх вказаних республік. Зокрема, аргентинський поет та публіцист Карлос Гідо-і-Спано вважав, що лише бразильське втручання завадило «сестринським» республікам Парагваю та Уругваю добровільно утворити союз республік на чолі з Аргентиною [9, р. 241]. Ще більш радикально у 1867 р. висловлювався ліберальний політик, президент Аргентини у 1868–1874 рр., Домінго Фаустіно Сарм'єнто, який вважав Уругвай буферною державою, що має бути приєднана до Аргентини на зразок об'єднання Німеччини та Італії [8, р. 37-38]. Отже, аргентинські політики прагнули до політичного домінування в регіоні Ріо-де-Ла-Плата.

Хоча формально Парагвай і Аргентина не висловлювали одне до одного територіальних претензій, кожна зі сторін мала приховані експансіоністські наміри. На самому початку війни, у березні 1865 р. Парагвайський диктатор Франсиско Солано Лопес увів свої війська на територію аргентинської провінції Коррієнтес. З іншого боку, таємний протокол Угоди про Потрійний Альянс, укладеної між Бразилією, Аргентиною та Уругваєм 1 травня 1865 р. передбачав анексію територій Парагваю Бразилією та Аргентиною у разі перемоги союзників [2, с. 200].

Зрештою, надзвичайно важливою для розуміння мотивів участі Аргентини у Парагвайській війні є передісторія політичного протистояння у самій Аргентині. Однією з ключових рис політичного розвитку Аргентини 1860-х рр. було протистояння партій федералістів та лібералів. Вони відрізнялися баченням щодо бажаного політичного устрою Аргентини, типами політичної культури, цивілізаційними орієнтирами, соціально-економічною базою електорату. Обидві партії були олігархічними, однак федералісти орієнтувалися на простих людей з сільських місцевостей і пропагували пан-американський цивілізаційний вибір, що передбачав співпрацю і співдружність між країнами Латинської Америки та місцеву креоло-індійську культуру. З-поміж інструментів здобуття лояльності населення у федералістів були корупція, підкуп бідних жителів і «покровительство». Наприклад, якщо певний незаможний аргентинець посилався на покровительство місцевого олігарха-федераліста у суді, державний суд міг його відпустити і закрити справу [5, р. 102-103]. Ліберали ж, які так само були олігархами, натомість, апелювали до освічених мешканців міст та обстоювали думку, що Аргентина політично та культурно належить до умовного Західного світу – Західної Європи та Північної Америки [6, р. 150-151]. Протистояння між цими двома політичними течіями було характерним і для сусідніх з Аргентиною Уругваю та Парагваю.

Громадянські війни 1859–1861 рр. в Аргентині призвели до повалення уряду федераліста Хусто Хосе Уркиси та інтеграції країни під проводом ліберального політика і воєначальника Бартоломе Мітре. Водночас, влада лібералів в кількох провінціях Аргентини встановлювалася шляхом насильницького скинення місцевої адміністрації та військово-політичних переворотів. У жовтні 1862 р. Б. Мітре було обрано президентом Аргентини. Однак, система політичних виборів в Аргентині того часу була далекою від демократичних ідеалів. Вибори відбувалися з численними порушеннями, виборчі дільниці, як правило, ставали майданчиками

збройної боротьби, що нерідко супроводжувалася людськими жертвами. Тому, новообраному президенту Б. Мітре бракувало легітимності в очах політичних опонентів [8, р. 27-30]. Федералісти кількох провінцій Аргентини вдалися до збройних антиурядових повстань. У свою чергу, Б. Мітре віддавав накази про жорстке придушення повстань, користуючись при цьому військовою допомогою уругвайських військових формувань з опозиційної партії Уругваю «Колорадо» («Кольорові»). Адже на той момент при владі в Уругваї перебували союзники федералістів – «Бланко» («Білі»), тоді як «Колорадо» залишалися в опозиції. Таким чином, з огляду на політичне і військове внутрішнє протистояння, політична ситуація в Аргентині залишалася нестабільною, а перемога лібералів – хиткою.

Поштовхом до війни стало антиурядове повстання в Уругваї, яке підтримали Бразилія і Аргентина. У квітні 1863 р., лідер партії «Колорадо» уругвайський генерал Венансіо Флорес, який допомагав Б. Мітре у придушенні опозиції в Аргентині, увійшов з її території до Уругваю з метою повалення уряду «Бланко» на чолі з Атанасіо Агірре. У жовтні 1864 р. інтервенцію в Уругвай здійснила Бразилія під приводом захисту майнових прав бразильських землевласників в Уругваї. Президент Парагваю Франсиско Солано Лопес був стурбований спробою повалити в Уругваї уряд партії «Бланко», що була його ідеологічним союзником. Він також розцінював це втручання як потенційну загрозу самому Парагваю. Водночас, Ф. С. Лопес плекав експансіоністські плани щодо виходу до Атлантичного океану через територію Бразилії. Президент Уругваю А. Агірре звернувся до Ф. С. Лопеса з проханням по допомогу. У відповідь, 13 грудня 1864 р. Ф. С. Лопес оголосив війну Бразилії (що і стало офіційним початком війни) і направив парагвайські війська до бразильської провінції Мату-Гросу. Проте, 20 лютого 1865 р. антиурядовим силам в Уругваї все ж таки вдалося здобути владу за підтримки бразильців.

Ф.С. Лопес розраховував на підтримку аргентинських федералістів і прагнув укласти союз з їхнім лідером Хусто Хосе Уркисою, проте останній відмовився. Тоді президент Парагваю направив офіційний запит президенту Аргентини Б. Мітре з вимогою пропустити його війська через територію аргентинської провінції Коррієнтес, на що також отримав відмову. В результаті, 18 березня 1865 р. він оголосив війну Аргентині. Таким чином, за формальними ознаками, саме Парагвай розпочав війну.

Слід зазначити, що на той час війна невеликої країни Парагваю проти двох великих сусідів не видавалася безнадійною справою, адже Парагвай був високо мілітаризованим. Авторитарний режим Ф. С. Лопеса спирався на систему майже повної державної власності земель і промислових об'єктів, а також на вишколену армію, яка складалася з 28 тисяч осіб та 40-тисячного резерву. Для порівняння: армія Бразилії на той час налічувала близько 16 тисяч осіб, а Аргентини – лише 8,5 тисяч осіб. Бразилія, однак, перевершувала Парагвай у якості і кількості флоту. Так, флот Бразилії складався з 42 судів, оснащених гарматами, а флот Парагваю налічував лише 23 невеликі пароплави.

На початковому етапі війни парагвайці мали успіхи на обох фронтах, просуваючись вглиб бразильських провінцій Мату-Гросу і Ріу-Гранді-ду-Сул, та аргентинської провінції Коррієнтес. У відповідь, Бразилія, Аргентина та Уругвай, 1 травня 1865 р. підписали Угоду про Потрійний Альянс, згідно з якою зобов'язувалися вести бойові дії проти Парагваю до повалення влади

Ф. С. Лопеса [3, с. 56]. Командування об'єднаними військами очолив Б. Мітре, а союзницьким флотом – бразильський віце-адмірал Жуакін Маркес Лісбон, маркіз Тамандаре. Таємний протокол до Угоди передбачав анексію Бразилією та Аргентиною парагвайських земель [2, с. 200]. Тоді ж, 1 травня 1865 р. у промові перед Національним Конгресом Аргентини президент Б. Мітре визнав, що від самого початку надавав військову підтримку уругвайським антиурядовим силам Венансіо Флореса [9, р. 240-241], що стало певним скандалом, адже до цього часу президент всіляко заперечував своє втручання у внутрішні справи Уругваю.

Переломним моментом у війні стала річкова битва при Ріачуело 11 червня 1865 р., під час якої бразильський флот під командуванням адмірала Франсиску Мануела Баррозу да Сілва завдав нищівної поразки парагвайському флоту. До кінця 1865 р. союзницькі війська повністю витіснили парагвайців зі своєї території і перейшли у наступ. Найважчих поразок парагвайські війська зазнали у битвах біля Туюті (24 травня 1866 р.) та Умаїті (25 липня 1868 р.). 24 грудня 1868 р. командування Потрійного Альянсу запропонувало Ф. С. Лопесу здатися, проте, він відмовився. 1 січня 1869 р. була взята столиця Парагваю – м. Асунсьйон, у серпні того ж року союзники встановили у Парагваї тимчасовий уряд на чолі з Сіріло Антоніо Ріварола. 1 березня 1870 р., у таборі Серро-Кора був оточений і вбитий диктатор Ф. С. Лопес, що ознаменувало закінчення війни.

В ході війни в Уругваї до влади знову прийшла партія «Колорадо», і новий уряд не був зацікавлений в активній участі своєї країни у Парагвайській війні. У грудні 1869 р. була відкликана остання уругвайська дивізія [4, р. 136]. Після завершення війни виникли суперечності між колишніми союзниками. Аргентинська сторона запропонувала Бразилії поділити територію Парагваю між собою, проте Бразилія не була зацікавлена у зникненні Парагваю як буферної держави. Тому, 9 січня 1872 р. Бразилія уклала з Парагваєм сепаратний мирний договір, згідно з яким кордони між країнами встановлювалися з урахуванням довоєнних претензій Бразилії, внаслідок чого була розширена бразильська провінція Мату-Гросу. До 1876 р. у Парагваї залишалися бразильські війська.

Аргентина, після тривалих переговорів, уклала з Парагваєм мирний договір 3 лютого 1876 р. Згідно з ним, Аргентина отримувала частину регіонів Місьйонес і Гран-Чако. Проте, аргентинська сторона наполягала на отриманні ще однієї частини парагвайської території, між середньою течією річки Пількомайо (інша назва – Арагвай) та річкою Верде. Внаслідок дворічних дипломатичних переговорів, було вирішено звернутися до президента США Резерфорда Хейза з проханням про арбітраж. Він погодився і вирішив спір на користь Парагваю 12 листопада 1878 р. [7, р. 235].

Таким чином, Парагвай, який формально розпочав війну, зазнав нищівної поразки. За найбільш вірогідними підрахунками, населення Парагваю скоротилося з довоєнних 525 тисяч осіб до 221 тисяч осіб станом на 1871 р., при чому лише 28 тисяч осіб серед тих, хто вижив, склали чоловіки. Втрати Бразилії та Аргентини оцінюються як приблизно 50 тисяч та 18 тисяч осіб відповідно. До того ж, Парагвай втратив 140 тис. км², що становило майже половину його території, а місцева промисловість була фактично знищена [10].

Слід зазначити, що вже чимало сучасників сприймали залучення Аргентини у конфлікти в Уругваї і Парагваї як продовження внутрішньополітичної боротьби між партіями лібералів та федералістів. Так, через чотири дні після повстання Венансіо

Флореса в Уругваї, губернатор провінції Буенос-Айрес Адольфо Альсіна в газеті «Ла Трібуна», звертаючись до подій в Уругваї, писав, що більш ніж 30-річна боротьба лібералів та федералістів нарешті має бути остаточно вирішена [2, с. 199]. Таким чином, на прикладі цього наближеного до президента Б. Мітре політика, стає очевидно, що тодішня політична еліта Аргентини цілком прагматично розглядала громадянську війну в Уругваї як засіб для утворення і поширення влади ліберальної партії.

На думку Домінго Фаустіно Сарм'єнто, війна проти парагвайського диктатора Ф. С. Лопеса була війною цивілізації проти варварства. При чому цивілізація асоціювалася з лібералами та європейською культурою, а варварство з федералістами в Аргентині та ідеологічно близькими до них партією «Бланко» в Уругваї і режимом Ф. С. Лопеса у Парагваї. Зрештою, на переконання Д. Ф. Сарм'єнто, місцева американська культура тубільців та метисів також була виявом варварства. Подібні погляди висловлював і Б. Мітре у своєму маніфесті «Важливість Парагвайської війни» [8, р. 37-38].

Опозиційні інтелектуали та мислителі, такі як Карлос Гідо-і-Спано, Хосе Ернандес, Олегаріо Андраде, Хуан Баутіста Альберді та ін., критикували уряд Аргентини за участь в уругвайському та парагвайському конфліктах. Х. Б. Альберді засуджував Парагвайську війну у численних статтях та спеціальній праці «Злочин війни» [2, с. 201]. На його думку, парагвайський конфлікт був нічим іншим, ніж другим обличчям боротьби лібералів з федералістами у самій Аргентині [9, р. 327].

Ставлення до війни як інструменту ліберального уряду для придушення внутрішньополітичної опозиції підігрівалося невдоволенням призовом до армії. Справа в тому, що призов проводився з особливою жорстокістю і більше нагадував операцію з пацифікації, та заторкнув, головним чином, регіони, що традиційно підтримували опозиційну партію федералістів. Призовників майже повністю роздягали (щоби вони не змогли сховати під одягом зброю), заковували в кайдани і під конвоєм гнали до міста Розаріо, де їх садили у човни і відвозили у Парагвай. Чимало з них помирали ще під час етапування до Розаріо. Тих, хто намагався утекти, розстрілювали на місці. Британський віце-консул у Кордові Гордон 1869 р. писав, що уряд Аргентини припускався великої помилки, не звертаючи уваги на жорстоке поводження з призовниками, адже не дивно, що ці голі, брудні люди з роздертими ногами, часто хворі, і закуті у ярма немов худоба, викликали всенародне співчуття і підігрівали ненависть до уряду [8, р. 40-41].

Жорстокість призову на Парагвайську війну і подальше несправедливе поводження з солдатами залишили глибокий слід в аргентинській національній пам'яті і культурі. Зокрема, вони відобразилися в одному з найбільш відомих світу творів аргентинської літератури – поемі Хосе Ернандеса Мартін Ф'єрро, що побачила світ 1872 р. У ній, однойменний головний герой, якого спочатку відірвали від затишного родинного кола, забравши на війну з Парагваєм, у подальшому зазнав знущань від армійського керівництва, та, не отримавши належної платні за службу, дезертирував і став холоднокровним розбійником.

Проте, спротив призову і війні знаходив не лише мистецьке, а й мілітарне вираження у формі анти-урядових збройних повстань. Особливої гостроти це питання набуло у західних провінціях Аргентини, які традиційно підтримували федералістську партію. Місцеві селяни задля уникнення призову утікали в гори. Потім, вони формували розбійницькі групи, які нападали на представників

державної адміністрації та землевласників з ліберальної партії. Так, у червні 1865 р. у провінції Ла-Ріоха відбулося повстання під проводом Ауреліо Залазара, який зі своїми людьми напав на конвой, що вів призовників, звільнив їх та вбив конвоїрів. Звільнені призовники згуртувалися навколо А. Залазара, і разом з ним під гаслами федералізму вирушили до столиці провінції, міста Ла-Ріоха, щоби повалити місцеву адміністрацію. Проте, взяти місто їм не вдалося, а у листопаді того ж року влада заарештувала А. Залазара [6, р. 142-146].

Повстанців проти уряду зазвичай називали «монтонерос». Ця назва мала подвійну конотацію. Для когось це було гордим званням борця за справедливість проти жорстокого уряду. Для інших воно мало негативне значення і було синонімом слова розбійники.

Повстання А. Залазара не поклато край протестам. Впродовж 1867–1868 рр. тривало повстання під проводом впливового лідера федералістської партії Феліпе Варела. Воно поширилося на кілька західних провінцій Аргентини і стало серйозною загрозою для національного уряду. Головним гаслом повстанців було повернення до федеративного устрою та, відповідно, здобуття влади для федералістської партії. Однак, одним з основних програмних пунктів повстанців був вихід Аргентини з Парагвайської війни. Апелюючи до простих людей, лідери повстання наголошували на жаклих умовах призову до армії та на братських зв'язках аргентинського народу з парагвайським [6, р. 146-148]. Лідери федералістської партії небезпідставно побоювалися, що національний уряд прагнув послабити їхню електоральну базу.

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що участь Аргентини у Парагвайській війні була зумовлена не лише потребою оборонятися, або бажанням встановити у Парагваї демократичний режим на зміну авторитарному, а й політичними інтересами партії влади. Повалення режиму Ф. С. Лопеса зменшувало закордонну підтримку для аргентинської партії федералістів. Проведення призову на війну знекровлювало її електоральну базу.

На думку сучасного аргентинського історика Фелікса Луни, незважаючи на перемогу, війна з Парагваєм не принесла Аргентині жодної користі. Єдиним позитивним наслідком війни стало формування Національної армії [1, с. 112]. В результаті війни Аргентина, як зрештою і Бразилія, потрапила у боргову залежність від Великої Британії. Через війну країною прокотилося кілька хвиль епідемій. Через дезинтерію та інші заразні хвороби, а також голод, впродовж війни загинуло більше людей, ніж від бойових дій. Внутрішні провінції були виснажені. З іншого боку, внаслідок війни збагатилися олігархічні та торговельні кола в Аргентині, які постачали продовольство та амуніцію для бразильської армії.

До позитивних наслідків можна віднести зміцнення влади лібералів і центральної державної влади в цілому, тоді як опір федералістів було майже подолано. Разом з політичною перемогою лібералів в Аргентині утвердився західний вектор цивілізаційного розвитку.

Висновки. Автором проаналізовано причини вступу Аргентини у війну, її перебіг та політичні і соціальні наслідки для Аргентини, що дозволило зробити наступні висновки.

Участь Аргентини в Парагвайській війні була зумовлена низкою факторів. До головних факторів належала: часті політико-соціальні збройні заворушення всередині країни і прагнення придушити внутрішню опозицію партією влади

Аргентини, політична нестабільність у регіоні Ріо-де-Ла-Плата в цілому, неврегульованість територіальних спорів. Попри початкові успіхи парагвайської сторони, війна дуже швидко перейшла у наступальну фазу. Призов до армії та сам хід бойових дій позначився надмірною жорстокістю і недбалим ставленням до солдат, яких рекрутували здебільшого з регіонів, де більшість населення становили прихильники опозиційної партії федералістів. Все це у сукупності, як і сам факт участі Аргентини у цьому конфлікті, призвело до значного спротиву всередині країни, включно зі збройними повстаннями. Внаслідок війни Аргентина отримала нові території у провінціях Місьйонес та Гран-Чако, проте в цілому країна фінансово та економічно ослабла. Відбулося зміцнення національного уряду і влади ліберальної партії, тоді як опозиційна партія федералістів маргіналізувалася. Проте, ці успіхи у сфері державного будівництва не виправдовують жертв і людської катастрофи, яку принесла з собою Парагвайська війна.

Водночас, для кращого розуміння даного конфлікту надзвичайно корисними були би більш глибокі дослідження теми спротиву війни чи її схвалення у літературно-публіцистичній спадщині Аргентини, впливу війни на розвиток чи занепад окремих галузей господарства, ставлення міжнародної спільноти того часу до цієї війни і участі в ній Аргентини. Ці та подібні наукові питання свідчать про широкі перспективи подальших досліджень.

Список використаних джерел та літератури:

1. Луна Ф. Краткая история аргентинцев / Ф. Луна [пер. с исп. А. С. Шишкова]. – М.: Весь мир, 2010. – 280 с.
2. Очерки истории Аргентины / Под ред. В. И. Ермолаева и др. – М.: Соцэкгиз, 1961. – 573 с.
3. Поліщук К. Міждержавні конфлікти у Південній Америці: причини, еволюція, стратегії врегулювання / К. Поліщук // Вісник Львівського університету. Міжнародні відносини. – 2012. – № 30. – С. 53-67.
4. Casal J. M. Uruguay and the Paraguayan War: The Military Dimension / J. M. Casal // I Die with My Country: Perspectives on the Paraguayan War, 1864–1870 / Edited by H. Kraay and T. L. Whigham. – Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2004. – P. 119-139.
5. De la Fuente A. Children of Facundo / A. de la Fuente. – Durham and London: Duke University Press, 2000. – 249 p.
6. De la Fuente A. Federalism and Opposition to the Paraguayan War in the Argentine Interior: La Rioja, 1865–67 / A. de la Fuente // I Die with My Country: Perspectives on the Paraguayan War, 1864–1870 / Edited by H. Kraay and T. L. Whigham. – Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2004. – P. 140-153.
7. Leuchars C. To the Bitter End: Paraguay and the War of the Triple Alliance / C. Leuchars. – Westport, Connecticut and London: Greenwood Press, 2002. – 255 p.
8. Rock D. State Building and Political Movements in Argentina, 1860–1916 / D. Rock. – Stanford, California: Stanford University Press, 2002. – 316 p.
9. Shumway N. The Invention of Argentina / N. Shumway. – Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press, 1993. – 325 p.
10. War of the Triple Alliance [Electronic resource] // Encyclopædia Britannica. – 2014. – Mode to Access: <https://www.britannica.com/event/War-of-the-Triple-Alliance>.
11. Whigham T. L. The Paraguayan war: Causes and Early Conduct / T. L. Whigham. – 2nd ed. – Alberta: University of Calgary Press, 2018. – 520 p.

References:

1. Luna, F. (2010). *Short History of the Argentinians*. Moscow: The Whole World. [In Russian].
2. Yermolaev, V., Ed. (1961). *Essays on the History of Argentina*. Moscow: The Social and Economic Literature Publishing. [In Russian].

3. Polishchuk, K. (2012). Inter-State Conflicts in Southern America: Reasons, Evolution, Strategies of Settlement. *Bulletin of the Lviv University. International Relations*, 30, 53-67. [In Ukrainian].
4. Casal, J. M. (2004). Uruguay and the Paraguayan War: The Military Dimension. In H. Kraay, T. L. Whigham (Eds.). *I Die with My Country: Perspectives on the Paraguayan War, 1864–1870*. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 2004, 119-139. [In English].
5. De la Fuente, A. (2000). *Children of Facundo*. Durham and London: Duke University Press. [In English].
6. De la Fuente, A. (2004). Federalism and Opposition to the Paraguayan War in the Argentine Interior: La Rioja, 1865–67. In H. Kraay, T. L. Whigham (Eds.). *I Die with My Country: Perspectives on the Paraguayan War, 1864–1870*. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 140-153. [In English].
7. Leuchars, C. (2002). *To the Bitter End: Paraguay and the War of the Triple Alliance*. Westport, Connecticut and London: Greenwood Press. [In English].
8. Rock, D. (2002). *State Building and Political Movements in Argentina, 1860–1916*. Stanford, California: Stanford University Press. [In English].
9. Shumway, N. (1993). *The Invention of Argentina*. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press. [In English].
10. War of the Triple Alliance (2014). *Encyclopædia Britannica*. <https://www.britannica.com/event/War-of-the-Triple-Alliance>. [In English].
11. Whigham T. L. (2018). *The Paraguayan war: Causes and Early Conduct*. 2nd ed. Alberta: University of Calgary Press. [In English].

Olena Chemodanova, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, Ukraine

ARGENTINA’S PARTICIPATION IN THE PARAGUAYAN WAR (1864–1870)

Abstract. *The article is devoted to Argentina’s participation in the Paraguayan War (1864–1870) – one of the most tragic pages in the history of Latin America in the 19th century. The aim of the article was to analyze the reasons for Argentina’s engagement to the war, the course of the war, and its consequences for Argentina.*

The research methodology is based on general scientific principles and interdisciplinary approaches as well as special historical methods, in particular, comparative analysis, chronological, the method of micro history.

There are no studies of Argentina’s participation in this conflict in Ukrainian historiography, while foreign researchers usually did not pay special attention to this narrow topic reaching more broad issues of Paraguayan War per se or Argentine politics and history in complex. So, the scientific novelty of the article lies in the focus on this specific issue and elaboration on macro (political movements) and micro (case studies) levels of the conflict.

Conclusions. *The main reasons for Argentina’s entry into the war were: internal political instability and the desire to suppress opposition to the ruling party, instability in Rio de la Plata region, unresolved territorial disputes. Despite the initial successes of the Paraguayan side, the war quickly entered an offensive phase. Conscription and military actions were marked by excessive cruelty and careless treatment of soldiers. It became one of the methods used to weaken political opponents. This led to resistance inside the country. The war provoked a few waves of epidemic. As a result of the war, Argentina gained new territories in the provinces of Misiones and Gran Chaco, but the country experienced significant economic and human losses. The national government and the Liberal Party strengthened, while the opposition Federalist Party marginalized. However, these successes in the field of nation-building were achieved at the cost of countless victims and human catastrophe of all sides of the conflict.*

Key words: *Argentina, Paraguayan War, Triple Alliance, Bartolome Mitre, federalists, liberals.*

Надійшла до редколегії 18.03.2021

Наталія Шевченко,
кандидат історичних наук, доцент
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна
ORSID: 0000-0002-2967-2607

ПОЗИЦІЇ ДЕРЖАВ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ТА КАРИБЬСЬКОГО БАСЕЙНУ ЩОДО АНЕКСІЇ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ КРИМУ В 2014 РОЦІ

***Анотація.** Метою статті є висвітлення позицій провідних держав регіону Латинської Америки та Карибського басейну щодо питання про територіальну цілісність України в контексті анексії Криму Російською Федерацією у 2014 р. Методологія дослідження базується на принципі історизму, проблемно-хронологічному і комплексному підходах, порівняльному та аналітичному методах, що дозволило простежити позиції держав регіону з означеного питання під час голосування за резолюцію ГА ООН про територіальну цілісність України від 27 березня 2014 р. та визначити внутрішні та зовнішні фактори, які могли вплинути на них.*

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше у вітчизняній історичній науці зроблено спробу провести комплексний аналіз позицій держав ЛАКБ щодо питання про територіальну цілісність України та анексії Кримського півострова Російською Федерацією у 2014 році. Отримані результати допоможуть вітчизняному МЗС у формуванні стратегії України у цьому регіоні, у т. ч. в контексті реалізації «Кримської платформи».

Висновки. У своєму ставленні до територіальної цілісності України країни ЛАКБ поділилися на декілька регіональних груп: на підтримку її територіальної цілісності виступили країни Тихоокеанського альянсу та деякі держави Центральної Америки і Карибського басейну, анексію Криму Російською Федерацією підтримали головні члени Боліваріанського альянсу (ALBA) – Болівія, Венесуела, Куба, Нікарагуа, а члени регіонального об'єднання МЕРКОСУР та частина англомовних держав Карибського басейну продемонстрували «стримані» позиції. «Кримський прецедент» засвідчив, що країни ЛАКБ, які кілька останніх десятиліть в умовах багатопольярного світу намагалися позиціонувати себе на міжнародній арені як держави, що не визнають поділи на «сфери впливу» часів Холодної війни і вибудовують свої відносини на засадах рівного партнерства, насправді, продемонстрували не просто солідарність із Російською Федерацією, а визнання за нею сфери геополітичного впливу в Україні і ширше, на пострадянському просторі та в Східній Європі. А це, своєю чергою, може потенційно призвести до спроб відновлення «сфер впливу» і в інших частинах світу, включаючи і саму Західну півкюлю.

***Ключові слова:** анексія Криму, Латинська Америка, Карибський басейн, Російська Федерація.*

***Постановка проблеми.** Анексія Криму Російською Федерацією у 2014 році стала важкою втратою не тільки для України, але й «викликом» для регіональної та глобальної безпеки. Попри те, що вимога України щодо відновлення своєї територіальної цілісності була і є законною, підтримується міжнародним співтовариством, позиції держав Латинської Америки та Карибського басейну щодо цього загалом виявилися досить «стриманими». Про це свідчать хоча би*

результати голосування країнами регіону щодо резолюцій із «кримського питання», які Україна подає на розгляд ООН із 2014 р. Враховуючи започаткування Україною «Кримської платформи», нагальним стає розширення кола її учасників, у т.ч. є сподівання, що цей формат підтримають країни ЛАКБ. Водночас, в контексті цього річного відзначення 30-ї річниці відновлення незалежності, яку, серед перших визнали кілька держав регіону ЛАКБ, зокрема, Аргентина та Болівія (5 грудня 1991 р.), Куба (6 грудня 1991 р.), та в процесі підготовки до відзначення наступного року 30-річчя встановлення дипломатичних відносин із деякими із них, Україні важливо зрозуміти, на чому ґрунтувалися позиції держав ЛАКБ у питанні про відновлення її територіальної цілісності у 2014 році, які внутрішні чи зовнішні фактори впливали на їхнє рішення щодо резолюції ООН від 27 березня 2014 р.

Аналіз досліджень та публікацій. Попри важливу суспільно–політичну та міжнародну значущість цієї теми, у вітчизняній науці ще недостатньо наукових публікацій із цієї проблематики. Можемо відзначити монографію О. Задорожного [5], в якій автор приділив увагу міжнародно-правовим засобам реагування на анексію Криму Російською Федерацією. Вітчизняними дослідниками ця тематика, здебільшого, розглядається в контексті роботи експертних центрів, які займаються аналізом міжнародної діяльності України. Зокрема, слід загадати ГО «Рада зовнішньої політики «Українська Призма», для якої авторка даної статті зробила декілька досліджень щодо українсько-латиноамериканських відносин та місця «кримської проблематики» в них [21; 22], Центр глобалістики «Стратегія XXI», які видають низку матеріалів щодо безпекової ситуації в регіоні Чорного моря та міжнародної реакції на події в Криму [20]. У 2020 р. на базі Дипломатичної академії України імені Г. Удовенка при МЗС було напрацьовано «Концепцію зовнішньої політики», для якої свої експертні рекомендації надали Н. Весела та О. Ковальова [14]. Окремі питання, які стосуються нарощування позицій РФ в регіоні ЛАКБ висвітлено у публікації О. Кондратенка [13] та О. Ковальнової [12]. Зміцненню позицій РФ в регіоні ЛАКБ багато уваги приділяють на шпальтах видання «Американський цоквартальник» (Americas Quarterly), слід згадати публікації Р. С. Фунеса [41], В. М. Міхареса [46], Д. В. Негропonte [49] тощо.

Метою статті є дослідження позицій держав Латинської Америки та Карибського басейну у питанні територіальної цілісності України в контексті анексії Криму РФ. Серед завдань визначено такі: простежити позиції держав регіону з означеного питання під час голосування за резолюцію ГА ООН про територіальну цілісність України від 27 березня 2014 р. та спробувати визначити внутрішні та зовнішні фактори, які могли вплинути на них.

Виклад основного матеріалу. Нині в регіоні Латинської Америки та Карибського Басейну є 33 держави. Із усіма Україна встановила дипломатичні відносини, із трьома з них – упродовж 2019 року (Співдружність Домініки, Гренада та Сент-Вінсент і Гренадіни). Отже, у 2014 р. Україна мала дипвідносини із 30-ма країнами ЛАКБ, і це варто брати до уваги, з огляду на розуміння позицій окремих держав щодо голосування в ГА ООН за резолюцію щодо територіальної цілісності України (№68/262, від 27 березня 2014 р.). Також, слід нагадати, що в регіоні тоді діяло п'ять посольств України, зокрема, в Аргентині, Бразилії, Кубі, Мексиці та Перу.

З початком російської окупації та анексії АР Крим у 2014 році тодішні уряди латиноамериканських держав мали визначитися зі своїм ставленням до цих подій.

Україна очікувала, що їхня офіційна позиція ґрунтуватиметься на нормах міжнародного права. Утім, насправді, позиції держав регіону розділилися, що засвідчили результати голосування за резолюцію ГА ООН «Про територіальну цілісність України»: зі 100 голосів, відданих на нашу підтримку, лише 13 було подано із регіону ЛАКБ (в основному, це держави Карибського басейну та Центральної Америки, Мексика, а також Перу та Чилі) [53; 4]. Із 11 держав, які не підтримали цю резолюцію, чотири голоси належали державам регіону, в яких при владі ліві популістські режими, що конфліктують із США та солідаризуються із Російською Федерацією на міжнародній арені (Куба, Венесуела, Нікарагуа та Болівія). А от із 58 держав, які «утрималися» під час голосування, 14 країн із регіону ЛАКБ, у т. ч. і найбільші держави Південної Америки – Аргентина та Бразилія, де вже давно працюють наші дипломатичні установи та проживає численна українська діаспора, яка має цілком обґрунтовані антиросійські настрої.

Несподіваною сталася карколомна зміна позиції *Аргентини* щодо голосування з питання про територіальну цілісність України. Нагадаємо, Аргентина має давню територіальну суперечку із Великою Британією щодо суверенітету над Мальвінськими (Фолклендськими) островами у Південно–Західній Атлантиці. У 2013 році Аргентина категорично не визнала результати референдуму, проведеного тут щодо питання про статус Фолклендських островів, на якому майже 99% мешканців висловилися за збереження статусу заморської території Об'єднаного Королівства (явка склала понад 90%). Тож, цілком природньо, що аргентинська представниця в РБ ООН 15 березня 2014 р. проголосувала за невизнання результатів референдуму в Криму [56]. Позиція Аргентини ґрунтувалася на тому, що через т. зв. «кримський прецедент» вона послідовно дотримується позиції щодо незаконності обох референдумів і не легітимізує результати голосування, проведеного на Мальвінах. Утім, буквально на очах, за кілька днів, позиція Аргентини змінилася і набула суто політичного та пропагандистського виміру. Розуміючи, що голосування із «кримського питання» не розв'яже для Аргентини проблему Мальвінських островів, але точно може надати політичні «дивіденти» (згуртувати табір прихильників президентки всередині країни та посилити регіональні позиції Аргентини, як послідовного критика США та їхніх європейських союзників) тодішня очільниця країни Крістіна Фернандес де Кіршнер накинулася із критикою на західні держави щодо їхнього ставлення до питання Мальвінських островів, звинувачуючи їх у «подвійних стандартах». Причому, до її слів одразу була прикута міжнародна увага, оскільки у той час К. Кіршнер перебувала із візитом у Франції, тож її слова буквально «ловили» журналісти. Під час пресконференції після зустрічі із президентом Франції Ф. Олландом 19 березня 2014 р. вона заявила: «Ми наполягаємо на тому, що, коли світові держави ведуть мову про територіальну цілісність, то це має бути застосовано до усіх держав. Чому відносно моєї країни Велика Британія порушує принцип територіальної цілісності? Великі держави, США та Велика Британія, визнають підсумки референдуму на Мальвінських островах, які розташовані за 13 тис. км від Лондона, і водночас відмовляються визнавати результати референдуму у Криму, який розташований у безпосередній близькості від Росії. Не можна застосовувати одні стандарти територіальної цілісності щодо Криму, а інші – щодо Мальвінських островів... Або ми будемо застосовувати однакові принципи

для усіх, або будемо жити у світі без законів, де найсильніший домагається свого» [51].

Політичний демарш Аргентини «оцінили» в РФ: під час телефонної розмови 25 березня 2014 р. В. Путін наголосив на подібності міжнародних позицій обох держав (зокрема, щодо «подвійних стандартів, до яких вдаються деякі держави та об'єднання») та запевнив аргентинську сторону у «нарощенні торгівельно-економічного співробітництва» [52; 19]. Цей дзвінок відбувся ще до голосування резолюції щодо територіальної цілісності України в ГА ООН (27 березня 2014 р.), під час якого Аргентина зрештою «утрималася», тож, можна цілком припустити, що російська сторона свідомо «підштовхувала» Аргентину до зміни своєї позиції шляхом незапланованої бесіди. Для самої РФ публічний демарш аргентинської президентки став не просто «подарунком»: у той час, як представники країн «вісімки» відкладали чи скасовували свої візити, було зупинено програму співробітництва «Росія – НАТО», російська сторона узялася терміново готувати візит очільника свого МЗС С. Лаврова до країн ЛАКБ (у той час РФ мала в регіоні 19 посольств і три консульства), який відбувся наприкінці квітня 2014 року. Питання відносин із країнами регіону ЛАКБ навіть було включено у порядок денний оперативної наради РБ РФ в Сочі 13 березня 2014 р., хоча у той час усі засідання цього органу РФ були присвячені виключно ситуації в Україні, де РФ вже свідомо втручалася у внутрішні справи, та міжнародній реакції на події у Криму.

Не можна сказати, що аргентинська громадськість була слабо поінформованою про події в Україні та події в Криму у січні – березні 2014 р. Деякі аргентинські ЗМІ регулярно передруковували матеріали від агенцій EFE, AP та REUTERS. Більше того, оскільки існував великий попит з боку політиків, дипломатів, експертів–міжнародників на інформацію із «першоджерел», на початку червня 2014 р. знана та впливова Аргентинська Рада з міжнародних відносин (CARI) організувала виступ Посла України Ю. Дюдїна [34; 35]. У той час наш посол неодноразово давав інтерв'ю впливовим аргентинським ЗМІ, брав участь у передачах на радіо та телебаченні, виступав перед студентською аудиторією [36; 30].

Україна також розраховувала на осуд дій РФ щодо анексії Криму з боку іншої впливової в регіоні держави – *Бразилії*, яка претендує на глобальне лідерство, є учасницею G20, і має відносини стратегічного партнерства із Україною із 2009 р. Утім, бразильська сторона, яка уважно стежила за подіями в Україні взимку – березні 2014 р., обмежилася лише коротким повідомленням міністерства зовнішніх зв'язків для ЗМІ «Ситуація в Україні» (19 лютого 2014 р.), в якому висловлювалася надія на внутрішньоукраїнське врегулювання ситуації [57]. В подальшому, в процесі підготовки та голосування резолюції щодо територіальної цілісності України в ГА ООН (27 березня 2014 р.) деякі бразильські ЗМІ висловлювали обурення тиском, який начебто чинився представниками європейських країн-учасниць G7 та США на бразильське зовнішньополітичне відомство для осуду дій РФ [42; 43; 50].

Пізніше, коментуючи позицію Бразилії під час голосування в ООН, тодішній очільник міністерства зовнішніх зв'язків Луїс Альберто Фігейреду заявив, що вирішити «українську внутрішню кризу» не можна через санкції, оскільки вони «відтворюють логіку Холодної війни» [58, с. 11; 26], тим самим Бразилія вирішила

офіційно «не помічати» анексію Криму. Утім, за словами стояли і прагматичні бразильські інтереси: з одного боку – це заявлене стратегічне партнерство із Україною, яке деякий час підкріплювалося космічними «амбіціями» Бразилії щодо реалізації спільного проекту із будівництва космодрому Алкантара та запуску із нього українських ракетноносіїв «Циклон-4», а з іншого – перспективи нарощення співпраці із РФ як на двосторонньому рівні, так і в рамках БРІКС. На багатостороннє співробітництво в контексті БРІКС Бразилія поклала особливі надії: в липні 2014 р. було заплановано проведення на її території шостого саміту цієї організації, на якому мали розглянути питання про створення Банку розвитку, який, за задумом, мав би стати альтернативою фінансовому домінуванню США та західних держав. Очевидно, Бразилія розраховувала на додаткові фінансові можливості для реалізації своїх амбітних проектів в космічній галузі та будівництві міжконтинентального залізничного коридору (мало у планах з'єднати бразильське узбережжя Атлантики і Тихоокеанське узбережжя Перу), особливо на тлі таких фінансово затратних, проте іміджевих проектах, як проведення ЧС із футболу (2014) та підготовка до XXXI Олімпійських ігор (2016). Отож, цілком очевидно, що наростання напруги у міжнародних відносинах сильно шкодило інтересам Бразилії, а необхідність визначитися зі своєю позицією щодо анексії Криму у спільному таборі із США та західними державами поставило би під сумнів, з бразильської точки зору, її статус регіонального та глобального центру сили, який протистоїть «гегемоністським» намірам США. Саме тому бразильська сторона «сховалася» за словами про «принцип невтручання у внутрішні справи держав» та «безперспективність санкційної політики», до якої вдаються західні держави щодо порушників міжнародного спокою, хоча насправді, сама Бразилія фінансово виграла від антиросійських санкцій, отримавши ширші можливості для доступу на російські ринки.

Не слід також недооцінювати і тиск російської дипломатії на позицію Бразилії із «кримського питання». Через витік інформації із бразильського зовнішньополітичного відомства, стало відомо, що РФ скористалася своєю участю у саміті із ядерної безпеки, який проходив 24-25 березня 2014 р. у Гаазі (на нього з'їхалися представники 53 держав, і серед них делегація із Аргентини, Бразилії, Мексики і Чилі) для того, аби звернутися, зокрема, до членів групи БРІКС із проханням не підтримувати резолюцію ООН по Україні [47; 3]. Тоді країни БРІКС оприлюднили спільне звернення, в якому засудили західні санкції як такі, що «не сприяють збалансованому та мирному вирішенню кризи відповідно до норм міжнародного права, у т. ч. цілям і принципам, закріпленим у Статуті ООН» та намір виключити РФ із групи G20, що було намічено на кінець року під час проведення зустрічі «двадцятки» в Австралії [25].

Станом на початок 2014 року серед усіх впливових регіональних лідерів в ЛАКБ сприятливу позицію щодо територіальної цілісності України мала *Мексика*. Очевидно, це можна пояснити як тим, що Мексика, традиційно, на міжнародній арені дотримується принципів поваги до суверенітету та територіальної цілісності держав, так і болісним сприйняттям своєї власної історії: Мексика після здобуття незалежності у 1821 році ставала жертвою агресії як з боку США, так і європейських країн. Причому конфлікт із у 1846–1848 рр. США вартував їй втрати більше половини своєї тодішньої території (загалом 2,3 тис. км²), яка нині становить низку південних та західних штатів США. За договором США виплатили

Мексикі «компенсацію» за втрачені території, оцінивши їх вартість у 15 млн дол., та узяли зобов'язання задовольнити усі фінансові претензії своїх громадян до мексиканської сторони на суму 3,2 млн дол., а у 1854 р., користуючись внутрішніми проблемами Мексики, ще «докупили» території розміром у 120 тис. км² за 10 млн дол.

Росія, яка часто переосмислює історичний досвід інших світових держав на міжнародній арені, теж висловила подібну пропозицію «додаткової фінансової допомоги (Україні) у бюджетних та газових питаннях» у квітні 2014 р. після анексії Криму. Про це заявив міністр фінансів РФ А. Силуанов у розмові зі своїм колегою із Німеччини В. Шойбле та головою Мінфіну США Дж. Лью «на полях» зустрічі міністрів фінансів країн G20, яка проходила у Вашингтоні [54]. Озвучена пропозиція по суті, передбачала «покупку» в обмін на легітимізацію ситуації довкола Криму та захист російськомовного населення, яке проживає на східних територіях України.

На початку 2014 року у Мексиці уважно стежили за розвитком подій в Україні. Ще 4 березня 2014 р. у мексиканському зовнішньополітичному відомстві висловили стурбованість розвитком ситуації і підкреслили необхідність збереження територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах, щоправда, про роль РФ у цих подіях не зазначали [7]. Одночасно із цим пролунав заклик до української сторони гарантувати права та безпеку усіх етнічних груп, які проживають на території України. Отож, ґрунтуючись на власних історичних паралелях ХІХ ст., та діючи у відповідності із принципом збереження територіальної цілісності, представник Мексики проголосував «за» резолюцію ГА ООН про територіальну цілісність України. Утім, незабаром розгорілася справжня «дипломатична дуель» між Послами України Р. Спіріним та РФ Е. Малаяном на інформаційному фронті шляхом виступів у численних мексиканських ЗМІ, причому керівник нашої ЗДУ наголошував на необхідності критичної оцінки дій РФ не тільки щодо України, але й в інших куточках світу, у т.ч. і в латиноамериканському регіоні [48]. Подальший тиск на мексиканську позицію щодо ситуації в Україні і, зокрема, довкола «кримського питання», РФ спробувала чинити під час поїздки заступника російського зовнішньополітичного відомства С. Рябкова до Мексики, яка відбулася 15-16 квітня 2014 р. Цей візит пройшов якраз напередодні організованої поїздки самого голови МІДу РФ С. Лаврова країнами ЛАКБ, під час якого він відвідав Кубу, Нікарагуа, Чилі та Перу.

Окрім латиноамериканських країн-учасниць групи G20, й інші держави регіону ЛАКБ висловили своє ставлення до подій в Україні взимку – в березні 2014 р. Їхні позиції варіювалися від прямої підтримки територіальної цілісності України до фактичного висловлення солідарності РФ за її анексію Криму. Однією із перших країн регіону ЛАКБ, які відреагували на тодішні події в Криму була *Коста-Ріка*. В заяві її зовнішньополітичного відомства від 04.03.2014 р. підкреслювалося, що її уряд «надзвичайно стривожений» порушенням суверенітету та територіальної цілісності України, яке здійснюють «іноземні збройні формування, які перебувають у Криму» [31; 6;44]. Такі дії, на думку Коста-Ріки, порушують принципи міжнародного права та дестабілюють ситуацію на півострові. Виходячи із цієї позиції, Коста-Ріка стала одним із співавторів резолюції ООН про територіальну цілісність України. Її дипломатичну активність

щодо «кримського питання» можна також пояснити і потенційною тривогою за власну безпеку: Коста-Ріка має давню територіальну суперечку із сусідньою Нікарагуа щодо приналежності спірної території острова на р. Сан-Хуан, де проходить кордон між двома державами. Після розміщення на острові нікарагуанського військового підрозділу, у Коста-Ріки з'явилися цілком обґрунтовані побоювання щодо недружніх намірів з боку країни-сусідки (країна не має постійної армії, а лише воєнізовані формування, так само як і Панама, Гаїті та Гренада).

Висока поінформованість деяких країн Центральної Америки про ситуацію в Україні та їхня підтримка в подальшому «кримських резолюцій» – це, значною мірою, заслуга нашого Посольства в Мексиці і тодішнього її керівника Р. Спіріна. Водночас, не слід забувати про традиційну зовнішньополітичну орієнтацію країн регіону на співпрацю із США, що полегшувало донесення української позиції щодо ситуації довкола анексії Криму РФ.

У Південній Америці *Чилі* та *Колумбія* також голосували на підтримку резолюції ООН про територіальну цілісність України у березні 2014 р. Події в Україні викликали занепокоєння в зовнішньополітичному відомстві Колумбії, яке 20 лютого 2014 р., у зв'язку із розстрілами людей на Майдані у Києві оприлюднило відповідне комюніке, в якому містився заклик «гарантувати безпеку громадян та дотримання фундаментальних свобод і прав людини» та підкреслювалася необхідність діалогу з усіма сторонами втягнутими у конфлікт [29]. Формулюючи позицію, Колумбія виходила із своїх власних реалій: кілька десятиліть на її території не вщухав громадянський конфлікт, у який з початку XXI ст. втручалися і зовнішні сили – сусідня Венесуела. Чилі [28], де в березні відбулася інавгурація новообраної президентки М. Бачелет (це був її останній передбачений конституцією термін перебування при владі), у 2014–2015 рр. входила до складу непостійних членів ООН. Для того, аби вплинути на її позицію в подальшому наприкінці квітня 2014 р. очільник зовнішньополітичного відомства РФ С. Лавров здійснив поїздку до деяких країн регіону, серед яких була і Чилі. Пізніше, коментуючи результати свого візиту, він зазначив, що чилійці голосували на підтримку територіальної цілісності України «через недостатнє розуміння історії питання» [9].

Окремо слід наголосити на позиції чотирьох латиноамериканських країн т. зв. *Боліваріанського Альянсу* (Куби, Нікарагуа, Венесуели та Болівії), які надали політичну і дипломатичну підтримку РФ, не проголосувавши за резолюцію ООН щодо територіальної цілісності України у 2014 р. Важливо зрозуміти їхню мотивацію, враховуючи такі обставини: тривалі контакти із Кубою та Нікарагуа, які беруть свій початок ще з часів, коли Україна була в складі СРСР (економічна допомога, транспортні комунікації, які здійснювалися через чорноморські порти України, навчання студентів – вихідців із цих країн у вищих навчальних закладах тощо); активізація гуманітарного співробітництва між Україною та Кубою в 1990-ті роки, коли Куба потребувала продовольчої допомоги через чергові санкції з боку США, в обмін на лікування дітей, які зазнали шкоди здоров'ю через катастрофу на Чорнобильській АЕС; досить активна торгівельна співпраця із кубинською стороною, зокрема, реалізація спільної програми із постачання на Кубу шести літаків АН-158, що розпочалося у квітні 2013 року; зрештою, Болівія та Куба були серед найперших країн світу, які визнали незалежність України у грудні 1991 року.

Слід розуміти, що країни Боліваріанського Альянсу, де тоді при владі перебували ліві популістські режими на міжнародній арені відкрито демонстрували свої антиамериканські настрої, звинувачуючи США у гегемоністських намірах, критикуючи, на їхню думку, наявну «політку подвійних стандартів» країн Заходу у міжнародних справах та засуджуючи їхні санкційні заходи як інструмент «покарання» порушників міжнародного спокою. На початку квітня 2014 р. президент Н. Мадуро в інтерв'ю британському виданню «The Guardian» прямо звинуватив США у спробі провести у Венесуелі «державний переворот подібний до того, який відбувся в Україні» [59] через організацію антиурядових виступів (прикметно, що на венесуельських барикадах взимку 2014 р., одночасно із подіями в Україні з'явився український прапор, і ці світлини потрапили до світових ЗМІ).

Візит С. Лаврова на **Кубу** та в Нікарагуа наприкінці квітня 2014 р. був своєрідною «подякою» за їхню політичну та дипломатичну підтримку РФ. У липні 2014 р. під час турне президента РФ В. Путіна до країн ЛАКБ, він провів зустрічі із кубинським та нікарагуанським лідерами. Тоді ж стало відомо про одностороннє «списання» Кубі 90% боргу ще з «радянських часів», який сукупно оцінюється в 34 млрд дол. (інші 10% мали за домовленістю сторін бути інвестовані у кубинську економіку), тобто «у пакеті» Куба отримала послуги і російських компаній [17]. При цьому відомий факт, що РФ, яка вже на той час посписувала «радянські борги» деяким країнам Африки, Центральної Азії, Далекого Сходу на загальну суму близько 100 млрд дол. (вони утворилися, в основному за поставки зброї цим державам) явно не поспішала це зробити із Кубою, при тому, що на відміну від них із Кубою у колишнього СРСР були надзвичайно теплі відносини. Очевидно, що Куба перетворювалася на заручницю геополітичних інтересів РФ.

Незапланований візит В. Путіна до **Нікарагуа** влітку 2014 р. мав би дати сигнал США про те, що РФ має опорний пункт у географічній близькості до них, тим більше, що під час зустрічі обговорювалися можливості розгортання у Нікарагуа російських станцій глобального позиціонування ГЛОНАСС, а російські військові кораблі вже заходили у нікарагуанські порти, роком раніше на аеродромах побували російські стратегічні бомбардувальники Ту-160 [27]. У квітні 2014 р. світові ЗМІ писали про те, що лідер Нікарагуа Д. Ортега мав намір просити РФ забезпечити військову безпеку в проекті прокладання т. зв. Великого міжконтинентального каналу, який став би альтернативою Панамському. Під час візиту до Манагуа російської делегації на чолі з секретарем РБ РФ Н. Патрушевим у жовтні 2013 р. було підписано меморандум про координацію позицій із ключових міжнародних проблем. Тож, вже під час візиту В. Путіна у липні 2014 р. Д. Ортега запевнив, що його країна «готова підтримувати (російські) ініціативи зі встановлення миру.., особливо ті, які направлені на мир у вашому регіоні, в рамках тих конфліктів, які тут нині є» [2].

Щодо **Болівії**, то тут за часів президенства Е. Моралеса з'явилися додаткові стимули для зацікавленості в посиленні економічної та інвестиційної співпраці із РФ. Узявши курс на повернення прибутків від природних багатств корінному народу Болівії, і фактично розпочавши витіснення (але не «революційним» шляхом націоналізації) із болівійського ринку іноземних компаній, які тримали в своїх руках газові родовища та видобуток інших корисних копалин, прибутки від яких йшли за межі країни, президент вирішив налагодити співпрацю із російськими державними компаніями з тим, аби ті посунули чи вичавили із ринку «старих»

операторів–конкурентів. До того ж РФ обіцяла поділитися деякими своїми технологіями у нафто– та газовидобуванні [24; 32; 33]. Для самої ж РФ співпраця із Болівією давала значні вигоди, оскільки забезпечувала можливість зайти на нафтогазовий ринок ЛАКБ і постачати природні ресурси країнам регіону не із далекого Сибіру, що було економічно невиправдано, а з надр самої Південної Америки. Раніше, приміром, постачаючи нафту для Куби РФ домовлялася із Венесуелою про «обмін контрактами»: РФ брала зобов'язання постачати нафту по венесуельських контрактах, зокрема, до Іспанії, натомість, Венесуела виконувала російські контракти із постачання нафти до Куби. Із зміцненням своїх позицій у нафтогазовому секторі Болівії РФ отримувала би важелі впливу на політику держав регіону ЛАКБ. Очевидно, Болівія, яка за президентства Е. Моралеса наростила політичні та економічні контакти із РФ, надала їй дипломатичну підтримку на міжнародній арені не голосуючи за українську резолюцію у березні 2014 р.

Оцінюючи позиції вказаних вище держав-учасниць Боліваріанського Альянсу щодо резолюції про територіальну цілісність, слід розуміти, що солідарність із РФ – це для тамтешніх політичних режимів не тільки своєрідна «гарантія» виживання на міжнародній арені, розраховуючи на право «вето», яким РФ може користатися, як постійний представник РБ ООН, але, водночас, і шанс економічного виживання політичних еліт в умовах санкційного тиску з боку США та інших західних держав завдяки російським кредитам чи іншим формам прямої та непрямої допомоги. Ця ситуація нагадує період Холодної війни, за яким в 1990–ті та на початку 2000–х років вже почали дещо сумувати деякі регіональні політичні еліти. У тодішньому біполярному світі, в умовах протистояння двох наддержав, в політичних колах деяких країн ЛАКБ ступінь підтримки позицій США на міжнародній арені часом залежав від розмірів фінансової допомоги чи інших факторів, приміром, відсутністю критики за прояви корупції на державному рівні чи порушення прав людини тощо. Схоже, подібну практику спробувала відродити РФ вибудовуючи свої відносини із низкою країн регіону.

Аналізуючи позиції держав ЛАКБ щодо подій в Україні наприкінці лютого–березня 2014 року слід враховувати низку обставин, серед яких, найперше, недостатня поінформованість про реальну ситуацію в Україні та кроки української влади щодо припинення війни та деокупації частини Донбасу та Криму. Роботи фотокореспондентів, які тоді працювали в Україні, поширювалися у західних ЗМІ і передруковувалися у регіональних виданнях наприкінці 2013 – на початку 2014 рр. Водночас, пересічним латиноамериканцям бракувало неупереджених аналітичних матеріалів. Так, згідно опитування [23], оприлюдненого наприкінці березня 2014 р. у мексиканському виданні «Ексельсіор» (Excelsior), лише 28% респондентів знали про існування Криму, проте у парі із згадкою про російську анексію відсоток тих, хто чув про це, зріс до 46%. Утім, «кримська криза» загалом була малоцікавою для мексиканців, лише 16% приділили інформації з цього питання достатньо уваги. Як показало дослідження, 56% мексиканців «поважало» рішення кримчан про приєднання до РФ, навіть якщо це «спонсорувалося» російською стороною і відбувалося за відсутності у цьому процесі української сторони. Водночас, ідея самовизначення, яку вітали респонденти щодо Криму, була ними відкинута, у разі, якщо це, приміром, гіпотетично стосувалося би можливості самовизначення жителів мексиканської Нижньої Каліфорнії (проти цієї ідеї висловилося 65% опитаних). 70% респондентів вказали, що вважають невиправданим введення

російських військ на Кримський півострів, а 74% вважають, що російська сторона використала місцеві настрої для виправдання анексії. Загалом же, 72% опитаних вважали, що Мексиці слід триматися осторонь від конфлікту, а 51% зазначили, що мексиканському уряду можна було би обмежитися лише письмовим протестом проти анексії Криму РФ, а от більш рішучі дії, як-то відкликання свого посла чи запровадження економічних санкцій, розрив дипломатичних відносин чи скерування контингенту задля участі у міжнародній військовій місії з метою примушення РФ покинути Крим, респондентами не підтримувалися. Взагалі, як вказали учасники опитування, вони не бачать перспектив військового вирішення конфлікту довкола Криму, більш дієвим механізмом вбачається запровадження економічних та дипломатичних санкцій (47%). Щодо оцінки конфлікту довкола Криму, відповідаючи на питання, чи є дії РФ черговим кроком у спробі реанімувати колишній СРСР, думки респондентів розділилися майже порівну (так вважали – 41%, а 46% – ні). Загалом, РФ розглядалася опитуваними як «дружня країна» по відношенню до США (60% опитаних), хоча часом вона продукує проблеми (43%). З останнього можна зробити висновок, що для широкої мексиканської громадськості анексія Криму була скоріше проявом конфліктності у таборі західних союзників, до якого відносили і РФ, ніж свідомим порушенням норм міжнародного права та нарощуванням конфліктогенності часів «холодної війни» у світовому вимірі.

З метою ширшого інформування латиноамериканської громадськості про ситуацію в Україні та свідомих порушень РФ норм міжнародного права на пострадянському просторі, донесення справжніх намірів РФ не тільки щодо України, але й щодо інших регіонів світу, зокрема, і ЛАКБ, керівники наших ЗДУ в регіоні Ю. Дюдін (Аргентина), Р. Троненко (Бразилія), Р. Спирін (Мексика) тільки упродовж 2014 р. дали десятки інтерв'ю та статей для регіональних ЗМІ, провели численні зустрічі із студентською аудиторією та громадськістю. Утім, як виявилось, це мало впливало на офіційні позиції держав ЛАКБ, і досить повільно засвоювалося тамтешньою громадськістю. Прикметно, що в розпал протистояння на Майдані у лютому 2014 р. та загострення ситуації в окремих регіонах України навесні того ж року, у ВВС Brasil опублікували великий матеріал про вплив цих подій на розвиткові українського футболу [45], а у місцевих ЗМІ неодноразово бідкалися про долю бразильських футболістів, членів українських футбольних клубів [55; 37].

Спробам подати об'єктивну картину ситуації в Україні взимку 2013 – упродовж 2014 рр. протистояла потужна російська інформаційна компанія. Успіхи РФ на інформаційному «фронті» зумовлювалися як продуманою державною політикою, так і нестачею інформаційного продукту з міжнародної тематики у регіональних ЗМІ. На межі ХХ – ХХІ ст. в регіоні ЛАКБ склалася молода вікова структура населення. «Мобільна» молодь, яка має доступ до інтернету, продукує постійний попит на інформацію, у тому числі і міжнародно-політичного змісту, що місцеві ЗМІ з їхньою зосередженістю на внутрішньодержавних, чи, в кращому випадку, регіональних проблемах та подіях, надати не могли. Саме це врахувала РФ, формуючи свою інформаційну політику в регіоні ЛАКБ. Через свої агенції «RT», «Sputnik» та іспаномовну версію «Sputnic Mundo», відеоагенцію «RUPTLY» вона запропонувала теленовинний формат із зосередженістю на міжнародному контенті, на який тоді був великий попит, який не задовольняли регіональні чи

іншомовні друковані ЗМІ. Це об'єктивний фактор, який сприяв успіху просування місцевого за формою подачі (бо передачі велися місцевими журналістами, репортерами, ведучими, дикторами), але «російського» за змістом інформаційного контенту. Посилюючи свою інформаційну присутність в регіоні ЛАКБ РФ почала активно «співпрацювати» із місцевими агенціями Telesur (штаб-квартира у Каракасі) та кубинською «Prensa Latina», фінансованою Іраном «HispanTV», оплачуючи роботу журналістів та експертів.

Іншим кроком, спрямованим на реалізацію своєї інформаційної експансії в регіоні ЛАКБ, стала державна підтримка РФ у просуванні російських агенцій, закріплена у договорах на міждержавному рівні. Досить показовою у цьому зв'язку є ситуація із Аргентиною. Під час візиту В. Путіна до країн ЛАКБ в липні 2014 р. було підписано угоду про державну підтримку в Аргентині телеканалу «RT» [18]. Вже в жовтні того ж року відбулася урочиста церемонія включення каналу до мережі цілодобового ефірного мовлення країни із наданням йому окремої «кнопки», яка пройшла за участі обох президентів [1]. Станом на осінь 2014 р. 55 телеканалів в ЛАКБ та Іспанії частково транслювали ефір RT, що дозволяло йому покрити аудиторію у 240 млн користувачів, а вже на весну 2015 року він покривав своїм мовленням ще й 80% території Аргентини (враховуючи особливості концентрації населення країни переважно у центральних та північних регіонах держави, можна припускати, що канал могли «ловити» і в сусідніх Парагваї, Уругваї та Бразилії).

Аналізуючи позиції держав ЛАКБ щодо ситуації в Україні наприкінці упродовж 2014 року слід також узяти до уваги, що для деяких регіональних політичних еліт, серед яких є досить сильними антиамериканські настрої, конфлікт в Україні уявлявся як чергова «геополітична гра», яку ведуть США у Європі. Приміром, тодішній президент Еквадору (представник цієї країни «утримався» під час голосування за резолюцію ООН про територіальну цілісність України) виступив із заявою, де назвав «нелегітимною владу в Україні» (і це після втечі у невідомому напрямку президента В. Януковича) і водночас звинуватив західні держави у її підтримці, назвавши це «подвійними стандартами» [38]. Позиція Еквадору ґрунтувалася на тому, що він матиме справу лише із «законно обраним керівництвом України», щоправда, своєї позиції країна не змінила і після обрання у травні 2014 р. нового президента України. Так історично склалося, що антиамериканські настрої, попри поширену з боку США практику фінансової допомоги, освітніх послуг і т. д., притаманні як політичним елітам, так і широким верствам населення, особливо в країнах, де сильні позиції лівих популістів, які час від часу приходять до влади. Саме тому, українській стороні, шукаючи союзників в регіоні ЛАКБ, слід було вибудовувати лінію поведінки у дусі знаменитого вислову, який приписують мексиканському президенту П. Діасу («Бідна Мексика: вона так далеко від Бога і так близько до США» [40]) перефразовуючи та адаптуючи її під реалії українсько-російських відносин, а не спеціально акцентувати увагу на підтримці наших позицій з боку США та країн Заходу. Тим більше, що дії США в регіоні ЛАКБ часто супроводжуються санкційним тиском (нині проти Куби, Венесуели, Нікарагуа), що шкодить економічним інтересам інших держав, а, отже, часом відверто засуджується.

Слід також брати до уваги переважну зосередженість ЛАКБ на своїх регіональних проблемах і зменшену для них значимість майданчиків ООН для

обговорення ключових проблем. Загалом, ставлення до ООН серед політичних еліт країн регіону неоднозначне. У 1945 р. усі 20 латиноамериканських країн (тобто, усі незалежні на той час держави регіону) стали засновницями цієї організації. Утім, досить швидко поширилося розчарування у тому, чи справді ООН може слугувати інструментом миру в умовах «холодної війни». Ці настрої ґрунтувалися на несправедливому, з точки зору країн ЛАКБ, «розподілі ролей», зокрема наявністю у складі РБ ООН постійних та непостійних членів, які мають різний обсяг повноважень. До того ж, в Радбезі, на їхню думку, були непропорційно представлені інтереси різних регіонів. Так, західноєвропейським державам, а також США, перепало 3 місця серед постійних членів Радбезу та два місця серед непостійних (щоправда, вони ділили їх із Канадою, Австралією та Новою Зеландією). А країнам тодішнього «східного табору» – по одному місцю серед постійних та непостійних членів. У той же час, за рештою світу – сім (по два за країнами Азії та Латинської Америки, три – за Африкою без врахування того факту, що в процесі деколонізації кількість незалежних країн у цих регіонах зростає). Отож, у латиноамериканських політичних еліт відроджувалося за давнє відчуття того, ЛАКБ знову може стати заручником європейських інтересів, як це було у ХІХ ст., яке посилювалося з розгортанням глобального протистояння між Заходом та Сходом.

Керуючись цими настроями, країни ЛАКБ узялися розбудовувати механізми регіонального співробітництва для вирішення своїх регіональних проблем. Це знайшло своє втілення в практичній реалізації «доктрини першочерговості», яка передбачала пошук механізмів та інструментів для вирішення конфліктних ситуацій, які виникали в регіоні, спираючись на власні сили, політичні та дипломатичні ресурси тощо, і тільки у разі неможливості вирішення конфлікту, передавати його на розгляд в структури ООН, розуміючи, що в умовах глобального протистояння вирішення конфлікту скоріше за все просто затягнеться. Реалізація цього принципу формально могла розглядатися як порушення Статуту ООН, утім, саме завдяки консолідації регіональних зусиль вдалося розв'язати гострий Центральноамериканський конфлікт кінця 1970-х – початку 1990-х рр. На нашу думку, країни ЛАКБ і зараз не розглядають ООН як ефективний інструмент збереження миру та запобігання конфліктів, а використовують «платформу ООН», здебільшого, як можливість провести зустрічі із лідерами позарегіональних держав без потреби покидати Західну півкулю. Нині лише для лідерів країн Боліваріанського Альянсу (приміром, вже згаданих Куби, Венесуели, Нікарагуа та Болівії) ООН ще має значення як інструмент запобігання тиску на них з боку регіональних сусідів, які звинувачують ці режими у нелегітимності чи недемократичності, порушенні прав людини тощо. Для них в ООН завжди є можливість, прикриваючись Статутом та спираючись на підтримку РФ, наголошувати на важливості базових принципів організації – дотриманні територіальної цілісності та невтручання у внутрішні справи країн. У той же час, серед політичних еліт країн регіону ЛАКБ вже давно лунають заклики щодо реформування ООН, аби забезпечити справедливіше представництво в цій організації. Такі наміри озвучували в Бразилії, Аргентині, Мексиці. Варто хоча би подивитися, які країни і скільки разів обиралися як непостійні представники в ООН за «регіональною квотою» від ЛАКБ (більше десятка країн там ніколи і не були представлені), щоб зрозуміти, чи покладають вони великі сподівання на цю

організацію. Цілком зрозуміло, що Україні важко було розраховувати на розуміння з боку країн ЛАКБ в процесі обговорення анексії Криму та конфлікту з РФ на Донбасі в структурах ООН. Фактично, країни ЛАКБ дають нам приклад, як ефективно вирішувати питання, використовуючи власні регіональні, а не глобальні інструменти та механізми співпраці.

Активізація російської дипломатії на латиноамериканському напрямі, яка спостерігалася у 2012 – 2014 рр. також стала важливим фактором, з яким нам доводилося стикатися. Для просування своїх інтересів РФ використовувала, як двосторонні контакти, так і багатосторонню дипломатію, зустрічі «на полях» самітів та міжнародних форумів тощо. Окремим напрямом зовнішньої політики РФ у регіоні ЛАКБ стало вибудовування відносин із регіональними інтеграційними об'єднаннями, яких там нині нараховується понад 20, зокрема, великий інтерес РФ проявляла до співробітництва із СЕЛАК. Особливий формат взаємодії із провідною державою ЛАКБ – Бразилією, склався у РФ в рамках БРІКС. РФ тоді вже мала відносини стратегічного партнерства із сімома державами ЛАКБ (Аргентиною, Бразилією, Венесуелою, Кубою, Нікарагуа, Перу та Еквадором). В регіоні працюють 18 посольств РФ та два консульства. Помітною є і інформаційна присутність РФ, про яку вже йшлося вище. Інструментами «м'якої сили» РФ в регіоні є також численні організації, які гуртують вихідців із колишнього СРСР, Росії, осіб із слов'янським корінням та навіть місцевих з числа студентів, які отримали вищу освіту в Радянському Союзі. Серед них, зокрема, регіональні відділення Всесвітньої координаційної ради російських співвітчизників, які проживають за кордоном (діють у Аргентині, Бразилії, Болівії, Венесуелі, Коста-Ріці, Колумбії, Кубі, Мексиці, Нікарагуа, Парагваї, Перу, Уругваї, Чилі, Еквадорі), під егідою «Россотрудничества» – «Російські доми» в Аргентині, Бразилії, Венесуелі, Кубі, Мексиці, Нікарагуа, Перу, Чилі, а Фонд «Русский мир» спонсорує відкриття та функціонування російських «центрів» при вишах та центрів науки і культури у Аргентині, Бразилії, Венесуелі, Еквадорі, Кубі, Коста-Ріці, Мексиці, Нікарагуа, Перу, Чилі [10; 11; 15]. Задачі цих організацій включають проведення культурно-просвітницької масової та ідейно-пропагандистської роботи. З 2014 р. в Уругваї функціонує «Інститут Берінга-Беллінсгаузена для вивчення обох Америк» – спільний неурядовий освітньо-науковий проект вчених та журналістів із РФ та країн Західної півкулі [8]. З допомогою цих інструментів «м'якої сили» РФ вдалося сформувати «пул» русофілів із науковців, політиків, журналістів з країн ЛАКБ.

Висновки. Міжнародно-політична реакція на події 2014 року з боку країн ЛАКБ засвідчила, що у своєму ставленні до територіальної цілісності України вони поділилися на декілька регіональних груп: виступили на підтримку територіальної цілісності в основному країни Тихоокеанського альянсу та деякі держави Центральної Америки і Карибського басейну, підтримали анексію головні члени Боліваріанського альянсу (ALBA) – Болівія, Венесуела, Куба, Нікарагуа, а члени регіонального об'єднання МЕРКОСУР (Південна Америка) та частина англомовних держав Карибського басейну продемонстрували «стримані» позиції. На їхнє рішення впливали як внутрішні, так і зовнішні чинники, серед яких, зокрема: відсутність у політичних еліт регіону ЛАКБ чіткого розуміння самої суті «кримського питання» або небажання наражатися на ризики у відносинах із РФ, яка є одним із постійних членів РБ ООН, мобілізація та активне використання російською стороною інструментів «м'якої сили» (як регіональних, так і

російських державних ЗМІ, які діяли у місцевому інформаційному просторі – RT, Sputnik, іспаномовна версія Sputnik Mundo, відеоагенція RUPTLY). Утім, «кримський прецедент» став не тільки викликом регіональній безпеці, а й, без перебільшення, викликом глобального рівня. Він засвідчив, що країни ЛАКБ, які кілька останніх десятиліть в умовах багатопольярного світу намагалися позиціонувати себе на міжнародній арені як держави, що не визнають поділи на «сфери впливу» часів Холодної війни і вибудовують свої відносини на засадах рівного партнерства, насправді, продемонстрували не просто солідарність із Російською Федерацією, а визнання за нею сфери геополітичного впливу в Україні і ширше, на пострадянському просторі та в Східній Європі. А це, своєю чергою, може потенційно призвести до спроб відновлення «сфер впливу» і в інших частинах світу, включаючи і саму Західну півкулю.

Список використаних джерел та літератури:

1. В Аргентине началось вещание телеканала Russia Today на испанском языке [Электронный ресурс] // Мин-во цифрового развития, связи и массовых коммуникаций РФ. – 9.10.2014. – Режим доступа: <https://digital.gov.ru/ru/events/31782>.
2. Визит в Никарагуа [Электронный ресурс] // Сайт Президента РФ. – 12.07.2014. – Режим доступа: <https://bit.ly/3ea4aSp>.
3. Выступление и ответы на вопросы СМИ Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на пресс-конференции «на полях» Саммита по физической ядерной безопасности, Гаага, 24 марта 2014 года [Электронный ресурс] // МИД Российской Федерации. – Режим доступа: <https://bit.ly/3pfyK3z>.
4. Генасамблея ООН підтримала територіальну цілісність України [Електронний ресурс] // Українська правда. – 27.03.2017. – Режим доступу: <https://bit.ly/30OXpCE>.
5. Задорожний О. В. Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія /О. Задорожний. – Київ: К.І.С., 2015. – 576 с.
6. Заява Уряду Коста-Рики щодо підтримки України у ситуації в Криму від 04.03.2014 [Електронний ресурс] // Посольство України в Мексиканських Сполучених Штатах. – Режим доступу: <https://bit.ly/3yNMDsU>.
7. Заява Уряду Мексики щодо підтримки України у ситуації в Криму від 04.03.2014 [Електронний ресурс] // МЗС. Посольство України в Мексиканських Сполучених штатах. – Режим доступу: <https://bit.ly/3IVUhWN>.
8. Институт Беринга-Беллингаузена. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://goo.su/VOt>.
9. Интервью Министра иностранных дел России С. В. Лаврова телеканалу «Россия» для программы «Вести в субботу с Сергеем Брилевым», 17 мая 2014 года [Электронный ресурс] // МИД Российской Федерации. – Режим доступа: <https://bit.ly/3FbzD2y>.
10. Кабинеты Русского мира [Электронный ресурс] // Фонд «Русский мир». – Режим доступа: <https://russkiymir.ru/rucenter/cabinet.php>.
11. Каталог Русских Центров [Электронный ресурс] // Фонд «Русский мир». – Режим доступа: <https://goo.su/9tqq>.
12. Ковальова О. Венесуела: що шукає Росія у далекому краї? [Електронний ресурс] / О. Ковальова // Чорноморська безпека : аналіт. часопис. 2019, №3 (35). – С. 80–95. – Режим доступу: <https://bit.ly/3q7VgKW>.
13. Кондратенко О. Латино-Карибська Америка в геостратегії Російської Федерації / О. Кондратенко // Американська історія та політика. – 2019. – №7. – С. 48-64. DOI: 10.17721/2521-1706.2019.07.48-64.
14. Концепція зовнішньої політики України: експертні рекомендації [Електронний ресурс] / за заг. ред. С. Габер, С. Корсунського, Г. Шелест. Гл. 5. Регіон Латинської Америки і Карибського басейну. Київ, 2020. – С. 24-28. – Режим доступу: <https://bit.ly/3yFxa5>.
15. Координационные советы [Электронный ресурс] // Всемирный координационный совет российских соотечественников, проживающих за рубежом. – Режим доступа: <https://goo.su/a6gk>.

16. Предварительный отчет заседания Совета Безопасности [Электронный ресурс] // Организация Объединенных Наций. Совет Безопасности. Шестьдесят девятый год, 7144-е заседание. S/PV.7144. – Режим доступа: <https://undocs.org/ru/S/PV.7144>.
17. Путин списал 90% долгов Кубы перед СССР на \$32 млрд [Электронный ресурс] // Аргументы и факты. – 11.07.2014. – Режим доступа: <https://aif.ru/politics/world/1206940>.
18. Россия и Аргентина подписали соглашение о сотрудничестве в сфере массовых коммуникаций [Электронный ресурс] // Министерство цифрового развития, связи и массовых коммуникаций РФ. – 13.07.2014. – Режим доступа: <https://digital.gov.ru/ru/events/31409>.
19. Телефонный разговор с Президентом Аргентины Кристиной Фернандес де Киршнер, 25 марта 2014 года [Электронный ресурс] // Сайт Президента России. – Режим доступа: <https://bit.ly/3H0rSNu>.
20. Центр глобалістики «Стратегія XXI». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geostrategy.org.ua/>.
21. Шевченко Н. «Кримський вимір» українсько-латиноамериканських відносин (2014–2021 рр.): Аналітична записка [Електронний ресурс] / Н. Шевченко // Ukrainian Prism. – 2021. – Режим доступу: http://prismua.org.tilda.ws/lacb_crimea.
22. Шевченко Н. Латинська Америка та Карибський басейн: інтереси України : аналітична записка [Електронний ресурс] / Н. Шевченко // Ukrainian Prism. – 2020. – Режим доступу: <http://prismua.org.tilda.ws/lac>.
23. Beltrán U., Cruz A. México no debe interferir en Crimea según encuesta [Recurso Electrónico] / U. Beltrán, A. Cruz // Excelsior. – 31.03.2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3J21K6F>.
24. Bolivia, pieza clave en el «gran juego» de los intereses rusos en Suramérica [Recurso Electrónico] // El País (EFE Economía). – 01.11.2013. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3J0IV3M>.
25. BRICS Ministers Meet on the Sidelines of the Nuclear Security Summit in the Hague March 24, 2014, The Hague [Electronic Resource] // РАНХиГС. Центр исследований международных институтов. – Mode to Access: <https://bit.ly/3FqbR37>.
26. Câmara M. Em Paris, chanceler brasileiro defende diálogo para crise na Crimeia [Recurso Eletrônico] / M. Câmara // BBC Brasil. – 19.03.2014. – Modo de Acesso: <https://bbc.in/327Bjvy>.
27. Chaguaceda A. Russia and Nicaragua: Progress in bilateral cooperation [Electronic Resource] / A. Chaguaceda // Global Americans. – 28.03.2019. – Mode to Access: <https://bit.ly/3Fdbh8q>.
28. Comunicado de Prensa sobre la situación en Ucrania, 21 de febrero de 2014 [Recurso Electrónico] // Ministerio de Relaciones Exteriores. República de Chile. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3E9zRpu>.
29. Comunicado del Ministerio de Relaciones Exteriores sobre la situación en Ucrania. Comunicado de Prensa, 20/02/2014 [Recurso Electrónico] // Ministerio de Relaciones Exteriores. República de Colombia. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3E4n9bL>.
30. Conversamos con el Embajador de Ucrania, Yurii Diudin, acerca de la situación en Ucrania // Emisión n°384 del programa El Otro Medio. – 29.05.14. – Mode to Access: <https://www.youtube.com/embed/cacU00FZaA>.
31. Costa Rica aboga por diálogo en Ucrania. Ministerio de Relaciones Exteriores, Martes, 03.04.2014 [Recurso Electrónico] // Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. Secretaría General. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3GYAiF8>.
32. ¿Cuáles son los nuevos acuerdos firmados entre Bolivia y Rusia? [Recurso Electrónico] // Notimerica. – 12.07.2019. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3F9Tmj2>.
33. Cuesta J. G. Bolivia y Rusia estrechan su vínculo con acuerdos de explotación del litio y el gas [Recurso Electrónico] / J. G. Cuesta // El País Internacional. – 22 oct. 2021. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3J2pK9K>.
34. Diudin Y. «La anexión de Crimea a Rusia estaba predeterminada» [Recurso Electrónico] / Y. Diudin // Equilibrium Global. – May 18, 2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3GVj1MT>.
35. Diudin Y. La situación de Ucrania ante la coyuntura internacional [Recurso Electrónico] / Y. Diudin // CARI. Sesión académica a cargo de Su Excelencia D. Yurii Diudin, Embajador de Ucrania, organizada por el Grupo de Trabajo sobre Estudios Contemporáneos del Espacio Euroasiático. – 28 de abril de 2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3mkXqWy>.
36. Diudin Y. Las acciones belicistas rusas, un atentado contra el orden creado tras la Segunda Guerra [Recurso Electrónico] / Y. Diudin // La Nacion, 14 de abril de 2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3yDPkNm>.

37. Duarte F. «Não faria o que Diego Costa fez», diz artilheiro do Shakhtar convocado por Dunga [Recurso Eletrônico] / F. Duarte // BBC Brasil. – 23.10.2014. – Modo de Acesso: <https://bbc.in/3GZ1HXd>.
38. Ecuador considera «ilegítimo» al gobierno de Ucrania [Recurso Electrónico]// América Economía. – 29.03.2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3e3TAfR>.
39. Entrevista y Artículos [Recurso Electrónico] // Embajada de Ucrania en Uruguay. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/327JCaR>.
40. Frases de Porfirio Díaz [Recurso Electrónico] // Frases de famosos. – Modo de Acceso: <https://goo.su/a4L7>.
41. Fúnez R. S. Russia's Military Power in Latin America [Electronic Resource] / R. S. Fúnez // Americas Quarterly. – 11.03.2014. – Mode to Access: <https://bit.ly/3FaUOBT>.
42. G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana [Recurso Eletrônico] // A crítica. – 15.03.2014. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3miq8Hs>.
43. G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana [Recurso Eletrônico] // Bahia Notícias. – 15.03.2014. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3mhnFwM>.
44. Integridad y autodeterminación en Ucrania, 27.03.2014 [Recurso Electrónico] // Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. Secretaría General. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3FuuRgV>.
45. Mendonça R. Crise na Ucrânia mergulha futebol em caos e gera temores de confrontos em estádios [Recurso Eletrônico] / R. Mendonça // BBC Brasil. – 19.03.2014. – Modo de Acesso: <https://bbc.in/3mgSgux>.
46. Mijares V. M. The Ukrainian Crisis and Latin America [Electronic Resource] / V. M. Mijares // Americas Quarterly. – 03.04.2014. – Mode to Access: <https://bit.ly/3GVj0qJ>.
47. Moura M. O desastre aéreo de Putin [Recurso Eletrônico] / M. Moura etc. // Época. – 18.07.2014. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3EdDuuY>.
48. Murillo Á. Ucrania hace «lobby» en contra de Rusia en Centroamérica [Recurso Electrónico] / Á. Murillo // El País. Madrid. – 13.05.2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3E7O4TN>.
49. Negroponte D. V. Russian Interests in Venezuela: A New Cold War? [Electronic Resource] / D. V. Negroponte // Americas Quarterly. – 19.06.2018. – Mode to Access: <https://bit.ly/3e3Wst9>.
50. Paraguassu L. G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana [Recurso Eletrônico] / L. Paraguassu // O Estado de S.Paulo, 15.03.2014. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3F6AkKq>.
51. Peregil F. Putin agradece a Cristina Fernández su postura sobre Crimea [Recurso Electrónico] / F. Peregil // El País. Madrid, 25.03.2014. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3E4t7tb>.
52. El Presidente Putin llamó a la Presidenta Cristina Fernández de Kirchner. Martes 25 marzo 2014. Información para la Prensa N°: 059/14 [Recurso Electrónico]// Ministerio de Relaciones Exteriores, Comercio Internacional y Culto. Argentina. – Modo de Acceso: <https://bit.ly/3ecgYHP>.
53. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014. A/RES/68/262. Territorial integrity of Ukraine [Electronic Resource] // United Nations. General Assembly. Sixty–eighth session. Agenda item 33 (b). – Mode to Access: <https://bit.ly/3pbG4x7>.
54. Russia sets 4 conditions in return for aid to Ukraine [Electronic Resource] // Strategic Culture Foundation. – 12.04.2014. – Mode to Access: <https://bit.ly/3E7SCcP>.
55. Sabino A. Clube de Donetsk dá garantia de fuga a jogadores brasileiros [Recurso Eletrônico] / A. Sabino // Folha de S.Paulo. – 8.04.2014. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/32glVgn>.
56. Security Council Fails to Adopt Text Urging Member States Not to Recognize Planned 16 March Referendum in Ukraine's Crimea Region [Electronic Resource] // UN. Security Council. 15.03.2014. – Mode to Access: <https://bit.ly/3mjQFEa>.
57. Situação na Ucrânia, 19.02.2014 [Recurso Eletrônico] // Ministério das Relações Exteriores. – Modo de Acesso: <https://bit.ly/3p5uEL7>.
58. Teles de Menezes G. O. O Brasil e as questões do Kosovo e da Crimeia / G. Teles de Menezes // NEIBA, SimpORI. – vol. VII. – 2018. DOI: <https://doi.org/10.12957/neiba.2018.39095>.
59. Venezuela protests are sign that US wants our oil, says Nicolas Maduro [Electronic Resource] // The Guardian. – 8.04.2014. – Mode to Access: <https://bit.ly/3p7WWoe>.

References:

1. Ministry of Digital Development, Communications and Mass Media of the Russian Federation. (2014, October 9). *The Russia Today TV channel began broadcasting in Spanish in Argentina*. <https://digital.gov.ru/ru/events/31782>. [In Russian].
2. Website of the President of Russia. (2014, July 12). *Visit to Nicaragua*. <https://bit.ly/3ea4aSp>. [In Russian].
3. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2014, March 24). *Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks and answers to media questions at a press conference on the sidelines of the Nuclear Security Summit, The Hague*. <https://bit.ly/3pfyK3z>. [In Russian].
4. Ukrainian Pravda. (2017, March 23). *The UN General Assembly supported the territorial integrity of Ukraine*. <https://bit.ly/30OXpCE>. [In Ukrainian].
5. Zadorozhnyi, O. V. (2015) *The annexation of Crimea is an international crime: a monograph*. Kyiv: K.I.S. [In Ukrainian].
6. Embassy of Ukraine in the United Mexican States. (2014, March 5). *Statement by the Government of Costa Rica on support for Ukraine*. <https://bit.ly/3yNMDsU>. [In Ukrainian].
7. Embassy of Ukraine in the United Mexican States. (2014, March 5). *Statement of the Government of Mexico on support for Ukraine in the situation in Crimea dated* <https://bit.ly/3IVUhWN>. [In Ukrainian].
8. Bering-Bellingshausen Institute. <https://goo.su/VOt>. [In Russian].
9. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2014, May 17). *Interview of the Minister of Foreign Affairs of Russia Sergey V. Lavrov to the TV channel «Russia» for the program «Vesti on Saturday with Sergei Brilev»*. <https://bit.ly/3FbzD2y>. [In Russian].
10. Russkiy Mir Foundation. *Russian World Offices*. <https://goo.su/9RT4>. [In Russian].
11. Russkiy Mir Foundation. *Catalog of Russian Centers*. <https://goo.su/9tqq>. [In Russian].
12. Kovalova, O. (2019). Venezuela: what is Russia looking for in a distant land? *Black Sea Security: Journal*, 3 (35), 80-95. <https://bit.ly/3q7VgKW>. [In Ukrainian].
13. Kondratenko, O. (2019). Latin-Caribbean America in the geostrategy of the Russian Federation. *American History and Politics*, 7, 48-64. DOI: 10.17721/2521-1706.2019.07.48-64.
14. Haber, Ye. et al., (Eds.). (2020). *Concept of foreign policy of Ukraine: expert recommendations*. Ch. 5. Latin America and the Caribbean. <https://bit.ly/3yFx9a5>. [In Ukrainian].
15. World Coordination Council of Russian Compatriots Living Abroad. *Coordination Councils*. <https://goo.su/a6gk>. [In Russian].
16. United Nations Organization. Security Council. *Preliminary report of the meeting of the Security Council Sixty-ninth year, 7144th meeting*. S / PV.7144. <https://undocs.org/ru/S/PV.7144>. [In Russian].
17. Arguments and facts. (2014, July 11). *Putin wrote off 90% of Cuba's debts to the USSR for \$ 32 billion*. <https://aif.ru/politics/world/1206940>. [In Russian].
18. Ministry of Digital Development, Communications and Mass Media of the Russian Federation. (2014, July 13). *Russia and Argentina signed an agreement on cooperation in the field of mass communications*. <https://digital.gov.ru/ru/events/31409>. [In Russian].
19. Website of the President of Russia. (2014, March 25). Telephone conversation with President of Argentina Cristina Fernandez de Kirchner. <https://bit.ly/3yNMDsU>. [In Russian].
20. Center of Global Studies «Strategy XXI». <https://geostrategy.org.ua>. [In Ukrainian].
21. Shevchenko, N. (2021). «Crimean dimension» of Ukrainian-Latin American relations (2014 – 2021) : analytical note. *Ukrainian Prism*. http://prismua.org.tilda.ws/lacb_crimea. [In Ukrainian].
22. Shevchenko, N. (2020) Latin America and the Caribbean: the interests of Ukraine : analytical note. *Ukrainian Prism*. <http://prismua.org.tilda.ws/lac>. [In Ukrainian].
23. Beltrán, U., Cruz, A. (2014, Marzo 31). México no debe interferir en Crimea según encuesta. *Excelsior*. <https://bit.ly/3J21K6F>. [In Spanish].
24. El País (EFE Economía). (2013, Noviembre 1). *Bolivia, pieza clave en el «gran juego» de los intereses rusos en Suramérica*. <https://bit.ly/3J0IV3M>. [In Spanish].
25. RANKhiGS. (2014). Center for Research of International Institutions. *BRICS Ministers Meet on the Sidelines of the Nuclear Security Summit in the Hague March 24, 2014, The Hague*. <https://bit.ly/3FqbR37>. [In English].
26. Câmera, M. (2014, Março 19). Em Paris, chanceler brasileiro defende diálogo para crise na Crimeia. *BBC Brasil*. <https://bbc.in/327Bjvy>. [In Portuguese].

27. Chaguaceda, A. (2019, March 28). Russia and Nicaragua: Progress in bilateral cooperation. *Global Americans*. <https://bit.ly/3Fdbh8q>. [In English].
28. Ministerio de Relaciones Exteriores. República de Chile. (2014, Febrero 21). *Comunicado de Prensa sobre la situación en Ucrania*. <https://bit.ly/3E9zRpu>. [In Spanish].
29. Ministerio de Relaciones Exteriores. República de Colombia. (2014, Febrero 20). *Comunicado del Ministerio de Relaciones Exteriores sobre la situación en Ucrania. Comunicado de Prensa*. <https://bit.ly/3E4n9bL>. [In Spanish].
30. Emisión n° 384 del programa El Otro Medio. (2014, May 29). *Conversamos con el Embajador de Ucrania, Yurii Diudin, acerca de la situación en Ucrania*. <https://www.youtube.com/embed/-cacU00FZaA>. [In Spanish].
31. Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. Secretaría General. (2014, Abril 3). *Costa Rica aboga por diálogo en Ucrania. Ministerio de Relaciones Exteriores*. <https://bit.ly/3GYAiF8> [In Spanish].
32. Notimerica (2019, Junio 12). *¿Cuáles son los nuevos acuerdos firmados entre Bolivia y Rusia?* <https://bit.ly/3F9Tmj2>. [In Spanish].
33. Cuesta, J. G. (2021, Octubre 22). Bolivia y Rusia estrechan su vínculo con acuerdos de explotación del litio y el gas. *El País Internacional*. <https://bit.ly/3J2pK9K>. [In Spanish].
34. Diudin, Y. (2014, Mayo 18). «La anexión de Crimea a Rusia estaba predeterminada». *Equilibrium Global*. <https://bit.ly/3GVj1MT>. [In Spanish].
35. Diudin, Y. (2014, Abril 28). La situación de Ucrania ante la coyuntura internacional. *CARI. Sesión académica a cargo de Su Excelencia D. Yurii Diudin, Embajador de Ucrania, organizada por el Grupo de Trabajo sobre Estudios Contemporáneos del Espacio Euroasiático*. <https://bit.ly/3mkXqWy>. [In Spanish].
36. Diudin, Y. (2014, Abril 14). Las acciones belicistas rusas, un atentado contra el orden creado tras la Segunda Guerra. *La Nación*. <https://bit.ly/3yDPkNm> [In Spanish].
37. Duarte, F. (2014, Outubro 23). «Não faria o que Diego Costa fez», diz artilheiro do Shakhtar convocado por Dunga. *BBC Brasil*. <https://bbc.in/3GZ1HXd>. [In Portuguese].
38. América Economía. (2014, Marzo 29). *Ecuador considera «ilegítimo» al gobierno de Ucrania*. <https://bit.ly/3e3TAfR>. [In Spanish].
39. Embajada de Ucrania en Uruguay (2014). *Entrevista y Artículos*. <https://bit.ly/327JCaR>. [In Spanish].
40. Frases de famosos. *Frases de Porfirio Díaz*. MODE TO ACCESS: <https://goo.su/a4L7> [In Spanish].
41. Fúnez, R. S. (2014, March 11). Russia's Military Power in Latin America. *Americas Quarterly*. <https://bit.ly/3FaUOBT>. [In English].
42. A crítica. (2014, Março 15). *G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana*. <https://bit.ly/3miq8Hs>. [In Portuguese].
43. Bahia Noticia. (2014, Março 15). *G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana*. <https://bit.ly/3mhnFwM>. [In Portuguese].
44. Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. (2014, Marzo 27). *Secretaría General. Integridad y autodeterminación en Ucrania*. <https://bit.ly/3FuuRgV>. [In Spanish].
45. Mendonça, R. (2014, Março 19). Crise na Ucrânia mergulha futebol em caos e gera temores de confrontos em estádios. *BBC Brasil*. <https://bbc.in/3mgSgux>. [In Portuguese].
46. Mijares, V. M. (2014, April 3). The Ukrainian Crisis and Latin America. *Americas Quarterly*. <https://bit.ly/3GVj0qJ>. [In Spanish].
47. Moura, M. (2014, Julho 18). O desastre aéreo de Putin. *Época*. <https://bit.ly/3EdDuuy>. [In Portuguese].
48. Murillo, Á. (2014, Mayo 13). Ucrania hace «lobby» en contra de Rusia en Centroamérica (El embajador ucraniano en la región advierte de que los aliados de Moscú podría imitar en el futuro su falta de respeto a las fronteras). *El País. Madrid*, <https://bit.ly/3E7O4TN>. [In Spanish].
49. Negroponte, D. V. (2018, June 19). Russian Interests in Venezuela: A New Cold War?. *Americas Quarterly*. <https://bit.ly/3e3Wst9>. [In English].
50. Paraguassu, L. (2014, Março 15). *G-7 cobra posição firme do Brasil na crise ucraniana. O Estado de S. Paulo*. <https://bit.ly/3F6AkKq>. [In Portuguese].
51. Peregil, F. (2014, Marzo 25). Putin agradece a Cristina Fernández su postura sobre Crimea. *El País. Madrid*. <https://bit.ly/3E4t7tb>. [In Spanish].
52. Ministerio de Relaciones Exteriores, Comercio Internacional y Culto. Argentina. (2014, Marzo 25). *El Presidente Putin llamó a la Presidenta Cristina Fernández de Kirchner. Información para la Prensa N°059/14*. <https://bit.ly/3ecgYHP>. [In Spanish].

53. United Nations. General Assembly. *Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014. A/RES/68/262. Territorial integrity of Ukraine.* Sixty-eighth session. Agenda item 33 (b). <https://bit.ly/3pbG4x7>. [In English].
54. Strategic Culture Foundation. (2014, April 12). *Russia sets 4 conditions in return for aid to Ukraine.* <https://bit.ly/3E7SCcP>. [In English].
55. Sabino, A. (2014, April 8). Clube de Donetsk dá garantia de fuga a jogadores brasileiros. *Folha de S. Paulo*. <https://bit.ly/32glVgn>. [In Portuguese].
56. UN. Security Council. (2014, March 15). *Security Council Fails to Adopt Text Urging Member States Not to Recognize Planned 16 March Referendum in Ukraine's Crimea Region.* <https://bit.ly/3mjQFEa>. [In English].
57. Ministério das Relações Exteriores. (2014, Fevereiro 19). *Situação na Ucrânia.* <https://bit.ly/3p5uEL7>. [In Portuguese].
58. Teles de Menezes, G. O. (2018). O Brasil e as questões do Kosovo e da Crimeia. *NEIBA, Simpósio VII*, 11. DOI: <https://doi.org/10.12957/neiba.2018.39095>. [In Portuguese].
59. The Guardian. (2014, April 8). *Venezuela protests are sign that US wants our oil, says Nicolas Maduro.* <https://bit.ly/3p7WWoe>. [In English].

Nataliya Shevchenko, Ph. D. (History), Associate Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LATIN AMERICAN AND THE CARIBBEAN COUNTRIES APPROACHES TO THE ANNEXATION OF CRIMEA BY THE RUSSIAN FEDERATION IN 2014

Abstract. *The aim of this article is to study the positions of the leading states of the Latin American region and the Caribbean on the issue of Ukraine's territorial integrity in the context of the annexation of Crimea by the Russian Federation in 2014. The research methodology is based on the principle of historicism and problem-chronological and integrated approaches, comparative and analytical methods, which helped to trace the positions of the states of the region on this issue when voting for the UN General Assembly resolution on the territorial integrity of Ukraine of March 27, 2014 and to determine internal and external factors that might affect them. The scientific novelty of the study is based on the fact that for the first time in the Ukrainian historical science the author conducted a comprehensive analysis of the positions of the LAC states on this issue. Obtained results will help our Ministry of Foreign Affairs in shaping Ukraine's strategy in this region, including in the context of the implementation of the «Crimean Platform».*

Conclusions: *In their attitude to the territorial integrity of Ukraine, the LAC countries were divided into several regional groups. Mainly the countries of the Pacific Alliance and some states of Central America and the Caribbean supported the territorial integrity of Ukraine. The annexation of Crimea by the Russian Federation was supported by the main members of the Bolivarian Alliance (ALBA) – Bolivia, Venezuela, Cuba and Nicaragua. The members of the regional association MERCOSUR and part of the English-speaking states of the Caribbean have shown «restrained» positions. The «Crimean precedent» has become not only a «challenge» for regional security, but also a «challenge» at the global level. This showed that the LAC countries, which for the past several decades in a multipolar world have tried to position themselves in the international arena as states that do not recognize the division into «spheres of influence» during the Cold War and build their relations on the basis of equal partnership, in fact have demonstrated not just solidarity with the Russian Federation, but the recognition of its sphere of geopolitical influence in Ukraine and, more broadly, in the post-Soviet space and in Eastern Europe. And this, in turn, could potentially lead to attempts to restore «spheres of influence» in other parts of the world, including the Western Hemisphere itself.*

Key words: *annexation of Crimea, Latin America, Caribbean, Russian Federation.*

Надійшла до редколегії 19.06.2021

РЕЦЕНЗІЇ

Марія Кравченко,
кандидат історичних наук,
молодший науковий співробітник,
ДУ «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-8885-6158

ЛІДЕРСТВО У БУРЕМНІ ЧАСИ: РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ ДОРІС КІРНС ГУДВІН

Гудвін Д. К. Лідерство у буремні часи / пер. з англ. К. Смаглій.
Харків: Віват, 2021. 592 с.

Книга «Лідерство у буремні часи» від лавреатки Пулітцерівської премії, дослідниці з Гарвардського університету Доріс Кірнс Гудвін присвячена аналізу проблеми політичного лідерства у контексті діяльності чотирьох президентів США – Авраама Лінкольна, Теодора Рузвельта, Франкліна Рузвельта та Ліндона Джонсона. Представлена праця була видана українською у 2021 році (оригінальне видання англійською – 2018 рік) за підтримки Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні у серії «Історія та політика» харківського видавництва «Віват». Перша публічна презентація українського перекладу книги відбулась під час X-го міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» у Києві. Неабияке зацікавлення аудиторії працею Доріс Гудвін засвідчила велика кількість запитань до презентантів, зокрема до авторки українського перекладу пані Катерини Смаглій, найбільш зануреної у матеріал серед присутніх.

За структурою основний зміст книги викладений у вступі, трьох частинах (кожна з яких має по чотири розділи – про Авраама Лінкольна, Теодора Рузвельта, Франкліна Рузвельта та Ліндона Джонсона відповідно) та епілозі. Додатково у виданні містяться авторські подяки, бібліографія, перелік бізнес-видань про лідерство, використані у примітках аббревіатури (додатково для українського видання), примітки (вагома частина яких є напрацюваннями перекладачки), алфавітний покажчик.

У вступі авторка ділиться своєю особистою розповіддю про те, як вона вирішила написати книгу, що об'єднала в одне дослідження історію чотирьох американських президентів. Як об'єднуючий елемент для розкриття такого обширного матеріалу Доріс Гудвін використовує категорію лідерства. Авторським поясненням такого рішення може слугувати цитата на с. 12: «Немає універсальних законів лідерства, як і немає єдиного магічного ключа, здатного відімкнути будь-який замок. Проте аналіз лідерства в певному історичному контексті дозволяє побачити деякі спільні риси і пролити світло на його природу». Цей невеличкий пасаж підкреслює, на нашу думку, основну характеристику книги – вона все ж про історію, а не про феномен лідерства у традиціях мотиваційної та бізнес-літератури.

Першу частину під назвою «Амбіція та визнання лідерства» присвячено історії дитинства, юності та початку політичної кар'єри чотирьох президентів, обраних для аналізу. Особливу увагу Доріс Гудвін приділяє виокремленню моменту, коли лідерські здібності та амбіції уперше проявились у біографіях Авраама Лінкольна, Теодора Рузвельта, Франкліна Рузвельта та Ліндона Джонсона. Оригінальним виглядає авторський підхід з доволі частими порівняннями та проведенням паралелей між героями та їхніми шляхами до американського політичного олімпу.

У другій частині «Перешкоди та зростання» розглядаються, за визначенням авторки, «драматичні примхи долі» – трагічні сторінки біографії чотирьох президентів, які серйозно вплинули на їхню подальшу долю та стиль лідерства. Доріс Гудвін вдалося переконливо довести, що, наприклад, тим, яким ми і сьогодні знаємо Теодора Рузвельта, він став під час спроб пережити сімейну трагедію – втрату матері і дружини практично в один день. Схожі за наслідками для становлення політиків, але такі різні за змістом, свої драматичні сторінки біографії пережили й інші герої рецензованої книги. За висновком авторки, лише Ліндону Джонсону не вдалося вийти з кризи сильнішим, а його характер сильно зіпсувався.

У третій частині «Лідер та епоха: як вони повели за собою», на відміну від попередніх двох, авторка не використовує імена президентів та доречні, на її думку, цитати для назв розділів про кожного з чотирьох героїв. Натомість Доріс Гудвін дає назви розділам відповідно до власних суджень щодо характеру лідерства, який відповідав кожному з чотирьох президентів: Аврааму Лінкольному – трансформаційне, Теодору Рузвельту – у вигляді кризового менеджменту, Франкліну Рузвельту – проривне, а Ліндону Джонсону – візіонерське.

Третя частина книги відрізняється від решти ще й тим, що саме у ній розміщені характерні для бізнес-літератури та літератури для саморозвитку на тему лідерства поради читачам, сформовані авторкою на основі тих чи інших політичних рішень чотирьох президентів (наприклад, «знайди час і місце для роздумів», «веди за собою, показуючи приклад» тощо). Вдалим, на наш погляд, було рішення Доріс Гудвін у цьому розділі зосередитись лише на одній проблемі, яку кожен з героїв успішно вирішив у період свого президентства, а не намагатись проаналізувати всю внутрішню та зовнішню політику їхніх адміністрацій.

Нарешті, епілог, присвячений питанням смерті і пам'яті, пов'язаним із героями книги «Лідерство у буремні часи», має доволі великий обсяг і вартує окремого аналізу. Доріс Гудвін знову розповідає про кожного з чотирьох президентів у контексті визначеної проблематики, але вже не у хронологічній послідовності, як у основних частинах. Найкращою та найбільш унікальною, на нашу думку, вийшла розповідь про роки життя після президентства та останні дні президента Ліндона Джонсона. Адже сама авторка відіграла важливу роль у його житті саме в той період – їй він довірив роботу над своїми мемуарами, ділився з нею своїми одкровеннями, їй випало бачити президента, коли треба було підбивати підсумки не лише президентства, але й цілого життя.

Зазначимо, що важливість видання сучасного оригінального дослідження з історії США, та ще й українською мовою, є беззаперечним здобутком для розвитку гуманітаристики в Україні, зокрема й американських студій. Водночас книга «Лідерство у буремні часи» Доріс Гудвін, як і будь-яке авторське напрацювання, має низку суперечливих моментів, на яких варто зупинитись у рецензії.

Перше, що привертає увагу у цьому контексті, це відповідність назви книги змісту дослідження. В основних частинах праця має суто історичний характер, і лише в одній з них Доріс Гудвін вдається до наведення лідерських порад для читачів. Немає й окремого структурного елемента, де б висвітлювався зміст поняття «лідерство», а також жодної теоретичної частини з означеної проблематики. Хоча про літературу, на яку, за авторкою, слід орієнтуватись у царині питань про лідерство, ми можемо дізнатися за спеціальним переліком бізнес-видань наприкінці книги. Тож назва книги «Лідерство у буремні часи» без зазначення прізвищ героїв та історичних періодів може помилково справити враження чергового видання про те, як стати лідером, а не ґрунтового дослідження з американістики. Втім, це може бути скоріше перевагою, ніж недоліком, для розширення читацької аудиторії праці Доріс Гудвін, адже зацікавлених темою лідерства через данину моді, вочевидь, набагато більше, ніж тих, хто цікавиться історією США.

Другий дискусійний момент, який відстежується упродовж читання книги, – це певна авторська ідеалізація чеснот трьох президентів (Авраама Лінкольна, Теодора Рузвельта та Франкліна Рузвельта) та характерна неприязнь щодо низки моментів, пов'язаних із Ліндоном Джонсоном. Охарактеризувавши ще у вступі перших трьох як «найвидатніших президентів» Америки, з Джонсоном, за словами самої Доріс Гудвін, «ситуація складніша».

Вона пояснює, що долучила його біографію до свого дослідження через заслуги адміністрації Ліндона Джонсона у рамках внутрішньополітичної програми 1960-х рр. «Велике суспільство» та прийняття законодавства на користь розширення громадянських прав. Водночас під час ознайомлення з матеріалом складається враження, що Доріс Гудвін намагається весь час довести доцільність свого рішення розповідати і про Ліндона Джонсона, не зважаючи на всі його помилки у зовнішній політиці та складність характеру, які їй добре відомі. З такими акцентами у книзі, вірогідно, пов'язаний вплив особистого досвіду спілкування та співпраці Доріс Гудвін саме з Ліндоном Джонсоном. Вона, як авторка, могла обрати будь-яких президентів для об'єднання у своєму дослідженні, але такими частими зауваженнями щодо свого колишнього боса, вона показує, що й сама не певна, чи можна поставити здобутки Лінкольна, двох Рузвельтів і Джонсона на один щабель.

Нарешті, дискусійним, на наш погляд може бути рішення Доріс Гудвін розмістити насичений та інформативний матеріал про останній період життя та смерть кожного з чотирьох героїв книги у епілозі, а не в окремій четвертій частині з розділами по кожному президенту. На нашу думку, доречним було б наведення авторського пояснення про те, чому заключну частину подано саме так, а інформація у ній розміщена не у хронологічній послідовності (без виділення відповідних розділів йдеться спочатку про Ліндона Джонсона, потім про Теодора Рузвельта, далі про Франкліна Рузвельта, а наприкінці – про Авраама Лінкольна).

Означені суперечливі моменти, водночас, жодним чином не применшують важливості праці Доріс Гудвін, а лише свідчать про те, що хороше ґрунтовне дослідження ніколи не лишає байдужим та спонукає до професійної дискусії. «Лідерство у буремні часи» – інформативна та сучасна розвідка з історії США, а тому появу українського перекладу такої книги слід лише вітати. Поширення цієї праці бібліотеками країни та її залучення у якості літератури до навчальних курсів

для студентів, що спеціалізуються на американських студіях, може стати серйозним поштовхом для розвитку та удосконалення американістики в Україні.

Mariia Kravchenko, Ph. D. (History), Junior Researcher, State Institution «Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv, Ukraine

LEADERSHIP IN TURBLENT TIMES: DORIS KEARNS GOODWIN'S BOOK REVIEW

Goodwin D. K. Leadership in Turbulent Times / translated into Ukrainian by Kateryna Smagliy. Kharkiv: Vivat, 2021. 592 p.

Abstract. The review contains a quite through analysis of the book «Leadership in Turbulent Times» by Pulitzer Prize-winning Harvard historian Doris Kearns Goodwin. The book was originally published in 2018 (New York, USA, Simon & Schuster), the Ukrainian edition appeared in 2021 (Kharkiv, Ukraine, Vivat Publishing) with the support from the Public Affairs Section, the U.S. Embassy in Ukraine.

The reviewer highlights the core book's idea of leadership development that unites the stories about four American presidents (Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt, Franklin D. Roosevelt, and Lyndon B. Johnson) in one research. All the main structural elements of Goodwin's Leadership are carefully examined: Introduction, Part 1. Ambition and the recognition of leadership, Part 2. Adversity and growth, Part 3. How they led: man and the times, Epilogue: Of death and legacy The study underlines the book's strengths and weaknesses. And in addition, the review commends the work with notes and abbreviations by the author of book translation into Ukrainian Dr Kateryna Smagliy.

Summing up the analysis, the reviewer points out that the Ukrainian translation appearance of Leadership by Doris Kearns Goodwin is to be welcomed. Distribution this book to the libraries and including it to the literature lists in universities courses for students specializing in the U.S. history can be a major impetus for the development and improvement of American studies in Ukraine.

Key words: Doris K. Goodwin, Leadership, Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt, Franklin D. Roosevelt, and Lyndon B. Johnson.

Надійшла до редакції 08.05.2021

Олег Машевський,

доктор історичних наук, професор
ORCID: 0000-0002-5251-2089

Ольга Сухобокова,

кандидат історичних наук, доцент,
ORCID: 0000-0002-4140-3231
Researcher ID: W-1566-2019

СЕРТИФІКОВАНИЙ ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО ЕКСПЕРТА АДРІАНА КАРМАЗИНА НА ІСТОРИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ КНУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Із 9 по 30 листопада 2021 р. на базі кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка в рамках розвитку освітньої програми «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)» відбувся сертифікований лекційний курс на тему «Вибори у США 2020 р. – виклики для демократії і медіа». Автор курсу і лектор – знаний американський експерт з медіа та суспільно-політичних процесів у США, директор Української служби «Голосу Америки» в 2005–2015 рр., експерт Української асоціації американістики Адріан Кармазин (Вашингтон, США) [5, 3]. Він представив адаптований для істориків ексклюзивний курс лекцій, спеціально підготовлений для викладання в межах програми академічного обміну імені Дж. Фулбрайта, за якою і приїхав до України на перший семестр 2021/22 навчальний рік. Лекторій був розрахований на студентів 4 курсу освітнього рівня «бакалавр» освітньої програми «Американістика та європейські студії» для поглиблення їхніх знань та розуміння політичних процесів у США, а також механізмів і логіки взаємодії та взаємовпливу медіа і влади, особливостей висвітлення суспільно-політичних подій у ЗМІ.

Через карантинні обмеження, пов'язані із COVID-19, лекції відбувалися в онлайн режимі, що дозволило долучитися до них ширшій аудиторії. Так, слухачами курсу стали не лише майбутні американісти, а й студенти різних курсів ОП «Сходознавство», «Історія України та культурна антропологія» та інших освітніх програм історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка. Всього участь у проекті взяло понад 50 студентів.

Організаторами та модераторами лекційного курсу Адріана Кармазина були завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн професор Олег Машевський та доцент Ольга Сухобокова. Інформаційну та організаційну допомогу забезпечила Українська асоціація американістики на чолі з доцентом кафедри Макаром Тараном.

Кожна лекція курсу була присвячена окремій темі, пов'язаній з виборами у США 2020 року: висвітлення передвиборчих перегонів у мас-медіа, статистичні дані та їхня інтерпретація, взаємодія президента Дональда Трампа та кандидата в президенти Джо Байдена із суспільством та роль в цьому медіа, український чинник та вплив виборів 2020 року в США на американсько-українські відносини.

Третина часу була присвячена дискусіям, участь в яких брали всі охочі слухачі, ставлячи питання лектору та висловлюючи свої думки з приводу порушених проблем [4].

На першій лекції пропонованого сертифікованого курсу було проаналізовано історичне підґрунтя і сучасний стан американської виборчої системи загалом та особливостей, переваг і проблем проведення президентських виборів зокрема. На прикладі виборів 2020 р. А. Кармазин показав, як саме традиційні демократичні інституції можуть і повинні реагувати на спроби суб'єктивним чином вплинути на перебіг виборчої кампанії, неправомірно поставити під сумнів її результати. Значна увага була приділена й місцю та ролі засобів масової інформації у американській політиці, суспільстві, перебігу виборів. Лектор акцентував увагу на тому, як президент Д. Трамп намагався нівелювати традиційно значний, часом визначальний вплив ЗМІ на політичні процеси в країні, натомість доносити інформацію до пересічних виборців засобами соціальних мереж, часом використовуючи маніпулятивні підходи [1].

На другій лекції курсу було розкрито етапи проходження майбутнього президента Джозефа Байдена та його команди основними етапами передвиборчої кампанії з усіма її несподіванками, політичними катаклізмами, внутрішньополітичними та міжнародними викликами. А. Кармазин також зупинився на непересічній особі Камали Гарріс, яка стала не лише першою віцепрезиденткою, а й першою, яка має афроамериканське та азійсько-американське походження. У фінальній частині розглянули роль та значення соціології у політичних та виборчих процесах у США, з усіма її перевагами та недоліками для розвитку американської демократії.

Третя лекція А. Кармазина стосувалася передусім питань розвитку сучасної американської економіки у контексті президентських виборів 2020 р. (в яких вони відіграли надзвичайно важливу роль), запеклих дискусій команд демократичної та республіканської партій загалом, і Джозефа Байдена та Дональда Трампа зокрема. Досить цікавим був аналіз впливу пандемії COVID-19 та спричиненого нею економічного спаду на перебіг президентської кампанії. Дискусія торкнулася і таких глобальних питань, як зміни клімату на планеті внаслідок економічної діяльності людства, використання відновлюваних, екологічно чистих джерел енергії, виходу США із важливих міжнародних екологічних угод та перспективи повернення до них адміністрації Д. Байдена.

Четверта, заключна лекція курсу була присвячена українському питанню у президентській виборчій кампанії 2020 р., адже вперше у історії американських виборів президента була така пильна увага до України та американсько-українських відносин. А. Кармазин спочатку досить докладно зупинився на власному досвіді майже 30-літньої роботи у редакції Української служби «Голосу Америки», зокрема і на її чолі. Згадав свій журналістський досвід в Україні в період перших років її незалежності, коли відбувалося становлення українських медіа як демократичних та незалежних. Було проаналізовано також сприйняття в США, зокрема у ЗМІ, таких резонансних подій в Україні як Помаранчева революція, Революція гідності, нинішня російська агресія проти України. Найбільший інтерес слухачів викликав розгляд діяльності провідних американських аналітичних центрів щодо України, їхнього впливу як на вироблення власне політики американських державних інституцій стосовно нашої

держави, сприйняття її американським суспільством, так і їхні взаємини із українським політикумом. Було приділено увагу й українським студіям в провідних університетах США – Гарвардському, Колумбійському, Стенфордському, Мічиганському, ролі та значенню української діаспори в американському суспільстві, її впливу на американсько-українські відносини.

Адріан Кармазин окремо відзначив також і напрацювання кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн історичного факультету КНУ, освітньої програми «Американістика та європейські студії (з поглибленим вивченням іноземних мов) у дослідженні місця та ролі Української служби «Голосу Америки» в протистоянні між СРСР та вільним світом в період «холодної війни». Зокрема йшлося про підготовку та публікацію кафедрою та Українською асоціацією американістики у співпраці з Музеєм-архівом у Клівленді (Огайо, США) першого в Україні та США збірника наукових праць та матеріалів, присвяченого історії Українського «Голосу Америки» [2].

Інтерес аудиторії до піднятих на лекціях А. Кармазина темами засвідчило продовження їх обговорення у спеціальній групі у Фейсбуці, створеній на підтримку лекторію, для покращення комунікації між учасниками проекту, а також обміну навчальними й інформаційними матеріалами. Значне зацікавлення студентів тематикою та формою організації лекцій продемонстрували і їхні відгуки по завершенню курсу. Прочитуємо деякі із них:

Іван Фечко, студент 4 курсу ОП «Американістика та європейські студії»: очевидно, що для розбудови демократичних інституцій в Україні необхідно використовувати позитивний та враховувати негативний досвід таких успішних країн, як США. Тож дякую за важливі думки та цікаве обговорення лектору, пану Адріану, та організаторам заходу.

Іван Добрий-Вечір, студент 4 курсу ОП «Американістика та європейські студії». Напевно, небагато було людей, зацікавлених у сучасній політиці, які не слідували би за цією виборчою кампанією, не вболівали б за якогось із двох основних кандидатів (або ж навпаки, критикували обох), не спостерігали, як американські ЗМІ висвітлюють увесь процес. Тому дуже важливо навчитися розуміти і правильно оцінювати подібні значущі історичні події, їхній вплив на політику, культуру, суспільство та економіку. Дякую лектору, пану Адріану Кармазину, за цікаву інформацію і час, витрачений на нас, студентів, за відповіді на наші запитання. Завжди цікаво послухати людину, що багато років займалася журналістською діяльністю і знається на сучасних політичних процесах у США.

Діана Ожерельєва, студентка 2 курсу ОП «Американістика та європейські студії». Хочу сказати, що особисто для мене випала можливість сприймати блискучий курс лекцій А. Кармазина у світлі викликів епохи «пост-правди», що обумовили суспільно-політичну дійсність США в контексті таких явищ як «популізм», «масове суспільство», «фейкові новини», значний пласт уваги в ході дискусії зосередити на можливих наслідках подібних метаморфоз у політичній атмосфері США, не лише для подальших трансформацій і породження катаклізмів на міжнародній арені, а й розглянути подібні зрушення в контексті прагнень України бути частиною цивілізованого світу, що видається вкрай важливим також і з огляду на європейську та євроатлантичну інтеграцію на шляху відновлення територіальної цілісності.

Едуард Кузьменко, студент 4 курсу ОП «Американістика та європейські студії». Обговорені протягом курсу теми, на мою думку, є актуальними, адже висвітили нові вектори для потенційних досліджень та подальшого системного аналізу. Окремо також хотілося б відзначити і практичну складову курсу (корисні посилання, приклади з особистого досвіду дослідника). Такий формат лекцій є корисним, адже доповнює теоретичні знання та розуміння реалістичною, сьогоденною складовою, демонструє, що історики мають дивитися не лише в минуле, але для повноти розуміння історичних процесів слідкувати за теперішнім та намагатись прогнозувати майбутнє, допускаючи поліваріантність сценаріїв розвитку ситуації.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вибори у США 2020 р. – виклики для демократії і медіа. Адріан Кармазин. Лекція перша. Істор. Ф-т КНУ. Американістика, Європейські студії та Сходознавство [Електронний ресурс] // Ютуб-канал Кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка. – 10 листопада 2021. – Режим доступу: <https://goo.su/9jh5>.
2. Машевський О., Сухобокова О. «Sharing America’s story with Ukraine: the Voice of America’s Ukrainian Service, 1949–2019»: збірник наукових статей та матеріалів з історії української служби «Голосу Америки» / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Американська історія та політика: науковий журнал. – №9. – К., 2020. – С. 154-163.
3. Машевський О., Сухобокова О. «Американські зустрічі» – освітньо-науковий проект «Української асоціації американістики» та історичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка / Олег Машевський, Ольга Сухобокова // Американська історія та політика: науковий журнал. – №8. – К., 2019. – С. 88-97.
4. Сучасна американська демократія. Дискусія. Адріан Кармазин – студенти американісти. Історич. Ф-т КНУ. Американістика, Європейські студії та Сходознавство [Електронний ресурс] // Ютуб-канал Кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн КНУ імені Тараса Шевченка. – 10 листопада 2021. – Режим доступу: <https://goo.su/qK5>.
5. Karmazyn A. Reporting for VOA in newly independent Ukraine: when voices from Ukraine become essential to Holos Ameryky radio broadcasts // Американська історія та політика: науковий журнал. – №11. – К., 2021. – С. 96-110.

References:

1. Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries of Taras Kyiv National University. (2021, November, 10). *The US election in 2020 is a challenge for democracy and the media*. Adrian Karmazin. *The first lecture. History faculty of the KNU. American Studies, European Studies and Oriental Studies*. [Video]. YouTube. <https://goo.su/9jh5>. [In Ukrainian].
2. Mashevskiy, O. & Sukhobokova, O. (2020). Sharing America's story with Ukraine: the Voice of America's Ukrainian Service, 1949–2019: collection of scientific articles and materials on the history of the Ukrainian service «Voice of America». *American History and Politics*, 9, 154-163. [In Ukrainian].
3. Mashevskiy, O. & Sukhobokova, O. (2019). «American Meetings» – educational and research project of the «Ukrainian Association of American Studies» and the Faculty of History of Taras Shevchenko National University. *American History and Politics*, 8, 88-97. [In Ukrainian].
4. Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries of Taras Kyiv National University. (2021, November, 10). *Modern American democracy. Discussion. Adrian Karmazin is an American student. Historical f-t KNU. American Studies, European Studies and Oriental Studies*. [Video]. YouTube. <https://goo.su/qK5>. [In Ukrainian].
5. Karmazyn, A. (2021). Reporting for VOA in newly independent Ukraine: when voices from Ukraine become essential to Holos Ameryky radio broadcasts. *American History and Politics*, 11, 96-110. [In English].

Oleh Mashevskiy, Dr. habil. (history), Professor,
Olga Sukhobokova, Ph. D. (History), Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CERTIFIED LECTURE COURSE BY AN AMERICAN EXPERT ADRIAN KARMAZYN AT THE FACULTY OF HISTORY, TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

***Abstract.** On November 9-30, 2021, a certified lecture course on "US Elections 2020 – challenges for democracy and the media" was held at the Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries of the Faculty of History, Taras Shevchenko National University of Kyiv within the framework of the development of EP "American and European Studies (with in-depth study of foreign languages)". The author of the course and lecturer is a well-known American expert on media and socio-political processes in the United States, director of the Ukrainian Voice of America in 2005-2015, expert of the Ukrainian Association of American Studies Adrian Karmazin (Washington, USA). This is an exclusive course of lectures by Adrian Karmazin adapted for historians, which he specially prepared for teaching within the framework of the J. Fulbright Academic Exchange Program, for which he came to Ukraine for the first semester of 2021/22 academic year.*

The organizers and moderators of Adrian Karmazin's lecture course were the head of the Department of Modern and Contemporary History of Foreign Countries, Professor Oleh Mashevskiy and Associate Professor Olga Sukhobokova. Information and organizational assistance was provided by the Ukrainian Association of American Studies, headed by Associate Professor Makar Taran.

Each lecture on the course was devoted to a specific topic related to the historic election in the United States in 2020: media coverage of the election campaign, statistics and their interpretation, the interaction of President Donald Trump and presidential candidate Joe Biden with society and the role of the media, the Ukrainian factor and the impact of the 2020 US elections on US-Ukrainian relations. One third of the time was devoted to discussions in which all interested listeners took part, asking questions to the lecturer and expressing their views on the issues raised.

The first lecture of the course analyzed the historical background and current state of the American electoral system in general and the features, benefits and problems of the presidential election in particular. The second lecture of the course reveals the main stages of the election campaign of the future President Joseph Biden and his team with all its surprises, political upheavals, domestic and international challenges. The third lecture of the certified course focused on the development of the modern American economy in the context of the 2020 presidential election, fierce economic debates between Democratic and Republican teams in general, and Joseph Biden and Donald Trump in particular. The fourth, final lecture by A. Karmazin was devoted to the purely Ukrainian issue in the presidential election campaign in the United States in 2020.

Key words: *Adrian Karmazin, US presidential election 2020, American democracy, US-Ukrainian relations, History of International Relations, Ukrainian diaspora.*

Надійшла до редакції 03.12.2021

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА НОВОЇ ТА НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АМЕРИКАНІСТИКИ**

**АМЕРИКАНСЬКА ІСТОРІЯ ТА ПОЛІТИКА
НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ**

№ 12

**Голова редколегії – канд. іст. наук, доц. Перга Тетяна Юріївна
Заступник голови редколегії – д-р іст. наук, проф. Машевський Олег Петрович
Заступник голови редколегії – канд. іст. наук, доц. Таран Макар Анатолійович
Відповідальний секретар – канд. іст. наук, доц. Сухобокова Ольга Олегівна
Технічний редактор – канд. іст. наук, ас. Коваль Андрій Павлович**

**ЖУРНАЛ ВИДАЄТЬСЯ ЗА ПІДТРИМКИ
«УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АМЕРИКАНІСТИКИ»**

**Комп'ютерна верстка
Скульська Ірина Петрівна**

Автори статей несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей. Тексти подаються в авторській редакції.